

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05856

GEZAMELTE SHRIFTEN IN
FUFTSEHN BENDER

S. An-Ski

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

ש. אג-סקי

(שלמה-זנוויל ראפאפארט)

געזאמעלטע שריפטען

פערצעהנטער באנד

נאוועלען

פערלאג „אניסקי“

תרפ"ח — 1928

ווילנא-ווארשא-ניו-יארק

אויסגעפיהרט דורכ'ן פערלאג ש. שרעבערק.

פערקויף-געזעלשאפט „צענטראל“ ווארשא

Printed in Poland.

שיעור זרועות פ' איבערזעצן פון די ער
ה' בענין פון סדרם צוואה-פערפאלטער
אין שטרענג פערבאטען.

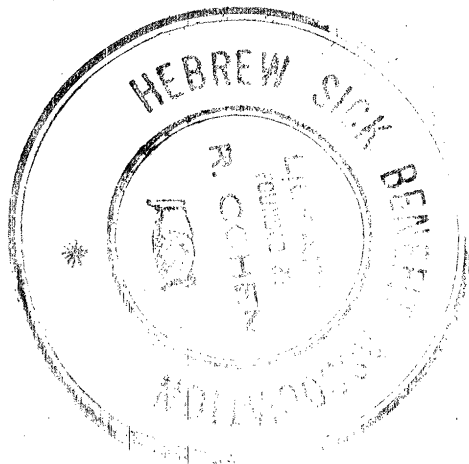
Copyright Dr. Ch. Zhytlowsky
Marquand Ave Bronxville
New-York. U. S. A.

הילע פון יוסף זיידענבייטעל.

צינקאקלישען אויסגעפיהרט דורך ח. גאלדבערג.

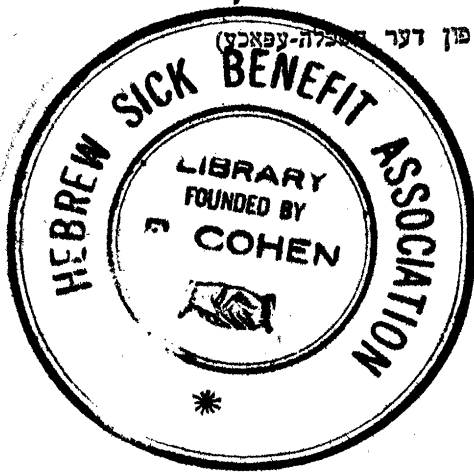
דעם זאץ האט אויסגעפיהרט פייגע שריפטגיטע.

Druk. I. Hendlera, Warszawa Długa 26. Tel. 260 - 19

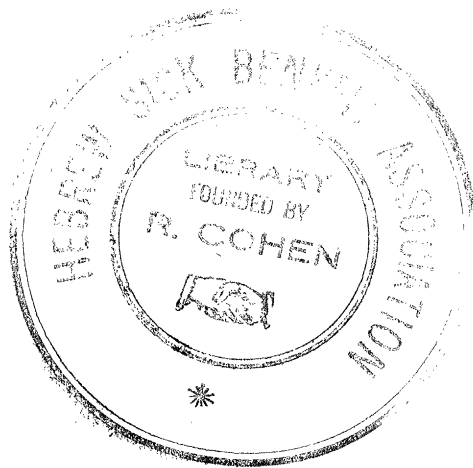

אונטער אַ מאַנקײַט

(ערצעהלונג פֿון דער אַרבעטס-עפאָכע)

דאָס הייזעל פונ'ם מוליער אַנטאָן קאָואַדלע אין דער
צווייטער סלאָבאָדקע אין וו. האָט זיך גערעכענט אין שטאָרט
פאַר'ן צענטער פון דער געפעהרליכסטער אפיקורסות. צווישען
די פּרומע יודען איז דאָס הייזעל געווען בעוואוסט אונטערן
נאָמען „די נעסט פון דער טומאה“ און מען האָט וועגען איהר
דערזעהלט גאַנצע לעגענדעס. עלטערע יודען, פערבייגענדיג
פאַרביי דאָס הייזעל, פלעגען געשווינד פערקאַטשען די פאַלעס,
אַבקעהרען זיך, פערשנעלען די טריט און אַנאַנדערש מאַל
אויסשפּייען; פערקעהרט, עלטערע ווייבער פלעגען פערבייגעהן
פאַמעליך. אַנקוקען זאָס הייזעל מיט אַ טרויעריגען בליק, צו-
שקלען מיט'ן קאַפּ און עפעס שעפטשען פאַר זיך. נאָר ווען
פון הייזעל פלעגט זיך הערען אַ הויך, אויפגערעגט געשפרעך
אַדער אַ געזאַנג פון פיל שטימען—שטענדיק אַנאַומעטיקער און
אַ סענטימענטאַלער, פלעגען די ווייבער זיך שרעקען און גע-
שווינד אַריבערגעהן אויף דער אַנדער זייט גאַס.
קאָואַדלעס הייזעל איז געוואָרען אַ צענטער פון אפיקורסות.

זייט דאָרט האָט זיך אין אַ קליינעם צימערל בעזעצט אַ געקור מענער, עקסטערן, אַ פייערדיגער משפּיל, אַרום וועלכען עס האָט זיך פּערזאָמעלט אַ קרייזעל אָפּענע און בעהאַלטענע משפּילים, איבערהויפּט ישיבה-בחורים. דער עקסטערן איז אין גיכען ער-געץ פּערשוואונדען, נאָר דאָס צימער איז אַריבער צו אַנאָנדער בחור, נאָכדעם צו אַ דריטן און איז ביסל־עכווייז געוואָרן אַ הויפּט-קוואַרטיר פון די אַרטיגע משפּילים. די אינוואוינער פון צימער האָבען זיך אָפּט געביטען. צייטענווייז זענען דאָרט געווען עטליכע אינוואוינער. אַנאָנדערש מאָל איז קיין איינער נישט געווען, נאָר דאָס צימער איז שטענדיג פּערבליבען אין רשות פון דער „חברה“. קאָוואַדלע אַליין, אַ רוסיפיצירטער לאַטיש, אַנאָאלמן אָהן קינדער, וועלכער האָט ליב געהאַט דעם טרונק און דערביי צו פּילאָזאָפּירען, האָט זיך צוגעוועהנט צו דער יונגער חברה און זיך בעצויגען גוטמוטיג אי צו דעם שטענדיגען רעש, וואָס האָט געהערשט אין צימער, אי צום אָפּטען בייט פון די שכנים. ער האָט אַליין נישט געוואוסט, ווער פון די יונגעלייט איז זיין שכן. פּערבליבען איז ביי איהם אין זכרון דער נאָמען פון איינעם פון די שכנים, ברוך, און ער האָט שוין נאָכדעם מיט דעם נאָמען גערופּן יעדערן, וועמען ער האָט געזכּרען אין שטוב, אפילו די גאַנצע חברה צוזאַמען. קיין חשבון פון דירה-געלט האָט ער נישט געוואוסט, נאָר ווען ער האָט נויטיג געדאַרפט געלד, פּלעגט ער אַריינגעהן אין חדר, אָבשטעלען זיך ביי דער טהיר, מאַכען אַ שטרענגען פנים און מיט אַ שרעקענדיגען קול ווענדען זיך צו דער גאַנצער חברה:

—ברוך! וואָס טראַכטט דו זיך, וואָס דו צאָהלסט נישט קיין דירה-געלד! די רגע זאָל מיר זיין אַ רובל! אַניט וועל איך דיין גאַנצע „חברה“...

און פּלעגט ענדיגען מיט אַנאָויסדריקליכער בעוועגונג אָדער מיט אַ נאָך מעהר אויסדריקליכען וואָרט. „חברה“ האָט זיך נישט זעהר געשראַקען פאַר זיין געשריי און פּלעגט פּרוּוון אָפּמאָרן זיך מיט הבטחות. ווען אָבער ער פּלעגט שטאַרק צו-

שטעהן, האָט מען גענומען דינגען זיך. מושה ווערענדיג אויף
 אַ האַלב רובל, פֿלעגט מען אויפֿן אָרט צונויפֿזאַמלען דאָס
 געלד. - און ער פֿלעגט אַוועקגען אַ קאַנטעטער.
 אַ שכור'ער פֿלעגט קאָוואַדלע לייב האַפֿען צו שרעקען
 זיינע שכנים. ער פֿלעגט זיך אַבשטעלען ביי דער טהיר, מאַכען
 גולבישע אויגען, אַנשטעלען די וואַנסען און זאָגען מיט אַ שרע-
 קענדיגען קול:

- וואָרט, ברוך! אָט וועל איך געהן צום „רצפֿין“ און
 וועל איהם דערצעהלען צו איהר עסט „חזיר“, וועט איך זיין
 „קדחת“!...

און ער איז געווען זיכער, אַז ער האָט צום טויט דער-
 שראַקן די חברה.

אין זיין אייזענער קאַמפּאַניע פֿלעגט ער זיך אַברופן וואַ-
 רים וועגען דער חברה:

- אַ פרעהליכע חברה! ריידען, שרייען, זינגען, אַקוראַט
 ווי זיי ווילטען אַנעמען אַייגערונקען. און באמת נעהמען זיי
 הויך טיי גאַרנישט אין ב' אַפנים. אַז דער מילך זייערער
 איז שוין צוזאַ, אַז זיי ווערען פֿון בלויען טיי שכור...

ב

זען יוסף קראַנק האָט זיך בעזעצט ביי קאָוואַדלען אין
 הדר'ל, איז שוין דאָרט געווען אַ שטענדיגער איינוואוינער. גע-
 הייסען האָט ער בריינעס. אַ יונגעראַמאָן פֿון אַ יאָהר צוויי און
 צוואַנציג, זעהר אַ מאַגערער, מיט אַ בלאַנדען ציגען בערדעל
 און שוואַכע קורצזיכטיגע אויגען, גענאָגען איז ער שטענדיג
 איינגעבויען, האָט וועניג גערעדט, נאָר אַנאָנדערש מאַל פֿלעגט
 זיך אויף זיין פנים בעווייזען אַ שוואַכער, קרענקליך מידער
 שמיכלעל. לויט זיין כאַראַקטער האָט ער וועניג געפּאָסט פּאַר
 דער לייכטזיניגער, פרעהליכער חברה, נאָר ער האָט זיך בע-
 מיהט צרויסווייזען, צו ער אינטערעסירט זיך מיט צאָלן, מיט

וואָס די קאָמפּאַניע אינטערעסירט זיך, און פֿלעגט נעהמען אַנ-
אַנטייל אין די ופּוּחים און שטיפערייען. נאָר זיין שמייכל,
ביים טרויעריגען אויסדרוק פון די אויגען, איז שטענדיג אַרויס-
געקומען אַ בלאַסער, בלוט-אַרימער, און דאָס געמאַכטע געלעכ-
טער פֿלעגט אָפּט איבערגעריסען ווערען דורך אַ שטאַרקען הוסט.
ערנסט האָט זיך בריינעס אינטערעסירט נאָר מיט זיינע לערן-
ביכער. ער האָט זיך געגרייט אויף עקסטערן און איז געווען
אינגאַנצען אַריינגעטהון אין די למודים. ער האָט זיך שוין צוויי
מאָל עקזאַמענירט, און איז ביידע מאָל דורכגעפאַלען. פון דע-
מאָלט אָן האָט ער פּערלירען דעם גלויבען אין זיך און אַלץ
געזוכט אַ „גוטע גימנאַזיע“. מען מוז נאָך צוגעבען, אַז לויט
זיין נאָטור איז ער געווען אַ וויילער מענש און אַנאָיבערגע-
געבענער חבר.

ווען קראַנץ האָט זיך בעזעצט אין חדר, האָט בריינעס
שנעל איבערגעגעבען איהם די ראָליע פון בעל-הבית. צוזאַמען
דערמיט איז אין קראַנצ'ס רשות אַריבער דאָס אייזערנע בעטעל
אָהן אַ מאַטראַץ, מיט אַ ווייך קישעלע פון אַ שטוהל אָנשטאַט
אַ קישען. יוי עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, האָט בריינעס פרי-
הער אויך זיך נישט בענוצט מיט'ן בעט און איז געשלאָפּען
אויף דער לעזשאַנקע, צונויפגעדרעהט אין דרייען.

דאָס וואָס בריינעס האָט אַזוי שנעל איבערגעגעבען אין
קראַנצ'ס רשות דעם חדר, איז פאַרגעקומען איבערהויפט דער-
פאַר, ווייל ער האָט זיך בעצויגען צו איהם מיט גרויס כבוד.
קראַנץ איז געווען מיט דריי יאָהר יונגער פאַר בריינעס'ן, נאָר
ער האָט געהאַט אַ „העלדישע פּערגאַנגענהייט“. זיין פּאָטער איז
געווען אַ בעוואוסטער רב און ער האָט זיך ערצויגען אויף אַ
שטרענג-אַרטאָדאָקסאלען שטייגער. נאָר צו פּופּעזען יאָהר איז
ער שוין געווען אַ פייערדיגער אפיקורס. איינמאָל זענענדיג
פּערזאָפּט דורך אַ שטורעמדיגער השפּלה-התלהבות האָט ער אין
שוהל אין דער געגענוואָרט פון פּאָטער און אַנדערע פרומע
יודען גערעדט אין אַ זעהר נישט פּאַסיגען טאָן, וועגען משה
רבינו. עס איז געוואָרען אַ שרעקליכער סקאַנדאַל. דער פּאָטער

איז געכצ'לען חלשות. מען האָט זיך אַ וואָרף געטהון שלאָגען דעם אפיקורס, וועלכער האָט זיך קוים אַ לעבעדיגער אַרויסגע-ריסען פון שוהל און זיך שוין מעהר נישט אומגעקערט אַהיים. אין צוויי וואָכען אַרום, ווען מען האָט געכאַפט עטליכע ישיבה-בחורים ביי אפיקורסישע ביכער און אַרויסגעטריבען זיי פון דער ישיבה, האָט ער זיך אַריינגעריסען אין דער ישיבה און געגעבען אַ פאַטש דעם ראשי-ישיבה, אַנאַלעטען, זעהר חשוב'ען יודען. מיט די עלטערן האָט ער איבערגעריסען יעדע בעציהונג, איז אָנגעקומען צו אַ רוטישען שלאָסער, האָט אָנגעטון אַ רויט העמד און אַזוי אומשפּאַצירטן איבער די גאַסען צוזאַמען מיט קריכטליכע אַרבייטער. ער האָט אויסגעזוכט אַלערליי מיטלען, ווי אַזוי שטאַרקער מצער צו זיין די פאַרשטעהער פון אַלטען דור, און האָט געפיהלט אַ ליידענשאַפּטליכע פאַנאַטישע שנאה צו אַלץ, וואָס האָט געטראַגען אויף זיך דעם צייכען פון רע-ליגיע, פון אַרטיאָאָקסיע. אינ'ם אַלטען דור האָט ער געזעהן די סבה פונ'ם גאַנצען ביזו און פינסטערניש פון דער וועלט. קיין הרוש נישט, אַז אינגליכען האָט ער בעקומען אַ גרויסע פאַפולאַריטעט צווישען די משכילים נישט נאָר אין זיין שטאָרט, נאָר אויך אין דער סביבה.

ג

אין אַ קורצער צייט אַרום איז צו די צוויי צוגעקומען אַ דריטער שכן. גערופען האָט מען איהם שעכטל. געקומען איז ער פון מאַהילעוו. דאָרט האָט ער געלערנט אין דער ישיבה און מען האָט איהם אַרויסגעוואָרפן פאַר אפיקורסות. געווען איז עס אַ בחור'ל פון אַ יאָהר זיבעצעהן. אַ קלייניקער, עקספּאַנסי-ווער, מיט קלוגע, לעבעדיגע אויגען און געקרייזעלטע האָר. ער האָט זיך נאָך נישט געגרייט צו קיין שום שול, האָט נישט געטראַכט וועגען דער צוקונפט און געשלונגען אָהן אַ צאָהל העברעאישע השפּלה-ביכער. דערביי האָט יעדעס בוך אַרויסגע-

רופען ביי איהם די גרעסטע התפעלות. האָט פאַר איהם געע-
 פענט גאַנצע וועלטען און טיפסע תהומות. חוץ דעם האָט ער
 זיך שטענדיג געטראָגען מיט פאַנטאַסטישע פלענער, ווי גליקליך
 צו מאַכען די וועלט. דאָ האָט ער געפונען אַ זיכער מיטעל צו
 מאַכען אַלע יודען פאַר אפיקורסים. זאָל נאָר פּאָליציי בעפעהלען,
 אַז יעדען שבת פאַר קריאת התורה זאָלען משפּילים אין אַלע
 שוהלען האַלטען דרשות-אָוועקגעהן פון שוהל פאַר קריאת-
 התורה און מוסף וועט פערשטעהט זיך, קיינער נישט-מען מוז
 אויסהערען דעם משפּיל'ס דרשה, און ווי באַלד מען וועט זי
 נאָר אויסהערען, וועלען, פערשטעהט זיך, אַלע ווערען משפּילים;
 אַנאַנדערש מאַל האָט ער געפונען אַ זיכער מיטעל אויסצוראָטען
 אַרימקייט פון דער וועלט. מען דאַרף נאָר בעזאָרגען די אַר-
 מעלייט, ווי מען בעזאָרגט ישיבה-בחוים. אויב יעדער רייכער
 אָדער בעד-הבתישער יוד וועט אויסהאַלטען איין אַרימאָן אָדער
 עטליכע-וועלען קיין קבצים נישט בלייבען. איינמאָל האָט ער
 זיך אפילו אַרומגעטראָגען מיט'ן פּלאַן, אַז עס וואָלט געווען
 זעהר גוט, ווען מען וואָלט אַראָבגעגראָבען אַלע בערג און פער-
 שיט אַלע טאָהלען, וואָלט אומעטום זיין גלייך און שען. מיט
 זיינע פּראָיעקטען און טרוימערייען האָט שעכטל שטאַרק דער-
 עסען זיינע חברים, נאָר בייז זיין אויף איהם האָבען זיי נישט
 געקאַנט-אַזוי גאַאיוו און האַרציג זענען געווען זיינע קינדערשע
 פלענער. עס האָט אפילו געטראָגען, אַז קראַנץ פלעגט זיך מיט
 אייניגע פון זיי פּעראינטערעסירען און צוזאַמען מיט שעכטל'ען
 בעטראַכטען און אַרומריידען זיי. און בריינעס, קוקענדיג מיט
 איין אויג אין לערן-בוך, פלעגט, פון דרך ארץ וועגען, כדי
 נישט בעליידיגען די חברים, אונטערהאַלטען דאָס געשפרעך מיט
 איינצעלנע באַמערקונגען. נאָר אויף זיינע ליפען פלעגט שפּילען
 אַ שטיל שמייכלע, אַנאַיראַניש און רחמנות'דיגס.

געלעבט האָבען קאָוואַדלעס שכנים, פערשטעהט זיך, אי
 אַ קאָמונע. ד. ה. זיי האָבען אַלע גלייך געהונגערט. קיין שטעג
 דיגע מיט'ען צום לעבען איז ביי קיינעם פון זיי נישט געווען
 פון צייט צו צייט פלעגט זיך טרעפען אַ גראַשעדיגע לעקציע

א צופעליגע צרבייט. א פאָר רובל אַ חודש פלעגט אַריינקומען פון דער קאַסע, וואָס די גימנאַזיסטען האָבען געגרינדעט. נאָר דאָס אַלץ האָט נישט געקלעקט. אַ לאַנגע צייט האָבען זיי זיך צוגעהרט בלויז מיט ברויט און טיי און עס זענען געווען ציי-טען, ווען דאָס איז אויך נישט געווען. געגאַנגען זענען זיי אַרומגעריסען, האַלב-באַרוועס, חדשימ'ווייז נישט געביטען די וועש. צו זייער אַרימקייט האָבען זיי זיך בעצויגען ווי אמת'ס פילאָזאָפּען. מיט אַ לוסטיגער גלייכגילטיגקייט, שטענדיג געווי-צעלט זיך איבער'ן אייגענעם הונגער, איבער די פינגער, וואָס האָבן אַרויסגעקוקט פון די צעדיסענע שיך. מען האָט אפילו אַ ביסעל קאָקעטירט דערמיט, ווי מיט אַ סימן פון הויכער גיי-סטיגקייט.

סוף כל סוף אָבער האָט דער שטענדיגער הונגער געגע-בען זיך פיהלען. אין די כאַראַקטערען פון די יונגעלייט איז פאַרגעקומען אַן איבערברוך. אין די נשמה האָט זיך אָנגעקליבען אַ צערייציגקייט און פערביט-רונג און די שטימונג איז געוואָ-רען אַלץ געדריקטער. געאַרבייט האָבען זיי וועניג, גאַנצע טעג פלעגען צוועקגעהן אויף אַרומלויפען איבער'ן שטאָזט זוכען עטליכע קאָפּיקעס אויף ברויט. אין צימער האָט מען זיך שטענ-דיג געוואַלגערט אויפ'ן בעטעל און אויף דער לעזשאַנקע און מען פלעגט זיך דורכוואַרפען מיט טעמפע דערעסענע וויצען און גלייכווערטלעך. אָבלעבען אויף אַ ווילע פלעגט מען נאָר דאַן ווען עמיצער פון די רייכערע חברים האָט געבראַכט עטליכע גראַשען אָדער עסענוואַרג. מען פלעגט דאַן איינבאָרדנען אַ מאָהלצייט, מיט טיי און פאַפּיראָ ען" און, פערשטעהט זיך, מיט ופוחים און געזאַנג, נאָר פיהרען ופוחים און זינגען פלעגט מען געווענהליך לייגענדיג אויסגעצויגען. דאָס האָט זיך גערע-כעט פאַר מעהר אַריסטאָקראַטיש. זיי האָבען געבויך אַליין נישט פערשטאַנען, אַז דער אַריסטאָקראַטיזם געהט זיך דערפון, וואָס זיי האָבען שוין קיין פח נישט געהאַט צו האַלטען זיך אויף די פיס.

בעסער פאַר אַלעמען האָט איבערגעטראָגען דאָס דחקת.

בריינעס. ער איז פון קינדווייז אָן געוועהנט געווען צו הונגען. זיין מוטער איז געווען אַ קעכין, די שוועסטער האָט געאַרבייט אין אַ הוט-וואַרשטאַט און ער האָט מעהר געזאָרגט וועגען זיי, ווי וועגען זיך.

ביי דער גאַנצער לייכטיגקייט פון קראַנצ'ס כאַראַקטער, האָט ער אַרץ מעהר געפיהלט די לאַסט פון הונגעריגען לעבען, וואָס האָט זיך געצויגען אָהן אַ תּלית שוין עטליכע יאָהר. דער דריטער חבר, שעכטל האָט, ווייזט אויס, אויך אָב געהויבען מיד ווערען. זענענדיג אין מאַהילעוו אין דער ישיבה, פלעגט ער בעקומען פון די עלטערן אונטערשטיצונג עטליכע רובל אַ חודש. דערביי האָט ער „געגעסען טעג“. זינט ער איז געקומען קיין וו. האָבען די עלטערן אויפגעהערט איהם שיקען געלד. צו זיי האָבען דערגרייכט קלאַנגען אפילו גישט גאָר קלאַרע, וועגען די פּאַסירונגען אין מאַהילעווער ישיבה, האָבען זיי גענומען פּאָדערן, דער זוהן זאָל קומען אַהיים, - שעכטל האָט געשריבען די עלטערן, אַז ער איז אין וו. אָנגעקומען אין דער ישיבה. ער האָט געהאַפּט, אַז איהם וועט זיך איינגעבען בערוהיגען זיי און ווייטער בעקומען שטיצע, נאָר דערווייל האָט ער געהונגערט. פאַר די פינף-זעקס חדשים, וואָס ער האָט געוואוינט אין קאָוואַדלעס חדר'ל האָט ער זיך שטאַרק אומגע- ביטען, איז געוואָרען אָבגעצעהרט און האָט פּערלירען די פריהערדיגע לעבעהאַפטיגקייט. אַנאַנדערש מאָל, ליגענדיג אויס- געצויגען אויפ'ן בעטעל, פלעגט ער זינגען דעם פּסוק פון חומש מיט אַ טרויעריג-וויינענדיגען מאַטיוו:

„אַי, ווער וועט אונז מאַכען עסען פלייש, אַי, אַי, אַי, מיר דערמאָהנען די פיש וואָס מיר האָבען געגעסען אין מצרים אומזיסט, און די פּלוצערן און די קירבעסען און דעם רעטעך און די ציבעלעס און דעם קנאָפּעל, און איצט איז אונזער נשמה פּערשמאַכט, מיר האָבען גאַרנישט“... (במדבר יא, ד-ו). אין צוזאַמענהאַנג דערמיט האָבען זיינע פלענער און טרויעריגע אָנגענומען אַ גייע ווענדונג. אָנשטאַט די ברייטע פּראָקטען פון רעליגיעזע און סאָציאלע רעכטאַרמען, אפילו

געאלאָגישע אומענדערונגען, זענען אַרויסגעטרעטען גאַנץ קליין-
ניקע בעגעהרען און טרוימען וועגען געפינען אַ טייסטער מיט
געלד, וועגען בעקומען אַ פּוּד זילבער. דער לעצטער פּלאַן איז
געווען גאַר אַנאיינפאַכער און אַ גרינגער. מען דאַרף נעהמען
צעהנטויענד זילבערנע 20-קאָפּיקענע מטבעות און אַראָבפיינלעך
פון יעדערער אַ ביסעלע זילבער. ליידער אָבער, האָט ער נישט
געוואוסט, וואו מען נעהמט די צעהן טויענד צוואַנציג-קאָפּיקענע
מטבעות.

ד

איינמאָל, שפעט ביינאַכט, ווען אַלע זענען שוין גע-
שלאָפען, האָט שעכטל גענומען וועקען קראַנצין:
— שטעה-אויף! איך האָב גאַר אַ נייעם פּלאַן!—האָט ער
אויסגעשריען אויפּערענט.

קראַנצין האָט זיך אויפגעכאַפט און, געוואויר ווערענדיג ווע-
גען וואָס עס האַנדעלט זיך, איז ער שטאַרק אין כּעס געוואָרען:
— געה צו אַלדי שוואַרץ יאָהרו! לאָו מיך צו רוה מיט
דיינע פּלענער! איך וויל שלאָפען.

— וועסט צייט האַבען אויסצושלאָפען זיך! הער נאָר אויס,
אויף יוּאָס פאַר אַ המצאה איך בין געפאַלען. וועסט אויפשפּרינג-
גען פון אָרט, אַז דו וועסט דערהערען. איך זאָג דיר, אַ גאָלד-
דענער פּלאַן! אויב ער וועט זיך נאָר איינגעבען, זענען מיר
אַלע געראַטעוועט.

נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס קראַנצין זענען שוין
גוט בעקאַנט געווען שעכטל'ס אויפטהועלצען, האָט ער זיך פּונ-
דעסטוועגען פּעראינטערעסירט מיט זיינע ווערטער. ווער וויינט
וואָס פאַר אַ המצאה איהם איז איינגעפאַלען! אפשר טאַקי אַזאָ-
פון וועלכער מען קאָן געראַטעוועט ווערען. נאָר גלייך אונטער-
געבען זיך האָט ער נישט געוואָלט און אָפּגעענטפּערט שטרענג-
— געה אַוועק מיט גוטען! אַנישט וועל איך דיר אָנברעכען!

די ביינער, און דו וועסט פערגעסען אלע דינע פלענער.
— אדרבה! זעהר גוט, — האָט זיך שעכטל דערפרעהט. — ברעך
מיר די ביינער! וויפיל דו ווילסט, ברעךו נאָר פריהער הער
אויס, וואָס איך וועל זאָגען. און דו וועסט מיך אויסהערען,
וועסטו נישט ברעכען מיר די ביינער, וועסט זיך אפילו אַ וואָרף
טהון קושען מיך.

דערמאָהנענדיג זיך, און אין חדר איז דאָ נאָך אַ לעכע-
דיג נפש, וואָס איז פעהיג אויסצוהערען פלענער, ד. ה. פריי-
בעס (וועגען איהם פלעגט מען אָפט פערגעסען). האָט קראַנץ
אַנגעוויזען אויף דער לעזשאַנקע:
— דערצעהל איהם דינע פלענער. לאָז ער זיך וואַרפען
קושען דיך און מיך לאָז צו-רוה.

שעכטל איז איינגעגאַנגען אויך אויף דעם.
— גוט! איך וועל איהם דערצעהלען, נאָר דו וועסט אויך
מוזען הערען.

און, ווענדענדיג זיך צו בריינעס'ן, האָט ער געפרעגט:
— ווילסט הערען מיין פלאַן?
בריינעס, וועלכער איז געלעגען אויף דער לעזשאַנקע,
איבערגעדעקט איבער'ן קאָפּ מיט'ן פאַלטאָ, האָט, ווי אַ טשערע-
פאַכע, אַרויסגערוקט דעם קאָפּ, נאָכדעם דעם לאַנגען בלויווען
האַלו און געענטפערט געהאַרזאָם:
— פאַרוואָס נישט? אויב עס איז אַזאַ גאָלדענער פלאַן ווי
דו זאָגסט, פאַרוואָס נישט הערען?

— נו, זעהסט? וועסט דאָך שוין אַלץ איינס נישט שלאָפען,
טאָ בעסער זען זיך און הער, — האָט געפאָדערט שעכטל.
— נו, גוט! — האָט זיך אונטערגעגעבען קראַנץ און געזעצט
זיך, — רייד! אָבער אַהן איבריגע ווערטער, צו דער זאך.
— די זאך איז גאָר פראַסט, — האָט שעכטל אָנגעהויבען מיט
אַ גרויסער זיכערקייט — דו דאַרפסט פאַהרען קיין באַבילצעווע,
אַנטהון אַ מאַסקע און אָנהויבען צו אַרבייטען.

— וואוהין פאַהרען? אין וואָס פאַר אַ באַבילצעווע? וואָס
פלידערסטו? — האָט זיך קראַנץ צעבייזערט און געוואַלט צוריק

אַ וואָרף טהון זיך אויף זיין געלעגער
 —וואָרט!—האַט איהם שעכטל שנעל אָפּגעשטעלט—ווער איז
 דיר שולדיג, אָז דו ווייסט גאַרנישט און האָסט אַ קעצעשען
 מוח? איך האָב דיר צוואַנציג מאָל דערצעהלט וועגען באַבילציע-
 ווע. דאָס איז דאָס שטעדטיל, פון וואַנען איך בין. אַ גרויס
 יודיש שטעדטער, אַ כּרן! ווער ווייסט עס נישט באַבילציעווע.
 דאָרט איז אפילו געווען אַ בעוואוסטער גוטער יוד „דער באַ-
 בילציעווער“, און פאָהרען דאַרפסטו אַהין, כדי צו ווערען אַ
 לעהרער...

—וואָרט, וואָרט!—האַט ער געאיילט אויסגעשריען, זע-
 הענדיג, אָז קראַנץ וויל איהם איבערשלאָגען—איך זאָג דיר, דו
 וועסט דאָרט האָבען אָהן אַ צאָהל לעקציעס, און די רייכסטע.
 אויף פּופּצעהן, אויף צוואַנציג רובל אַ חודש. אפשר נאָך מעהר!
 דאָס גאַנצע שטעדטיל וועט זיך לערנען... איך פערשטעה נישט,
 ווי אַזוי בין איך דאָס פריהער אויף דעם נישט געפאלען.
 —דאָס איז דיין גאַנצער פלאַן?—האַט קראַנץ געפרעגט
 ענטווישט.

—לאַז מיך ריידען!—האַט שוין אויסגעשריען מיט תקיפות
 שעכטל. —אַ מאַדער מענש, לאַזט נישט ענדיגען! ווייסטו וואָס
 מען קאָן דאָרט מאַכען, ווען מען זאָל זיך ווי דער סדר איז
 בעהמען? מען קאָן דאָרט אַראַבפיהרען פון וועג אַלע בחורים פון
 שטעדטיל, אָבער טאָקי אַלע! מען קאָן בעלויכטען דאָס גאַנצע
 שטעדטיל מיט די גאַלדענע שטראַהלען פון דער ליכטיגער
 השכלה-זון!—האַט ער געענדיגט מיט פאַטאָס.
 דער פלאַן האָט אָנגעהויבען אינטערעסירען קראַנצ'ן און
 ער האָט שוין ערנסט אַרויסגעזאָגט:

—וועגען דעם דאָרף מען זיך מיישב זיין
 די בעמערקונג האָט געמאַכט אַנאיינדרוק אויף בריינעס'ן.
 ער איז לאַנגזאַם אַראַבגעקראַכען פון דער לעזשאַנקע, צוגעבאַנ-
 גען צום בעט און געזעצט זיך אויפ'ן ברעג.
 —יאַ, דאָס איז אַנאיינטערעסאַנטער פלאַן,—האַט ער שטיל
 מסכים געווען.

— זעהט איהר, אז איך בין גערעכט געווען-האָט טריאומ-
פירט שעכטל-נאָר איהר האָט מיך נאָך נישט אויסגעהערט ביון
סוף. הערט ווייטער! אויב דו וועסט פאָהרען און אָנטהון אַ
מאַסקע, אָבער טאַקע אַ מאַסקע, וואָס אַ מאַסקע הייסט, וועט
דיר גרינג זיין איינריידען מיין טאַטע-מאַמע, אז איך בין דאָ
אין דער ישיבה, בין פרום ווי אַ שטעקען, און זיך מאַג און
נאַכט על התורה ועל העבודה און אין אַ יאָהר אַרום וועל איך
האַבען סמיכה אויף הוראה. דעמאָלט וועלען זיי ווייטער אָנהוי-
בען שיקען מיר געלד. פערשטעהסט?
— אַ טייערער פּלאַן, אויף מיין וואָרט! — האָט זיך אַרויס-
געריסען ביי קראַנצין.

— אַ טייערער פּלאַן! — האָט נאַכגעזאָגט בריינעכ.
— צי וועסטו אָבער קאָנן אויספיהרען איהם, ווי נויטיג
איז, — האָט אַרויסגעזאָגט שעכטל. — דערויף דאַרף מען זיין אַ
גאון!

— זאָרג נישט! אויב איך וועל זיך נאָר נעהמען, וועל איך
אויספיהרען. אויף אַזעלכע זאָכען בין איך אַ מזיק! — האָט מיט
זיכערקייט געענטפּרט קראַנצין.
— מיין מאַמען פיהרען אין חדר וועט דיר אויך נישט
גרינג אָנקומען. זי איז אַ לאַנד-חכמה. פון ערשטען בליק וועט
זיך דיר דוכטען, אז זי איז אַ שטילינקע, קאָן קיין צוויי נישט
צעהלען. נאָר זי האָט אַ שאַרף אויג. דו וועסט זיך דאַרפּען
היטען פאַר איהר ווי פאַר פייער!
— נישקשה, איך וועל זיך מיט דיין מאַמען אויך צו-
עצה געבען!

די חברים האָבען נאָך אַ היבשע צייט בעטראַכט דעם
ענין. נאָר די ענדגילטיגע בעשטימונג האָט מען אָבגעלעגט אויף
מאַרגען.

ה

נישט גרינג איז אָנגעקומען קרענצין פּוּעלין ביי זיך אָב-
 צופּאָהרען פּון וו. עס האָט זיך איהל שטאַרק נישט געוואָלט
 פּערל־אָזען דאָס איינגעזעסענע אָרט, און די הברים. איהם האָט
 געשראָקען דאָס לעבען אין אַ פּערוואָרפענעם ווינקל וואו עס
 הערשט אונגעגענעצט דער זלמער דור. אין נאָך מעהר האָט
 איהם געשראָקען דאָס, וואָס ווערענדיג אַ לעהרער, וועט ער
 דאַרפּען סיסטעמאַטיש און פּאַרצנטוואָרטליך צרבייטען. נאָר פּון
 דער אַנדער זייט האָט איהם שטאַרק געצויגען די אַרטיכטישע,
 קאָנספּיראַטיווע זייט פּון דער קומענדיגער טעטיגקייט. אָנטהון
 אַ פּרומע מאַנקע, פּערקויבען זיך אומבעמערקט אין דער מחנה
 פּון שונא, אָפּצורען און שטילערהייט חוּק מאַכען פּון די בלו-
 טיגסטע שונאים און הינטער זייער רוקען זייען מיט פּולע
 הויפענס די קערנער פּון השכלה. דערצו, פּערשטעהט זיך, האָט
 ער נישט פּערגעסען, אַז דאָרט שטעהט פּאַר אַ זאַט לעבען.
 חוּק דעם האָט זיך געוואָלט אַ טובה טהון שעכטליען. און ביי
 קרענצין איז געבליבען: פּאָהרען קיין באַביליצעווע.

אויסריכטען איהם אין וועג האָט זיך גענומען די גאַנצע
 חברה. די הויפט-שוועריגקייט איז בעשטאַנען אין בעקומען געלד
 אויפּן וועג. ווייל באַביליצעווע איז געווען גאַנץ ווייט און פּאָה-
 רען צהין האָט געאַרפּט דויערן מעהר ווי אַ מעת-לעת. צום
 גליק האָט זיך געפונען אַ חבר, נאָר-וואָס אַ געקומענער פּון
 דער היים, מיט אַ גייל פּאַלטאָ, וועלכען מען האָט דעם זעל-
 בען טאָג פּערקויפט. נאָכדעם האָט זיך אָנגעהויבען די בעקליי-
 דונג. ווי אַניצאָרטיכט, וואָס גרייט זיך צרויסטרעטען אויף דער
 ביהנע, האָט קרענצין בעטראַכט יעדע קלייניגקייט פּון זיין טוא-
 לעט. דער ראָק-אַ לאַנגער, נאָר נישט איבריגנס, אויפּן האַלד
 אַ טיכעל, נישט אַנדערש אַ שוואַרצס; דאָס היטעל נישט קיין
 סאַמעטענס, נישט קיין אַטלאַסענס, נאָר אַ געוואַנטענס; די הוי-
 זען צרויסגעלאָזט איבער די שטיוועל. עס פּערשטעהט זיך, אַז

מען האָט אויך נישט פּערגעסען צו בעקומען אַ פּאַר תּפּילין און אַ סדור.

אין דער זעלבער צייט האָט שעכטל בעקאנט געמאַכט קראַנצ'ו מיט'ן שטעדטיג, האָט כאַראַקטעריזירט די אָנגעזעהענע בעלי-הַיּים און איבערהויפּט די, וואָס זענען געפּעהרליך פּאַר איהם, הָיּוּ אָנגעוויזען ווי אזוי זיך צו בעגעהן מיט יעדערן און אָנגענוצט ביי וועמען ער קאָן האָבען לעקציעס. נאָר אינ-טערעסאַנט פּון אַלץ איז געווען, וואָס ער האָט דערצעהלט וועגען דעם געהימען קרייזעל משפּילים, וואָס האָט שוין עקזיסטירט אין שטעדטיג. דאָס איז געווען אַ גוט אָרגאַניזירט און שטרענג קאָנספּיראַטיוו קרייזעל פּון אַכט—צעהן יונגעלייט, וואָס איז אָנגעפּיהרט געוואָרען דורך דעם שוחט'ס זוהן, היים-וואָלף, שוין אַ בעווייבטער יונגעראַמן. היים-וואָלף האָט זיך גערעכענט פּאַר איינעם פּון די פרומסטע יונגעלייט, שעכטל האָט גערעדט וועגען איהם מיט ענטזיקונג און אַלץ איבערגע'חזרט: „אָט ער מאַסקירט זיך, מאַסקירט ער זיך טאַקיי". ער האָט צעהן מאל בעשוואוירען קראַנצ'ו—האַלטען בסוד דעם נאָמען פּון היים-וואָלפּין. דאָס קרייזעל האָט געהאַט אַנאַפּיקורסישע ביבליאָטעק. נאָר קיינער חוץ היים-וואָלפּין, האָט נישט געוואוסט, וואו זי געפינט זיך. אַ נייעם מיטגליד פלעגט מען אָננעהמען מיט גרויסע שוועריג-קייטען נאָך אַ גאַנצע רייה פרובענישען. דאָס קרייזעל האָט גע-האַט זיין „פּאַראַלעל", דאָס קרייזעל אַרבייט לאַנגזאַם און סיסטע-מאַטיש פּיער—פינף יאָהר און אַ דאַנק דער שטאַרקער האַנד פּון היים-וואָלפּין איז ער גאַנץ און קיינעם פּון די פרומע יודען פּאַלט נישט איין, אַז אַזאַ מין קרייזעל עקזיסטירט. שעכטל האָט געגעבען קראַנצ'ו די „פּאַראַלעל" און אָנגעוויזען, מיט וועמען ער זאָל אין אָנהויב אַריין אין בעציהונגען.

אויסגעאַרבייט האָט מען אויך אַ גענויען פּראַיעקט ווי אזוי אָפּצונאַרען שעכטל'ס עלטערן. קראַנצ'ו דאַרף צופּעליג בע-געגענען זיך מיט זיי. צופּעליג דאַרפען זיי זיך דערוויסען, אַז קראַנצ'ו איז בעקאַנט מיט זייער זוהן און נאָכדעם דאַרף שוין

קראַנץ דערצעהלען הרים וגבעות וועגען זיין לערנען, וועגען זיין התמדה א. א. וו.

הערענדיג שעכטליס רייד איז קראַנץ געווען שטארק פער-וואונדערט פון זיין פראַקטישען חוש און פון זיין שאַרפען קע-נען מענשען. ווי אזוי האַרמאָנירט דאָס מיט זיינע ווילדע פלענער און פאַנטאַזיעס? אַז קראַנץ האָט דאָס אַרויסגעזאָגט שעכטלעך, האָט יענער זיך צעלאַכט און געענטפערט:

—פרא אדם! מען דאַרף דאָך נישט צונויפמישען צוויי זאַכען. ווען מען פליהט אין הימעל, פליהט מען אין הימעל, און ווען מען געהט אויף דער ערד, געהט מען אויף דער ערד. „השמים, שמים לה, והארץ נתן לבני אדם“.

1

קראַנצ'ס נסיעה קיין באַבילצעווע האָט געדויערט פינף טעג, געפאָהרען איז ער, פערשטעהט זיך, אָהן אַ בילעט. וואו מען האָט נישט געקאָנט איז מיט אַ משא-צוג. עטליכע סטאַציעס געזאַנגען צו-פיס. דעם לעצטען האַלבען מעת-לעת איז אויסגע-קומען צו פאָהרען מיט אַ פוהר. אין בויד האָט ער זיך בע-קאַנט מיט אַ באַבילצעווער יונגענמאַן, אַ קרעמער, וועלכער האָט איהם גענומען פונאַנדערפרעגען וועגען וואָס ער פאָהרט קיין באַבילצעווע און גלייך אונטערגעזאָגט אַנענטפער:

—נאָך וואָס איהר פאָהרט קיין באַבילצעווע?—האָט ער אָנגעהויבען און שנהל צוגעגעבען:—איהר ווילט, וועל איך אייך זאָגען, נאָך וואָס איהר פאָהרט. איך האָב דערקענט נאָך אייער נאָז נאָך! איהר פאָהרט בעטען אַ שטעל ביי רעבעלמאַנען.

פון שעכטלעך האָט קראַנץ געוואוסט, אַז אין באַבילצעווע איז דאָ אַ גביר רעבעלמאַן, וועלכער האָט אַ זעג-מיהל. קראַנץ האָט גלייך בעשטימט אויסנוצען די המצאה פון זיין מיטפאָה-דער און אַרויסשטעלען אַלס ציל פון זיין פאָהרען קיין באַביל-צעווע—בעקומען אַ שטעל ביי רעבעלמאַנען. קיין שטעל וועט

ער, פערשטעהט זיך, נישט בעקומען און וועט שוין על פרי
 גויט, נישט וועלענדיג, מוזען זיך נעהמען פאר לעהרעריי.
 —עס קאָן זיין, אז איהר האָט געטראָפּען און עס קאָן
 זיין, אז נישט—האָט קראַנק אומישנע אונבעשטימט געענטפּערט
 און גלייך צוגעגעבען:—מען זאָגט, אז עס איז זעהר שווער,
 אָנקומען צו איהם אויף אַ שטעל.

—נישט נאָר שווער, נאָר פשוט אונמעגליך. איהר פאָהרט
 לחלוטין אומזיסט!

—וואָס רעדט איהר!—האָט זיך קראַנק דערטראָקען.—וואָס
 זשע וועל איך טהון?

—וואָס וועט איר טהון? איהר וועט גאָרנישט טהון. איהר
 וועט פאָהרען צוריק.

—אָבער איך קאָן צוריק נישט פאָהרען, איך קאָן נישט—
 האָט זיך קראַנק צעהיצט.—איך מוז געפינען אַ וואָסערע שטעל
 אָדער בעשעפטיגונג, איהר פערשטעהט—איך מוז!

—קײן טאָטער וועט אייך נישט העלפען.—האָט יענער מיט
 אַ קאָנטעטער רוהיגקייט געשאַטען איהם זאלץ אויף די וואונד-
 דען.—אָט, אז איהר וואָלט האָבען אַ רעכטע מטבע, אַ פאָר הינד-
 דערט רובל, וואָלט איך אייך גלייך געפען אַ געשעפט, אַ גאָלד-
 דען געשעפט. מען קאָן קויפען ביי אַ פריץ האָבער בזול-הוול,
 חצי חנום

—ווען איך וואָלט האָבען געלד וואָלט איך ביי אייך קיין
 עצה נישט פרעגען.—האָט איהם איבערגעשלאָגען קראַנק.—אָט
 ווייזט אַ קונץ, גיט אַנ'עצה, וואָס מען טהוט אָהן געלד.
 —אָהן געלד איז שלעכט.—האָט ער געענטפּערט איבער-
 צייגט,--אפּשר קענט איהר מצלען קוואַס? לימאָנאָד?—האָט ער
 זיך דערמאָהנט.

—ביין, איך קען נישט.

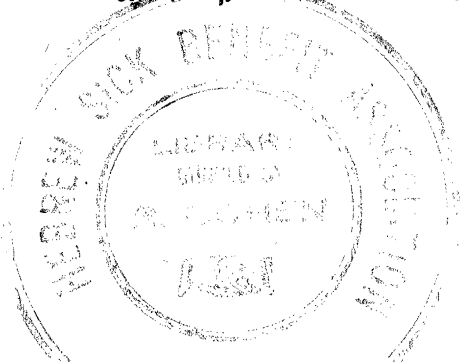
—טינט?

—אויך נישט. שרייבען מיט טינט קען איך און אפילו גוט

—פראַשעניעס שרייבען קענט איהר?

—ביין...

—העו טאָ אויף וואָס טויגט איהר?
 נאָר ער האָט באַלד צוגעגעבען:
 —אַ האַנטשריפט איז ביי אייך לכל הפחות אַ שיינער?
 —אַ וואונדערליכער, געטאַקטע אותיות!
 —קאָנט איהר דאָך ווערען אַ לעהרער.
 קראַנץ האָט געוואַרט אויף דעם פאַרשלאָג, האָט אַ ווילדע
 געטרונכט און געענטפערט ווי נישט ווילענדיג:
 —אַ ביטער ברויט...
 —און וואו וואָלגערט זיך זיס ברויט?
 —נישט קיין שענער ברויט...
 —און וואו וואָלגערט זיך שענער?
 —און ביי אייך קאָן מען בעק מען רעכטע לעקציעס?
 —פּש! וויפיל איהר ווילט. די לעהרער, וואָס זענען גע-
 ווען ביי אונז, האָבען געשאַרט גאָדו!
 —וואו-זשע האָבען זיי זיך אַהינגעטהיין?
 —דער שוואַרץ יאָהר ווייסט זיי! איינער האָט פּערפיהרט
 אַ בעל-הבתישע טאַכטער און איז אַנטלאָפּען. דער אַנדערער
 איז געווען אַנאָפיקורס, האָט גערויכערט אום שבת, האָט גע-
 רעדט ער ה' ועל משיחו. —האָט מען איהם משלה געוועזן. נאָך
 איינער האָט פּראָסט חתונה געהאַט און אַוועקגעוואָרפּען די
 לעהרעריי...
 —ניין! פאַר מיר איז דאָס נישט קיין עסקו—האָט קראַנץ
 זיך אַבגערופּן. —עס וואָלט זיין אַ בזיון פאַר מיין משפּחה, איך
 זאָל זיך אַראָבלאָזען אויף אַזאַ מאוס ברויט.
 —זאָרג נישט!—האָט דער יונגערמאַן איהם געטרייסט, ווי
 באַלד איהר זענט אַ מענש מיט אַ פען און פון אַ פיינער
 משפּחה, וועט זיך אין באַבילצעווע געפונען פאַר אייך אַ שידוך
 מיט עטליכע הונדערט רובל נדן. ביי היינטיגע צייטען איז דאָס
 דער רעיעלסטער עסקו!

1

קראנץ האָט אָנגעהויבען פּונאַנדערפרעגען ביי וועמען ער
קאָן בעקומען אַ צימערל.
דער יונגעראַמאָן האָט אָנגערופען ביו צעהן אונבעקאַנטע
נעמען.

—איהר קאַנט נאָך אַ פּרעג טהון ביי קריינע אפּרימ'ס,
ביי איהר אַזו אויך דאָ אַ חדר'ל. —קריינע אפּרימ'ס אַזו געווען
שעכטל'ס מוטער. צוליב מעהר זיכערקייט האָט קראַנץ געפרעגט:
—מיט וואָס בעשעפטיגט זיך דער אפּרימ?
—אַ מלמד.

—וואָס פאַר אַ מענש?

—וואָס פאַר אַ מענש? אַ מענש! נישט קיין גרויסער חלם
אזו נישט קיין קליינער נאַר. נאַר אַנ'עהרליכער מאָן. דערפאַר
אַז דאָס ווייב זייגט, קריינע, אַ כּוואַט, אַניאמח'ער קאַזאַק! זי
האַלט אַ קלייטעל און אַזו די גאַנצע עקרת-הבית.

—הייסט דאָס, רעדט איהר מיר איין ביי איהר נעהמען
אַ חדר, איהר וועט מיר אפּשר אָנווייזען, וואו זי וואוינט?
—דאָס וועט אייך יעדעס יונגעל אָנווייזען. נאַר מיר ווע-
לען פּערבייפּאָהרען, וועט איהר דאָרט אַראָפּקריכען.

די פּוהר אַזו אַריינגעפּאָהרען אין שטעדטיל. דורכפּאָהרענ-
דיג עטליכע גאַסען, האָט זיך דער בעל-עגלה אָפּגעשטעלט פאַר
אַניאַלט שטיבעל.

—אַט דאָ וואוינט קריינע אפּרימ'ס, —האַט אָנגעוויזען קראַנץ
זיין מיטפּאָהרער.

קראַנץ אַזו אַרויסגעקראַכען פּון בויד, בעצאָהלט דעם
פּוהראַמאָן און גענומען דאָס פעקעל.

אין דער צייט אַזו פּון שטוב אַרויס אַנ'עלטערע יודענע,
אַ ברייטבייניגע, מיט אַנ'ענערגישען פנים, מיט רוהיגע, גרויסע
קלוגע אויגען. זי אַזו אַרויס אָנקוקען, ווער אַזו עס צוגעפּאָהרען
צום הויז.

— קריינען א געקומענער יונגעראמאן דארף א חדר. איהר וועט אבשר פערדינגען?— האָט זיך געווענדט צו איהר דער מיט-פאָהרער.

קריינע האָט רוהיג בעקוקט קראַנצן. פון קאָפּ ביז די פיס און נישט געאיילט געענטפערט.

— איך וועל זעהן...

און נאָך-מאָל בעקוקענדיג, האָט זי איהם אַריינגעבעטען אין שטוב.

אין אַ נידריגער, האַלב-פינסטערער דירה האָט געהערשט אַנצירמקייט און אַ גרויסע אונאַרדנונג. דערפאַר איז דאָס הויז ג'ווען פול מיט כפּרים. זיי זענען געלעגען אומעטום, אין שצנאָק, אויפ'ן קאָמאָד, אויף די טישען און אויף די פענסטער.

— זיצט. פון וואַנען זענט איהר?— האָט געפרעגט קריינע.

— פון וו...

— פון וו?— האָט זי איבערגעפרעגט פּערוואַנדערט.— איהר

זענט אַליין אַ דאָרט יגער?

— יאָ.

קריינע האָט אַ וויילע געשוויגען, נישט אַראָפּלאָזענדיג איהר בליק פון גאַסט. ווייזט אויס, איהר האָט זיך געוואָלט גלייך אָנהויבען אַ געשפרעך וועגען איהר זוהן, נאָר זי האָט זיך אָפּגעהאַלטען.

— נאָך וואָס זענט איהר אַהער געקומען? וועגען אַנ'עסקן?

— יאָ... אַ שטעל... ביי רעבעלמאַנ'ען אין זעג-מיהל...

אויב עט וועט זיך איינגעבען.

קריינע האָט געעפענט די טהיר אין צווייטען חדר.

— אָט, קוקט אָן דעם חדר. דאָ האָט פריהער געוואוינט אַ

גאַנץ געזונד.

דאָס חדר'ל איז געווען זעהר אַ קליינס, כמעט אַ פינט-טערט. נאָר דער הויפט-חסרון איז בעשטאַנען דערין, וואָס ער האָט זיך אָפּגעטיילט פון דעם בעל-הבית'ס דירה מיט אַ דינעם ווענדטעל, וואָס האָט נישט דערגרייכט צום באַלטען. פּונדעל טוועגען האָט קראַנצן בעשלאָסען איהם דינגען, כדי צו האָבן

א צוזאמענפונד מיט שעלטליס עלטערן. שפעטער, ווען ער וועט איינארדנען דעם חבר'ס עינין, וועט ער קאָנען אַריבער אויף אַנאָנדער קוואַרטיר. ער האָט זיך בעדונגען זעקס רובל אַ חודש פאַרן חדר מיט קעסט. קראַנצ'ן האָט אַ ביסעל געוואונדערט, וואָס פּערוינגענריג דעם חדר, האָט קריינע אפילו נישט דער-מאָהנט וועגען מאַן. אפנים, אַז ער האָט ביי איהר קיין שום דעה נישט געהאַט אין שטוב-זאַלען.

— איהר ווילט מסתמא עסען, — האָט קריינע פאַרגעלעגט. — מיר האָבען שוין אָבגעגעסען וואַרמעס. איך וועל אייך עפיט צוגרייטען.

זי האָט דערלאַנגט ברויט, פוטער, אַ פאַר אייער און זויער-מילך. ווען קראַנץ האָט זיך געוואַשען עסען, האָט זי זיך צוגעזעצט צום טיש אַנטקעגען איהם. אַ היבשע וויילע האָט זי געשוויגען.

— זאָגט מיר, אין וו. איז אַ גרויסע ישיבה? — האָט זי אַ פּרעג געטהון.

— ווי הייסטו איינע פון די גרעסטע ישיבות אין ליטאָ — האָט קראַנץ געענטפערט, נישט אַפרייגענריג זיך פון די זויער-מילך.

— אַ סך בחורים?

— איך רעכען, ביי אַ הונדערט... אפשר מעהר. זי האָט אַ וויילע ווייטער געשוויגען, נאָכדעם אַרויסגע-רעדט שטיל, ווי צופעליג:

— איך האָב דאָרט אַ זעהן אין דער ישיבה.

— אין וו.? — האָט זיך קראַנץ פּערוואונדערט.

— וואָס וואונדערט איהר זיך?

— ווייט זעהר פון זאַנען. עס זענען דאָך דאָ נעהנטערע ישיבות.

קריינע האָט אַראָפּגעלאָזט דעם קאָפּ און אַרויסגערעדט מיט אַ געדריקטען קול:

— אַזוי האָט זיך געמאַכט... אַט זענט איהר דאָך געקומען.

פון וו. אַהער, כאָטש עס איז ווייט, —האָט זי צוגעגעבען מיט אַ שוואַכען שמייכל.

—איהר קענט דאָרט וועמען פון די ישיבה-בחורים?—האָט זי ווייטער געפרעגט.

—אין פנים קען איך כמעט אַלעמען. מיט פיל פון זיי בין איך בעקאנט. איך האָב אַליין אויך געהערט דעם שיעור אין דער ישיבה.

—מיין זוהן איז ערשט נישט לאַנג אין וו., ביי אַ הצלב יאָהר.

—ווי רופט מען איהם?

—הלל... מכהמא רופט מען איהם נאָלן שטעדטיל נאָך; דער באַפילצעווער.

—הלל?... דער באַפילצעווער?... האָט קראַנץ זיך גענומען דערמאָהנען און לטוף אַרויסגערעדט בעשטימט און זיכער:

—ניין! צוזאָ איז ביי אונז אין דער ישיבה נישטאָ!

קראַנץ האָט גלייך בעמערקט, אַז קריינע איז בלייך גע-וואָרען און אויף איהר געזיכט האָט זיך בעוויזען דער אויס-דרוק פון אומרוה. זי האָט זיך דערשראָקען, דערפיהלענדיג, אַז אָט ווייזט זיך ארויס דער ביטערער אמת, אַז איהר זוהן איז נישט אין דער ישיבה. קוקענדיג אויף קריינע'ן, האָט קראַנץ איבערגעלעבט דאָס געפיהל פון אַנאַרטיסט, ווען ער זעהט, אַז זיין שפיל פערכאָפט די צוהערער.

—איהר האָט איהם אפשר פראָטט נישט בעמערקט...—האָט זי אָנגעהויבען זוכען אַ בערוהיגונג. —ער איז נישט קיין הויכער, אַ שוואַרץ-הנ'עוודיגער, אַנאידעלער...

—נישט קיין הויכער?... אַ שוואַרץ-הנ'עוודיגער?...—האָט קראַנץ איבערגע'חורט, ווי דערמאָהנענדיג זיך. —ווער קאָן דאָס זיין?... דער יאָנעוויצער... דער ליאָנער... דער מאָהילעווער... —אפשר רופט מען מיינעם „דער מאָהילעווער“,—האָט זיך אָנגעכאַפּט קריינע, —ער איז פריהער געווען אין דער ישיבה אין מאָהילעוו.

—ביי איהם זענען געקרייזעלטע הָנהר

— יאָ, יאָ!

— אַז ער רעדט, — בינטעלט ער אַנאַנדערש מאָל גיך מיט

די אויגען?

— נו! דאָס איז ער! — האָט קריינע בעשטימט און זיכער געענטפערט, אינגאַנצען בערוהיגט זיך און האָט זיך אפילו אויס- געהויבען פון אָרט. — הייסט עס, איז ער אין דער ישיבה און איהר קענט איהם?

— ווי דען! דער מאַהילעווער! איך קען איהם זעהר גוט. — איך פלעג איהם כמעט יעדן טאָג זעהן אין שוהל... אַ שאָד, וואָס איך האָב נישט געוואוסט, אַז ער איז אַ היגער. איך וואָלט אייך ברענגען אַ ברויך פון איהם.

— נו, און ווי לעבט ער דאָרט?... ווי איז ער אין דער ישיבה? — האָט אָנגעהויבען נאָכפרעגען קריינע, נישט געפינענדיג קיין בעשטימטע ווערטער אויף איהרע פראַגען.

— ווי ער לעבט — ווייס איך נישט... עסט טעג, אויב ער האָט אַלע טעג... אָנגעטהון איז ער, דעם אמת זאָגענדיג, נישט גאָר ווי דער סדר איז... ווי געוועהנליך, ישיבה בחורים. און וואָס איז שייך לערנען — האָט קראַנץ צוגעגעבען מיט אַנאַמטער זעלבסט-אָפּפערונג — איז מיר שווער וועגען דעם עפּיס צו זאָגען, ווייל ער האָט מיך שטאַרק איבערגעיאָגט... ער רעכענט זיך פאַר איינעם פון די בעסטע בחורים אין דער ישיבה... דער ראש-ישיבה שפיגעלט זיך מיט איהם...

קראַנץ האָט, ווייזט אויס, גוט געשפּילט זיין ראַדיע. ביי קריינע'ן האָבען געפינקעלט די אויגען פון גדיק. זי איז צוגע- גאַנגען צום אָפּענעם פענסטער, האָט אַ רוף געטון אַ מיידעלע, וואָס האָט זיך געשפּילט ביים אַנטקעגענדיגען הויז:

— חבֿקע! לויף אַריבער אין חדר און זאָג אפּרימ'ען, ער זאָל קומען אַהיים. אויף אַ וויילע. זאָג, מען האָט געבראַכט אַ גרוס פון הילקען.

ח

עס איז געקומען אַנאָל'ט יודעל. אַ דאַרער, מיט אַ קליין, גראָ בערדעל, מיט קיילעכדיגע אַרויסגעקייקעלטע אויגען, איינגע-געפאלענע באַקען און אונטערגעשוירענע, פערשמירטע מיט שמעק-טאַבאָק וואָנטען. דאָס פנים האָט געהאַט אַנ'ערדישע פאַרב. די פאַרד און די פאות זענען געווען צעפודעלט, פונאַנדערגעוואָר-פען ווי זיי וואָלטען זיך קלויבען אַנטלויפען אין בעזונדערע זייטען. געווען איז אויף איהם אַ לאַנגער בגד ביו די פיאַטעס און אַ גרויסער פערשמאַלצענער טלית-קטן ביו די קנייה. אויפ'ן געזיכט איז געווען דער אויסדרוק פון מבולב'קייט. אפנים, ער איז נאָך אינגאַנצן געווען אַריינגעטהון אין דעם, מיט וואָס ער האָט זיך נאָך וואָס בעשעפטטיגט אין חדר.

—אַ? אַ גרוס פון הלל'ן?—האָט ער אַרויסגערעדט מיט אַ פאַרלאָרענעם קול און אַרומגעקוקט זיך. דערוועהן קראַנצ'ן, האָט ער שנעל איהם דערלאָנגט די האַנד און אָבעבראָקט:
—שלום-עליכום! פון וואָנען איז אַ יוד? וואָס מאַכט ער

דאָרט הלל'ן?...

—וואָס האָסטו זיך אַרויפגעוואָרפען אויף אַ מענשען, אַז דו ווייסט נאָך גאָרנישט.—האָט איהם קריינע אָבעשטעלט טרו-קען און מיט קוים איינגעהאַלטענעם פערדרוט.—זען זיך און רייד ווי אַ מענש...

דידאָזיגע בעמערקונג האָט געבראַכט אפרימ'ען צו-זיך. ער האָט פערלעגט די פאַלעס פון בגד און געזעצט זיך צום טיש. קריינע האָט איהם אין עטליכע ווערטער דערצעהלט ווער דער נאַסט איז, נאָך וואָס ער איז געקומען און וואָס ער האָט דערצעהלט וועגען זוהן. פערבייגע הענדיג, האָט זי דערמאָהנט, אַז זי האָט איהם פערדונגען דעם חדר.

אפריים, נישט אויסהערענדיג זי ביזן סוף, האָט שנעל אַ פּרעג געטהון:

—וואָס לערנט ער איצט? וועלכע מסכתא?

צו דער פראגע איז קראַנץ געווען צוגערייט זיין ער
האַט, נישט טראַכטענדיג, אָנגערופען די ערשטע מסכתא וואָס
איהם איז אַרויף אויפן זינען:

—ערובין.

—ווי הייסט „ערובין“?—האַט אויסגעשריען פּערוואַנדערט,
כמעט דערשראָקען, אפרים—ער האָט דאָך מיר געשריבען, אַז
ער לערנט „זרעים“!

—„זרעים“ זאָגט דער ראש-ישיבה פאַר אַ פתח בעזונדער,
פאַר עטליכע פון די בעסערע תלמידים. אייער זוהן רעכענט זיך
דאָך ביי אונז אין ישיבה פאַר איינעם פון די בעסטע בחורים.
ער האָט אַ טייערן קאַפּ...—

—איהר דערצעהלט עס מיר?—האַט אויסגעשריען אפרים.—

איך ווייס דאָס נישט, וואָס אַז דער שגן וואָלט זיך נישט
פוילען, וואָלט ער שוין לאַנג האָבען סמיכה אויף הוראה.

—ער האָט זיך איצט, דוכט זיך, גענומען דערפאַר.

—אויז? גענומען זיך?—האַט איבערגעפרעגט אפרים, איינ-

עסענדיג זיך מיט די אויגען אין קראַנצ'ן.

און מיט אַמאָל האָט ער זיך שאַרף אַ קעהר געטהון צום
זייב און אויסגעשריען מיט פּערביטערונג:

—און זי שלעפט איהם צוהיים! שלעפט איהם ווי מיט
צוואַנגען! געווען אַ גולניטע און געפליבען אַ גולניטע!

צו קראַנצ'ס פּערוואַנדערונג האָט קריינע איהם נישט אָפּ-
געשטעלט. זי האָט זיך אַ ביסעל צעמישט און איינגעהאַלטען
געענטפערט:

—דו ווייסט נישט, וואָס דו רעדסט...—

און ווי זי וואָלט זיך אַנטהון אַ כח אַרויסזאָגען וועגען
וואָס איהר איז שווער געווען צו ריידען, האָט זי מיט אַ גאַנץ
אַנדער טאָן, אַנאָינטימען אָנגעהויבען:

—איך וועל אייך דערצעהלען, וואָס די מעשה איז. איך

האַב נישט געגלויבט, אַז מײן בחור איז אין וו. אין דער
ישיבה.

קראַנץ האָט געמאַכט אַ פּערוואַנדערט פנים, נאָר געשוויגען.

— איהר פערשטעהט אַ געשילטעזן—האַט זיך אַפּרײַם צע-
 לאַכט. —האַט נישט געגלויבט! רעדז מיט אַ יודענע! אַ יודענע
 האָט פאַר אַלץ מורא און גלויבט קיינעם נישט!
 —לאָז ריידען. —האַט איהם דאָס ווייב אָבגעשטעלט. —דאָ
 פערשטעהט איהר מיך, איז געווען גאָר אַ בעזונדערע מעשה...
 אין מאָהילעוו אין דער ישיבה איז געווען אַ גאַנצע... איך ווייס
 וואָס? מען האָט געלאָפּט ישיבה-בחורים מיט ביכער, אַרויסגע-
 טריבען זיי פון דער ישיבה. און אַקראַט אין דער צייט איז
 דאָס יונגעל מיינס מיט אַמאָל אַריבערגעפּאָהרען קיין וו... נו...
 פערשטעהט זיך, איז מיר אַריין אין זינען... דאָך אַ מאַמע...
 —איהר האָט דאָך געקאָנט אָנשרייבען אַ בריף דעם ראש-
 ישיבה אין וו. און אָנפרעגען איהם, —האַט קראַנץ אָנגעווויזן
 דאָס ריכטיגסטע און דערפאַר דאָס געפּעהרליכסטע מיטעל. אויף
 צוויי פּיל איז ער געווען זיכער אין זיין זיג.
 —באמת... עפּיס נישט איינגעפּאַלען...
 —אָבער איצט האָסטו שוין אויפּגעהערט מורא האָבען? —
 האָט אפּרײַם אָנגעהויבען דרייסט, טרייסלענדיג מיטן בערדעל.
 —אויפּגעהערט מורא האָבען. געה אין חדר! —האַט איהם
 טרוקען געענטפּערט קריינע.
 —אָבער עס איז נאָך וועניג, וואָס דו האָסט אויפּגעהערט
 מורא האָבען! דו דאַרפסט נאָך עפּיס טהון... —דו פערשטעהסט,
 וואָס איך מיין. —איז ער צילן צוגעשטאַנען צו איהר.
 —איך פערשטעה, איך פערשטעה! געה! —האַט זי שוין
 עטרענג אָנגעשריען אויף איהם.
 —ער איז שבעל צוועק אין חדר. נאָך זיין צוועקגעהן
 האָט קריינע געזאָגט:
 —שוין לאָנג נישט געשיקט איהם קיין געלד... מ'האָט
 אים ירצה השם, וועל איך איהם שיקען עטליכע רובל...
 אין אַווענד, ווען אפּרײַם איז געקומען פון חדר, האָט זיך
 פון דאָס ניי אָנגעהויבען דאָס געשפרעך וועגען הלל'ן, וועגען
 דער ישיבה, וועגען וו... ווען אַלע פרטים זענען שוין געווען
 אַרומגעערעדט, האָבען די בעלי-הבתים זיך פּעראינטערעסירט מי

קראנצין אליין. ער האָט גערן און אָפּנהערציג דערבעהאַט זיי זועגען זיך. זיין פּאָטער איז געווען אַ גרויסער גביר. עס פער- שטעהט זיך, אַז מען האָט איהם געלערנט אַלע זיבען חכמות. נאָר דער פּאָטער איז מיט איין מאָל געוואָרען אַ יורד און איז נל צלונג געשטאָרבען. אויף דעם זוהנס הענד זענען געבליבען די מוטער די אלמנה און צוויי דערוואַקסענע שוועסטער. מוז ער געפינען אַ וואַסער-עס איז מיט ל אויפצוהאַלטען זיי. האָט מען איהם אָנגעוויזען אויף רעבעלמאַנען. אַזאָ גביר, האָט אַזוי פיר געשעפטען, ווי וועט זיך דאָס ביי איהם נישט געפינען קיין שטעלז איז קראַץ געקומען אַהער.

די ערצעהלונג האָט ערוועקט ביי אפרים און קריינען אַ טיפען מיטגעפיהל צו קראַנצין. זיי האָפען אפילו צוגעזאָגט דורך אַ בעקאַנטען זיך, משתדל זיין ביי רעבעלמאַנען, נאָר זיי האָבען צוגעגעבען, אַז זיי האָבען מורא, די טרהה זאָל נישט זיין אומ- זיסט. ביי רעבעלמאַנען זענען שוין דאָ צופיל מענשען.

— דער יונגערמאַן, מיט וועטנן איך בין געפּאָהרען— האָט זיך צובערופען קראַנצין— האָט דעם גאַנצען וועג מיר איינגע- רעדט, איך זאָל ווערען דאָ אַ לעהרער, לערנען קינדער לייענען און שרייבען רוסיש. ער האָט גע'טענה'ט, אַז איך קאָן פשוט נחעשר ווערען... ווי געפעלט אייך צוזאָ פּלענז?— האָט ער געענ- דיגט מיט אַ געלעכטער.

— דאס איז ברוך לייזער בער'ס, — האָט קריינע ערקלערט דעם מאַן וועגען קראַנצין'ס מיטפּאָהרער. — אַ משוגע'נער קאָפּ! — עס קאָן זיין, אַז ער איז גערעכט, צו נען קאָן פון לעהרעריי גוט פּערדינען, — האָט קראַנצין שוין געזאָגט ערנסט.

— אָבער זאָגט מיר, איך פעט אייך, איז דאָס דען אַנ' עסק פאַר אַ בעל-הפתיש קינד פון אַ פיינער משפּחה? וואָס? אַליין קריכען אין בלאַטען און באמת גערעדט טויג איך טאָקי נישט צו דעם... שרייבען און לייענען קאָן איך אפילו צעהן מאָל בעסער ווי דער גרעסטער לעהרער. אָבער היינטיגע ציי- טען זוכט מען דאָך נישט דאָס, מען וויל, אַז אַ לעהרער זאָל

זיין א יונגאָסט, אַנאָפיקורס—איך ווייס וואָס!—און אָט דערצו
טויב איך נישט!
די בעל-הבתים האָבען איהם אויסגעדריקט זייער מיט-
געפיהל.

אַבוואָרטענדיג אַ וויילע, האָט ער צוגעגעבען מיט אַ גע-
דריקטען קול, ווי פאַר זיך:
וואָס אָבער טהוט מען מיט אַ קראַנקער מאַמען און צוויי
שוועסטער? אויפ'ן גאַס קאָן מען זיי נישט אַרויסוואַרפען!
די טראַגישע כראַגע איז אין דעם געבליבען נישט פער-
ענטפערט. אָבער דער ענטפער האָט זיך שוין קלאַר אָנגע-
צייכענט.

פאַר'ן שלאָף האָט קריינע אַ פּרעג געטהון קראַצ'ין;
—איהר קענט מסתמא אָנשרייבען אַנאָדרעס אויף אַ קאָנ-
טראַנט.

זי האָט איהם דערלאָנגט אַ צעקנייטשטען בריף און צו-
געגעבען:
—דאָ איז דיין הל'יס אַדרעס. איך וועל אייך מאַרגען
געבען פינף רובל און בעטען אויבשרייבען דעם אַדרעס און
אַנשיקען איהם.

קראַנץ האָט טריינגעקוקט אין בריף. דאָרט איז געווען
דער אַדרעס: קאָוואַלעס הויז יוכף קראַנצ'ין פאַר שעכטל'ען.
—דער אַדרעס איז נישט ריכטיג אָנגעשריבען, —האָט
קראַנץ געזאָגט און גלייך אויטגעמעקט זיין נאָמען און אָנגע-
שריבען בריינעס'עס. דירעקט אויף שעכטל'יס נאָמען שיקען געלד
האָט מען נישט געקאָנט, ווייל ער האָט קיין פאַס נישט געהאַט.
—זעהט, ס'פאַר אַ גליק!—האָט זיך קראַנץ דערפרעגט, —
ווען נישט איהר, וואָלט דאָס געלד פערפאלען געגאָנגען!

ט

קראַנץ האָט לאַנג נישט געקאָנט איינשלאָפען. ער האָט

יך געפונען אין דעם אויפגערעגטען צושטאנד פון אַנאַרטיסט, וועלכער פיהלט, אז ער האָט קינסטלעריש דורכגעפיהרט זיין ראַליע. דערמאָהנענדיג זיך וועגען אַלערליי פרטים און גער- שטרעכען פון פּעראַנגענעם טאָג, האָט ער איינגראָבענדיג דעם קאָפּ אין קישען, געלאַכט ווי אַ משוגע'נער. ווען עמיצער זאָל איהם אין יענער מינוט געווען זאָגען, אז ער האָט דעם גאַנץ צען טאָג קיין אַנדער זאָך נישט געטהון, ווי פאַר געלייגט, און געלייגט פּערברעכעריש און פּעררעטעריש, ערגער ווי אַ גנב, וואָס קלויבט זיך שטיל אַריין אין אַ פרעמד הויז, וואָלט ער עס נישט פּערשטאַנען. אזוי פּערשיכור'ט איז ער געווען פון זיין אַרטיסטישער ראַליע.

אויף מאָרגען אינדערפריה, איז קראַנץ אַוועק מיט אפּרימ'ן אין שוהל צום דאַווענען. ער איז אומישנע גענאַנגען מיט אנרימ'ען, בדי זיין ערשיינען אין שטעדטיל זאָל דורכגעהן אונ- טער דער מאַסקע פון אַ פרומען יודען. געהענדיג, האָט קראַנץ פּונאַנדערגעפּרעגט דעם מלמד, וואָס ער לעדנט מיט זיינע תּלמידים און דערביי געגעבען איהם צו פּערשטעהן, אז ער איז אויך נישט קיין עס-הארץ.

עטליכע יודען האָבען אַבגעשטעלט אפּרימ'ען און איהם געפּרעגט, מיט וועמען געהט ער עס? ער האָט אַלעמען געענט- פּערט, אז דאָס איז אַ יונגעראַמן פון וו., זיין ההל'ס אַ חבר, און אז געקובען אַהער איז ער וועגען אַ געשעפט.

קראַנץ איז פּאַרגעשטאַנען אַריינטרעטען אין פּערבינדונג מיט דעם געהיימען קרייזעל משכילים. שעכטל, איבערגעבענדיג איהם די פּאַראַלעל, וועלכע האָט געדאַרפט עפענען פאַר איהם די טהירען פון קרייזעל, האָט אָנגעזאָגט אז ער זאָל זיך ווענ- דען צו איינעם פין די מיטגלידער, מיט'ן נאָמען לייוויק און האָט איהם איבערגעגעבען זיינע סימנים. אין שוהל האָט קראַנץ גלייך דערקענט לייוויק'ן. צום סוף דאַווענען, פאַר עלינו, איז קראַנץ עטליכע מאָל פּערבייגעאַנגען פאַר לייוויק'ן און מיט אַ תּפילה-נגון צוויי מאָל איבערגע'חור'ט דעם פּסוק פון תּהילים, וואָס האָט געדינט אַלס פּאַראַלעל:—, ואתה אנוש כּערבי אלוֹפּי

ומידע: אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלקים נהלך ברגש*
(תהלים, נ"ה, י"ד-טו).

לייוויק, נישט אומקוקענדיג זיך, האָט צוגעשאַקעלט מיט'ן
קאַפּ און קראַנץ האָט זיך אומגעקעהרט אויף זיין אָרט נעבען
אפרימ'ן.

קראַנץ האָט געוואַרט אויף געהיימע צייכענס, אַ צעטעלע,
אַ שטיל שושקעריי אין אַ ווינקעלע, נאָר דאָס בעגעגעניש איז
פאַרגעקומען אַ סך פּראָסטער. נאָכ'ן דאווענען איז לייוויק צו-
געגאַנגען צו אפרימ'ען און ווייזענדיג אויף קראַנצ'ן, געפרעגט
ווער ער איז.

—דאָס איז אַ יונגערמאַן פון וו., מיין הלל'ס אַ חבר פון
דער ישיבה. —האָט געענטפערט אפריים.

לייוויק האָט איהם געגעבען שלום, גענומען פונאָדער-
פרעגען וועגען וו., וועגען הלל'ן און געענדיגט דערמיט, וואָס
ער האָט איינגעלאָדען קראַנצ'ן צו זיך אויף טיי נאָכמיטאָג...
אַז ער איז אַוועקגעגאַנגען, האָט אפריים געזאָגט:

—דאָס איז ר' שמערי'ל דעם געהילף־הענדלערס אַ ווהן.
אַ פיינער בחור, זיצט טאַג און נאַכט און לערנט. מיין הלל'ס
אַנאַלטער חבר. אויב ער האָט אייך פערבעטען אויף טיי, געהט
אַריין צו איהם. זיין פאַטער קאָן אייך אַ טובה טהון ביי רע-
בעלמאַנען.

קראַנץ האָט זיך דערמאַהנט, אַז ער דאַרף נאָך אָבשפּילען
די קאָמעדיע מיט רעבעלמאַנען און איז גלייך פון דאווענען
אַוועק צו איהם אין קאָנטאָר. דאָרט איז געווען פול מענשען
און איהם איז אויסגעקומען צו וואַרטען אַ פאַר שעה ביו ער
האָט זיך דערשלאָגען צום בעל־הבית. שטיל, מיט אַ רחמנות-
פנים, ווי מען בעט אַ נדבה, האָט ער געבעטען אַ שטעל אין
קאָנטאָר. רעבעלמאַן האָט אפילו נישט אויסגעהערט זיינע רייד
און מיט אונגעדולד אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד:

—לאָזט מיך צורנה! איך האָב קיין שטעלעס נישט! איך
האָב נישט און וועל נישט האָבען! און דולט מיר נישט דעם
קאַפּ!

קראנץ האָט זיך בענוגענט מיט דעם ענטפער.
 נאָך מיטאָג איז ער אַוועק צו לייַוויק'ן. דער געהיימער
 משפּיל האָט איהם בעגעגענט ביי דער טהיר, אָבגעפיהרט צו
 זיך אין צימער אויפ'ן צווייטען שטאָק און פערמאַכט נאָך זיך
 די טהיר. דער חדר איז געווען אַ גרויסער. אומעטום זענען
 געלעגען ספרים.

לייַוויק איז געווען אַ בחור פון אַ יאָהר צוואַנציג. זיין
 מאָגער, פערשאַרפט פנים מיט אַ קוים אָנגעצייכענט בערדעל
 האָט זיך אַרויסגעגעבען פאַראויס. קלייַנע, שוואַרצע שטעכעדיגע
 אויגלעך, ווי ביי אַ מייזעל. אין פנים איז געווען עטוואָס טרו-
 קענעס, אַלטליך-שטרענגעס, אַקוראַט ווי דער יונגעראַן וואָלט
 קיינמאָל נישט אַ שמייכלעל געטהון. דאָס קול איז אויך געווען
 אַ טרוקענעס, אָהן אַנ'אויסדרוק, אַ ביסעל הייזעריג.
 לייַוויק האָט קאַלט בעקוקט קראַנצ'ן און כמעט שטרענג
 געטרעגט:

—וואָס טהוט הלל אין וו? ער איז אין דער ישיבה?
 —ניין. ער האָט אַראָבגעוואַרפען פון זיך אינגאַנצען די
 מאַסקע.

—אַ נאַרישקייט!—האָט אָבגעשניטען לייַוויק.—געמענט נאָך
 זיין אין דער ישיבה. פורץ גדר זיין וואָלט ער נישט אָנווערען
 שפעטער... נו, און איהר נאָך וואָס זענט אַהער געקומען?
 לעקציעס?

—יאָ... איך דאַרף זיך מיט אייך מישב זיין וועגען דעם.
 קראַנץ האָט איהם דערצעהלט וועגען זייַנע פלענער און
 ווי אַזוי ער האָט שוין אָבגענאַרט שעכטל'ט עלטערן. לייַוויק
 האָט איהם אויסגעהערט קאַלט, אפילו קיין שמייכלעל נישט
 געטהון.

—אָנגעהויבען האָט איהר נישט שלעכט,—האָט ער ווי פאַרי-
 זיך אַרויסגערעדט,—נאָר ווי וועט דאָס ביי אייך ווייטער גע-
 איך וועל אייך זאָגען דעם אמת, איך האָלט נישט פון דער
 אַרבייט פון לעהרעריי...
 די בעמערקונג האָט קראַנצ'ן איבערראַשט.

—ווי הייסט? פארוואָס?

—ביי אונז זענען שוין געווען עטליכע לעהרער און זיי האָבען געבראַכט מעהר שאַדען, ווי נוצען. פלעגען קומען, מאַ-
כען אַ רעש, אויפהויבען אויף די פיס דאָס גאַנצע שטעדיק, אָבטהון פיל נאַרישקייטען און אַוועקפאַהרען...

קראַנצ'ן האָבען זיינע רייד אַלץ מעהר איבערראַשט. ער האָט זיך נאָר געפונען צו ענטפערן:

—מסתמא האָבען זיך געטראָפּען אַזעלכע לעהרער, וועלכע...
—דער תּוֹכֵן איז נישט דערין, —האָט איהם לייוויק איבער-
געשלאָגען די רייד, —איך האַלט גלאַט נישט פון די גרויס-
שטאַדטישע משפּילים. זיי האָבען ליב צו שטורמען, אַרויסווייזען
גבורות, זאָגען אפיקורסישע ווערטלעך, אָבטהון שפיצלעך, אָבער
אַרבייטען שטיל און מיט התמדה קאָנען זיי נישט. דערצו האָ-
בען זיי נאָך ליב זיך פיל צו חקראַענען און שרייבען לאַנגע
מליצה-בריוֹף וועגען זאַכען, וועגען וועלכע מען דאַרף שווייגען,
און זייערע בריוֹף פאַלען געוועהגליך אַריין צום רב אָדער צום
ראש-ישיבה. זיי האָבען נאָך דערצו נאָך אַ רגילות טראָגען אין
אַלע קעשענעס השפּלה-ביכלעך...

די ווערטער, אַרויסגעזאָגט מיט אַ גיפטיגער איראָניע,
האָבען קראַנצ'ן שטאַרק בעליידיגט. ער האָט זיך אויפגעהויבען
און טרוקען אַרויסגערעדט:

—עס קאָן זיין, אַז איהר זענט גערעכט. נאָר איך האָב
ערוואַרט, אַז איהר וועט מיט מיר אַנדערש ריידען. אויב איהר
האַלט, אַז מיר, לעהרער, ברענגען נאָר שאַדען, האָבען מיר
נישט וועגען וואָס צו ריידען...

—וואַרט אַ וויילע—האָט איהם לייוויק אָבגעשטעלט אונגע-
דולדיג—איהר זענט אומזיסט ברוגז העוואָרען. איך האָב אייך
נישט געוואָלט בעליידיגען. איך האָב אייך מעהר נישט געזי-
ווי איך קוק אויף דעם ענין. נו, אדרבה, זאָגט אַליין,
פאַר אַ נוצען ברענגט אַ לעהרער?

—ווי הייסט, וואָס פאַר אַ נוצען? איך פערשטעט נישט
—פשוט! עפענען די אויגען, אַראָפּהרען פון וועג.

יונגעל קען גיכער אַנאייגע:ער מענש, אַ חבר, ווי אַ לעהרער. און דאָס, וואָס אַ לעהרער לערנט אויס עטליכע יונגלעך און מיידלעך לייענען און שרייבען, איז, נאָך מיין דעה נאָך, קיין גראַשען נישט ווערט. ממה נפשך: וועט מען עמיצען עפענען די אויגען, וועט ער שוין אָהן אַ לעהרער זיך אויסלערנען אַלץ, וואָס מען דאַרף. אָט האָב איך, זיצענדיג איבער דער גמרא, אין צוויי יאָהר זיך צוגעגרייט אויף אַלע אַכט קלאַסען גימנאַזיע. און ווער עס וועט בלייבען בלינד, יענעם וועט נישט העלפען וואָס ער וועט קאָנען לייענען און שרייבען.

דער געדאַנק איז פאַר קראַנצין געווען ניי, נאָר ער האָט נישט געקאָנט נישט איינשטימען מיט איהם.

עס פערשטעהט זיך, איך זאָג דאָס נישט דערפאַר, איהר זאָלט זיך אָבזאָגען פון אייער פּלאַן—האָט לייזיק צוגעגעבען.— איך קען דאָך אייך נישט און ווייס נישט, ווי איהר וועט פיהרען די אַרבייט. אָנגעהויבען האָט איהר ווי עס בעדאַרף צו זיין. אויב ביי אייך וועט ווייטער געהן אַזוי גלאַט, וועט איהר דאָ אונז קאָנען העלפען אין אונזער אַרבייט...

נאָך די פריהערדיגע רייד האָבען די ווערטער קראַנצין אַ ביטערל אויפגעמונטערט.

—אָט, איהר וועט זעהן, ווי איך וועל אַרבייטען!—האָט ער זיכער אַרויסגעזאָגט.

—איך וועל אייך, פערשטעהט זיך, העלפען מיט וואָס עס וועט מעגליך זיין. לעקציעס וועט איהר דאָ האָבען. געהט אַריין צו נחמן דעם שניט-קרעמער. מען וועט שוין מיט איהם דורכ-שמועסען, און ער וועט אייך אַוועקגעבען זיינע קינדער לערנען. ביי איהם איז אַ יונגעל מיט אַ מיידעל. נאָך איהם וועלען שוין אַנדערע אַליין געבען צו אייך... נאָר איך זאָג אייך נאָכאַמאָל: אַרבייט שטיל אָהן רעש. און געדענק, אַז אַראָבפיהרען עמיצען פון וועג דאַרף מען אַזוי. אַז ער זאָל עס אַליין נישט בעמער-קען, ער זאָל נאָכדעם נישט וויסען, אַז עמיצער האָט איהם פון וועג אַראָבגעפיהרט. מען דאַרף פאַר אַ מענשען נאָר אויפגעפענען די טהירען און אַריינגעהן דאַרף ער שוין אַזיין.

געהענדיג צו לייזויקן, האָט קראַנץ זיך געגרייט צו בע-
געגענען אַ קליינשטעדטילדיגען בחור, וועלכער וועט קוקען אויף
איהם, גרויסשטעדישען, מיט אַ אָבשיי, וועט שלינגען זיינע
ווערטער און פּאָלגען אַלץ, וואָס ער וועט איהם זאָגען. ער האָט
אפילו פּאָראַויס בעשלאָסען נעהמען אין האַנד דעם גאַנצען
קרייזעל און אָנפיהרען מיט איהם. מיט אַמאָל האָט ער געטראָ-
פען פאַר זיך אַ מענשען אַ זעלבסטשטענדיגען, אַנערפאַהרענעם,
וועלכער איז פיל געפילדעטער פאַר איהם און וועלכער האָט
מיט איהם אָנגעהויבען ריידען, ווי מיט אַ תלמיד. קראַנץ האָט
זיך גלייך אונטערגעגעבען און אָנגעהויבען קוקען אויף לייזויקן
פון אונטען אַרויף. איהם האָט זיך נאָר געוואָלט בעקענען מיט'ן
גאַנצען קרייזעל און איבערהויפט מיט'ן אָנפיהרער, מיט'ן שוחט'ס
זוהן.

—ווי אַזוי זעהט מען זיך מיט חיים וואָלפּין—האָט ער גע-
פרעגט לייזויקן.

—מיט וועמען? מיט וועלכען חיים וואָלפּין?—האָט זיך ליי-
זויק פּערוואַנדערט.

—ווי הייסט ער איז דאָך דער אָנפיהרער פון קרייזעל.
הלל האָט מיר געזאָגט...

לייזויק האָט אָנגעשטעלע אויף קראַנץ אַ פּערוואַנדער-
טען בליק.

—חיים וואָלפּ, דעם שוחט'ס זוהן? ... צי איז הלל משוגע
געוואָרען, אָדער האָט ער גלאַט געלאַכט פון אייך? חיים יאָלף
איז איינער פון די פּערקאָכטע פּאַנאַטיקער, פאַר איהם דאָרף
מען זיך היטען ווי פאַר פייער!...

ער האָט דאָס אַרויסגערעדט אַזוי ערנסט, אַז אין דער
ערשטער מינוט האָט קראַנץ אַ טראַכט געטהון, אַז שעכטל האָט
געמוזט א טעות האָבען. נאָר ער האָט גלייך פּערשטאַנען, אַז
לייזויק האָט צו איהם קיין צוטרוי נישט.

—איהר האָט קיין צוטרוי נישט צו מיר?...—האָט ער זיך
אָנגערופען בעלידיגט.

לייזויק האָט אויף איהם געקוקט פּערוואַנדערט.

—דאָס האָט איהר צו מיר קיין צוטרוי נישט, אויב איהר גלדיבט מיר נישט, —האָט ער געענטפערט. —אדרבה, פרובט זיך צוטרעטען צו חיים וואָלפֿן. אַ פיינע געשיכטע וואָלט דאָס זיין. און וואָס הלל האָט אייך געוואָגט—איז ווערט אַנ'אויסגעבלאָזען איי. הלל איז כמעט אין קרייזעל נישט געווען און גאַרנישט געוואוסט...

קראַנץ איז אַוועק פון לייוויקין אַ בעליידיגטער און שטאַרק אַראַבגעפאַלען ביי זיך. טיף אין האַרצען האָט ער בעשלאַסען געהמען זיך צו דער אַרבייט און אַזוי פיל אויפטהון, אַז ליי-וויק מיט זיין קרייזעל זאָלען קומען בעטען, ער זאָל צו זיי אַריינטרעטען.

קראַנץ האָט זיך גיך איינגעאַרדענט. שעכטל'ס עלטערן, אויס רחמנות אויף זיין מוטער און שוועסטער, האָבען איהם אַליין צוגערעדט ווערען אַ לעהרער. לעקציעס האָט זיך ביי איהם אָנגעקליבען אויף גאַנצע צוועלף רובל אַ חודש. אינגליכען האָט ער געפונען אַנ'אויסרייד און איז אַריבער אויף אַנ'אַנדער קוואַרטיר צו אַ פראַסטען בעל-עגלה אין עק שטאָדט. דערמיט איז ער בעפרייט געוואָרען פון קריינע'ס נאַכקוקען נאָך יעדען טריט זיינעם. נאָר קעסט האָט ער, ווי פריהער געגעסען ביי קריינע'ן. אַיפעהויפט כדי צו פערזיכערן מיט זיין געזאַהלט די פינף רובל אַ חודש, וואָס קריינע האָט בעשטימט אַרויסשיקען שעכטל'ען.

די ערשטע צייט איז קראַנצ'ן געווען שווערליך זיך צו צוגעוועהנען צו אַ סיסטעמאַטישער אַרבייט און איבערהויפט צו זיין שטרענג אָבגעהיט אין פרומקייט. נאָר ביסלעכווייז האָט ער זיך צוגעפאַסט. ער האָט אָנגעצייכענט צווישען זיינע תלמידים עטליכע מעהר פעהיגע יונגלעך, וועלכע ער האָט גענומען אַראַב-פיהרען פון וועג.

עס זענען פערביי צוויי חדשים. אין שטעדטיל האָט מען זיך צו איהם צוגעוועהנט. אָבער זיין הויפט-אַרבייט איז נאָך געשטאַנען אויף איין אָרט. דאָס געשפרעך מיט לייזויקין און דאָס בעוואוסטוויין, אז אין שטעדטיל איז דאָ אַ קרייזעל, וואָס אַרבייט אויף דעם געביט, - אין געהיים פון איהם! - האָט איהם אונטערגעהאַקט די פליגלעך, אָבערשלאָגען דעם גאַנצען חשק, די גאַנצע התלהבות צו אַרבייטען. צוזאַמען מיט דעם האָט ער זיך אָנגעהויבען שטאַרק לאַנגווייליגען מיטן שטילען איינאַרטיגען לעבען פון שטעדטיל, אָהן אַ סביבה, אָהן פּערווייזונגען. ער האָט שטאַרק געבענקט נאָך קאַוואַלעס הייזעל מיט דעם ברוי-זענדען חבר'ישען לעבען. אפילו דאָס, וואָס ער האָט דאָ יעדען טאָג געזעסען, האָט זיך איהם אויסגעוויזען ווי אַ גראַבע און נאַרשישע רגילות, וועלכע קאָן בלויז פּערטעמפען די נשמה. נאָר איבערהויפט איז איהם שווער געווען צו טראָגען די מאַסקע וועלכע ער האָט אפילו ביי זיך אין חדר נישט אַלעמאָל גע-קאָנט אַרונטערנעמהען. דאָס דאווען אין שוהל, די פרומע אויפ-פיהרונג, די רעליגיעזע געשפרעכען א. א. ו. דאָס אַלץ איז געווען אינטערעסאַנט אויף אַ קורצער צייט, ווי אַנאַרטיסטען-שפּיל, אָבער טאָג-טעגליך, אין משך פון חדשים געהן גע-שמירט אין קייטען איז געווען שווער. ס'האָט אויך קיין שום צוועק נישט געהאַט.

און ביסלעכווייז, אונבעמערקט פאַר זיך אַליין האָט קראַנץ אָנגעהויבען אַבלאָזען די לייצעס און געגעבען זיך אַלץ מעהר פרייהייט. ביי זיך אין חדר איז ער שוין געזעסען אָהן אַ הי-טעל. אפילו רויכערענדיג שבת האָט ער נישט אָנגענומען קיין מיטלען, קיינער וואָר עס נישט זעהן. עטליכע מאָל האָט ער זיך געכאַפט, אז ער איז אַוועק פון קריינען נאָך וואַרמעס פּערגעסענדיג צו בענשען. איינמאָל ביי אַ געשפרעך מיט אַ פרומען יודען האָט זיך ביי איהם נישט ווילענדיג אַריינגעריסען אַנאַפיקורס'ישע בעמערקונג. אַ צווייט מאָל, ווען אַ חסיד האָט איהם דערעסען מיט זיין התלהבות, האָט ער זיך אויסגעלאַכט פון זיין רבי'ן. דאָס אַלץ איז נישט פּערלירען געאַנגען פון

דער אויפמערקזאמקייט פון שטעדטיל. מען האָט אָנגעהויבען נאָך איהם נאָכשפירען. הינטער זיין רוקען האָט מען זיך שוין גע'סוד'עט, גערעדט, אַז ער איז „פון יענע, פון „די בערלי-נער“. עס האָבען זיך אָנגעהויבען טראָגען קלאַנגען וועגען זיין פריהערדיגער טעטיגקייט, קלאַנגען נישט קלאַרע, אָבער נאָהנטע צום אמת. עטליכע מאָל האָט לייוויק איהם אָנגעזאָגט, אַז אי-בער זיין קאָפּ קלויבט זיך אַ כמאָרע און געבעטען, ער זאָל זיין פאָרויכטיג, נאָר קיין שום פאָרויכטיגקייט האָט שוין נישט געהאָלפען און אָט, איינמאָל, איז אָנגעקומען אַ שטורם. שבת אינדערפריה, ווען קראַנץ איז, מיט אַ גרויסער פערשפעטיגונג געגאַנגען אין שוהל אַריין, איז אין אַ שטיל געסעל צוגעגאַנגען צו איהם אַן'אונבעקאַנטער בחור, אַ בלאַסער, אַן'אויפגערענטער, און שטיל אַרויסגערעדט: „געהט נישט אין שוהל, דאָרט קעהרט זיך די וועלט! נעכטען ביינאַכט האָט מען נעזעהן דורך אַ שפּאַ-רוגע אין לאַדען פון אייער פענסטער, ווי איהר האָט גערוי-כערט.“ קראַנץ האָט זיך אומגעקעהרט אַהיים און גענומען וואַר-טען אויף „געשעהענישען“. צום גליק האָט זיך דער אינצידענט אומגעריכט געענדיגט אָהן אַ סקאַנדאַל. פאַר קראַנצ'ן האָט זיך איינגעשטעלט דער בעל-הבית, ביי וועמען ער האָט געוואוינט, אַ פראַסט יודעל, אַ בעל-עגלה, וועלכער איז געווען זיכער, אַז זיין שכן איז אַ פרומער יונגערמאַן. ער האָט געשוואוירען, אַז פון נאָך דער וועטשערע אָן ביז שפעט אין דער נאַכט איז ער געזעסען אינאיינעם מיט קראַנצ'ן. אַז מען האָט איהם אויפגע-וויזען, אַז דער לעהרער האָט געקאַנט רויכערן לעגענדיג זיך שלאָפען, איז ער מיט אַמאָל געוואָרען אויפגעקאַכט, האָט אָנגע-הויבען שרייען, אַז ער וועט פלעטען דעם מח מיט אַ שטיין יעדערן, ווער עס וועט זאָגען, אַז זיין שכן רויכערט אום שבת און גענומען שלעטען דעם רב פאַר'ן אַרבעל, יענער זאָל מיט איהם געהן זעהן, אַז אין זיין הויז אין די לאַדען זענען נישט אַ קיין שפאַרונעס, דורך וועלכע מען זאָל קאָנען אַריינקוקען אין חדר. דעם בעל-עגלה'ס געשרייען האָבען קיינעם נישט אַבער-צייגט, נאָר דער שטורם איז געשטילט געוואָרען.

איבערהויפט האָט זיך פולט געפיטען די בעציהונג צו קראַנצ'ן מצד שעכטל'ס עלטערן. אין אָנהויב פלעגט אפרים בשעת'ן עסען שמועסען מיט איהם וועגען תורה, דערצעהלען מעשיות וועגען רבי'ן, פֿלפּול'ן זיך, פרעגען קשיות. איצט האָט ער אינגאָנצען אויפגעהערט מיט איהם צו ריידען, האָט אפילו אויסגעמידען צו קוקען אויף איהם און נאָר פון יוצא וועגען געמורמעלט אונטער דער נאָז וועגען וועטער אָדער וועגען בעל־הפתישע ענינים, צו וועלכע ער האָט געהאָט אַ קנאַפע שייכות. אומגעפיטען האָט זיך אויך די בעציהונג פון קריינען צו איהם. וועגען זוהן האָט זי אַלץ זעלטענער גערעדט מיט איהם. אָפּט פלעגט ער בעמערקען ווי פון דער זייט קוקט זי אויף איהם מיט אַ פּערדעכטיגען פּאַרשענדען בליק. אינגליכען האָט ער זיך איבערצייגט, אַז קריינע און אפרים האָבען פּערלאָרען דעם גאַנ-צען צוטרוי צו איהם.

פאַר'ן אָפּפּאַהרען פון וו. האָט שעכטל אָנגעזאָגט קראַנצ'ן, ער זאָל קיין צוטרוי נישט האָבען צום אָרטיגען בריק-טדגעער. דאָס האָט איהם שפעטער איבערגע'חזר'ט אויך לייזויק, דערום פלעגט קראַנצ'ן אַליין געהן אויף פּאָסט בעקומען זיינע בריק, איינמאָל האָט מען איהם אויף פּאָסט אָבגעגעפּען אַ קאַרטעל, וואָס איז געווען אַדרעסירט פאַר שעכטל'ס עלטערן. דער אינ-האַלט פון קאַרטעל איז בעשטאַנען פון עטליכע שורות. נאָך דעם געוועהנליכען טיטול איז דאָרט געווען געשריבען: „אייער אָנפּראָגע האָט מיך פּערוואונדערט. ביי מיר אין דער ישיבה איז נישטאָ און איז נישט געווען קיין בחור מיט'ן נאָמען הלל בן אפרים. זעהט, צי האָט זיך מיט אייער זוהן נישט געטראָ-פען, חס ושלום, קיין אומגליק.“ די אונטערשיפט איז געווען נישט פונאָדערצוקלויבען, נאָר פאַר דער אונטערשיפט איז גע-שטאַנען דער טיטול: „דער ראש ישיבה פון וו.“ הייסט עס, האָבען שעכטל'ס עלטערן שוין אויף אַזוי פיל פּערדוירען דעם צוטרוי צו איהם, קראַנצ'ן, אַז זיי האָבען זיך געווענדט צום ראש ישיבה מיט אַנאָפּראָגע, וועגען זייער זוהן. דאָס האָט קראַנצ'ן אַליין זיי אָנגעוויזען דעם וועג—און ער וואָלט האָבען

א שענעם פנים, ווען דעם ראש ישיבה'ס בריך ואל אָנקומען
שעכטליס עלטערן. קראַנץ האָט דעם בריך, פערשטעהט זיך.
נישט איבערגעגעבען.

יא

איינמאָל, באַלד נאָכ'ן אינצידענט מיט'ן רויכערן אום שבת,
האָט זיך קריינע געווענדט צו קראַנצ'ן:

—איך האָב געוואָלט זיך מיט איך מישב זיין. שוין באַלד
צוויי יאָהר זינט מיין הלל געפינט זיך אין דער פֿרעמד. מיר
האַפען איהם גערופען אויף יום-טוב אַהיים, איז ער נישט גע-
קומען, געענטפערט, אַז ער וויל נישט איבעררייסען דאָס לער-
נען. ער איז, פערשטעהט זיך, גערעכט, נאָר איך בין פאָרט אַ
מאַמע און מיר טהוט וועה דאָס האַרץ. עס ווילט זיך זעהן מיט
איהם. איז ביי מיר געפליבען אַריבערצופאַהרען קיין וו. מיר
איז שווער צו מאַכען אַזאַ נסיעה, און עס דאַרף קאָסטען שע-
נע עטליכע רובל. נאָר איך וועל זיך שוין אָנטהון אַ כח. וואָס
וועט איהר דערויף זאָגען? ווי וועט איהר מיר אַנ'עצה געבען?
כדאי צו פאַהרען?

קראַנץ האָט פערשטאַנען, אַז קריינע, האָט זיך געווענדט
צו איהם מיט'ן איינציגען ציל צו זעהן, וואָס פאַר אַנ'איינדרוק
דער פאָרשלאָג וועט אויף איהם מאַכען. אין דער ערשטער מי-
נוט האָט ער זיך אַ ביסעל פערלוירען פון דעם אונגעריכטען
אָנפאַל, נאָר ער האָט זיך באַלד פערוהיגט און גאַנץ קאַלטבלו-
טיג, ווי דאָס וואָלט צו איהם קיין שום שייכות נישט האַפען,
געענטפערט:

—פאָרוואָס זאָלט איהר נישט פאַהרען, אויב איהר קאָנט?
טאַקע זעהן מיט די אייגענע אויגען, ווי ער לעבט דאָרט...
מחשבות'ן—האָט ער צוגעגעבען שוין גאָר גלייכגילטיג—אַז איהר
וועט פאַהרען, וועל איך אייך בעטען מיטברענגען מיר פון וו.
אַ פּעקעלע וועש...

א פנים ער האָט איבערגעכאַפט די מאָס אין זיין גלייכ-
גילטיגקייט. ביי קריינען האָט זיך אויף די ליפען בעוויזען אַ
שמייעל. מאַכענדיג זיך, ווי זי וואָלט נישט געהערט די לעצטע
ווערטער, האָט זי אַרויסגערעדט מיט אַזאַ טאָן, ווי זי וואָלט
הווק מאַכען פון קראַנצן?

— אַ גרויסען דאַנק פאַר אַ פריינדליכער עצה! איך וועל
איך טאַקע פּאָלגען און וועל פּאָהרען. ווי זאָגט מען עס: די
אייגענע אויגען זענען די בעסטע עדות. אַ פרעמדער מענש קאָן
גרינג אַ טעות האָבען און אַ מאַמעס אויג זעהט ווייט.

— איהר זענט זעהר גערעכט! פּאָהרט, פּאָהרט! — האָט קראַנצן
אַרויסגערעדט, קוים איינהאַלטענדיג זיין צערייצטקייט.

קראַנצן איז נאָך נישט זיכער געווען, אַז קריינע וועט
טאַקע אונטערנעמען די שווערע נסיעה, פונדעסטוועגען האָט
ער דעמוזעלבען טאָג געשריבען שעכטל'ען און בריינעס'ן, אָנגע-
זאָגט זיי וועגען דער געפּאָהר, וואָס זיי שטעהט-פאַר, און אַנ-
עצה געגעבען אָנגעהמען אַלע מיטלען, אַז קומענדי קיין וו.,
זאָל קריינע זיך גאָרנישט דערוויסען.

אין צוויי טעג אַרום איז קריינע אָבגעפּאָהרען, אפילו
נישט געזעגענענדיג זיך מיט קראַנצן.

קראַנצן האָט געפיהלט, אַז דער באַדען וואַקעלט זיך אונ-
טעו' זיינע פיס און געוואַרט אויף קריינע'ס צוריקקעהרען-זיך
נישט מיט אַ פרעהליכען געמיט. עס איז שווער געווען צו האַ-
פען, אַז זענענדיג אין וו. זאָל זי זיך נישט דערוויסען דעם
גאַנצען אמת וועגען איהר זוהן.

אין עטליכע טעג אַרום האָט פּייוויק'ס ברודער געבראַכט
קראַנצן אַ בריף פון בריינעס'ן (פון שעכטל'ען און בריינעס'ן
פלעגט ער בעקומען בריף אויף פּייוויק'ס אַדרעס). דער בריף
האָט זיך אָנגעהויבען מיט די פּאָלגענדע פיל זאָגענדיגע ווערטער:
„תיכף ומיד, ווי דו וועסט בעקומען דעם בריף, קלויב
צונויף דיין ביסעל זאַכען און מאַך אַ ויכרח פון באַפליצעווע
מיר זענען דאָ דורכגעפאַלען אויפ'ן שענדליכסטען אופן און ד

צער־צטע מלשפה פֿאָהרט איצט אַהיים אויסגיטען פֿל המתה אויף
דיין קאַפֿ.

ווייטער איז געגאַנגען אַ גענויע בעשרייבונג פֿון דעם,
וואָס עס איז פֿאַרגעקומען צווישען קריינע'ן מיט'ן זוהן. בעקו-
מענדיג קראַנצ'ס בריף, האָבען בריינעס און שעכטל גענומען
זיך צו דער אַרבייט. פֿון חדר האָט מען אַרויסגעטראָגען אַלץ,
וואָס האָט געטראָגען אַ נישט-יודישען כאַראַקטער, געבראַכט
אַהין עטליכע צענדליג גמרות און אַנדערע ספרים. די חברים
האָט מען אָנגעזאָגט, זיי זאָלען עטליכע טעג זיך נישט ווייזען.
שעכטל און בריינעס האָבען בעקומען לאַנגע בנדים, טליה-קטניס
און יאַרמולקעס און האָבן עס יעדן טאָג אָנגעטהון דעמאָלט,
ווען קריינע האָט געקאַנט קומען פֿון צוג. קריינע האָט זיי טאַקע
געטראָפּען, ווי זיי זענען געזעסען איבער די גמרות, געשאַקעלט
זיך און אויפֿן קול געלערנט. נאָר דאָס אַלץ האָט נישט גע-
האַלפּען. קומענדיג קיין וו. און אויפֿווענדדיג די גוי'אישע סלאַ-
באָדקע, איז קריינע גלייך אַוועק צום זוהן. אין סלאַבאָדקע,
נישט ווייט פֿון קאָוואַדלע, איז געווען אַ יודיש קרעמעל. קריינע
איז אַריין אַהין און גענומען פֿונאַנדערפֿרעגען זיך ביי דער קרע-
מערין. ווען יענע האָט דערהערט, אַז קריינע פֿרעגט זיך נאָך
אויף די איינוואוינער פֿון קאָוואַדלעס הויז און אויף דעם שוואַר-
צינקען בחור'ל מיט די געקרייזעלטע האָר, האָט זי אַ פּאַטש-
געטהון מיט די הענד און מיט אַ קלאַגענדיגען קול גענומען
דערצעהלען קריינע'ן, וואָס פֿאַר אַ שרעקען עס קומען-פֿאַר אין
אַט דעם הייזעל! מען עסט חזיר, מען רויכערט אום שבת, מען
פיהרט זיך אויף ווי אמת'ע גוים.

—רייסט אייער זוהן אַרויס פֿון דאַנען און פיהרט איהם
אַוועק מיט געוואַלד אַהיים!—האָט זי אַנ'עצה געגעבען—אַנישט
איז ער פֿערפֿאַלען!

ווייטער האָט די קרעמערין דערצעהלט, אַז דער אמת'ער
אַנפיהרער פֿון דער חברה, דער שרעקליכסטער אפיקורס איז אַ
רבֿ'ס אַ זוהן און איז איצט ערגעץ אַוועקגעפֿאַהרען אַלס לעה-
רער. דערביי האָט זי אַזוי קלאַר כאַראַקטעריזירט דעם אַנפיהרער,

אז קריינע האָט אין איהם גלייך דערקענט קראַנצ'ן.
 צו קאָואַדלעץ אין הייזעל, האָט זיך קריינע אַריינגערי-
 סען מיט אַ יאָמער, מיט אַ ווילדען געשריי, האָט אָנגעכאַפט
 שעכטלעך פאַר די לאַצען, גענומען איהם שלעפען און שרייען:
 „גולן-אהיים! ביי איהר זענען געווען אַזעלכע ווידדע אַויגען,
 אַז בריינעס האָט (לויט זיין אויסדרוק אין בריף) געציטערט ווי
 אַ בלאַט. שעכטלעך האָט זיך אַרויסגעריסען פון דער מוטערס
 הענט, איז אַנטלאָפּען און בעהאַרטען זיך. קריינע האָט איהם
 צוויי טעג געווכט איבער דער גאַנצער שטאָדט, האָט געשטעלט
 אַלעמען אויף די פיס, געווען ביים רב, ביים ראש-ישיבה, ביי
 חשובע בעל-הבתים, געקלאָגט, געבעטען, מען זאָל איהר העל-
 פען. אַמאָל צעהן איז זי געווען אין שעכטלעךס דירה און, טרע-
 פענדיג בריינעס'ן האָט זי איהם געזידעלט, געשאַלטען, גע-
 דראָהט מיט פּאָליציי, און נאָכדעם געבעטען זיך, געפאלען איהם
 צו די פיס. זי האָט איהם גערוקט אין האַנט צעהן רובל, ער
 זאָל אָבגעפען דער חברה, „זי זאָל אָבלאָוען איהר יונגעלעך.“ נאָך
 צוויי טעג זיך שלעפען איבער דער שטאָדט אַזי זי, נישט גע-
 פינענדיג דעם זוהן, אָבגעפּאָהרען אַהיים.

דער ערשטער איינדרוק, וואָס דער בריף האָט געמאַכט
 אויף קראַנצ'ן, איז געווען אַן ערשיטערענדער, נאָר באלד האָט
 ער דערפיהלט אַ צופלוס פון ענערגיע. עס שטעהט פאַר אַ שאַר-
 פער, ענטשיידענער קאַמף-זאָל זיין ער, קראַנצ'ן, וועט פון
 שלאַכט-פעלד נישט אַנטלויפען. עס וועט אויסקומען אַראָבנוואַר-
 פען פון זיך די מאַסקע און אויפהויבען אַ רעש אין שטעדטל.
 זעהר גוט! לייוויק מיט זיין קרייזעל וועלען, פערשטעהט זיך,
 נישט קאָנטעט זיין. נאָר קראַנצ'ן האָט שוין נישט געאַרט דער
 אורטייל פון די „פערשלאָפענע נשמות“.

דעם בריף פון בריינעס'ן האָט ער בעקומען פרייטאָג
 אינדערפריה, ווען ער איז נאָך געלעגען אין בעט. ער איז גע-
 ווען זיכער, אַז קריינע וועט נאָך קומען אויף שבת און האָט
 בעשטימט געהן דעם שטורם אַנטקעגען, ד. ה., געהן ווי גע-
 וועהליך צו קריינע'ן, וואַרעמט עסען.

ער האָט זיך געזעצט טרינקען טיי און גענומען בעטראַכ-
טען דעם פּלאַן, ווי צו פיהרען דעם קאַמף.

יב

פון פיהרהויז האָבען זיך דערהערט טריט. די טהיר פון
קראַנצ'ס חדר האָט זיך לאַנגזאַם און נישט זיכער אַ ביסעל אויפ-
געעפענט און עס האָט זיך דערהערט קריינע'ס קול:

—מען קאָן צו אייך אַרײַן?

—קומט אַרײַן!—האַט קראַנץ אויסגעשריען העכער ווי גע-
זוענהליך. ער האָט זיך אַ ביסעל פערלוירען פון דעם אומגע-
ריכטען וויזט. אַז קריינע זאָל קומען צו איהם—האַט ער זיך
נישט געריכט.

קריינע איז לאַנגזאַם אַרײַן, צוגעמאַכט נישט געאיילט די
טהיר, געמאַכט אַ פאַר טריט אַ נויג געטהון מיט'ן קאַפּ און
אַרויסגערעדט שטיל און פריינדליך:

—גוט מאָרגען!

איהר פנים איז געווען בלייך, אָבגעצערט, נאָר ווי שטענ-
דיג אונבעוועגט. אויף די ליפען—אַ שוואַכער, צנועות'דיגער גוט-
מוטיגער שמייכל. בלויז די גראָהע אויגען האָבען געקוקט
רעטזעלהאַפט און ווי עטוואָס געזוכט. אין אַלגעמיין וואָלט נאָך
קריינע'ס אויסזיכט קיינער נישט געקאָנט טרעפען נאָך וואָס זי
איז געקומען.

זעהענדיג, אַז פאַר'ן אָנפאַלען גרייט זי זיך שפילען אין
קאַץ-און-מיני, פדי שטאַרקער צו איבעראַשען, האָט קראַנץ אויך
געמאַכט אַ פנים, ווי ער ווייסט פון גאַרנישט און מיט אַ
פריינדליכען שמייכל געענטפערט:

—אַ! ברוך הבא! שוין צוריקגעקומען!

—ווי איהר זעהט...

—זיצט!

—אַ גרויסען דאַנק!

און זי האָט זיך צוגעזעצט אויפ'ן ברעג שטוהל.
 — איהר וועט אפשר טרינקען אַ גלאָז טיי?
 — אַ דאַנק, נאָר-וואָס געטרינקען...
 דערביי האָט קראַנץ בעמערקט, אַז די ליפען זענען ביי
 איהר פערשמאַכטע און זי בענעצט זיי מיט'ן שפיץ צונג.
 — נו, דורכגעפאָהרען זיך, געזעהן אַ וועלט... געווען ביי
 מיין הל'ין, זאָל געזונד זיין—האָט זי אָנגעהויבען דערצעהלען
 לאַנגזאַם, אַ ביסעל זינגענדיג, מיט אַ צופרידענעם טאָן—אַ דאַנק
 זיין הייליגען נאָמען! איך בין קאַנטעט געבליבען, זעהר קאַנטעט!
 — זעהט איהר! וואָס האָב איך אייך געזאָגט!—האָט קראַנץ
 זיך אָפגערופען אויך צופרידען.

— איהר זענט טאַקי גערעכט געווען—האָט זי איינגע-
 שטימט—נאָר וואָס וועט איהר טהון מיט אַ נאַרישער יודענע!
 איהר שטעלען זיך אַלעמאָל פאָר אַלערליי משונה'דיגע זאַכען...
 אַ מאַמע!

און, שווייגענדיג אַ וויילע, האָט זי צוגעגעבען שוין לעב-
 האַפטער:

— אָבער מיך פערדריסט נישט, וואָס איך בין געפאָהרען.
 געזעהן אַ וועלט, מענשען, געזעהן הילינקעס חברים, מחשבות'ן,
 ווי רופט מען דעם בחור, מיט וועמען ער וואוינט אין איין
 חדר? אַ הויכער, מיט אַ קליין בערדעל. ער איז מיר זעהר גע-
 פעלען. אַ זיידענער בחור. איהר מוזט איהם מסתמא קענען?

— יאָ, איך קען איהם. מען רופט איהם בריינעס. ער איז
 טאַקי זעהר אַ וואוילער—האָט קראַנץ געענטפערט.

ער האָט פון דער זייט אַ קוק געטהון אויף קריינע'ן.
 מיט איהר שטילען קול, ליבליכען שמייכלעך און צניעות'דיגער
 בעשיידענקייט האָט זי דערמאָהנט אַ פאַנטערע, וועלכע גנב'עט
 זיך אונטער צו איהר קרבן. ער האָט געוואַרט, ווען זי וועט
 שוין מאַכען דעם שפרונג. נאָר קריינע האָט נישט געאיילט.

— איך בין בעקאַנט געוואָרען אויך מיט מיין זוהנ'ס אַנ-
 דערע חברים... וועגען אייך האָב איך אויך געהערט פיל
 גוטס...

ביי איהר האָט זיך איבערגעריסען דער קול מיט אַ ספּאַומע אין האַלז. נאָר זי איז באַלד געקומען צו-זיך.

--איך האָב גאַרנישט געוואוסט, אַז איהר זענט אַזאַ מיוחס, אַ רב'ס אַ זוהן... און גלאַט, איך האָב נישט געוואוסט וויפיל גוטס איהר האָט געטהון מיין היליגקען...

און מיט אַמאָל האָט זי זיך אַ ריס געטהון פון אָרט, דאָס פנים איז ביי איהר געוואָרען רויט, די אויגען האָבען אָנגעהויבען ברענען מיט אַ ווילדער שנאה. זי האָט אַ קלאַפּ געטהון מיט דער פויסט איבער'ן טיש און אויסגעשריען:

--משומד! די רגע זעץ זיך און שרייב אָן מיין זוהן, וואָס דו האָסט געקוילעט, ער זאָל פאַהרען אַהיים! הערסט, עוכר ישראל? די רגע! אַז נישט, בלייבסטו נישט קיין לעבע-דיגער. איך ברענג דיך אַרויף אויפ'ן פייער! איך ווייס אַלץ, אַלץ, אַלץ! זעץ זיך און שרייב!

און זי האָט אַ וואָרף-געטהון אויפ'ן טיש אַ בויגענדל פאַ-פיר מיט אַ קאַנווערט, וואָס קראַנץ האָט פריהער נישט בעמערקט ביי איהר אין האַנד.

שווער צו זאָגען, וואָס מיט קראַנצ'ן וואָלט זיין, ווען דער אָנפאַל וואָלט קומען אומגעריכט, נאָר ער איז געווען צו איהם צוגעגרייט און האָט איהם בעגעגענט זעהר רוהיג. ער איז אויפגעשטאַנען פון אָרט און רוהיג, אָבער האָרט געענט-פערט:

--איך וועל אייער זוהן קיין בריף נישט שרייבען.
--וועסט שרייבען! וועסט בע-סער ווערען!-האָט קריינע אויסגעשריען מיט אַנ'אכזריות'דיגער זיכערקייט,--אויב דו וועסט נישט שרייבען, וועל איך שטעלען אויף די פיס דאָס גאַנצע שטעדטיל און מען וועט דיך צורייסען אויף שטיקער! יודען וועלען זיך שטעלען פאַר מיין פערגאַסען בלוט!
--איהר וועט דאָס נישט טהון-האָט קראַנץ געענטפערט מיט אַ רוהיגען שמייכלע.

--איך וועל דאָס נישט טהון? פאַרוואָס וועל איך דאָס נישט טהון?-האָט זי אויסגעשריען פערואונדערט.

קראַנץ איז צוגעגאנגען צו איהר געהנטער און אָנגעהוי-
בען מיט אַ דראָהענדען טאָן:

—הערט, קריינע! אויב איהר וועט זיך דערוועגען זאָגען
וועגען מיר וועמען-עס-איז טאָטש איין וואָרט, שרייב איך גלייך
אייער הלל'ן, ער זאל זיך שמד'ן. איהר הערט? שמד'ן זיך!
און אז איך וועל הייסען הלל'ן, וועט ער מיר פאָלגען! איהר
וויסט, אז איך בין דער גאַנצער אָנפיהרער פון דער חברה.
און אָנפיהרער פאָלגט מען. אין מעהר וועל איך מיט אייך
נישט ריידען. טהוט איצט, ווי איהר פערשטעהט!

קריינע איז געוואָרען בלייך און מטושטש. איהר האָט
אָנגעהויבען שווינדלען אין קאָפּ און זי האָט זיך אָנגעכאַפט
פאַרן שטוהל, כדי נישט צו פאַלען. אַ וויילע איז זי געשטאַנען
אונבעוועגט און געקייט מיט די ליפּען, ווי זי וואָלט פאַר זיך
עפעס ריידען. נאַכדעם האָט זיך ביי איהר אויף די ליפּען בע-
וויזען אַ בעטענדער שמיכלעל און דער בליק האָט אויסגעדריקט
גלייכצייטיג אי רחמנות, אי שנאה.

ענדליך האָט זי זיך בעהערשט און אָנגעהויבען מיט אַ
ציטערדיגען קול:

—איהר דאַרפט אויף מיר קיין פאַראיבעל נישט האָבען...
איהר דאַרפט דאָך פערשטעהן, אז נישט איך האָב דאָס גע-
שריען, נאָר מיין צעוועהטאָגטער געמיט האָט פון מיר אַרויס-
געשריען... איך וועל, פערשטעהט זיך, וועגען אייך קיינעם
קיין וואָרט נישט זאָגען: וואָס וועל איך דערמיט אויספיהרען?...
זיך אַליין שמירען דאָס פנים מין בלאַטע... נו, אויב איהר
ווילט איהם נישט שרייבען, דאַרף מען נישט. עס טרעפט דאָך,
אז אַ זעהן שטאַרבט...

—אַט אַזוי רעדט!—האַט זיך ביי קראַנצ'ן אַרויסגעריסען
אַ נצחונ'דיגער אויסגעשריי:

דערשטיקענדיג אין זיך אַ שווערען זיפּן, האָט קריינע
צוגעגעבען:

—איך וועל אייך אויך בעטען, אז דאָס אַרץ זאל בלייבען

צווישען אונז... מיין אלטער טאָר פון גאָרנישט וויסען. ער וואָלט דאָס נישט אויסגעהאלטען.

אויסקגעהענדיג, האָט זי זיך אָפגעשטעלט אין טהיר און שטיל געזאָגט:

—אייהר וועט קומען וועטשערע עסען?

—איך וועל קומען, ווי דען?

נאָך קריינע'ס אַוועקגעזען איז קראַנץ אַ היבשע צייט אַרום-געפאָמען הין און צוריק איבער'ן חדר אין אַנאויפגערעגטער שטימונג און געריבען די הענד פון פּערגעניגען. אויף אַזאָ גילען און גלענצענדען נצחון האָט ער זיך אַליין נישט געריכט. די דראָהונג מיט הלל'ס שמד איז איהם איינגעפאלען אין דער לעצטער מינוט, ווען קריינע האָט אַ געשריי געטהון „משומדו!“. דערמאָהענדיג זיך זיינע ווערטער, אַז אויב ער וועט הייסען הלל'ן שמד'ן זיך, וועט ער איהם מוזען פאַלגען, האָט קראַנץ געקייכט פון געלעכטער. איהם האָט נאָר פּערדראָסען, וואָס ער האָט נישט געפאָדערט פון קריינע'ן, זי זאָל איהם געבען אַ תקיעת כף, אַז זי וועט אויף ווייטער אַרויסשיקען הלל'ן די פינף רובל אַ חודש.

אין אַווענד איז קראַנץ געגאַנגען וועטשערע עסען. קריינע האָט דערצעהלט וועגען הלל'ן אין דעמועלבען טאָן, אין וועלכען זי האָט גערעדט ביי קראַנצ'ן אין אָנהויב. נאָר עטליכע מאָל האָט זי אין מיטען די רייד זיך אָפגעשטעלט, ווי זי וואָלט פּערגעסען וועגען וואָס זי רעדט, און אַ היבשע וויילע געקוקט מיט שטאַרע אויגען. אפרים איז געזעסען די גאַנצע צייט שוויי-גענדיג, אַ נידערגעשלאָגענער. ער האָט געפיהלט, אַז אַרום איהם קומט פאָר עפּיס נישט גוטעס, אַז מען פּערלייקענט עפעס פון איהם און, נישט וויסענדיג ווי צו דערגעהן דעם אמת האָט ער געקוקט אויף קריינע'ן און אויף קראַנצ'ן מיט אַ האָפנונגסלאָזען טרויער.

אין אַ פאָר טעג אַרום האָט קראַנץ אויפגעהערט צו עסען קעסט ביי קריינע'ן. ער האָט בעשטימט פּערקאָזען באַפליצעווען. קריינע האָט, ווייזט אויס, געשוויגען, נאָר די אַטמאָספּערע אַרום

איהם איז געוואָרען אזוי שווער, אז ער האָט שוין נישט גע-
קאָנט אָטעמען, און עס האָט שוין קיין צוועק נישט געהאַט צו
פערבלייבען אין שטעדטלי.

יג

פערך אין אַ וואָך אַרום נאָכדעם ווי קראַנץ האָט אויפגע-
הערט עסען ביי קריינען, איז ער צופעליג פערבייגעגאַנגען
פערביי איהר הויז, קריינע איז געוועסען ביים אָפּענעם פענסטער,
דערוועהן קראַנץ, האָט זי מיט צייכענס אָנגעהויבען רופען
איהם, ער זאָל צוגעהן.

ער איז צוגעגאַנגען. קריינע האָט זיך פאַר די עטליכע
טעג שטאַרק געביטען. איהר אָפּגעצעהרט פנים האָט פערלוירען
די געוועהנליכע סאָלידע אונגעוועגליכקייט, געוואָרען לעבאָפּ-
טער, בעוועגליכער, אין די אויגען האָט זיך בעוויזען אַ נייער
אויסדרוק, פון אַ מין התלהבות. ווען קראַנץ איז צוגעגאַנגען
האָט זי איהם פּעגעגענט מיט אַ מין בעסטיאָל-פרעהליכען שמיי-
כעל, ווי זי וואָלט זיך געקליבען אַ וואָרף טהון אויף איהם און-
אָדער אַרומנעהמען איהם אָדער איינעסען זיך מיט די צייהן איהם
אין האַלז. זי האָט אָנגעהויבען ריידען גיך-גיך און מיט אַזאַ
טאָן, ווי זי וואָלט מיטטיילען אַ געהיימע און פרעהליכע נייעס,
וואָס דאַרף בלייבען בסוד צווישען זיי ביידען;

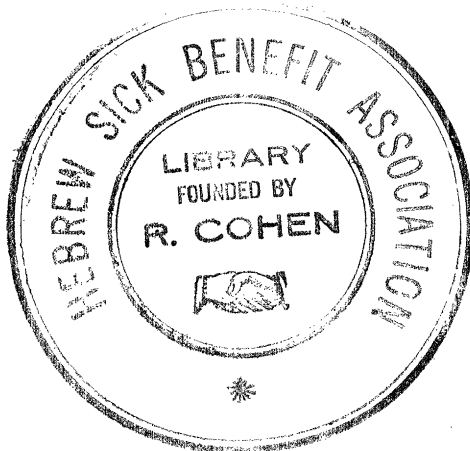
—הערסט, אויסוואַרף, דיין גליק, וואָס דו האָסט אויפ-
געהערט ביי מיר עסען קעסט, איך האָב זיך דאָך געגרייט
פער'סמען דיך, ווי אַ משוגע'נעם הונד! מיט מישאַק!...
און זי האָט זיך שטיל און דראָבנע צעלאַכט.

דאָס איז אַרץ פאָרגעקומען אזוי אומגעריכט און געווען
אזוי אומגעלומפערט, אז קראַנץ האָט זיך נישט געקאָנט איינ-
האַלטען און זיך אויך צעלאַכט.

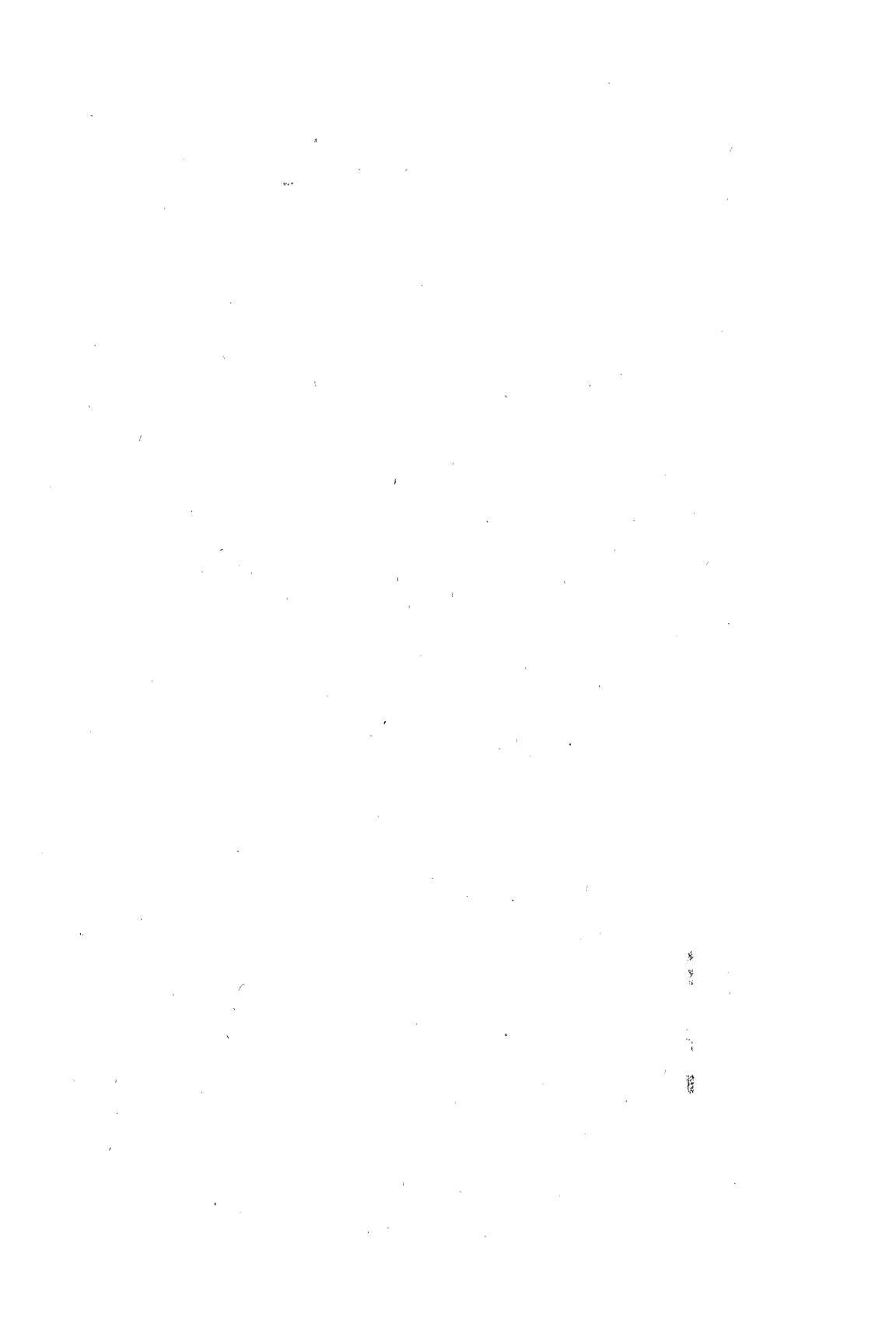
—מען וואָלט דאָך אייך דערפאַר פערשיקט קיין סיביר, —
האָט ער געענטפערט.

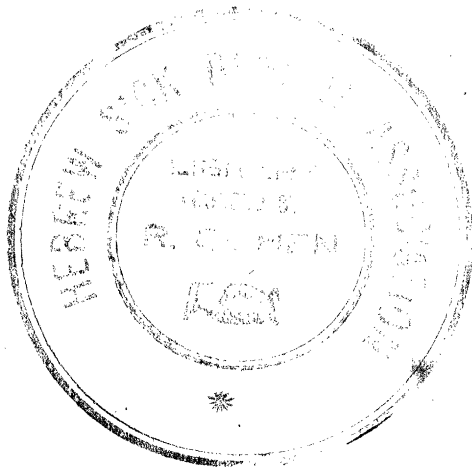
— מיך? פאר דיר? און ווער וואָלט אויסזאָגען? וועלכער יוד וואָלט זיך פאר דיר איינשטעלען? מען וואָלט דיך בעגראָ- בען, ווי אַ נבלה, הינטער'ן פאַרקאַן— און אַ סוף! און ווייטער דראָבע צעלאַכט זיך.

נאָר מיט אַמאָל האָט זי אויפגעהויבען דעם קאָפּ און אויף קראַנצ'ן האָבען אַ קוק געטהון גרויס-גרויס פונאַנדערגע- עפענטע אויגען, אין וועלכע עס האָט זיך אויסגעדריקט אַ- אונבעשרייבליכער, אַ התלהבות'דיגער פחד. דער בליק האָט איהם אַזוי איבערראַשט, אַז ער האָט זיך אַ וואָרף געטהון צוריק און איז כמעט אַנטלאָפּען. אַ גאַנצען טאָג נאָכדעם האָט איהם פער- פאָלגט דער שוידערליכער בליק וואָס האָט אויסגעוויזען ווי אַ ילדה, וואָס האָט זיך דורך די אויגען געריסען צום הימעל... אויף מאַרגען האָט זיך אין שטעטיש פערשפרייט אַ קלאַנג, אַז קריינע איו משוגע נעוואָרן.

ואהבת לרעך כמוך

א

אין חדר מיוחד ביי דער אלטער הד'ניצע זענען געזאסען צוויי מלמדים, ר' אפרים אָסטרינער און ר' אייזיק-העניך ציפעס. ר' אפרים איז אלט אַ יאָהר פופציג, ער זעהט אָבער אויס ווי אַ זקן פון זיבעציג יאָהר. פון מאָגערקייט איז זיין פנים ווי אַראָבגעצויגען אַרונטער. און די אויגען דריקען אויס אַ געדולדיגען אומעט. דערזעלבער יאוש'דיגער אומעט ליגט אויף דעם גאַנצען אויסזעהן פון דעם דאַרען, איינגעהויקערטען צע-בראַכענעם מלמד. דאָס פערשמאַצענע מיט פון בעדעקטע הי-טעל איז אַראָבגערוקט אויף הינטען, און פון אונטער איהם זעט זיך אַרויס אַ נישט-וועניגער פערשמאַצענע סאַמעטענע יאַר-מולקע. צעפודעלטע פאות און אַ קליין בערדיל, צערודערט אין אַלע זייטען. אַ לאַנגע צוריסענע און אונטען פערבלאַטיגטע קאַ-פאָטע און „פונאַנדערגעכליאַשצעט" ווי צוויי פליגלען. דאָס העמד ביים האַלז פונאַנדערגעשפילעט און עס זעהט זיך אַרויס די איינגעפאַלענע ברוסט. דער פערברודיגטער טלית-קטן דערגרייכט ביז די קנייה. דאָס גאַנצע אויסזעהן פונ'ם אַלטען מלמד איז

אזא, ווי ער וואָלט זיך ערשט אַרויסגעריסען פון אַ געשלעג, וואו מען האָט איהם אינגאַנצען צופליקט.

אייזיק-העניך, פערקעהרט, איז אַ שטאַרק נידעריג יודעל פון אַ יאָהר פערציג, מיט אַ פיין שוואַרץ בערדעל און געקריי-זעלטע פּאות. אַ קאַפּאַטע איז אויף איהם אַ ריינע, איבערן טליט-קטן טראָנט ער אַ זשילעט, און דער האַלז איז ביי איהם אַרומגעוויקעלט מיט אַ שוואַרץ טוך.

אויף וויפיל די מלמדים זענען נישט עהנליך אין זייער אויסערליך אויסזעהן, אויף אַזוי פּאָל זענען זיי פערשידען אין כּאַראַקטער. אייזיק-העניך האָט ליב צו שמועסען, מיט זיך אין קהל'שע ענינים, קאָכט זיך אין פּאָליטיק. ר' אפרים איז אַ פער-שלאָסענער אין זיך. שטענדיג אַריינגעטהון אין הויכע מחשבות וועגען תורה און יראת שמים, און ביי אַ געשפרעך בענוגענט ער זיך מיט האַרבע ווערטער, רמזים און קרעכצען. אָפּער נישט קוקענדיג אויף דעם אונטערשיד, זענען ביידע מלמדים פון לאַנג אַן פערבונדען צווישען זיך מיט אמת'ער פריינדשאַפט.

בעגענענדיג זיך אין שוהל אָדער אין גאַס, פלענען זיי אַנשטאַט אַ „גוט מאַרגען“ וואַרפען איינער דעם אַנדערן אַ בליק, אַ קרעכץ און גוט פערשטעהן איינער דעם צווייטען. אַז זיי פלענען זיך צונויפקומען, פלעגט צווישען זיי פאַרקומען אַנ-אייגענאַרטיג געשפרעך. אַריינגעגאַנגען אין חדר מיוחד און זיך געזעצט צום טיש, פלעגט אייזיק-העניך נעהמען דעם ערשטען ספר, וואָס האָט זיך געפונען אויפ'ן טיש, איהם עפענען און איבערבליעטערן, און אַריינקוקען אין איהם, גלייך ווי ער וואָלט זיין אַליין. ר' אפרים פלעגט זיצען שטיף, פערטראַכט, געדול-דיג. נאָך אַ היבשע וויילע שוויגען, פלעגט אייזיק-העניך, נישט אַפרייסענדיג זיך פונ'ם ספר, אַ זאָג טהון, ווי ער וואָלט פער-ענדיגען אַ פריהערדיגען געשפרעך:

—און דערצו נאָך, צו אַלע צרות, זאָגט מען, אַז עס וועט זיין ווידער אַ מלחמה. ווי אַזוי, מיט וועמען?—ווער ווייסט? ווער קאָן עס וויסען? נאָר מען זאָגט, מען רעדט.

—א-א... ציהט פּונאַנדער ר' אפרים, ווי ער וואָלט זאָ-
גען: „מאַלע וואָס מען באַלפעט“?

—גאָר נישט „א-א“!—רופט זיך אָב מיט היץ אייזיק-הע-
ניך. —וועגען מלחמה רעדט מען נישט גלאַט, אין דער וועלט
אַריין. אַז מען רעדט, דערעדט מען זיך. ווי אוז געווען מיט
די שענקען? האָט אויך פריהער קיינער נישט געגלויבט. וואָס
הייסט? מען וועט יודען פּערוועהרען האַלטען שענקען? פון וואָס
וועלען זיי ציהען חיונה? און זעהסט, אויסגעקומען אַזוי, ווי מען
האַט גערעדט, ווי זאָגט זיך דאָס: אַ ביזע בשורה—גלויב, אַ
בוטע—גלויב נישט.

—אָך, אָך, אָך!—גיט ר' אפרים אַ טיפען זיפן און דריקט
אויס דערמיט, אַז ער הויבט אָן גאָכצוגעפען, אַז עס קאָן זיין
אַ מלחמה.

—אַלץ קאָן זיין!—ערקלערט זיין זיפן אייזיק-העניך—ווער
ווייסט!

—נ-נ-נו!—רופט זיך אָב בעשיידען ר' אפרים און לעגט
אַרויף די האַנד אויפ'ן טיש.

—און וואָס זאָג איך?—ענטפּערט איהם אייזיק-העניך—איך
טענה דאָך אויך, אַז ביי גאָט פּרעגט מען קיין קשיות נישט.
ער ווייסט בעטער, וואָס עס איז גוט און וואָס עס איז שלעכט.
און שווייגענדיג אַ ווילע, גיט ער צו שטיל, מעשה-סוד.
מען רעדט נאָך, דער אויבערשטער זאָל שומר ומציל זיין,
וועגען פּאָגראַמען...

—ע-ע...—שלאַגט איהם ר' אפרים איבער.

—וואָס „ע-ע“! הער מיך! עס איז געווען אַ בריף פון
בריסקער רב, מען זאָל גוזר תּענית זיין...
און אַזוי ווייטער אויף דעמועלבען אופן פיהרט זיך דער
שמועס.

אייזיק-העניך רעדט, דערצעהלט, גיט איבער אַלערדיי
נייעסען, זאָגט אַרויס סברות. ר' אפרים ענטפּערט איהם מיט
זיפצען, קרעכצען, האַלבע ווערטער, מיט „ע“ און „מע“, וועלכע
האַבען אַ קלאַרע בעדייטונג. אייזיק-העניך פּערשטעהט זיי, שטימט

איין אָדער טרעט אַרויס אַנטקניגען, היצט זיך און בעמערקט אפילו נישט, אַז אין דעם משך פון גאַנצען געשפרעך האָט ר' אפרים נישט אַרויסגעזאָגט קיין איין גאַנץ וואָרט. און אַנ-אָנדערש מאָל, אַז מען געהט זיך פונאַנדער, גיט אייזיק-העניך אַ זאָג מיט האַרץ:

--איך האָב נאָך נישט געזעהן אַזאַ עקשן. וואָס דו זאָלסט איהם נישט זאָגען, וועט ער זאָגען פערקעהרט!

ב

דאָסמאָל האָט זיך דער ווערטערליכער געשפרעך לאָנג נישט אָנגעהויבען. אייזיק-העניך איז געווען אויפגערעגט, גענו-מען פון טיש איין ספר, אַנעפען געטהון איהם, אַריינגעקוקט, אַוועקגעלעגט, גענומען אַ צווייטען. דערביי האָט ער געדריקט מיט די אַקסלען, געקראַצט אין פאַטילניצע, אַרויסגערעדט אָב-געריסענע ווערטער: „א מורא“! ..., „א גוואָלד“! ..., „א מעשה, וואָס פערלויפט זיך נישט“! ר' אפרים האָט צוגעשאַקעלט מיטן קאָפּ און ביטער געקרעכצט.

דער אויפגערעגטער געשפרעך אָהן ווערטער האָט זיך געפיהרט וועגען אַ קריג, וואָס איז פאַרגעקומען אינדערפריה אין שוהל צו קריאת התורה צווישען גביר פון שטאָדט און דעם גבאי. דער גבאי האָט אַ געשריי געטהון דעם גביר: „מנובל“! און יענער האָט זיך אַ וואָרף געטהון שלאָגען דעם גבאי. געענדיגט וועגען דער מעשה און אַ ביסעל זיך בערוהיגט.

האָט אייזיק-העניך מיט אַמאָל אַ זאָג געטהון:
--געווען נעכטען ביי יענעם... ביי איסרן... ביי דיין איסרן...

און דערביי קרום אַ שמייכלעל געטהון.
ביי ר' אפרים'ען איז דורכגעלאָפען איבער'ן פנים אַ שווע-רער שאַטען. דער אַלטער מלמד האָט זיך נאָך מעהר איינגע-הויקערט, ווי ער וואָלט זיך צוגרייטען צו אַ קלאָפּ.

איסר איז געווען פאר ר' אפרימ'ען א נישט-פג'רהיילטע וואונד. מיט א יאהר צוואנציג צוריק איז דער איסר, א חשוב'ן בעל-הבית'ס א זוהן, געווען ר' אפרימ'ס תלמיד. ביי איסר'ן האָט זיך אַרויסגעוויזען אַ שאַרפער קאַפּ, גרויסע פּעהיגקייטען. דערצו איז ער געווען אַ מתמיד. ר' אפרים האָט זיך שטאַרק צוגעבונדען צו דעם יונגעל, האָט געהאַלטען, אַז פון איהם וועט אַרויס אַ גאון און האָט איהם גערופען „מין איסר'קעי". עטליכע זמנים, וואָס איסר האָט ביי איהם געלערנט, האָט ער איהם אַלע כחות אַוועקגעגעבען איהם געשליפט דעם מח, געצאָקעט זיך מיט איהם. נאָכדעם איז אַיטער אַוועק אין וואָלגאָזשינער ישיבה. עס איז נישט פערביי קיין יאהר, ווי אפרים האָט בעקומען אַ ידיעה, אַז „זיין איסר'קע" איז אַראָב פון וועג. געוואָרען אַנ-אפיקורס, אַוועקגעפאַהרען ערגיץ אין עק וועלט שטודירען אויף דאָקטאָר. דאָס נייעס האָט ר' אפרימ'ען ערשיטערט. ער האָט אַ לאַנגע צייט נישט געוואָלט גלויבען אין דעם אומגליק. נאָכדעם האָט ער אָנגעהויבען צו טראַכטען, ווי אַזוי צו ראַטעווען איסר'ן פון דעם מחבל'ס הענד. וואָס האָט ער נישט געטהון? געפאַסט תעניתים, געשיקט דעם רבי'ן אַ פדיון. לטוף האָט ער זיך דער-וואוסט איסר'ס אַדרעס און אָנגעשריבען איהם אַ בריף, וואו ער האָט איהם דערוויזען מיט ראיות פון גמרא און פוסקים, אַז ער קאָן חס ושלום פערלירען ביידע וועלטען און נאָן בעט ער איהם, און איז גוזר אויף איהם, בגזרת רב, אַז ער זאָל זיך אומקעהרען פון זיין פאַלשען וועג און תשובה טהון. לאַנג האָט ער געוואַרט אויף אַנ'ענטפער אויף זיין בריף, נאָר ער האָט איהם נישט בעקומען.

אַבער די תעניתים און דער פדיון האָבען פאַרט געהאַט אַ זיירקונג. איסר איז נישט אינגאַנצען אַראָב פון וועג. דאָקטאָריי האָט ער נישט אויסגעשטודירט און, אַבזענענדיג פיער-פינף יאהר אין „עק וועלט", איז ער, נאָכ'ן פאַטערס טויט, געקומען אַהיים און זיך גענומען צום פאַטערס געשעפט. נאָר וועניג טרייסט האָט דאָס פערשאַפט ר' אפרימ'ען. געקומען איז איסר איז אַ קורצען ראָק, אָהן פאות, מיט אַנ'אונטערגעשוירען בערדעל, גע-

בראכט מיט זיך אַ ווייב אַ „דייטשקע“, וועלכע איז געגאַנגען אין די אייגענע האַר, אַז דאָס עלטערע יונגעל איז אונטערגע-וואַקסען, האָט ער איהם אַוועקגעגעבען אין גימנאַזיע. פונדעסט-וועגען געפיהרט אַ יודישען שטאַם. געהאַט אַ פשרע קיך, יום-טובים געגאַנגען אין שוהל, בפרהסיא נישט געפאַהרען און נישט גערויכערט אום שבת, מתעסק געווען זיך אין קהל'שע ענינים.

ר' אפרים האָט אויסגעמיינט צו בעגעגענען זיך מיט איסר'ן. נאָר הערען וועגען איהם און זיינע הנהגות פלעגט איהם אויסקומען אָפּט. דערהויפּט פון אייזיק-העניכ'ן, וועלכער איז געווען איסר'ס אַ ווייטער קרוב און פלעגט אַנאַנדערש מאָל אַריינגעהן צו איהם. ר' אפרים'ען האָט נישט אויפגעהערט וועה טהון דאָס האַרץ, אַז ער האָט געטראַכט וועגען איסר'ן, נאָר ער פלעגט זיך מיט אַ קרענקליכער נייגריגקייט צוהערען, וואָס מען דערצעהלט וועגען זיין געוועזענעס תלמיד. אייזיק-העניך האָט געפיהלט, אַז ר' אפרים גאַרט, ער זאָל איהם דערצעהלען וועגען איסר'ן, און ער פלעגט אויסוועלען אַזעלכע נייעס, וועלכע האָבען געקאָנט פערשאַפען אַ שטיקעל נחת ר' אפרים'ען.

—ווי געפעלט דיר אַ מעשה!— גיט ער לערך אַ זאָג פּרעה-ליך, און גיט דערביי פּערוואונדערט אַ דריק מיט די אַקסלען, — דיין איסר'קע, נעהמט און גיט אַ פינפאונצוואַנציגער אויף פּער-ריכטען דעם דאָך פון שוהל. האָט פאַרט אַ יודיש האַרץ.

אָדער:

—זאָג, וואָס דו ווילסט, נאָר דיין איסר'קע האָט אַ ניצויך, אַ יודישען פונק. דעם גאַנצען טאָג אומגעלאָפען צום גובערנאַ-טאָר און צו אַלע גענעראַלען, געדאָוט זיך קאָסטען, ביז ער האָט אויסגעפיהרט, מען זאָל אָבלאָזען יודישע סאָלדאַטען אויף פּסה. וואָס וועסטו זאָגען אויף דעם?

אזעלכע נייעס פלעגען וועקען ביי ר' אפרים'ען די האַפּ-נונג, אַז איסר וועט נאָך ווען עס איז ווערען אַ בעל-תשובה. נאָר ער פלעגט דאָס נישט אַרויסווייזען, נישט קוקענדיג אייזיק-העניכ'ן אין די אויגען, פלעגט ער שטאַמלען:

—נן, מילא... חיי... ס'פערשטעהט זיך... נאָר וואָס איז די פעולה?...

אַבער אַנאָדערש מאָל פלעגט אייזיק-העניך ברענגען פון איסר'ס הויז אַנדערע נייעס, טרויעריגע, משונה'דיגע.

—ביי דיין אוסר'קען איז שוין ווייטער אַ נייעס... האָט איהם עפעס געפעהלט, האָט ער געבראַכט אַ פורטעפיאַן, אויף וועלכען מען שפילט, גרויס—ווי אַנאָווען, און ווער מיינסטו שפילט אויף איהם? דאָס קלענערע מיידעל, אַ שנעק, וואָס מען זעהט זי פון דער ערד נישט. נו, איז ער נישט משוגע?

אַדער:

—איך ווייס שוין אַליין נישט, וואָס מיט איסר'ן טהוט זיך? גענומען און אויפגעהאַנגען אין זאַל אויפ'ן וואַנד אַ פאָר-טרעט, האָב קיין פּעראיבעל נישט, פון אַ הוילער נקבת, טוט, זאָל דאָס זיין! וואָס? דאָס איז דאָך שוין נישט קיין אפיקורסות, גלאַט צולאָזענדיק. אַ חרפה אַריינצוגעהן אין זאַל אויף די אַלע שרעקליכע נייעס, האָט ר' אפרים געענט-פערט מיט אַ ביטערן, צובראַכענעם קרעכץ.

ג

דאָס מאָל האָט אייזיק-העניך געבראַכט נייעס פון איסר'ס הויז, און ר' אפרים האָט גלייך פּערשטאַנען, אַז דאָס נייעס איז נישט קיין פּרעהליכס.

אייזיק-העניך האָט געשוויגען אַ וויילע און צוגעגעבען טרויעריג:

—אַ גאַסט ביי איהם... דער זוהן, דער סטודענט געקן-מען... איך זאָג דיר—איז אַ לאַנגער, אַ דאַרער, אין בריילען... זיצט דעם גאַנצען טאָג איבער'ן ביכעל... אַ זיפץ געטהון און פאַרטגעזעצט:

—איך בין אַריינגעגאַנגען צו דער מוהמען, איסר'ס מאַ-מען, נישט געקלערט דאַרטען זיצען... וואָס אַ נחח? נאָר, ווי

זאָגט מען דאָס, אַרײַנגעלאָזען זיך אין אַ ויכוח—און אָפּגעזעסען צוויי שעה אויפ'ן זייגער... עס איז שווער אײַנצוהאלטען זיך, אַז מען זעהט... נו?

ר' אפרים האָט פּרעגנעד אַ קוק געטהון אויף איהם.
 —פרעגט: וואָס? גאַרנישט—האָט ער געענטפּערט אויף דעם בליק—פּערבייגעגאַנגען פּערביי דעם תּלשיט, האָב איך זיך נישט אײַנגעהאַלטען און אַ זאָג געטהון איהר: „וואָס? נאָך אַלץ נישט דורכגעלייענט די ביכלעך? נאָך אַלץ נישט דערגאַנגען די טיפּע חכמות, וואָס אין זיי ליגט?“ הייסט דאָס, גלאַט צוויי פּערבייגעהענדיג אַ זאָג געטהון. האָט ער זיך דאָס אָנגעלאַפּט און אָנגעהויבען טענה'ן. טאָשנע און נודנע איז מיר געוואָרען, הע-רענדיג איהם. האָט מיר אָנגעהויבען דערווייזען, אַז זייער חכמה איז אויך אַ טיפּע, האָט אויך קיין גרונד נישט!
 און אַ מאַך-געבענדיג מיט פּעראַלטונג מיט'ן האַנד, האָט ער פּאַרטגעזעצט:

—נו, וואָס ט'ער מיר געקאָנט זאָגען? ס'פּערשטעהט זיך, ו-זיי' האָבען אויסגעטראַכט גרויסע חכמות און קונצען. וואָס אַנ'ערך, האָבען זיי אויסגעטראַכט? נו? הויבט זיך אָן ווייטער אַמאָל: פּילאָזאָפּיע, טעלעגראַף, תּשבורת, גראַמאַטיקע און אַנדע-רע קונצען. איז דאָס דיר אפשר נאָך וועניג? דערצעהלט ער, אַז ערגיץ-וואו, אין בויבעריק, האָט מען אויפגעבויט אַ טורם, כּמעט ביז'ן וואַלקען, און אין גינשפּרוק איז דאָ אַזאַ דאָקטאָר, וואָס שניידט אויס ביי אַ מענשען דעם מאָגען און דער מענש בלייבט לעבען... נו, ס'פּערשטעהט זיך, אַז ער האָט דאָס מיר דערצעהלט, האָב איך פון איהם חזק געמאַכט. וואָס, אין אמת'ן, שווער געווען איהם ענטפּערן, דערווייזען, אַז זייערע אַלע חכמות און קונצען זענען נישט ווערט קיין שמעק טאַבאָק? האָב איך איהם אַוועקגעגעבען זיין גאָב, ווי ער איז ווערט געווען. קודם כל האָב איך בעוויזען, אַז ער איז אַנ'עם-הארץ, אַז ער ווייסט נישט, אַז דער רמב"ם, זכּרונו לברכה, איז געווען דער גרעס-טער פּילוסוף אין דער וועלט און דער גרעסטער דאָקטאָר. וויי-טער האָב איך איהם קלאַר געמאַכט, אַז אין דער גמרא זענען

דאָ אַזעלכע חשבונות, וועלכע זענען טויזענד מאל שווערער, ווי תּשבורת, און קיין שום סטודענט אין דער וועלט וועט זיי נישט משיג זיין. וועגען טעלעגראַף-האַב איך איהם געזאָגט—האַבען יודען געוואוסט נאָך אין די צייטען פון דוד המלך, און אויף דעם איז קלאָר אָנגעוויזען אין תּהלים. „און וואָס ס'איז שייך—זאָג איך איהם—צום טורם ביז'ן וואַלקען, איז כאַטש דו ביזט אַנ'עם-הארץ, אָבער חומש האַסטו דאָך געלערנט, ווייסט דאָך די מעשה מיט דעם דור-הפּלגה. בקיצור, איך האָב איהם געמאַכט צו קויט און צו בלאַטע...“

—נו, און ער? ... יענער? ... האַט זיך אָפּגערופען שטיל,

מיט אַ ציטערדיגען קול, אפרים.

—איסר?—האַט געטראָפּען אייזיק-העניך,—ער איז אויך גע-ווען דערביי. נו, ס'פּערשטעהט זיך, איסר איז דאָך נישט קיין יונגעל, נישט קיין סטודענט, נישט קיין עם-הארץ. איסר ווייסט דאָך, פּערשטעהט, האַט געלערנט, איהם דאַרף מען דאָך נישט דערצעהלען, וואָס הייסט תּורה... נאָר וואָס איז די פעולה, אַז ער ווייסט און פּערשטעהט, אַז ביי איהם איז אַ פּערדרעהטער מחא איז אויסגעקומען אַזוי, אַז דער תּכּשיט זיינער האַט גע-באַלבעט וועגען „זייערע חכמות“, האַט ער זיך מיט איהם גע-אַמפּערט, דערווייזען איהם, אַז ער פּערשטעהט נישט, אויף וויפּיל זיי גמרא איז טיף, האַט קיין גרונד נישט. בקיצור, גערעדט ווי אַ מענש, ווי ס'בעדאַרף צו זיין... און אַז איך האָב אָנגעהויבען צו ריידען, האַט ער זיך געשטעלט געגען מיר, גענומען זיך פּר דערווייזען, אַז זייער חכמה איז אויך אַ טיפּע, האַט אויך קיין גרונד נישט... היינט געה רייד מיט איהם!...

—אָך-אָך-אָך!...

—שאַ, וואַרט, דאָס איז נאָך נישט גאָר!... מיינסט, אַז

איך האָב דעם סטודענט אַזעלכעגעבען אַ חלק איז ער אַן-שטומט געוואָרען? ניין!... אַז ער האַט שוין גאָרנישט געהאַט וואָס צו ענטפּערן, האַט ער גענומען גאָר אַ נייעם גאַנג, פּער-פּיהרט אַ נייע ראַציע. „די אַלע חכמות, זאָגט ער, וואָס אַנווערע האַבען אויסגעטראַכט, דאָס הייסט, פּילאָזאָפּיע, טעלעגראַף, אַ

מאָגען, אַ טורם, הייז וואָלקען, איז טאַקע גאַרנישט, פלאַ וואָסס.
נאָר וואָס דען? זיי האָבען דערגאַנגען נאָך אַ חכמה, גאָר אַ
הויכע, וועלכע איז דער תוכן פון אלע חכמות... וואָס מיינסטו
איז דאָס פאַר אַ חכמה?

—הויר עסען?... האָט אַרויסגעזאָגט שטיף אפרים.
—ניין! נישט הויר עסען! נאָר איין אַנדער חכמה. יונ
בעשטעהט די חכמה אין דעם, אַז דער מענש זאָל ווערען, וי
זאָגט מען דאָס, איידעלער. אין אַמאָליגע צייטען—זאָגט ער
(און אייזיק-העניך גיט איבער זיינע ווערטער מיט אַ גמרא-
נגון), זענען מענשען געווען ווילד, האָבען זיך געריסען צוויי-
שען זיך, ווי וועלף, איש את רעהו חיים בלעו, מען האָט נישט
געוואָכט קיין רחמנות און איצט...

—און איצט?... האָט איבערגע'חור'ט ר' אפרים, אויפהוי-
בענדיג אויף אייזיק-העניכ'ן אַ פּערוואַנדערטען בליק.
—און א-א-איצט זענען מענשען געוואָרען בעסער, האָבען
אַנגעהויבען רחמנות האָבען איינער אויף דעם אַנדערן. און איז
דעם, זאָגט ער, ליגט דער תוכן פון זייער חכמה, נישט אין
דעם—זאָגט ער—בעשטעהט די העכסטע מדרגה, אַז מ'זאָל קאָנען
אויסשניידען אַ מאָגען אָדער אויפבויען אַ טורם ביז'ן וואָלקען.
נאָר אין דעם, אַז מענשען זאָלען אָנהויבען לעבען על פי אמת,
על פי יושר, עס זאָל נישט זיין נישט קיין רייכע, נישט קיין
צרימע...

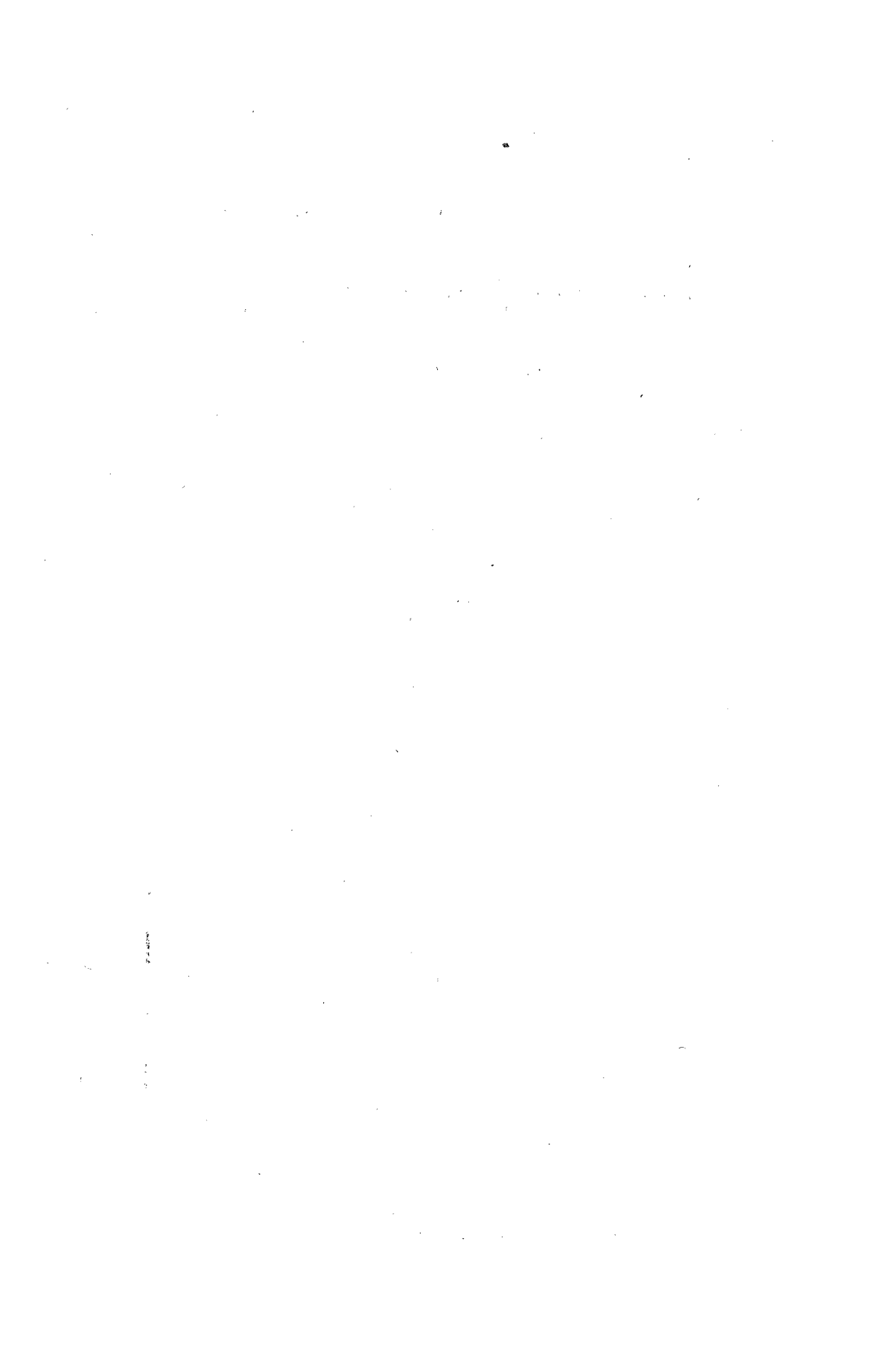
ר' אפרים האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ און געקוקט מיט
ברייט פונאַנדערגעפענטע אויגען אויף אייזיק-העניכ'ן.
—דאָס זאָגען זיי?—האָט ער אַ פרעג געטהון מיט אַ צי-
טערדיגן קול.

—נו, ווער דען? ס'פּערשטעהט זיך, „זיי“?—האָט געענט-
פּערט מיט אַבאיראַנישען שמייכלעל אייזיק-העניך.—בקיבור, ער
האָט אויסגעפיהרט, אַז דער גאַנצער תוכן, דער גאַנצער מקור,
דער גאַנצער יסוד און תכלית פון זייער חכמה איז נישט מער
און נישט וועניגער, ווי „ואָהבת לרעך כמוך“.
אפרים האָט זיך מיט אַמאל ווי אויפגעכאַפט, האָט זיך

נאָהבת לרעדן נמוך.

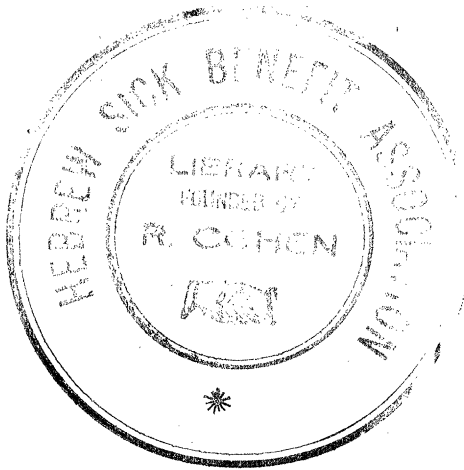
אַ נעהם געטהון צוריק און אין זיינע אויגען האָבען זיך בעווי-
זען פונקען פון רוגזא, און ער האָט אַרויסגערעדט אויפגערעגט,
מיט כּעס:

—וואָס? זיי ריידען אויך אעגען, וואָהבת? ... ניין! ...
פּו! ... פּרטעפיצן, הוילע נקבות, טעלעגראַף, טורמס—דאָס איז
זי ער זאָך. וועגען דעם זאָלען זיי ריידען. אָבער, וואָהבת לרעדן
נמוך, דאָס זאָלען זיי קאָען צורוהן דאָס איז נישט זייער
נאָך!

דער הונגעריגער

(סקיצע)

איך בין דאן צוואנציג יאהר אלט געווען. כ'האָב געלעבט ערגיץ אין אַ ווייס-רוסישער שטאָדט, ווייט פון דער היים. מיט מיינע פאנאטיש-רעליגיעזע עלטערן האָב איך שוין לאנג קיין שום בעציהונג נישט געהאט. מיט דער יודישער סביבה האָב איך אינגאנצען געהאט איבערגעריסען. איך האָב מיר געלעבט ווי אַ פריי פויגעלע, זיך פערנומען מיט „אוראָקען“ און געגרייט זיך צום אוניווערזיטעט.

אין אַלגעמיין האָט זיך מיר נישט שלעכט געלעבט. כ'פלעג האָבען מיין ענג קרייזעל חברים, מיט וועלכע כ'פלעג פערברענגען די צייט אין דיסקוסיעס און דעבאַטען. דער קאָפּ איז געווען פערנומען מיט אידעען—פּראָפּלעמען, אין דער נשמה—אַ גלויבען אין אַ ליכטיגער צוקונפט. נאָר וואָס—עס איז צייטענ-ווייז אויסגעקומען אַ ביסעל צוצוהונגען. דאָס איז אָבער שוין נישט געווען פאַר מיר אַזוי שרעקליך...

ס'איז געווען אַ מאַי-פריהמאָרגען. די פרעהליכע זונען-שטראַהלען, אַריינרייסענדיג זיך דורכ'ן פענסטער פון מיין צי-מערל, האָבען זיך צעשפּילט אויף מיין געזיכט און מיך פון שלאָף אויפגעוועקט. איך האָב געעפענט די אויגען, נאָר זיי גיך

צוריק פערזשמורעט פון צופיל העלן ליכט און בין אזוי עטליכע מינוט געלעגען אוועקגעגליך. דער קאפ האט מיר עפס וועה געטהון, נאך כ'האב נישט געפרובט צוריק אייגשלאפען. כ'בין אויפגעשטאנען און גענומען זיך אָנטהון.

ס'איז געווען אַכט אַ זייגער אינדערפריה. פון צווייטען צימער האט זיך געהערט אַ הויכער שמועס. כ'האב זיך מעכאַ-ניש איינגעהערט און פון די ערשטע צוויי ווערטער האב איך פערשטאנען אין וואָס עס געהט: די ווירטין האט געזידעלט איהר זוהן גרישא, אַנ'איוואָזשיק, ער איז ביינאַכט געפאָהרען מיט דער דראָזשקע און איצט איז ער אַהיימגעקומען שיפור און אָהן געלה. אַנ'אַלטע געשיכטע.

כ'האב זיך אָנגעטהון, איינגעוואָשען. דער קאָפּ-וועהטאַג האט עטוואָס אויפגעהערט, נאָר אונטער'ן „לעפעלע“ האט עפס גענאָנט. כ'האב זיך דערמאָהנט, אַז פון נעכטען פריה אָן האב איך נאָך גאַרנישט געגעסען. נעכטען האב איך פאַר די לעצטע דריי קאָפּ געקופט ברויט צום טיי. דערנאָך האב איך כמעט אַ באַנצען טאַג פערבראַכט אין ביבליאָטעק, אין אָווענד בין איך אַהיימגעקומען, געוואָלט אָנצינדען די לאַמפּ און זיך זעצען אַר-בייטען, האב איך זיך געכאַפט, אַז ס'איז קיין נאַפט נישטאַ.

איך האָב זיך מיט פערדראָס געלעגט שלאָפען.
ביטער! דעם באַנצען הודש האב איך געהונגערט, קיין „אודאַקען“ האב איך נישט. פיו איצט האב איך נאָך ווי ס'איז דורכגעשטופט, נאָר איצט זענען שוין אַלע קוואַלען אויסגע-שעפט... נישט קיין ברויט, נישט קיין טיי, נישט קיין צוקער... איבריגנס, טיי און צוקער וועט נאָך אפשר אויף איין מאָל קלעקען.

כ'האב אויפגערוקט דעם שופלאָד פון טיש: ס'האט זיך אַרויסגעוויזען, אַז ס'איז נאָך דאָ אַ ביסעלע צעריבענע טיי.
מידאַרף עפס טהון דערצו. זאָל איך געהן אין שפייז-געוועלבעל, בעסען אויף באַרג ברויט און צוקער?... המ! די אַלטע יודענע ויצט דאָרט... כ'האב זי נישט ליב. זי קוקט אויף מיר תמיד מיט אַזעלכע טרויעריגע אויגען, פונקט ווי זי וואָלט

מיך בעקלאַגט. זי ווייסט דאָך געוויס, אז איך בין אַ יוד, נאָר זי מאַכט זיך ווי זי וואָלט זיך דאָס נישט אָנגעשטויסען און זי רופט מיך „פּאָניטש“. אין האַרצען מוז זי מיך זיכער שילטען... ס'האַט קיין זין נישט ביי איהר צו בעטען אויף באָרגו נישט נאָר וואָס זי וועט אָבזאָגען, נאָר זי וועט נאָך בעלידיגען... בייך!

אַט, צי וועט נישט זיין קיין פּלאַן צו באָרגען ביי דער בעל-הבית'טע אַ שטיק ברויט און עטליכע שטיקלעך צוקער? נאָר ווי געהט מען עס עפּיס גלאַט אזוי אַריין באָרגען ברויט? עס פאַסט עפּיס נישט, מ'דאַרף אַנאויסרייד געפינען.

און אַט ווי אזוי כ'וועל טהון: כ'וועל מכלומרשט געהן אין קלייטעל נאָך ברויט, דערנאָך וועל איך זיך אומקעהרען און זאָגען, אז דאָס קלייטעל איז פערמאַכט און געהן זוכען גלוסט זיך מיר נישט און וועל אזוי זיך, נאַכלעסיג צוגעבען: „שניידט שוין מיר אָב, וולאָסיעוואָ, פון אייער ברויט, כ'וועל דערנאָך געהמען, וועל איך אייך אָבגעבען... גיט מיר שוין אויך עטליכע שטיקלעך צוקער“. אויסגעצייכענט.

איך בין אַריין אין צווייטען צימער. ביי דער קיך איז פערטהון געווען די ווירטין—אַ הויכע מאָגערע אַטיטשקע. אויף אַ באַנק אונטער די הייליגע בילדער איז געזעסען איהר'ס אַ צעהניעהריג מיידעלע פּעקלושאַ, און דוהיג געקייט אַ שטיקעל ברויט. אויפ'ן בעט איז געלעגען שיכור און אומגעלומפערט צעלייגט איהר זוהן גרישאַ, אַ בחור פון אַ יאָהר אַכצען, און עפּיס געברומט אין שלאַף.

—מ'האַט אייך אויפגעוועקט?—האַט די ווירטין געפרעגט ווענדענדיג זיך צו מיר, און האָט צוגעגעבען:—אַט מיט דעם פּערשאַלטענעם גולם קאָן מען אַ טויטען אויך אויפּוועקען?
—וואָס איז דען?

—אַט וואָס ס'איזו קוקט איהם אָן,—האַט זי געענטפּערט, ווייזענדיג מיט'ן פינגער צום בעט,—אַרומגעפּאַרען אַ באַנצע נאַכט, די פּערד פּערמאַטערט צום טויט, און געלד—האַט ער צוואַנציג קאָפּיקעס געבראַכט...

—מ... מ... מאנקא, —האָט גרישקאָ געשטאַמעלט.
 —'וועל אייהם דעם קאַפּ צעשפּאַלטען!—האָט וואָסיעוואָ
 אין אויפּרעגונג געשריען, כאָפענדיג די קאָטשערע. זי האָט זי
 אָבער באַלד צוריק אַוועקגעשטעלט און פּערצווייפעלט געזאָגט:
 —אָך, מיינע צרות! אַ יונג פּון די יאָהרען זאָל שיכור'ן!
 —'בין פּערפּאַלען מיט מיינע יתומים נעביך!
 בערהיגענדיג זיך, האָט זי מיט אַ געוועהנליכען טאָן צו-
 געגעבען:

—'געה אַוועק אין באַזאָר (זי האָט געהאַנדעלט מיט טעע
 אויפ'ן באַזאָר) און ווען איהר וועט אַוועקגעהן, זאָלט איהר
 פּעקלושאַן אַרויסלאָזען און די שטוב זאָלט איהר פּערמאַכען,
 דעם שליסעל זאָלט איהר לעגען אונטער'ן באַלקען. לאָז ער
 ליגען אַליין אין שטוב—האָט זי צוגעגעבען, אַ וואָרף טהוענדיג
 אַ בייזען בליק אויף גרישקאָן.

—גוט. אָבער האָט איהר נישט בעמערקט, צי די קרע-
 מערקע זיצט אין קלייטעל?—האָב איך געפּרעגט.
 —וואָס איז, קראַנק איז זי? פּאַרוואָס זאָל זי נישט זיצען,
 די זשידאָווסקע מאָרדע? פּון פינף פּאַרטאָג זיצט זי דאָרט, פּגראָן
 זאָל זי!

איך האָב געוואוסט, אַז די ווירטין האָט, שוין פּון לאַנג,
 נישט קיין גוט האַרץ אויף דער קרעמערין און האָב זיך געמאַכט
 נישט הערענדיג איהר שאַרפען ענטפּער, וועלכען כ'האָב אייגענט-
 ליך גאָרנישט געדאַרפט. איך האָב גענומען מיינ "קאַרטוז" און,
 אַרויסגעהענדיג, האָב איך נאַכלעסיג געזאָגט:

—'מוועט געהן נאָך ברויט און צוקער.
 —געהט, געהט. דער סאַמאָואַר זידט.

איך בין אַרויסגעגאַנגען און גענומען לאַנגזאַם שפּאַצירען
 איבער דער גאַס, פּערקירעוועט אין עק גאַס און פּערבייגעגאַנג-
 גען האָרט נעבען קלייטעל. עס איז, נאַטירליך, געווען אָפען.
 ביי דער טהיר אויף אַ קעסטעל איז געזעסען די קרעמערין.
 זי האָט, ווי אַלעמאָל, מיך בעגלייט מיט אַ נעבעכדיג רחמנות-

דיגען בליק. איך האָב זי אויסגעמיטען, צוגענאַנגען ביזן עק
גאָס און זיך אומגעקעהרט אַהיים.

— דער סאַמאָואַר קאָכט— אַ שרעק— האָט פעקלושאַ מיך
בעגעגענט— און די מאַמע איז אַוועק אין באַואַר.
— פּערשפּילט די שלאַכטו— האָב איך מיט אַ זייער שמי-
כעלע אַ טראַכט געטוהן.

כ'בין אַריין צו זיך אין צימער און גענומען נישטערן
אין טיש-שופלאַך, צי כ'וועל דאָרט נישט געפינען עפּיס אַנ'אוצר.
גאָט צו דאַנקען, כ'האָב געפונען אַ שטיקעל צוקער. נאָר צי
לוינט זיך דען צוליב דעם זיך שלעפען מיטן סאַמאָואַר? עס
ווילט זיך גאָר עסען!

כ'האָב פונדעסטוועגען אַריינגעטראָגען צו מיר אין צימער
דעם בייכיגען סאַמאָואַר, פּערקאָכט די גאַנצע טיי, וואָס כ'האָב
געהאַט, און גענומען אַ בוך.

— כ'וועל אויסטרינקען די טיי, זיך אָבפאַרטיגען מיט
פעקלושאַן און וועל געהן ערגיץ זיך שאַפען געלד... אַ דרייסיג
קאָפּיקעס— האָב איך אַ טראַכט געטהו.

כ'האָב טאַקע גראָד אַזוי פיל בעדאַרפט אויף ברויט, טיי,
צוקער און נאַפט. בעקום איך נאָר זי סומע און אַלע צרות
זענען אויסגעהיילט.

כ'האָב אויסגעטרונקען ס'ערשטע גלאָז מיט צוקער און
דערנאָך האָב איך שוין געטרונקען אַהן צוקער. כ'האָב געטרוג-
קען אַ סך קאָכעדיגע טיי און דערמיט האָב איך אַ ביסעל גע-
שטילט דאָס הונגער-געפיהל. אויסערדעם האָב איך זיך פּערגע-
סען מיט די זעהר אינטערעסאַנטע אַרטיקלען אינ'ם נייעם זשור-
נאַל, וועלכען כ'האָב געלעזט פון דער ביבליאָטעק.
אין צווייטען צימער האָט דער זייגער געשלאָגען עץ.

כ'האָב זיך גענומען דערנען מיט פעקלושאַן. דאָס איז
געווען מיין איינציגער „אוראָק“, נאַטירליך, אַנ'אומזיסטער, פון
וועלכען כ'בין, אגב, געווען זעהר צופרידען. פעקלושאַ האָט
געהאַט זעלטענע פעהיגקייטען. איך האָב ליב געהאַט, ווען זי
האַט מיט איהר דין שטימעלע, פלינק און שכל'דיג, ערקלערט

אויפגאבען, זעה וואָס איהר פויגעלש פנימ'ל האָט אויפגעלעבט
און איהרע פינגערלעך האָבען פלינק געפויקט איבער'ן טיש.
פֿיהאָב זיך נישט לאַנג פערנומען מיט איהר. דער הונגער
האָט מיך געמוטשעט. איך האָב עס געפיהלט אי אין מאָגען,
אי אין אַלע אברים: דער קאָפּ איז שווער געוואָרען, ס'האַרץ
האָט שוואַך געקלאָפּט, אין מויל האָט געטריקענט נאָך דעם טיי.
מ'דאַרף געהן. וואוהין—האָב איך אַליין נישט געוואוסט.
איך האָב אין געדאַנק זיך דערמאָהנט אַלע מיינע פריינד: ס'רוב
פון זיי האָבען אַליין געהונגערט און די פערמעגליכערע איז
אונגעגליך בוז בעטען עפיס...

—אמטער געהן צו דער מוהמע באַשע'ן?—איז מיר דורך
אין קאָפּ. צופער זיך האָב זיך פון איהר בלויע נאָר אָפגעשאַ-
קעלט. אין שטאַדט האָב איך געהאַט עפיס קרובים, נאָר זיי
זענען אַלע געווען רעליגיעזע, פאַנאַטישע יודען, מיט וועמען
פֿיהאָב קיין טום געמיינזאַמעס נישט געהאַט און מיט וועמען
פֿיהאָב זיך קיינמאָל נישט געטראַפּען. די מוהמע באַשע איז שוין
געווען אַ ביסעל אַנדערש פון זיי, זי האָט אפילו געהאַט אַ
זון אַ גימנאַזיסט. אָפער ביי איהר בין איך פאַר די גאַנצע
בוני יאָהר געווען נאָר איין מאָל. זי האָט מיך דאַן ליבליך
און ווצרים אויפגענומען, נאָר לִ'האָב זיך אַלץ נישט געקאָנט
דערלויבען צו געהן צו איהר נאָכאַמאָל. עפיס האָב איך נישט
געחאַט קיין חשק צו בעווייזען זיך אין דער אַלטער סביבה,
אומצוקעחערען זיך צו די אַלטע זכרונות... און דאָ פלוצלינג
באָ דיך נאָר געהן בעטען ביי דער מוהמע אַ טובה! ניין, בשום
אופן נישט!

—פֿוועל געהן צו אַליאַשע'ן?—האָב איך בעשלאַסען.

2

אליאַשאַ ראָגאָוו, אַ גימנאַזיסט פון אַכטען קלאַס, האָט
אָנגעהערט צו אונזער קרייזעל. דאָס איז געווען אַ גחור'ל, אַ

שטילס, א שוויגענדיגס, א ביסעל א פחדן. מיר האָבען איהם
אלע ליב געהאַט, כאָטש קיינער פון אונז האָט זיך נישט גע-
האַלטען בעזונדערס נאָהנט מיט איהם. ער האָט געוואוינט ביי
זיינע עלטערן, איז געווען פאָלקאם פּערזאָנליך, ער האָט פון
אזעלכע נויטען ווי מיר נישט געוואוסט. און נאָר אויס טאַק-
טישקייט האָט ער אונז קיין הילף נישט פאָרגעלעגט.

איך בין אריינגעפאלען צו די ראַגאָווס נישט צו דער
צייט: זיי האָבען זיך גראַד געזעצט צום מיטאָג. איך האָב גע-
האוסט, אַז זיי וועלען מיך איינלאָדען צום טיש, און האָב מין
דעריבער זעהר מיאוס געפיהלט. כ'האַב אַרגאָניש נישט געקאָנט
מיט זיי עסען. זיך אַוועקזעצן ביי אַ פּרעמדען טיש אַ הונגע-
ריגער, ווען צעהנדליגער אויגען קוקען אויף דיר! אלע וועלען,
נאַטירליך, באַלד בעמערקען, אַז כ'בין הונגעריג.

וועלענדיג וואָס גיכער אַוועקגעהן, האָב איך אַליאַטאַן
געזאָגט, אַז כ'דאַרף אַ דייטש ווערטערבוך און אַז כ'אייל זיך
זעהר.

—טייערער, וואָרט צו אַ ביסעלע, ביז כ'וועל אָבעסען מי-
טאָג—האַט ער מיט זיין ווייך פרויען-שטימעלע מיר געענט-
פערט—דאָס ווערטערבוך איז ערגיץ אין קאַמער, פּערלעגט מיט
ביכער...

כ'האַב אַלואַ געמוזט צו-וואַרטען. אין עס-וואַל איז אַריי-
געקומען אַליאַטאַס פּאַטער, אַנדריי סטעפּאַנאוויטש, אַ גרויער,
נאָר פעסט געבוטער אַלטיטשקער. ער איז געווען דאָקטאָר מע-
דיצין, נאָר זענענדיג פּערמעגליך האָט ער זיך וועניג פּערנומען
מיט פּראַקטיק. אין שטאָדט האָט מען איהם געהאַלטען פאַר אַני-
אַריגינעלען מענשען. ביי די קראַנקע פּלעגט ער טיילמאָל אַב-
זיצען צו דריי-פיער שעה, פּלאַפּלענדיג מיט זיי וועגען די פּער-
שידענסטע זאַכען. נאָר אין זעלטענע פּאלען פּלעגט ער נעהמען
אַניוואַזשען, געוועהנליך אָפּער פּלעגט ער געהן צו-פּיס.
ער האָט פּרינציפּיעל אויסגעווייכט רייכע פּאַציענטען און איז
געווען זעהר פּאָפּולער צווישען די אַרימעלייט.

צו אליאטאס חברים האָט ער זיך האַרציג בעצויגען.
 נאָטש עטוואָס איראָניש.
 ער האָט מיר שוויגענדיג דערלאָנגט די האַנד און, וע-
 בענדיג זיך צום טיש, האָט ער געפרעגט:
 — איהר וועט אפשר מיטעסען מיט אונז?
 — א דאָנק, ליבן זאָט...— האָב איך אָבגעהאַקט געענטפערט
 און געמיהלט, אָן ליוער רויט.
 — איהר זענט נאָך פאַר מיטאָג? זיצט,— האָט ער צוגעגע-
 בען, אַ קוק-געבענדיג מיט אַ דורכדרינגענדען בליק אויף מיר.
 ווען ער וואָלט אויף מיר אַזוי נישט אַ קוק געטהון,
 וואָלט איך זיך אפשר געזעצט צום טיש, נאָר איצט האָב איך
 שוין נישט געקאָנט: מיר האָט זיך אויסגעדוּכט, אַז דער אַלטער
 האָט אָן מיין געזיכט און אָן מייע פערטריקענטע ליפען דער-
 קענט, אַז איך הונגער.
 — ניין, ליב האָב נאָר-וואָס געגעסען מיטאָג,— האָב איך צום
 צווייטען מאָל געלייגט.
 ער האָט נאָכאַמאָל געוואַרפען אויף מיר אַ שנעלען בליק
 און האָט מעהר גאַרנישט געזאָגט.
 מ'האָט דערלאָנגט מיטאָג. דער גערוך פון הייסען גע-
 קעכטס, וואָס איך האָב שוין עטליכע וואָכען נישט געגעסען,
 האָט מיר אַ זעץ געטהון אין געזיכט און אַרויסגערופען אַ פיינ-
 ליך געפיהל. דער קאַפּ האָט זיך מיר פערדרעהט און עס האָט
 מיך געצויגען צום טיש. עס האָט מיך פערדראָסען, פאַרוואָס
 איך האָב מיך אַזוי ענטשלאָסען אָבגעזאָגט פון עסען. צו וואָס?
 איך האָב דאָך געקאָנט נאַכלעסיג אַ זאָג טהון: אַ ביטע, ליועל
 מיט פערגעניגען מיטאָגען,— און זיך זעצען צום טיש...
 — פאַרוואָס זעהט מען עפּיס נישט מעלציניען אַזוי לאַנג?
 ער איז שוין צוויי וואָכען נישט געווען ביי אונז. איהר ווייסט
 נישט, וואָס מיט איהם איז?— האָט ראָגאָוו געפרעגט, אָבזווישען-
 דיג ס'מויל מיט אַ סערוועטקע.
 די דאָזיגע פראַגע האָט מיט אַמאָל געענדערט מיין שטי-
 מונג. ליב האָב אמילו אָן הונגער אויך פערגעסען און אין האַרצען

בין איך צופרידען געווען וואָס כּיִהאָב זיך נישט געוועזט צום מיטאָג.

—מעלצין? כּווייס נישט. איך האָב איהם שוין אויך לאַנג נישט געזעהן. —האָב איך אייליג געענטפערט.

מעלצין איז געווען מיינער און אליאָשאַס חבר. פאַר עפּיס אַנעבירה'לע האָט מען איהם אויסגעשלאָסען פון גימנאַזיע. ער האָט זיך פּערנומען מיט „אוראַקען“, האָט אַ סך געלייענט, איז געווען נישט קיין נאַר, נאָר מיר האָבען איהם קיינער נישט געקאַנט ליידען פאַר זיין עקסטער אונטאַקטישאַייט: אָהן צערע-מאַניעס איז ער אַריינגעקראַכען צו יענעם אין דער נשמה אַריין, אָהן צערעמאַניעס פלעגט ער אַריינגעהן צו אַ חבר אין צימער בעת יענעס אָבוועזענהייט, אויפּעסען מ'לעצטע שטיקל ברויט, אַוועקשלעפען אַ נויטיג בוך, אָפּט אויך אַ מ'בּוש, און טרעפּסטו איהם און פּרעגט: „פאַרוואָס האָסטו צוגענומען אָהן ערלייבע-נישן? —האָט ער געהאַט איין ענטפער: „פּיליסטער“, „בורזשוי“ טערטער, וועלכע זענען אין תּוך אַריין, געווען די ערגסטע זידל-ווערטער ביי אונז אין קרייזעל. וויפיל מאָל האָבען מיר איהם שוין קאַטעגאָריש געזאָגט, אַז מיר ווילדען איהם נישט קענען, מיר פלעגען איהם די האַנד נישט געבען, אָבער עס האָט גאָרנישט געהאַלפּען. אין אַ טאָג אָדער צוויי אַרום—ער איז ווידער דאָ, ווי קיינמאָל גאָרנישט. מיט אַ צייט צוריק האָט ער אָנגעהויבען אַריינקומען יעדע וואָך צו די ראַגאָוס אין אַ בעשטימטער צייט גראָד פאַר מיטאָג און איז יעדעס מאָל דאָרט שוין פּערבליבען צו מיטאָג. מיך האָט דאָס בעזונדערס געער-גערט. איך האָב אין דעם איינגעזען אַ מיאוסע שנאָרעריי.

און אָט איצט ביים מיטאָג רעדט דער אַלטער ראַגאָוו מיט מיר וועגען מעלצין'ען. וואָס האָט ער זיך גראָד איצט דערמאָהנט פון איהם? ווען איך וואָלט איצט מיטגעגעסען מי-טאָג, וואָלט ראַגאָוו זיך געטראַכט: „פון איצט אָן וועט דער ווייטער קומען יעדע וואָך אויף מיטאָג“...

איך בין אַריין צו אליאָשאַן אין צימער. באַלד איז אליאָ-

שאַ אױך אַרײַנגעקומען. ער האָט אויסגעזוכט דאָס ווערטערבוך
און עס מיר דערלאַנגט.

—אפשר האָסטו בײַ דיר אַ קאָפּיקעס דרײַסיג?—האָב אױך,
געזעצנדיג זײך, נאָכלעסיג געפרעגט.

—קײן דרײַסיג נישט, נאָר צוואַנציג האָב אױך. כ'קאָן
אַבער בײַם פּאָטער צונעהמען נאָך צען קאָפּ. —האָט ער רוהיג
געענטפערט.

—ס'לױנט נישטו גיב צוואַנציג—האָב אױך שנעל געזאָגט.

ג

אין אַ זעלטען אויפגעלעגטער שטימונג בין אױך אַהײם-
געגאַנגען. אין דער פּאַנטאַזיע האָב אױך מיר שוין פּאַרגעשטעלט
אַ הערליך בילד: אויפ'ן טיש אַ זוויגער סאַמאָואַר, פּריש ברויט
און הערינג. כ'עס, כ'טרינק און כ'לייען...

פּלוצלינג האָב אױך דערזעהן איסאַקאָוויץ. ער איז שנעל
געגאַנגען און האָט מײך, ווי ס'ווייזט אויס, נישט געזעהן. ער
איז פּאַרביי פאַר מיר. כ'האָב איהם אַ רוף געטון. ער איז
שטעהן געבליבען, זײך האָטיג אומגעקוקט און, דערזעהן מײך,
האָט ער זײך דערפּרעהט.

—אױך זוך דײך טאַקו!—האָט ער אויסגערופּען—כ'האָב גע-
קלערט, אַז דו ביזט אין דער ביבליאָטעק.

—וואָס איז דען?

—האָסט נישט בײַ דיר עפּיס געלד?

—אַט האָסטו דיר?—האָב אױך צעלאַכענדיג זײך, אויסגע-

שריען.

—זאָג שנעלער, אָהן הקדמות, כ'האָב קײן צײט נישט—
האָט ער האַלב בײז אויסגעשריען—אַ סקאַנדאַל, כ'לעבען! אין
ערגײן קאָן אױך קײן גראַשען נישט בעקומען.

—וויפּיל דאַרפסטו?—האָב אױך זויער געכרעגט.

—גיב וויפּיל דו האָסט...

—כ'האָפּ קיין גראָשען נישט, —האָב איך האַרט און ענט-
שלאָסען געענטפערט.

—אַנ'אומגליק! —האָט ער פערצוהייעפעלט אויסגעשריען. —אָ-
מיר געהן ערגיץ זיך שאַפען געלד.

איך האָב חרטה בעקומען אויף מיין ליגען. אַז איסאָקאָוו
בעט אַזוי עקשנות'דיג, מוז עס מסתמא זיין זעהר אַ נויטיגע
זאָך. און ווי אַזוי געהט מען מיט איהם שאַפען געלד אין דער
צייט, ווען איך האָב אין קעשענע צוואַנציג קאָפּ?

—אייגענטליך, האָב איך ביי זיך צוואַנציג קאָפּיקעס—האָב
איך, נישט ווילענדיג, געזאָגט—אַבער איך דאַרף זיי אליין זעהר
נויטיג האָבען...

ער האָט אויף מיר אַ וואָרף געטהון אַ פּערוואַונדערטען
בליק און אויסגעשריען:

—וואָס-זשע מאַכסטו זיך צו נאַר?

—אויף וואָס דאַרפסטו דען?

—אַ גאַנצע פאַמיליע שטאַרבט פון הונגער. גאָר פשוט
זיי געהען אויס! צוויי קראַנקע...—האָט ער געענטפערט זעהר
געריהרט.

—איך שטאַרב דאָך אויך פון הונגער, —האָב איך אַ זאָג
געטהון און אונגעשיקט אַ שמייכלעל געטהון. אָבער דערפיהלענ-
דיג גלייך די גאַנצע אומגעלומפערטקייט פון מיין ענטפער און
מיין שמייכלעלע, בין איך צעמישט און רויט געוואָרען.

איסאָקאָוו פערנומען מיט זיינע געדאַנקען, האָט אָבער
דאָס נישט בעמערקט.

—נישט קיין אומגליק, וועסט נישט שטאַרבען, —האָט ער
צעטרעָגען געזאָגט און צוגעגעבען: —וואָס פאַר אַ דראַמעס מ'זעהט
אַלץ צו! כ'זיך היינט אויף דער לעקציע ביי מייע סוהרים,
פלוצלינג דערהער איך פון צווייטען צימער אַ געשריי, אַ
בוואַלד. מיין סוהר'טע וואַרפט זיך דאָרט ווי אַ משוגענע און
שילט די דינסט איהרע: דערועהן מיר, האָט זי זיך דערפרעהט:
„זאָגט אליין, אַזא נבלהו" האָט זי, ווייזענדיג אויף דער דינסט,
געשריען. אין שטוב דאָ זענען קליינע קינדער פאַרהאַן און צו

איהר שלעפסט זיך עפיסט א מיידעלע, וואָס אַלע ליגען ביי זיי
 אויף טיפוס! נו, איז עס אויסצוהאַלסטען! אַזאַ געמיין שטיק! איך
 האָב אויסגעהאַרלט, געענדיגט די לעקציע און בין אַרויסגעגאַנג-
 גען. כ'גיב אַ קוק, פון טויער געהט אַרויס אַ מיידעלע פון אַ
 יאָהר צכט, אַ דאַרינקע, אַ באַרוויסע, אין איין קליידעלע, די
 האָר אין אַ דין צעפעלע. זי געהט קיים, מיט אַ באַראַפּגעלאָזט
 קעפעל. דאָס מוז זיין דאָס מיידעלע, וועלכעס די קופּטשינע
 האָט אַרויסגעטריבען, טראַכט איך מיר. כ'בין איהר נאָכגעגאַנגען,
 זי דעריאָגט און אַ קוק געטהון איהר אין געזיכט און ס'האַרץ
 איז מיר פּערקלעמט געוואָרען: אַ געל-פּערגרינט קינדעריש פּנימ'ל
 אָהן אַ טראַפּען בלוט מיט אַ באַרוויסער פון טעמפּען ליידען.
 —וואוהין געהסטו, מיידעלע, אַהיים?— האָב איך געפרעגט.
 —אָהיים!— האָט זי שטיל געענטפּערט—ווער איז ביי אייך קראַנק?
 האָב איך געפרעגט, וועלענדיג וויסען אויף קלאַר, ווער זי איז—
 „די מאַמע און דער ברודער...“— און דער טאַטע, וואו איז—
 דער איז דאָך געשטאַרבען!— האָט זי געענטפּערט מיט אַזאַ טאָן,
 ווי זי וואָלט זיך געוואונדערט, וואָס איך ווייס דאָס נישט. איך
 האָב זי ווידער געפרעגט, נאָך וואָס זי איז געגאַנגען אין דעם
 גרויסען הויז אַריין. —אונזער מוהמע איז דאַרט, און זי גיט
 מיר ברויט. איצט האָט מיך די מאַדאַם אַרויסגעטריבען...— האָט
 זי געענטפּערט שיר נישט צעוויינענדיג זיך. —און אין דער היים
 האָט איהר נישט קיין ברויט?— נישטאָ... די מאַמע עסט נישט,
 זי וויל נאָר טרינקען, סיענקאַ אויך. און קאַלקאַ און זונקאַ
 שרייען ברויט און וויינען... ביינאַכט איז אַזוי שרעקליך; די
 מאַמע רעדט פון היץ, זי שרייט... איך בין מיט איהר מיט-
 געגאַנגען. מיר זענען געקומען אין עק שטאָדט, הינטער דער
 ניקאָלסקער קירך. כ'דערזעה אַנאַלט אַיינגעבויענע צעפּוילטע
 חורבה. כ'בין אַריין, און עפיסט שטיקענדעס, זויערעס האָט מיר
 אַ זעץ-געטהון אין געזיכט. כ'קוק זיך אַרום: אין מיטען דער
 כאַטע שפּאַרען אונטער צוויי סלופּעס דעם אַיינגעבויענעם פּאַל-
 קען, אַנערד-פּאַדלעאָגע, און אין דער גאַנצער גרוב איז קיין
 שטוהל, קיין טיש נישטאָ, נאָר צוויי לאַנגע בענקלעך און אַנ'

איבערגעקעהרטע פאס אָנשטאַט אַ טיש. האַרט ביי די ווענד—
 נאַרעס און דערנאָך אַ האַלב-צעלעגטע קיך. אויסערדעם נאָך
 אין ווינקעל, אַ שוואַרץ ברעטעל—אַנ'איקאָנע. מעהר גאַרנישט.
 אויף די נאַרעס ליגט אַנ'עלטערע פרוי, ס'געזיכט ברענט, זי
 הויט פערטריקענט, גלאַנציג, די ליפּען שוואַרץ. זי ליגט שוויי-
 גענדיג, נאָר זי הייבט און לאָזט אַראָב די האַנד, ווייט-אויס
 אין אַ בעוואוסטלאָזען צושטאַנד. גלייך נעפען איהר ליגט אַ
 יונגעל פון אַ יאָהר פופּצעהן, ער וואַרפט זיך און בעט וואַסער.
 און אונטער די נאַרעס וואַלגערן זיך צוויי קלייניקע קינדער!
 אַ, גאָט מיינער!

איסאַקאָוו האָט אָפּגעהאַקט. ער איז געווען געריהרט,
 טרעהרען האָבען געגלאַנצט ביי איהם אין די אויגען. זיין גע-
 פיהל האָט מיך אויך אָנגעשטעקט.

—וואוהין-זשע געהען מיר?—האַט איסאַקאָוו געזאָגט—מ'דאַרף
 פאַר די צוואַנציג קאָפּיקעס קויפּען ברויט, טיי, צוקער און מילך.
 איך האָב דאָרט אַהין געטראָגען מיין סאַמאָוואַר, און אַ שטיקעל
 ברויט, וואָס כ'האַב געהאַט, נאָר טיי און צוקער האָב איך שוין
 דעם צווייטען טאָג נישט. כ'בין ליידיק. כ'האַב היינט אינגאַנצען
 נאָר איין לעקציע ביי די „קופּצעס“, האָב איך שוין אויך אָנ-
 גענומען פאַר צוויי מאָנאַטען פאַראויס...

איסאַקאָוו האָט נישט מגום געווען אין זיין ערצעהלונג.
 דאָס בילד, וועלכעס איך האָב דערזעהן, האָט מיך אינגאַנצען
 אויפגעשוידערט.

—בלייב דו דאָ איבער—האַב איך פאַרגעלעגט איסאַקאָוו'ן—
 איך וועל אַ לויף טהון צו ראָגאָוו'ן און וועל איהם דאָ אַהער
 ברענגען.

ד

איך האָב ראָגאָוו'ן געטראָפען אין זיין קאַבינעט, בלעטע-
 רענדיג אַ ניי ביכער פון אַ מעדיצינישען זשורנאַל. איך בין

אודאי זעהר שנעל געלאָפּען, דען אַרײַנקומענדיג אין קאַפּינעט
האַט זיך מיר דער קאַפּ פּערזרעהט, פאַר די אויגען זענען מיר
געלאָפּען שוואַרצע רעדער און איך האָב מיך געמוזט אָנשפּאַרען
אַן דער וואַנד, אום נישט צו פּאַלען. ראָגאַוו איז צו מיר צו-
געגאַנגען און דערשראָקען געפּרעגט:

—וואָס איז מיט אייך?

איך האָב זיך געזעצט און, קומענדיג עטוואָס צו זיך,
אַרויסגערעדט:

—גאַרנישט... כ'בין צו שנעל געגאַנגען... כ'האַב זיך
פּערמאַטערט... דער קאַפּ טהוט מיר וועה... נאָר ס'מאַכט נישט.
איך בין צו אייך געקומען וועגען עפּיס אַנדערש.
און כ'האַב איהם דערצעהלט אַלץ וועגען דער אומגליק-
ליכער פּאַמיליע.

ער איז געזעסען אָנגעשפּאַרט מיט אייז האַנד אָן טיש,
אויסגערעהט דעם קאַפּ אין מיין זייט און האָט פּון מיר נישט
אַראָפּגעלאָזט זיין קלוגען, דורכדרינגליכען בליק.
—גוט, —האַט ער, ווען איך האָב געענדיגט, רהיג גע-
זאָגט—כ'וועל געהן מיט אייך, —און קוקענדיג ווייטער מיר גלייך
אין די אויגען, האָט ער צוגעגעבען:

—איהר זעהט, מסתמא, ס'ערשטע מאָל אַזעלכע סצענעס?
—געוויס! —האַט זיך ביי מיר אַרויסגעריסען אַנענטפּער.
—און איך זעה דאָס טאַג-טעגליך... שוין דרייסיג יאָהר
נאָכאַנאַנד—האַט ער ליידענד געזאָגט. און ווייסט איהר, וואו
מ'קאָן ס'רוב זעהן אַזעלכע בילדער? אין דער ענגער פּאַרשטאַדט
צווישען יודישען דלוח... איהר זענט ווען-עס-איז דאָרט געווען?..
—ניין...

ער האָט פּערוואַנדערט אַ קוק געטהון אויף מיר:
—פּאַרוואָס אינטערעסירט אייך קיינמאָל נישט דאָרט אַ
קוק צו טהון? איהר זענט דאָך אַ יוד?
אַ מאָדנע זאָך: איך האָב קיינמאָל נישט בעהאַלטען, אַז
איך בין אַ יוד. פּונדעסטוועגען, יעדעס מאָל, ווען מ'האַט מיר
הויך דערמאָהנט וועגען דעם, בגן איך צעמישט און רויט גע-

יוואָרען, פונקט ווי עס וואָלט מיך פאַרשעמט. נישט ווייל איך האָב מיך געשעמט מיט מיין יודישער אָפּשטאַמונג, נאָר עס איז מיר פשוט אונאַנגענעהם געווען, ווען מ'האַט מיך דאָס דער-מאַהנט.

ראַגאַוו'ס פראַגע האָט מיר אויסגעוויזען זעהר משונה'דיג און אפילו אַ ביסעל נישט טאַקטיש און איך האָב איהם טרוקען געענטפערט:

— וואָס האָט דאָס פאַר אַ שייכות צו דעם, וואָס איך בין אַ יוד? איך מאַך נישט קיין אונטערשיד צווישען רוסען און יו-דען. און פון דעם, וואָס איך בין געבוירען אַ יוד, איז נאָך נישט געדורנגען, אַז איך בין מחויב צו לעבען צווישען זיי... יעדער מענטש האָט דאָס רעכט...

איך האָב פּלוצלינג בעקומען מאַגען-ספּאַזמען און, קאָר-טשענדיג זיך פון וועהטאָג, האָב איך נישט געקאָנט ענדיגען די פראַגע.

— וואָס איז אייך?— האָט ראַגאַוו דערשרעקען געפרעגט. ער איז צוגעגאַנגען, גענומען מיין פולס אין האַנד, געעפענט מיר אַ ברעם און אַריינגעקוקט. איך האָב איהם שטאַרק איבערגעבע-טען, פיהלענדיג זיך ווי אַ פערשולדיגטער שילער. ס'איז געווען אַ שווערע און אונאַנגענעהמע סיטואַציע.

ער האָט געהויבען מיט די אַקסלען און אויפגערעגט געוואָגט:

— דער טייוועל ווייסט, וואָס דאָס איז! איהר זענט דאָך אַליין אויך קראַנק. ס'איז אונמעגליך אַזוי צו לעבען, ווי איהר לעבט...

איך האָב זיך פּלוצלינג דערשראַקען; מיר האָט זיך גע-דוכט, אַז אַט-אַט וועט ראַגאַוו הויך מיך פערשעמען, אַז איך בין הונגעריג. איך וואָלט, דוכט זיך, לעבעדיגעהייד זיך בע-גראַפּען.

— אַנדריי סטעפאַנאוויטש— האָב איך כמעט פערצווייפּעלט אויסגעשריען— לאָמיר דאָס צו-רוה לאָזען! איך בין, עהרען וואָרט,

פאָלקס געוונד... מיר וועלען אַנאָדערש מאָל וועגען דעם
ריידען... איצט קומט מיט מיר צו די קראַנקע...

ער האָט מיר גאַרנישט געענטפערט. אָנגעהן דעם הוט,
גענומען זיין גראָפען שטעקען און מיר זענען אַרויסגעגאַנגען.
געגען זיין געווענהייט, האָט ער דאָס מאָל גערופען אַנאָיז-
וואָזשיק, ווייזט אויס, צוליב מיר. איבער'ן גאַנצען וועג האָט
ער געשוויגען, פון וואָס איך בין זעהר צופרידען געווען, ווייל
דאָס אונ'ברחמנות'דיגע טרייסלען פון דער דראָזשקע איבער'ן
ברוק האָט מיר פערשאַפט אַ שטאַרקען וועהטאָג אין פוסטען מאָ-
גען און מיר וואָלט שווער געווען צו ריידען.

מיר זענען צוגעפאָהרען צו דער כאַטע. ראָגאָוו איז אַריין.
האָט זיך בעגריסט מיט איסאַקאָוו, שווייגענדיג אויסגעהאַרנט
די קראַנקע און גענומען אויספרעגען דאָס מיידעלע. פון איהרע
רייד האָבען מיר זיך דערוואוסט, אַז די מוטער פלעגט געהן
אין די הייזער וואָשען וועש, אַז זי ליגט שוין דעם פינפטען
טאָג פעוואוסטלאָג, אַז פריהער האָט זי זיך לאָנג געשטאַרקט,
אַז דער ברודער ליגט שוין דעם דריטען טאָג און אַז קיינער קומט
צו זיי נישט אַריין, ווייל קיינער וואוינט דאָ נישט אין שכנות;
די גאַנצע גאַס איז דאָ נישט לאָנג אָפגעברענט געוואָרען.

אַלואָ, —האָט ראָגאָוו זיך אָפגערופען—די קראַנקע דאַרף
מען פעזאָרגען אין שפיטאַל אַריין. איך וועל דאָס גלייך ערלע-
דיגען. נאָר וואָס וועט זיין מיט'ן קליינעוואַרג?—האָט ער אָנגע-
וויזען אויף די קינדער, וועלכע זענען געלעגען אין ווינקעל אין
איין קופע און געקוקט אויף אונז מיט פערוואונדערונג, כמעט
מיט אַ מיסטישער שרעק.

—ס'מאַכט נישט! וואָס אָנבעלאָנגט די קינדער, זאָלט איהר
זיך נישט פעאונרהיגען, מיר וועלען זיי שוין איינאַרדנען.—האָט
איסאַקאָוו שנעל געזאָגט.

—וואו וועט איהר זיי דאָס איינאַרדנען?—האָט ראָגאָוו
נייגעריג געפרעגט.

—זענט רוהיג, מיר וועלען זיי איינאַרדנען!—האָט איסאַ-
קאָוו נאָך פעסטער געזאָגט.

ווען ראָגאָוו איז אַוועק, האָבען מיר גענומען קלערען, וואו
 איינצואַרדגען די קינדער.
 — איינער פון אונז וועט מוזען בלייבען מיט זיי—האָב איך
 פאַרגעלעגט.

— ניין, דאָ טאָרען מיר זיי נישט איבערלאָזען—האָט אי-
 סאַקאָוו פראָטעסטירט—מיר מוזען זיי פון דאָנען אַוועקנעהמען.
 איך וואָלט זיי גענומען צו זיך... נאָר איך וועל זיך נישט
 קאָנען אונטערנעהמען אויף זיי אַכטונג צו געבען...
 — לאָמיר זיי אַוועקפיהרען צו אַנושקען—האָב איך זיך
 גליקליך דערמאָגנט.

— געוויס, צו אַנושקען! דאָס איז דאָס בעסטע—האָט זיך
 איסאַקאָוו אויך דערפרעהט. נאָר מען דאַרף זי פריהער בעטען
 וועגען דעם, זי וואוינט דאָך מיט די עלטערן... געה צו איהר
 און איך וועל דאָ איבערבלייבען...

ה

אַנושקאָ פאָולאָוו, די טאַכטער פון אַ שיפור'ן דימיסיאָ-
 נירטען טשינאָוויק, איסאַקאָוו'ס אַ געוועזענע שילדערין, האָט
 אָנגעהערט צו אונזער קרייזעל. דאָס איז געווען אַ דאָר בער-
 וועז מיידעל, מיט גרויסע פּערוואַנדערטע אויגען און מיט אַב-
 אונענדליכען קוואַל פון נשמה-גוטסקייט. זי האָט זיך געגרייט
 אויף אַ דאָרפס-לעהרערין.

איך האָב אַנושקען געטראָפּען איינע אַליין, נעהענדיג
 עפיס. זי האָט מיך אויפגענומען מיט אַ קינדיש-ליכטיג שמיכלעלע.
 — איך האָב זיך ערשט געקליבען צו אייך, כ'האָב גע-
 וואָלט באַרגען ביי אייך דאָס נייע העפט פון זשורנאַל; און
 ביפליאַטעק האָט מען מיר געזאָגט אַז עס איז ביי אייך.
 — ס'איז ביי מיר טאַקי. מאַרגען וועל איך עס אייך גע-
 בען.—האָב איך געענטפּערט.—און איצט האָב איך צו אייך אַ
 וויכטיגען עסק.

אין האָב איהר דערצעהלט וועגען דער קראַנקער פאַמיליע.
אָנשקאָ האָט מיך שווייגענדיג אויסגעהערט און אויף איהר גע-
זיכט האָט זיך אָפגעשפּיגעלט דאָ שרעק, דאָ אַ טיף ליידען.
— און די קינדער? ווי אזוי וועלען זיי דאָרט בלייבען?—
האָט זי אויסגעשריען, קוקענדיג אויף מיר מיט טרעהרען פולע
אויגען—פאַרוואָס האָט איהר זיי נישט דאָ אַהער געבראַכט?—האָט
זי צוגעגעבען מיט ביטערן פאַרוואָרף.
— איהר וואוינט דאָך מיט די עלטערן. מיר האָבען איין
פריהער געדאַרפט אָנפרעגען. —האָב איך זיך פּערענטפּערט.
— ס'איז אמת... איך האָב גאָר פּערגעסען וועגען דעם.
איז אָנשקאָ טרויעריג געוואָרען און אויף איהר געזיכט האָט
זיך בעוויזען אַ ליידענדער אויסדרוק—ווייסט איהר, וואָס? מיר
וועלען זיי אַוועקפיהרען צו איסאַקאָו'ן און איך וועל דאָרט
אָנקומען און וועל זיי צוזעהן. איך וועל פאַר זיי אהין ברענגען
פון דאַנען, וואָס ס'זעט נויטיג זיין.
זי איז שוין געשטאַנען ביי דער שאַפּע און אַרויסגע-
שלעפט פון דאָרט, זעמעל, טיי, צוקער, איינגעמאַכטס.
— בינדט עס איין, אָט איז אַ טיכעל!—האָט אָנשקאָ איי-
ליב געזאָגט און איז אַריינגעגאַנגען אין צווייטען צימער.
איך האָב זיך גענומען פּערבינדען דעם פּראָוויאַנט און
האָב דערפיהלט, אז איך בין הונגעריג. מעכאַניש האָב איך אָב-
געבראַכען אַ שטיקעל זעמעל און געוואָלט נעהמען צום מיל, .
גאָר אין קאַפּ איז מיר דורך אַ געדאַנק: „גנביעסט ברויט ביי
הונגעריגע קינדער“—און האָב געשווינד צוריקגעלעגט דאָס שטי-
קעל זעמעל. דערווייל איז אָנשקאָ צוריק אַריינגעקומען מיט אַ
קישען, בגדים און וועש.
— דאָס אַלץ טראַגט איהר צו איסאַקאָו'ן?—האָב איך פּער-
וואַנדערט געפּרעגט.
— שטילער!—האָט זי נערוועז אַ שעפטשע געטהון—די מאַ-
מאָ איז אין צווייטען צימער, זי וועט דערהערען, וועלען זיך
אָנהויבען שאלות...
נישט איין מאָל פלעג איך בעטען ביי אָנשקאָ'ן עפּיס

עסען, ווען איך בין געקומען צו איהר אַ הונגעריגער. איך פלעג דאָס שטענדיג אונזשענירט טהון. נאָר איצט האָב איך עפּיס נישט געקאָנט איהר זאָגען, אַז איך בין הונגעריג. עטליכע מאָל איז מיר שוין אויף דער צונג געלעגען די פּראָזע: „גיט מיר טאַקי, אויך עפּיס צו עסען“—נאָר די ווערטער זענען מיר עפּיס נישט אַראָפּ פון דער צונג. אייגענטליך נאָר דער „טאַקי“. ס'וואָלט אויסגעקומען: איך בין געקומען בעטען ברויט פאַר הונג-געריגע און וויל „טאַקי“ מיין אייגענעם הונגער אויך שטילזען. ניין, אפילו אַנושקען קאָן איך אַזוי נישט בעטען! און ווי אויף להלעיס, פאַלט איהר אַליין אויך נישט איין מיר פאַרזולעגען עפּיס עסען.

מיר זענען אַרויסגעגאַנגען. אַנושקאָ איז שנעל געגאַנגען און איך האָב קוים געקאָנט זי אַניאָגען מיט די פעקלעך, וועל-כע איך האָב געטראָגען. קומענדיג צום עק גאַס, בין איך אַזוי פערמאַטערט געווען, אַז איך האָב זיך געמוזט אָבשטעלען: דער קאַפּ האָט זיך געדריעהט, דאָס האַרץ האָט שטאַרק געקלאָפּט. —וואָס איז מיט אייך?—האָט אַנושקאָ געפרעגט. —גאָרנישט. דער קאַפּ טהוט וועה—האָב איך געענטפערט און בין ווייטער געגאַנגען.

אַרימער נעביך, —האָט אַנושקאָ געזאָגט, ווי געוועהנליך אַדעמאָל אין אַזעלכע פּאלעז, און האָט צוגעגעבען:—מיר וועלען גלייך אַוועקפיהרען די קינדער צו איסאַקאָוו?
—ניין, —האָב איך מיט אַ שוואַכער שטים געענטפערט, —איך וועל אַהיימגעהן... איך געה קוים...

—וואָס איז מיט אייך?—האָט אַנושקאָ געפרעגט, דאָס מאָל שוין אויפּמערקזאַמער. זי האָט זיך אָבגעשטעלט און אַ קוק גע-טהון מיר אין געזיכט—איהר זענט קראַנק?
איך האָב זי נישט געוואָלט איבערשרעקען און האָב גע-שווינד געענטפערט:

—נאַרישקייטען! איך בין אינגאַנצען געזונד! קומט, קומט

שנעלער!

מיר האָבען שוין די קראַנקע נישט געטראָסען. מ'האָט זיי

שוין אָבגעפיהרט אין שפיטאָל. אַנושקאַ מיט איסאַקאָווין האָבען זיך פערנומען מיט די קינדער און איך בין אהיימגעגאַנגען.

7

ס'איז געווען אַרום גיין אָווענד. איך בין לאַנגזאַם גע-
גאַנגען, פיהלענדיג אַ שרעקליכע מידיקייט. וואָס שנעלער דער-
שלעפען זיך אַהיים און זיך לעגען—מעהר האָב איך נישט גע-
טראַכט.

—שטעה!—האָב איך פלוצלינג דערהערט אַ געשריי הינטער
מיר און באַלד דערויף אַ קלאַפּ אין פלייצע.
איך האָב זיך אומגעקוקט און דערועהן מעלציניען. ער
איז געווען אינגאַנצען ניי געקליידט און האָט גאָר געשיינט.
—אַ גוטען אָווענד דיר!—האָט ער אויסגעשריען, לאַפענדיג
מיין האַנד—ס'האָב דיך שוין אַ גאַנצע אייביקייט נישט געזעהן,
טייוועל!

וואָס פאַר אַ פראַנט! ביזט רייך געוואָרען, צי וואָס?—האָב
איך פערוואונדערט געפרעגט.
—ס'בין רייך געוואָרען, ברידער!—האָט ער פּרעהליך גע-
ענטפערט.—ס'האָב לעקציעס פאַר גאַנצע פיערציג רובל און
אויסערדעם נאָך אַ לעקציע פאַר אַ מיטאַג. און נאָך וואָס פאַר
אַ מיטאַג! דריי געריכטען!—האָט ער ענטציקט צוגעגעבען.
עפיס אַ ביז געפיהל האָט זיך אין מיר דערוועקט און
איך האָב טרוקען געענטפערט:
—נו, וואויל...

—זאָג נאָר דו, בן אדם, קום אַריין צו מיר מאַרגען...
—שדים וועלען צו דיר קומען—האָב איך ביז געענטפערט
און געוואַלט אַוועקגעהן.

—שטעה!—האָט ער מיך אָנגעכאַפט פאַר אַנ'אַרבעל—איך
וועל צו דיר אַריינקומען נאָך דעם נייעם העפט פון זשורנאַל.
מ'האָט מיר געזאָגט, אַז דו האָסט עס...

— איך האָב עס, נאָר נישט פאַר דיר...
 — דרעה נישט קיין קאַפּ!— האָט ער פלעגמאַטיש געענט-
 פערט. — כ'וועל מאַרגען זיין און נעהמען דאָס ביכעל.
 איך בין אַלץ מעהר אין פעס אַריינגעקומען.
 — איידער דו פיוט רייך געוואָרען, האָסטו, דאַכט זיך,
 איסאַקאָוו'ן אַ חודש צוויי די פיינער אָפגעגעסען?— האָב איך מיט
 איינגעהאַלטענעם פעס געפרעגט.
 נו?

— וואָלסטו קיין עבירה נישט געטהון, ווען דו גיסט אַ
 צוויי-דריי לעקציעס פון דיינע.
 — דער טיוועל ווייסט איהם, וואָס ער האָט קיין לעקציע
 נישט! ווען ער וואָלט געקומען, געזאָגט, וואָלט איך איהם אפשר
 געגעבען...

— „אפשר“?— האָב איך איהם איבערגע'חור'ט און האָב גע-
 וואָלט נאָך עפּיס בעליידגענדעס איהם זאָגען, אָבער איך האָב
 נישט געקאָנט אַרויסריידען. עפּיס האָט מיך ביים האַלז געשטיקט.
 איך האָב זיך אומגעקעהרט און געוואָלט אוועקגעהן.
 — מאַראַליסט!— האָט מעלצין אַ געשריי געטהון— גיב אַהער
 די לאַפּע, געזעגען זיך... און פאַרוואָס טרעסטו נישט אָפּ אי-
 סאַקאָוו'ן דיינע לעקציעס?... נו, גיסט נישט קיין האַנד-כאַפּט
 דיך דער וואַטע-מאַכער. קענען וויל איך דיך נישט, פּיליסטער.
 און דאָס העפט וועל איך פּונדעסטוועגען ביי דיר נעהמען!
 איך האָב זיך קוים לעבעדיג דערשלעפט אַהיים. דער
 שמועס מיט מעלצין'ען האָט מיך עפּיס שרעקליך אויפגערעגט.
 איך האָב זיך מיט מיה אויסגעטהון און געלעגט אין בעט,
 כ'האָב אָבער נישט געקאָנט אַנטשלאָפען ווערען. אין קאַפּ האָט
 גערוישט, כ'האָב געהערט, ווי דאָס בלוט לויפט אין די אַדערן,
 ס'האַרץ האָט זיך קראַמפּהאַפט צונויפגעדריקט. אַ שטיקעל צייט
 בין איך געלעגען אָהן געדאַנקען. פּלוצלינג איז מיר געוואָ-
 רען שרעקליך: ס'האַט זיך מיר אויסגעדוכט, אַז פון באַלקען
 לאַזט זיך גלייך צו מיר אויפ'ן פנים אַראָב אַ גרויסע שפּין איך
 האָב מיר פּערדעקט מיט די הענד דאָס געזיכט. דאָן האָט זיך

מיר ווייטער געדולט, און עמיצער קוקט אין פענסטער אריין-
 איך האָב ברייט געעפענט די אויגען און גאַרנישט געזעהן. מײן
 שרעק ווערט וואָס אַמאָל גרעסער, כאָטש כ'ווייס זיכער, אַז קיי-
 נער איז הינטען נישטאָ. איך האָב זיך מיט מיה אויפגעהויבען
 און אָנגעצונדען אַ שוועבעלע. דאָס האָט מיך אַ ביסעל בערו-
 היגט. איך ליג און כ'ווייס נישט, פאַרוואָס דערמאָהנט זיך מיר
 מיין געשטאַרבענע מוטער. עס ווערט מיר פלוצלינג פאַנג און
 שמערצליך און כ'פיהל, ווי איבער די פאַקען פליסען מיר די
 טרענהרען. איך לאָז זיי רוהיג פליסען. איך פיהל אַ זיסע שוואַל-
 קייס, אַפּיט ווערט מיר לייכטער אין דער ברוסט. ביסלעכווייז
 געהט דאָס געוויין איבער אין אַ יאָמערן. איך קאָן זיך נישט
 באַהערשען. פון האַלז רייסט זיך נישט ווילענדיג אַרויס אַ כלי-
 פען—און אין דערזעלבער צייט שרעקט מיך איין געדאַנק: „די
 בער-הבית'טע וועט דעהערען, וועט זיך דערשרעקען און וועט
 אַריינקומען און ס'וועט זיך מאַכען אַ טומעל". איך שטאַרק זיך,
 איך שטעה אריף, נעהם אַ ביסעל וואָסער, שווענק זיך דורך
 דעם האַלז, בענעץ זיך די ברעמען און שלעפּ זיך צוריק צו
 צום בעט. איצט ליג איך שוין רוהיג, אָהן געדאַנקען און אָהן
 געפיהלען. איך האָב אָנגעהויבען אַריינצופאַלען אין דרימעל,
 נאָר פאַלד האָב איך מיך צוליב עפּיס אויפגעכאַפט און בין
 לאַנג אַזוי געלעגען מיט אָפענע אויגען.

מיר האָבען זיך פלוצלינג דערמאָהנט מיינע פריהע קינד-
 דעריאָהרען. פאַר די אויגען זענען מיר פאַרביי מיט אַנ'ער-
 שטיגענדער קלאַרקייט דעמאָלדיגע בילדער: איך זעה זיך אין
 דער פאַמיליען-סביבה, אין חדר, אין בית-המדרש, וויפיל וואָ-
 רימקייט און היימישקייט איז אין דעם אַלעם געווען! אין מיר
 וואַכט אויף אַ דריקענד בעוואוסטזיין פון מיין איינזאַמקייט און
 היימלאַזיקייט, אַ געפיהל פון קאַלטקייט... אומגעריכט פאַלט מיר
 איין, אַז אַלע מיינע פריינד און חברים, איסאַקאָוו, אַנשקאָו,
 ראָגאָוו, — זענען מיר פרעמדע, ווייטע, איבריג, און איך בין פאַר
 זיי אַנאיבריגער... איך פיהל, אַז די קראַנקע וועשן טיט די
 הונגעריגע קינדער זענען מיר גאָר קיין שאַד נישט... עס איך

מיר אַ רחמנות געוואָרען אויף זיך אַליין. כּיהאָב דערמיהלס אַ שמערצליכען הונדער אין מאָגען. אַנ'עהנליך געפיהל האָב איך אויך געפיהלס אין דער בשמה, אויך זי איז ביי מיר אויסגע-הונגערט נאָך אַ ליבען און נאָהנטען. נאָך צערטליכקייט און היימליכקייט... איך וויין און ווייס אַליין נישט, וועלכער הונגער, דער פּיוזשער צי דער גייסטיגער, פּערשאַמט מיר איצט מעהר ליידען. ערשט פּאַרטאָג בין איך איינגעשלאַפען מיט אַ שווערען שלאָף.

?

איך האָב זיך זעהר שפּעט אויסגעכאַפט. דער קאָפּ און אַלע אברים זענען מיר זעהר שווער געווען. אַ שטיקעל צייט בין איך געלעגען אונבעוועגליך. געוואַרט ביז דער זייגער וועט שלאָגען. ס'האָט געשלאָגען עלף.

איך האָב גוט געוואוסט מיין קריטישע לאַגע, נאָר עס האָט מיך עפּיס נישט געאַרט. איך האָב אפילו נישט אַ קלער געטהון וועגען געהן שאַפען זיך עפּיס געלד: דאָס האָט זיך מיר אויסגעוויזען שרעקליך קרייגליך און נישטיג.

איך האָב זיך אָנגעטהון, אָבגעוואַשען און אַריינגעגאַנגען צו דער בעל-הבית'טע אין צימער. דאָרט איז נאָר פּעקלושאַ אַליין געווען.

— דער סאַמאָואַר קאַכט, קאָ-אַכט!— האָט זי אויסגעשריען דערווענדיג מיך.

— איך וועל, ליבינקע, קיין טיי נישט טרינקען, — האָב איך איהר שטיל און שוואַך געזאָגט, — און קיין לעקציע וועלען מיר היינט אויך נישט האָבען...

זי האָט אויף מיר פּערוואונדערט אַ קוק געטהון, זי האָט געוואַלט עפּיס פּרעגען, אָבער איך בין שוין צוריק אַריין צו מיר אין צימער. איך האָב גענומען אַ ביכעל און אָנגעהויבען בלעטערן, אָבער איך האָב עס גלייך אַפּאַטיש צוריקגעלעגט.

מען דארף ערגיץ געהן... בעזוכען די קראַנקע וועשן...
צו איסאַקאָווין... יאָ, ס'איז נויטיג...

איך בין אַרויסגעגאַנגען, נאָר איך בין נישט געגאַנגען צו
דער קראַנקער. איך האָב זיך געפיהלט זעהר פערמאַטערט, איך
האָב געדאַרפט זיך אַברוהען. צו דער קראַנקער וועל איך דער-
נאָך געהן און איצט אין ביבליאָטעק.

דער ביבליאָטעק-לעזער-זאָל איז געווען אַ ליבע היים פאַר
אונזער קרייזער. מיר זענען דאָ אַהערגעקומען נישט אַזוי לעזער
ווי אַברוהען. די שטילקייט פון דער הויכער, גרויסער שטוב,
די ווענד פערשטעלט מיט ביכער און דאָס פריינדליכע שמייכע-
לע פון דער אַלטיטשקער ביבליאָטעקאַרין האָט אויף אונז אוי-
סערגעוועהנליך בערוהגענד געווירקט.

אין לעזער-זאָל איז קיינער נישט געווען. איך האָב זיך
אַוועקגעזעצט ביים פענסטער און גענומען אַ צייטונג. איך האָב
אַדורכגעלייענט מעכאַניש עטליכע טעלעגראַמען, אַוועקגעלעגט די
צייטונג, גענומען אַ צווייטע, אַ דריטע—ס'לעזט זיך נישט. איך
האָב געעפענט אַ זשורנאַל-העפט, געפרובט לעזערן—איך פערשטעה
אַבער נישט דעם אינהאַלט. נאָך אַ ביסעל לעזערן, האָבען די
אותיות מיר גענומען שפרינגען פאַר די אויגען, אין האַרץ האָט
מיר גענומען שטאַרק קלאַפען. איך האָב אַוועקגעלעגט דאָס בי-
כער און גענומען קוקען אָהן אַ צייל דורכ'ן פענסטער. עס איז
מיר שרעקליך אומעטיג געוואָרען און ס'האָט זיך מיר געוואָלט
היינען.

לאַנג בין איך אַזוי געזעסען אונבעוועגליך. ביסלעכווייז
האָט זיך דער הונגער געלאָזט אַלץ מעהר פיהלען: אין מאַגען
האָט עפּיס גענאָגט און געצויגען, דער האַלו האָט זיך קאַנ-
וואלסיוו צונויפגעדריקט. כ'האָב מיר קיין אָרט נישט געקאַנט
געפונען. איך האָב געפיהלט נאָר איין שמערצליכען פערלאַנג:
„עסען, עסען, עסען!“ כאַטש אַ שטיקעל פערדאַרט ברויט, אַבי
קיען מיט די ציין און פיהלען עפּיס אַטעם אין מויל.

איך האָב אָנגעריסען עטליכע בלעטלעך פון די בלומען,
וועלכע זענען געשטאַנען אויפ'ן פענסטער, און גענומען זיי

קיינען. אָבער דערפיהלענדיג אַ ביטערקייט אין מויל, האָב איך גיך אויסגעשפיגען. איך האָב געכאַפט אַ גלאָז וואַסער און גע- פרובט טרינקען, אָבער עס האָט מיך גענומען איבלען. איך האָב זיך אַוועקגעזעצט, געקאַרטשעט זיך, פערביסען די ליפען ביז בלוט און פערמאַכט די אויגען. דאָס שמערצליכע געפיהל האָט עטוואַס נאָכגעלאָזט.

דער זייגער האָט געשלאָגען.

איך וועל געהן צו ראָגאָוין מיטאַגען!—האָב איך, נישט קלערענדיג, בעשלאָסען און זיך אויפגעהויבען. אָבער אין דער זעלבער מינוט איז איסאַקאָו אַריינגעקומען.

—איך קום פון שפיטאַל. דער פרוי איז, דאַנקען גאָט, בעסער—האָט ער מיר, אַריינקומענדיג, געמאַלדען. אַנושקאַ איז מיט די קינדער, זי האָט זיי געוואָלט געהמען צו זיך, האָט אָבער די מוטער נישט ערלויבט.

—איך בין הונגעריג...—האָב איך שטיל געזאָגט.

—איך אויך!—האָט ער געענטפערט, פריי צעלאַכענדיג זיך, — איך האָב היינט קיין טיי נישט געטרונקען... נו, דאָס איז אָבער נישט וויכטיג. מען דאַרף גלייכער אַ שמועס טהון וועגען לאַס- קינ'ען...

לאַסקין איז געווען אונזער ביידענס תלמיד, אַנ'אומגליק- ליך בעשעפעניש מיט אַ גרויסען דורשט נאָך וויסען און שרעק- ליך טעמפע פעהיגקייטען. דאָס איז אַ מערטירער, וואָס האָט אונז אויך פערמוטשעט.

—זאָל ער ווערען אַנ'איינבינדער, אַ שלאַסער, אַ שניידער— נאָר זאָל ער די בילדונג צו-רוה לאָזען! ער האָט מיר שוין דאָס לעבען פערביטערט מיט זיין טרויעריג פעראומערטער פי- זינאַמיע!—האָב איך אויסגעשריען.

—ער וועט צו קיין בעל-מלאכה נישט געהן.

—נו, אַלואַ, גרייט-זשע דו איהם צו צום גימנאַזיום, —

האָב איך אויפגערעגט געזאָגט.

איסאַקאָו האָט זיך מעכאַניש צעלאַכט:

—צום גימנאַזיום איז איהם אונמעגליך צוצוגרייטען. מען

וועט איהם אַמאָל געפונען אַ טויטען ביי אַנאַלגעברע. דאָס
האַרץ וועט איהם פלאַצען... יא, אייגענטליך—האַט ער זיך דער-
מאַהנט—איז פאַר דיר דאָ אַ זיבען-רובלדיגע לעקציע. און שטעל
דיר פאַר, אַז מעלצין לעגט איהר פאַר! ער איז ספעציעל גע-
קומען צו מיר וועגען דעם. ער איז פראַנטיש אָנגעהוּן, ער
האַט, זאָגט ער, לעקציעס אויף אַ מיליאָן רובל און אַ מיטאַגל
פאַר צעהנטויענד רובל...

—דאָס געוויסען האָט זיך ביי איהם אָבגערוּפּען.—האַב איך
געזאָגט און האָב איסאַקאָוין דערצעהלט וועגען מיין געלטיגער
בעגעגעניש מיט מעלצין'ען.

—נו, בלך—האַט ער, גוטמוטיג שמייכלענדיג געזאָגט—די
לעקציע געהט קודם-כל.

—פאַרוואָס זשע גיטטו מיר עס אַוועק? ער האָט דאָך דיר
פאַרגעלעגט!

—איך האָב דאָך איינע און דו האָסט גאַרנישט. אויסער-
דעם האָב איך קיין צייט נישט. איך וואָלט מינע, קופצעס" אויך
וועמען אַוועקגעגעבען... נאָך גוט, וואָס ל'האַב שוין סיי-ווי אָן-
גענומען פאַר צוויי חדשים פאַראויס—האַט ער, צעלאַלענדיג זיך,
צוגעגעבען.

—איך וועל אָבער פון מעלצין'ען קיין לעקציעס נישט
געהמען; וועסט זיך דערנאָך, שוין אייביג נישט קאָנען פון איהם
אויסצאָהלען—האַב איך צערייצט געענטפערט און אין די אויגען
זענען מיר טרעהרען געקומען. איך בין שוין אַזוי שוואַך געווען,
אַז די קלענסטע אויפרעגונג האָט מיך צו טרעהרען געבראַכט.
איסאַקאָווי האָט עפּיס צו מיר גענומען ריידען וועגען
אַנושקאַין, נאָר איך האָב איהם כמעט נישט געהערט. ער האָט
דאָס בעמערקט.

—דו הערסט דאָך נישט, וואָס ל'ריידו!—האַט ער זיך גע-
וואונדערט.

—איך בין הונגעריג—האַב איך קוים געענטפערט.

איסאַקאָווי האָט אויף מיר אַ קוק געטהוּן.

—דו זעהסט טאַקי שלעכט אויס—האַט ער קאַלטבלוט-ג-

איינגעשטימט—אז כ'וועל נאָר האָבען געלד, וועלען מיר שוין היליען, —האָט ער מיך געטרייטט און איז גלייך אַוועק.
 אַ מאָדנע זאַך: איסאַקאָו איז געווען אַ צאַרטער מענש
 און פרעמדע ליידען האָבען ביי איהם שטענדיג אַנ'אַבקלאַנג גע-
 פונען, און פונדעסטוועגען, ווען איך, זיין אינטימסטער פריינד,
 בין פשוט געשטאַרבען פון הונגערי, האָט ער דאָס גאָרנישט
 בעמערקט.
 איך בין, דוכט זיך, נישט לאַנג פערפליבען אין ביבליאָ-
 טעק. כ'געדענק נישט, וואוהין כ'בין פון דאַנען געגאַנגען. די
 געדאַנקען האָבען זיך מיר געפלאַנטערט, די געפיהלען—עפּיס
 אונבעשטימט: כ'האָב נאָר געפיהלט, אַז די פוחות געהען מיר
 אויס...

ח

כ'האָב דערהערט עפּיס אַ וואונדערבאַר זינגען, און כ'האָב
 זיך אויפגעכלאַפט. נאָר איידער איך האָב די אויגען געעפּענט,
 האָב איך געפיהלט אַז דער קאָפּ ליגט מיר אויף עפּיס ווייכס:
 דוכט זיך, אַ קישען. איך האָב זיך גאָרנישט געוואונדערט, כ'אָטש
 איך בין שוין עטליכע חדשים נישט געלעגען אויף קיין קישען.
 כ'האָב זיך געפיהלט גוט און רוהיג.
 כ'האָב פויל געעפּענט די אויגען און זיך דערזעהן ליגען
 אין אַ בעט אין אַ גאַנץ אונבעקאַנט צימער. ס'איז שוין געווען
 נאַכט, נאָר דורך דער האַלב-אַפּענער טהיר האָט זיך אין צימער
 אַריינגעריסען אַ שיין. דאָס געזאַנג, וואָס האָט מיך אויפגעוועקט,
 איז געווען אַ וואונדערבאַרט, אַנ'אונגעוועהנליכס און אין דער
 ערשטער מינוט איז מיר נישט קלאָר געווען אויף וואָס פאַר אַ
 שפּראַך מ'זינגט דאָס. ערגיץ פון יענער זייט וואָנט האָט אַ
 פרויען-שטים געזונגען, זעהר שטיל, עפּיס ווי תפילות אַזוי או-
 מעטיק, ציהענדיג, נאָר ווייך און גלעטענדיג. פּלוצלינג האָב איך
 זיך דערמאָהנט: דאָס איז דאָך די שבת-צו-נאַכטידיגע תפילה,

וועלכע הויבט זיך אָן מיט די ווערטער: „גאָט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב!“... און באַלד דערויף האָב איך דערקענט די מוהמע באַשע'ס שטים. כ'האָב זיך גאָרנישט געוואונדערט, כ'האָב אפילו נישט געפרעגט פון ווי קום איך אַהער. כ'האָב זיך געפיהלט רוהיג און צופרידען, ווי נאָך אַ קראַנקהייט און דער מוהמעס זינגען האָט זיך מיר אויסגעוויזען צאָרט און פאַעטיש.

—מוהמע!

—שוין!—האָב איך דערהערט אַניאליגען ענטפער און באַלד איז די מוהמע אַרייגעקומען מיט אַ לאַמפּ אין דער האַנד.

—אוי, אוי, יאָסעלע, האָסטו אונז איבערגעשראַקען!—האָט די אַלטיטשקע מיט די גוטע שטראַהלענדע אויגען און מיט'ן ליעבען שמייכלעלע אויפן געזיכט אויסגערופען מיט אַ צערטליכען טאָרוואַרף, דרעהענדיג מיט'ן קאָפּ.

—וואָס איז דען פאַרגעקומען? איך ווייס דאָך גאָרנישט!—האָב איך געזאָגט און האָב זיך אַזוי צעלאַכט, ווי איך וואָלט נאָר-וואָס אַ קלוג שפּיצעל אָפּגעאַרבייט.

—וואָס ס'איז פאַרגעקומען? דו ביזט אַריינגעקומען, האָסט אָנגעהויבען עפּיס אונפערשטענדליך מורמעלען, דוכט זיך, אַז דו ביזט פערבייגעגאַנגען, האָסטו אָנגעטרעטען אָן עפּיס און פּלוצ-לינג ביזטו בלייך געוואָרען און געפאלען חלשות. אַ גאַנצע שעה האָט געדויערט ביז דער דאָקטאָר האָט זיך דערמונטערט... דערנאָך ביזטו איינגעשלאָפען...

—כ'געדענק גאָרנישט.

—ער לעבט! תחית המתים!—האָבען זיך פון צווייטען ציי-מער דערהערט געשרייען—און אין טיר האָבען זיך בעוויזען: אַנישקאָ, אַליאַשאַ, ראָגאַו און נאָך איינער פון אונזערע חברים, אַ סעמינאַריסט.

איך האָב זיך שטאַרק געוואונדערט אויף די אומגעריכטע געסט און גלייך ווי כ'האָב זיי דערזעהן, האָט זיך מיין ווייכע

פרידליכע שטימונג געענדערט. עס האָט מיך אַרומגענומען אַ געפיהל פון שרעק. עס איז מיר געווען אונאַנגענעהם און פער-
 דריסליך, וואָס די חברים האָבען מיך דאָ געטראָפּען. כ'האַב זיך
 דערמאָהנט דער מוהמעס זינגען און כ'האַב איצט שוין פער-
 שטאַנען, פאַרוואָס זי האָט אזוי שטיל געזונגען, מיר איז אונ-
 אָנגענעהם געווען פון געדאַנק, אַז מיינע חברים האָבען דאָך
 געמוזט הערען איהר זינגען. ס'האַט זיך מיר געוואָלט וואָס שנע-
 לער אָפּטראָגען פון דאַנען.

כ'האַב זיך אויפגעזעצט אין בעט און געפרעגט:

—ווי אזוי קומט איהר דאָ אָהער?

—זייער פאָטער איז דאָ געווען... האָט זיך די מוהמע

אַפגערופּען, ווייזענדיג אויף ראָגאָרין און מיך האָט דערווייל
 געערגערט איהר זינגענדיגער און שלעכט-רוסישער אַקצענט.

—וואָס דאָ האָט זיך אָפּגעטוהן, זאָל נאָט שומר ומציל

זיין—האַט אליאַשאַ געזאָגט. מ'האַט דאָ דעם פאָטער מיינעם
 אַרויסגערופּען און פון איהם האָבען מיר זיך דאָס דערוואוסט.
 מיר זיצען שוין דאָ אַ גאַנצען טאָג. די מוהמע דייע האָט
 אונז מלכוד געווען מיט טיי און אונז געשפייזט מיט יודישע
 מאַכלים...

—„געשפייזט!“ אַ קליין שטיקעלע פיש האָבען זיי אפילו

נישט געוואָלט אויפּעסען!—האַט די מוהמע פערדריסליך געזאָגט
 און איז אַרויסגעגאַנגען פון צימער.

—וואָס פאַר אַ ליבינקע זי איז, אייער מוהמע! וואָס פאַר

אַ טייערע!—האַט אַנושקאָ ענטציקט אויסגעשריען.—איך האָב זיך
 פשוט איינגעליבט אין איהר דורך די עטליכע שעה

—דער פאָטער קאָן זיך מיט איהר גוט—האַט אליאַשאַ זיך

אַנגערופּען.—זי איז, זאָגט ער, אַ זעהר אינטערעסאַנטע, קלוגע
 פרוי. ער פערברענגט דאָ טיילמאָל מיט איהר גאַנצע אַווענדען.
 ער רופט זי „פריינדין“.

דער גאַנצער פעס און פערדראָס איז מיט אַמאָל פון מיר

פערשוואַנדען. עס איז מיר אויסערגעווענהליך גרינג אויף דער

בשמה און, ווענדענדיג זיך צו דער טהיר, האָב איך פרעהליך
 און פריי אויסגעשריען:
 — מוהמע! וואָס לאָזט איהר מיך הונגערן? גיט מיר אַהער
 די געפיהלטע פיש אייערע!
 — כ'גיב שוין! כ'גיב שוין! — האָב איך דערהערט דער מוה-
 מעס אייליגען און נעהליכען, נפער...

פיעדקע

פיאָדאָר סטעפּאַנאָוויטש איז געווען בעוואוסט אין שטאָדט
 אונטער דעם נאָמען „פיעדקע“, אין דער פערקלענערטער נאָמען
 האָט איהם זעהר געפּאָסט, נישט קוקענדיג אויף זיין פינפּאָונ-
 צוואַנציג-יאָהריגען עלטער און שטאַרק-געבויעטען קערפּער.
 פיעדקע איז געווען אַ הויכער, ברייטבייניגער יונגערמאַן
 מיט שטאַרקע בעועגונגען, מיט אַ גרינגען, נאָר זיכערן, אַ בי-
 סעל צוקלאַפּענדיגען טריט. גערעדט האָט ער הויך, געלאַכט
 הייליג און האָט געהאַט אַנאָמען האַרץ. אין שטאָדט—א פּער-
 וואָרפען יודיש שטעדטיל—האַט ער זיך אויסגעצייכענט, ווי אַ
 יונג מיט ביינער; ער איז געווען דער אָנפיהרער פון די פריי-
 וויליגע פּיערלעשער, האָט גענומען אַנענערגישען אָנטייל אין
 דער אָרגאַניזירונג פון אַלערליי וואָוילטעטיגע ספּעקטאַקלען, בא-
 לען און אָווענדען, און אומעטום איז ער געווען די נשמה פון
 דער געזעלשאַפט. אויף די באַלען און אָווענדען איז ער געווען
 דער אָנפיהרער, האָט דיריזשירט מיט די טענץ. האָט געשריען
 אויף דער העכסטער אָקטאַווע, אַ וואָ פליאַס מעסיעו“, האָט זיך

געטראָגען מיט גליטשענדע געלאָפען איבער'ן זאָל און פרעה-
 ל'ך געמאַכט אַלעמען מיט זיינע שטיק, ווערטלעך און ווי-
 צען. ער האָט מיט אַ ברען געטאַנצט אַ „קאַמאַרינסקע“, האָט
 נישט שלעכט געשפילט גיטארע, און מיט אַ גרויסען ערפאַרג
 „אוכאַזשעוועט“ נאָך פרייַלינס. אין אַ געזעלשאַפט פון בחורים
 האָט ער זיך אויסגעטיילט מיט זיין לוסטיגקייט און אויפטווע-
 נישען. ער האָט געקאַנט מאַלען אַ גוטען אַ שנאַפּס, האָט ליב
 געהאַט אַנאַנדערש מאָל מאַלען אַ סקאַנדאַל און האָט פערמאַגט
 אַנאַווצר מיט וויצען, איבערהויפט פון יודישען און אַרמענישען
 זשאַנר.

אַנאויפּמערקזאַמער בעאַבאַכטער וואָלט אָבער געקאַנט בע-
 מערקען אין פיעדקעס אויפּפיהרונג אַ מאַדנע אייגענשאַפט. אין
 זיין לעבעדיגער יונגאַטשעשקייט און לוסטיגקייט האָט זיך גע-
 פיהלט אַנאַנשטרענגונג, אַ צו-גרויסע אויסגעאַרבייטקייט. אַנאַ-
 דערש מאָל, אין רעכטען ברען פון הוליען, ווען טאַנצענדיג אַ
 „קאַמאַרינסקע“ און שטאַרק צוקלאַפענדיג מיט די קאָרקעס פלעגט
 ער מיט'ן גאַנצען כּח אַ שליידער טהון דאָס היטעל אָן דער ערד
 און אויסשרייען העלדיש: „ר-ר-אַז-שי-בו“ (אין וועל פונאַנ-
 דערטראָגען!)—פלעגען אין דערזעלבער צייט זיינע גרויסע שוואַר-
 צע אויגען אויסדריקען אַ מין שרעק, ווי ביי אַ מענשען, וואָס
 גיט אָב אַ שווערען עקזאַמען און האָט מורא דורכצופאַלען. אַנאַ-
 אַנדערש מאָל, דערצעהלענדיג אַ צינישען וויץ פון יודישען לע-
 בען, נאָכמאַלענדיג דעם יודישען אַקצענט מיט דעם קאַמישען
 „אַי, וואַי מיר!“ פון וועלכע די קריסטליכע צוהערער פלעגען
 זיך קייקלען. פון געלעכטער, פלעגט ער מיט אַמאָל, נישט ווי-
 לענדיג, מאַלען מיט די ליפּען אַזאַ בעוועגונג, ווי ער וואָלט
 דערפיהלען אין מויל דעם ביטערן טעם פון טאַבאַק.

די סבה פון דעם אַלעם איז געווען זעהר אַנאַיידעלע און
 אינטימע:

פיאַדאַר סטעפאַנאוויטש אָדער פיעדקע האָט, לויט'ן פאַס,
 געטראָגען דעם נאָמען זעליג הירשעלעוויטש.

ב

פיעדקע איז נישט קאנטעט געווען מיט זיין יודישקייט. ער האָט עס גערעכענט פאַר אַ מום, ווי, לערך, אַ בעלמע אויפֿן אויג אָדער אַ הויקער. אומדרעהענדיג זיך אויסשליסליך אין דער סביבה פון קריסטען, האָט ער זיך געפיהלט שוודיג פאַר זיין יודישען שטאַם און געמיהט זיך מיט אַלע כוחות צו פערגלעטען זיין נישט-ווילענדיגע זינד מיט הכנעה'דיגע דינסטפערטיגקייט, לוסטיגקייט און חניפות. און דאָס האָט זיך איהם פולקאָם איינגעגעבען. זיינע רוסישע בעקאנטע, און אַ בעקאנטשאַפט איז ביי איהם געווען גאָר אַ געהויבענע, אפילו מיט דעם איספראַוויניק אַליין איז ער געווען אויסגעבונדען, — האָבען איהם נישט בלויז מוחל געווען זיין יודישען שטאַם, נאָר אויסגעדריקט עס איהם אין אַ ריהרענדער פאַרם, זיי האָבען איהם שטענדיג גע'חזרט, אַז ער האָט קיין שום עהנליכקייט נישט אויף אַ יודען, און אפילו אָבעזונאַגט זיך צו גלויבען, אַז זיין פאָטער איז געווען אַ יוד. נאָר איבערהויפט ריהרענד האָט דאָס איהם אויסגעדריקט דער איספראַוויניק, אַנעלטערער מענש, אַ פרעהליכער און אַ גוטמוטיגער, וועלכער האָט ליב געהאַט פיעדקע'ן פאַר זיין ברייטער נאַטור און פאַר זיינע אונאַנשטענדיגע אַנעקדאָטען. זייענדיג בעוונדערס אויפגעלעגט צו פיעדקע'ן, פלעגט ער איהם מיט'ן גאַנצען כּח געבען אַ פאַטש איבער'ן רוקען און פלעגט אויסשרייען: „זשיד! זשיד! זשיד!“ — און פיעדקע, אָבשאַצענדיג דאָס הויכע געפיהל און צוטרוי, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין דעם אויסגעשריי, פלעגט אויך אויפהויבען די האַנד, ווי ציי-לענדיג זיך אויף אַ קלאַפּ איבער'ן רוקען. אָבער קיין קלאַפּ פלעגט ער נישט אַראָבלאָזען, נאָר ער פלעגט ענטפערן מיט נאָך אַ שטאַרקערן געשריי: „אַליין אַ זשיד! אַליין אַ זשיד! און נאָך מיט פּאות'ן!“ — און ביידע פלעגען זיך פרעהליך פונאַנדער-לאַכען.

אנאנדערש מאָל פלעגט פיעדקען אויסקומען צו בעגעגע-
נען זיך מיט דער יודישער פראגע אין אַ וועניגער ליבליכער
פאָרם. נאָר ער פלעגט שטענדיג אַרויסגעהן מיט כבוד פון דער
אונאַנגענעהמטער פראגע. נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס מען
פלעגט איהם שטענדיג חורין, אָו ער איז אַ האָר נישט עהנליך
אויף אַ יודען, האָט מען איהם פונדעסטוועגען געהאַלטען פאַר
אַ פעראַנטוואָרטליכען פאַרשטעהער פון יודישען פאָלק, און זיינע
בעקאַנטע, איבערהויפט די דאַמען, פלעגען נישט דורכלאָזען קיין
שום צופאַל צו בעקלאָגען זיך פאַר פיעדקען אויף יודען.

די פרוי פון אַקציו-בעאַמטען, אַ סאָלידע און שטרענגע
דאַמע, וועלכע איז געווען גוט גענייגט צו פיעדקען, ווייל ער
האַט איהר עטליכע מאָל געפונען דינסטען, פלעגט אָפט איהם
בעגעגענען מיט אַנאיינגעהאַלטענעם פאַרוואָרף: „זעה נאָר!
דיינע יודעלעך! און פלעגט דערביי דערצעהלען וועגען אַנ-
אַבנאַרעניש אָדער אַנאנדער עולה פונם יודישען קרעמער אָדער
שניידער.

פיעדקע, נישט אויסהערענדיג איהר ערצעהלונג, פלעגט
איהר איבערשלאָגען די רייד מיט נאָך אַ שטאַרקערן פערדרוס-
אויסגעשריי: „דאָס איז נאָך גאַרנישט! אָט איך וועל אייך דער-
צעהלען אַ געשיכטע, וועט איהר זעהן, אויף וואָס פאַר אַ נבלות
זיי זענען פעהיג!“ און פלעגט געהען אויף גיך דערצעהלען
זאָ מין געשיכטע.

און כּאָטש אַזעלכע ערצעהלונגען האָבען אין פּלוג גע-
דאַרפט נאָך מעהר אויפברענגען די סאָלידע דאַמע, פלעגט זי,
פערקעהרט, זיך בערוהיגען און פערענדיגען דעם געשפרעך מיט
אַ זיפּף: „אָט זעהסטו“... און בלייבען בעפרידיגט מיט פיעדקעס
ענטפער.

דער איינציגער מענש, מיט וועמען פיעדקע האָט זיך גע-
פיהלט אונהיימליך, איז געווען דעם איספראָוויק'ס שוויגער, אַ
דאַריגע, אַ ציכטיגע, מיט דינע בלויע ליפּעלעך און דורכריי-
גענדע, ביינע אויגעלעך, אַ געוועזענע גוטבעזיצערין, וועלכע
האַט נאָך נישט פערגעסען דאָס „קרעפּאַסטנאָיע פראַוואָ.“ זי

האָט נישט ליב געהאַט פיעדקען, פלעגט זיך צו איהם ווענדן מיט די ווערטער: „פּיאָדאָר, ווי הייסט דו דאָרטען נאָכ'ן טא-טען נאָך!—און פלעגט אַרויסזאָגען, אַז זי צווייפעלט אין זיין ערנסטקייט:

—אַט, דו דרעהסט זיך אַלץ אַרום, פלעגט זי זאָגען מיט אַ פאַרוואורף—דערצעהלסט וועגען דיינע יודעלעך אי דאָס, אי יענץ, אָבער אין האַרצען ביזטו געוויס אַזאַ ווי זיי, און געוויס געהסטו אפילו אין זייער „סינאָגאָגע“.

און כאָטש אין אַזעלכע פאַלען פלעגט זיך דער איס-פראַוויניק הייס איינשטעלען פאַר פיעדקען און איז געווען גרייט צו שווערען, אַז פיעדקע געהט אפילו נאָהנט נישט צו צו דער סינאָגאָגע, האָט זיך די אַלטע געהאַלטען ביי איהרס און צו-בויפציגענדיג די דינע בלויע ליפּעלעך, פלעגט זי גיפטיג זאָגען: —און אַט, פונדעסטוועגען, שמדיט ער זיך דאָך נישט, פערלאָזט נישט זיין זשידאָוּסקיין גלויבען.

פיעדקע, ווערענדיג רויט און צורודערט, פלעגט אויף דעם נעהמען געהיים איינרוימען דער אַלטער אַ סוד און דערביי קלא-פען זיך אין האַרצען. די אַלטע פלעגט געדולדיג און שווייגענ-דיג אויסהערען, זיפצען און שאַקלען צווייפלענדיג מיטן קאָפּ, ווי זי וואָלט זאָגען:

—גוט, אויב דו זאָגסט אמת. ווי איז אָבער, אויב דו

לייגסט?...

ג

פיעדקע איז געווען אַ ציין-דאָקטאָר און האָט געהאַט אַ גוטע פראַקטיק, זיינע קליענטען זענען געווען פּמעט אויסשליס-ליך יודען. זיי האָבען גוט געוואוסט, ווי פיעדקע פּערהאַלט זיך צו יודען, נאָר דאָס האָט זיך נישט אָבגערוּפּען אויף זיין פראַק-טיק. אדרבא, דאָס האָט נאָך צוגעצויגען צו אים די יודישע קליענטען. עס האָט זיך גערעכענט ווי אַריסטאָקראַטיש צו היי-

לען זיך אָדער צו לאָזען זיך רייסען די ציין ביי פיעדקע'ן.
אָט, ער וויל נישט קענען קיין יודען, און פאַר אַ רובל מיט אַ
פוילען צאָהן אַ צוגאַב קאָן מען זיין ביי פיעדקע'ן צו הוין,
דריקען איהם די האַנד, ווי אַ גוטען בעקאַנטען, ריידען מיט
איהם, אַנאָדערש מאָל בעגעגענען ביי איהם עמיצען פון זיינע
רוסישע בעקאַנטע, הערען פון איהם אַ וויץ און נאָכדעם איבער-
געבען עס ווי אַ זאַך, אַ געהערטע פון „פיעדקע'ן אַליין“.
בקיבור, אַ געוויסע טייל פון דער יודישער בעפעלקערונג, די
אָזוי גערופענע קליינשטעטלידיגע „אינטעליגענץ“, האָט ויך
שטאַרק אינטערעסירט מיט „פיעדקע'ן“, (אונטער די אויגען האָט
מען איהם טאַקי אָזוי גערופען „פיעדקע“—און דער נאָמען איז
שטאַרק געפעלען געווען). געהאַלטען איהם פאַר אַ גרויסען וויי-
לינג און יעדערער האָט געזוכט צו דערצעהלען וועגען פיעדקע'ן
עפעס אינטימעס, וואָס זאָל אויפווייזען, אַז דער דערצעהלער
איז נאָהנט צו פיעדקע'ן, כמעט בעפריינדעט מיט איהם. און
וואָס מעהר פעראַכטונג פיעדקע פלעגט אַרויסווייזען זיינע פאַ-
ציענטען, אַלץ מעהר האָבען זיי געזוכט צו זיין נאָהנט מיט
איהם.

פיעדקע'ס געשעפטען זענען געגאַנגען נישט שלעכט. נאָר
ער האָט זיך געפיהלט נישט בעפריינדט, אי מיט דער פראַקטיק,
אי מיט'ן שטעדטלי. אַ העקן נישטאָ וואו אַרויסצווייזען זיך!
און עס האָט איהם געצויגען אין דער הויפט-שטאָדט, לכל-הפחות
אין אָזוי אַ גרויסער שטאָדט.

—מיר האָט דערעסען דאָס פערשמאָדערטע שטעדטלי מיט
איהרע יודליקעס!—פלעגט ער זיך אָפט קלאָגען פאַר זיינע בע-
קאַנטע—סוף כל סוף וועל איך אַלץ ווצרפען און וועל אַריבער-
פאָהרען אין נ. און אפשר טאַקי אין פעטערבורג!
פיעדקע האָט זיך אַרומגעטראָגען מיט דעם געדאַנק צו
בעקומען אַ שטעלע אין אַ באַנק. ער האָט אַמאָל געלערנט בוך-
האַלטעריע און געווען זיכער, אַז אַריינטרעטענדיג אין באַנק
וועט ער גיך זיך אויסצייכענען און רייך ווערען. בכלל האָט
פיעדקע אָנגעהויבען שטאַרק צו טראַכטען וועגען דעם, זינט אין

שטעדטיל האָבען זיך בעזעצט צוויי נייע דענטיסטען פון פע-
טערבורג און זיין פראַקטיק האָט זיך בעדייטענד פערקלענערט.

ד

איינמאָל, נאָכדעם ווי דורכ'ן שטעדטיל איז צופעליג דורכ-
געפאָהרען אַ הויכגעשטעלטע פערזאָן, האָט דער איספראַוויניק
פעקומען אַ העכערונג און איז בעשטימט געוואָרען אַלס פאָליצ-
מייסטער אין דער גובערניע-שטאָדט נ. לכבוד דער שמחה האָט
דער איספראַוויניק געמאַכט אַ מאָלצייט, אויף וועלכען מען האָט
פיל געגעסען, נאָך מעהר געטרונקען און ביו'ן פריהמאָרגען גע-
טאַנצט. אַלע געסט האָבען אויסגעדריקט זייער טיפען צער, וואָס
זיי פערלירען פון זייער קרייז אַזאָ גוטען, לייבהאַרציגען און
אַרענטליכען מאַן ווי דער איספראַוויניק. מיט זיין אָבפאָהרען
וועט ווערען פוסט און וויסט אין שטעדטיל. שטאַרקער פון אַלע-
מען האָט אויסגעדריקט זיין צער פיעדקע. ער איז אפילו נישט
אַנגעשטאַנען פון לייטען אין טרינקען און און טאַנצען, נאָר
ער האָט זיך געהאַלטען פערטרויערט. אויפהויבענדיג זיין גלע-
זעל, האָט ער זיך שטאַרק געקלאַפט מיט'ן פויסט אין האַרצען
און געשריען מיט אַ טראַגישען קול:

— בעשטימט! נאָך קומאַ ניקאַלציעוויטש'עס אָבפאָהרען
בלייב איך דאָ נישט! פערפלוכט זאָך איך זיין, אויב איך פאָהר
נישט איבער צו איהם אין נ.

דער איספראַוויניק, געריהרט פון אַזאָ איבערגעגעבענקייט,
האָט אַרומגענומען פיעדקע'ן און הייס אויסגעשריען:

— פיעדקע! וואָרף אַלץ צום טייוועל און פאָהר מיט מיר!
ביי מיר וועסטו נישט פערפאלען געהן!

און אַרומגעהמענדיג די גאַנצע פערזאָמלונג מיט אַ האָ-
פערדיג-שיפור'ן בליק, האָט ער צוגעגעבען:

— ווער עס וויל, זאָל פאָהרען מיט מיר! איך וועל אַלע-
מען איינאַרדנען!

אויף מאָרגען, אַז פּיעדקע, שוין אַ נילטערער און אַ רו-
היגער, איז געקומען צום איספּראַווינק העלפען איהם פּאַקען זיך,
האַט ער זיך ווידער אומגעקעהרט צום געלטיגען געשפרעך ווע-
גען איבערפּאָהרען קיין נ.

—עס פּערשטעהט זיך! וואָס וועסטו דאָ אויסזיצען, —האַט
איהם אונטערגעהאַלטען דער איספּראַווינק. —דאָרטען וועסטו האָ-
בען אַ בעסערע פּראַקטיק. זשידאָטשקעס זענען דאָרט פיל מעהר
ווי דאָ!

—אַ, כאַפּט זיי דער טייוועל! זיי האָבען מיר דערעסען! —
האַט געענטפּערט פּיעדקע, —איך וויל גאָר וואַרפען די ציין-
דאָקטאָרי און אָנקומען אין אַ באַנק. אַ ריינערע אַרבייט און
גישט האָבען צו טהון מיט אַלערליי יאָסקעס און חייקעס
—אדרבא! —האַט איינגעשטימט דער איספּראַווינק. —וועסט
זיך איינאָרדנען אין אַ באַנק און מיט דער צייט אַליין ווערען
אַ באַנקיר.

פּיעדקע האָט אַ זיפּץ געטהון.

—דאָס אומגליק אָבער איז, וואָס בעקומען אַ שטעלע אין
אַ באַנק איז נישט גרינג. מען דאַרף דערצו האָבען אַ וויכטיגע
פּראַטעקציע.

—שפּיי אויף דעם! אָט איך וועל זיך נאָר איינאָרדנען
אין שטאָדט, וועל איך דיר פּערשאַפען וואָס פאַר אַ שטעלע דו
וועסט וועלען.

נאָר פּיעדקע האָט זיך דערמיט נישט בענוגענט.

—ווען דאָס וועט נאָך זיין! איך וואָלט וועלען גלייך נאָך
איין אַריבערפּאָהרען. ביי מיר איז, ווי איהר ווייסט, אַ ברייטע
רוסישע נאַטור; געזאָגט און געטהון.

—פּרא אדם! —האַט אויסגעשריען דער איספּראַווינק. —דו
ביזט דאָך בעפּריינדעט מיט'ן פּאַרוטשיק אַנאַסטאַסיעוו. וועמען
נאָך דאַרמסטו? זיין פעטער, דער גענעראַל, שפּילט אין נ. די
געסטע ראָל. זאָל אַנאַסטאַסיעוו נעהמען ביי איהם אַ רעקאָמענד-
דאָציע-בריוועל פאַר דיר. —וועט דיך גלייך יעדער דירעקטאָר פון
וועלכער דו ווילסט באַנק צונועהמען.

ה

דער פארוטשיק יערמאליי איוואנאוויטש אַנאַסטאַסיעוו איז געווען נאָך אַ יונגעראַן, זעהר אַ הויכער, זעהר אַ דאַרער, אַ בלאַנדער מיט בלייכע, אַ ביסעל אויסגעקייקעלטע אויגען, אַ שוויגענדיגער און אַנאָנבעוועגליכער. ער האָט אַ סך געטרונ-קען, שטאַרק געשפּילט אין קאַרטען, נאָר איז קיינמאַל נישט שיכור געווען און נישט פּערלאָרען זיין אונבעוועגליכקייט. די בעקאַנטע זיינע האָבען איהם נישט ליב געהאַט, געהאַלטען איהם פאַר אַנאָנימיטאַט און געפּיהלט זיך אונהיימליך אונטער זיין אָנגעשטעלטען שווערען בליק, גלייך ווי ער וואָלט זיך קלייבען אָדער אַרויסצורופּען אויף אַ דויעל, אָדער אָהן אַ דויעל גלאַט אין גוטען מוט געהמען האַקען דיך מיט דער שווערד.

פיעדקע האָט שטאַרק מורא געהאַט פאַר אַנאַסטאַסיעוו, נאָר ער האָט זיך מיט אַלע כּוחות געמיהט צו דערנענטערן צו איהם. אַנאַסטאַסיעוו האָט איהם ערלויבט צו קומען צו איהם, פּלעגט שוויגענדיג צונעהמען זיינע בעדינונגען, פּלעגט איהם זאָגען „דו“, אָבער נאָהנט ער איהם צו זיך נישט צוגע-לאָזען. אַנאָנדערש מאָל פּלעגט ער שיקען נאָך איהם זיין „דיענשטשיק“, און אַז פיעדקע פּלעגט אויף גיך קומען, פּלעגט ער איהם מיט זיין בלייכען, אונבעוועגליכען קול זאָגען:

— זעץ דיך, זשידאָווסקי ראָוין, בראָנפען טרינקען!

און עס פּלעגט זיך אָנהויבען אַנאָנימיטעט גענאָרטיגע שיכרות. אַנאַסטאַסיעוו האָט געטרונקען אַ גלעזעל נאָך אַ גלעזעל שווי-גענדיג און געקוקט אונבעוועגליך, ווי פיעדקע דרעהט זיך אום אין שטוב און פיהרט זיך אויף מעשה בעל-הבית. שוויגענדיג, אָהן אַ שמייעל, אָהן וועלכען נישט איז אויסדרוק פּלעגט ער אויסהערען פון פיעדקע'ן זיינע נבול-פה'דיגע אַנעקדאָטען. ער פּלעגט נאָר אַנאָנדערש מאָל צושאָקלען מיט'ן קאָפּ און אַרויס-ריידען:

—נו, נאך עפעס, שאַרפערעס...

נאך א לאנגער שיכרות פלעגט אַנאַסטאַסיעו געוועהנליך פאַרלעגען משונה'דיגע אויפטהועלעצען: אַנטרינקען מיט קאַניאַק דעם גח'ס הונט; איפערשניידען די שטריק פון דער ווייפער-שער „קופאַליע“, אַז זי זאָל אַוועקשווימען צוזאַמען מיט די ווייפער, וואָס פאַדען זיך דאָרט, און ד. גל.

פיעדקע פלעגט נעהמען זיך אויספיהרען די אויפטהועלעצען מיט אַזאַ היץ, ווי דאָס וואָלט איהם געהן אין לעבען. אַפטער אַבער פלעגט זיך די שיכרות ענדיגען פיל פראָזאָאישער: אַנאַ-סטאַסיעו, אַנשטעלענדיג אויף פיעדקע'ן אַ ווילדען בליק, פלעגט אַרויסריידען רוהיג און שטאַרק:

—הער, פיעדקע, געה צו אַל די שוואַרץ יאָהר! האָסט מיר דערעסען. וואַרף דיך אַרויס, אַנישט—בעקומסטו אין מאָרדע! און פיעדקע פלעגט אויף גיך זיך אַבטראַגען.

7

אויף מאָרגען, נאך דעם געשפרעך מיט'ן איספראָוויק. איז פיעדקע אינדערפריה אַוועק צום פאַרוטשיק. יענער האָט זיך נאָר-וואָס אומגעקעהרט פון קלוב, וואו ער האָט די גאַנצע נאַכט געשפילט אין קאַרטען. אַנאַסטאַסיעו האָט בעגעגענט פיעדקע'ן אַזוי ווי ער וואָלט וואַרטען אויף איהם און אַנשטאַט אַ „גוט מאָרגען“ האָט ער איהם אַנגעגאַסען און שווייגענדיג דערלאנגט אַ גלאָז בראַנפּען.

פיעדקע איז צוגעטראָטען צו זיין בקשה נישט גלייך. איהם האָט זיך געוואָלט ערקלערען זיין פעגעהר אַברייזען פון שטעדטיל נישט מיט פראַקטישע, נאָר מיט אידעאָליסטישע מאַ-טיווען. און ער האָט אַנגעהויבען צו בעשרייבען זיין שטאַרקע צוגעפונדענקייט צום איספראָוויק. נאָר ווי ער האָט דערמאָהנט דעם איספראָוויקס נאָמען, האָט זיך אַנאַסטאַסיעו אַבגערוּפּען:

—א גנב, אַ שוחד'ניק און אַ נאַר!

פיעדקע האָט אויף דעם נישט געענטפערט און אַרויסגע-
שטעלט אַן אַנדער מאַטיוו: איהם האָט דערעסען אַ קליין שטעדיג.
אַנאָסטאָסיעו האָט איהם אויסגעהערט שוויגענדיג, און
אַנשטעלענדיג אויף איהם זיין שטאַרקען בליק, האָט ער קאַלט
געפרעגט:

—און דו וועסט די באַנק נישט בעגנב'ענען?
פיעדקע'ן איז געוואָרען אונהיימליך פון דער פראַגע און
ער האָט מיט אַ קרומען שמייכלעל אויסגעשריען:
—נו, אייער בלאַגאַראַדיע הויבט שוין אָן זיך נאַריש
מאַכען!

נישט האָבענדיג קיין מוט אויף צו „דו“ צען דעם פאַרו-
טשיק, האָט ער איהם האַלב ערנסט, האַלב אין שפּאַס גערופען
„וואַשע בלאַגאַראַדיע“ און גערעדט אין דער דריטער פערזאָן,
איז אויסגעקומען אי פאַמיליער, אי נישט אויף „דו“.
אַנאָסטאָסיעו, נישט אָפּפיהרענדיג פון פיעדקע'ן זיין בליק,
האָט נאָכאַמאָל איבערגע'חזר'ט די פראַגע:

—און דו וועסט די באַנק נישט בעגנב'ענען?
און צוגעגעבען שטייף:
—ענטפער, אָו איך פרעג!
—נו, איך וועל נישט בעגנב'ענען, נישט בעגנב'ענען איך
שווער!—האָט געענטפערט פיעדקע מיט אַ שמייכלעלע.
און קאָקעטירענדיג מיט זיין קענטעניש האָט ער זיך צוויי
מאָל קונציג איבערגע'צלמ'ט און צוגעגעבען, נאָכמאַכענדיג די
פראַסטע פוייערים:

—וואָס טע כרעסט! (אָט איז דיר אַ צלם, ד, ה, אַ
שבועה).

אַנאָסטאָסיעו האָט אַ וויילע געשוויגען.
—נו גוט, איך וועל נעהמען פאַר דיר ביים פעטער אַ
קאַרטעל. אָבער דו וועסט דאָך אַליין נישט וועלען אָנקומען אין
אַ באַנק.

—פאַרוואָס?

—אין די בענק זענען די דירעקטאָרען אַלע יודען.

—אמת... איך האָב גאַרנישט אַ טראַכט געטהון וועגען דעם... האָט זיך אָבגערוּפּען אַראָבגעפּאַלען פּיעדקע. עס איז טאַקיי גישט אָנגענעם צו געפּינען זיך אונטער דער הערשאַפּט פון עפּיס אַ זשיר...
 —וואָס מאַכסטו הינטישע שטיק!—האָט איהם אַנאַסטאַסיעוו איבערגעשלאַגען די רייד. ביזט דאָך אַליין אַ זשיר, וואָס זשע געהמטט זיך איבער!
 —הלואי זאָל אייער בלאַגאַראַדיע זיין אַזאָ זשיר ווי איך בין!—האָט זיך אָבגערוּפּען פּיעדקע שטאַרק בעליידיגט.
 אַנאַסטאַסיעוו האָט אויף איהם אָנגעשטעלט זיין קאַלטען בליק און אַרויסגערעדט האַרט און דראָהענדיג:
 —גישט רוק זיך איבעריגס צו מיין בלאַגאַראַדיע מיטן וואָרט „זשיר“. איך וועל דיר די מאַרדע צעקלאַפּען... טריבן!
 און דערלאַנגט איהם אַ גלאָז בראַנפּען.

ז

אַנאַסטאַסיעוו האָט געהאַלטען וואָרט און אין אַ פּאַר וואָ-
 כּען אַרום איז פּיעדקע מיט אַ רעקאַמענדאַציע פון גענעראַל
 געגאַנגען אין איינער פון די גרעסטע בענק.
 דער דירעקטאָר, אַנאַלטער מאַן, אַ דיקער, אַ שווערער,
 מיט אַראָפּגעהאַנגענע באַקען און פאַרשוואומענע אויגען, האָט
 דורכצוגענדיג דעם גענעראַלס קאַרטעל, צוגענומען פּיעדקע'ן
 זעהר ליבליך, דערלאַנגט די האַנד, געבעטען זיצען און, שטע-
 לענדיג איהם עטליכע פּראַגען, צוגעזאָגט אַ שטעלע.
 —איך בין גליקליך צו קאָנען טהון אַ געפּעליגקייט זיין
 פּרעוואַסכאַדיטעלסוואָ!—האָט ער צוגעגעבען און געבעטען קומען
 אין אַ טעג דריי אַרום.
 פּיעדקע, אַ גליקליכער און אַ פרעהליכער, איז גלייך פון
 באַנק אַוועק צום איספּראַוויק, וועלכער האָט שוין דאָ פּער-
 טרעטען די שטעלע פון אַ פּאַליצמייסטער.

—נו, קאָן איך אייך זאָגען אַ דירעקטאָר!—האַט פיעדקע גענומען אַבלאַכען פונ'ם דירעקטאָר.—דיק ווי אַ פאַס, זעהט אויס ווי אַ בולדאָג, קוים וואָס ער באַוועגט די אַראָפּגעהאַנגענע לייפ, און אויפ'ן נאָז ליגט דער זשידו דאַכט זיך, אַז פון איהם שטינקט אפילו מ'ט קנאַפעל!...

אין דריי טעג אַרום איז פיעדקע, אַ פּרעהליכער און אַ זיכערער, אַוועק אין באַנק. איהם איז אויסגעקומען צו וואַרטען מעהר פון אַ שעה, ביז דער דירעקטאָר האָט איהם אויפגענומען. אַז מען האָט איהם איינגעלאָדען אין קאַבינעט, האָט דער די-רעקטאָר איהם נישט געגעבען די האַנד, נישט געבעטען זיצען און קאַלט אַרויסגעזאָגט:

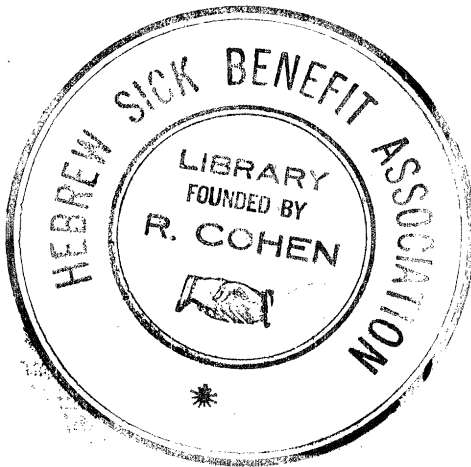
—לידער קאָן איך אייך, יונגערמאַן, נישט געבען קיין שטעלע ביי מיר אין באַנק.
פיעדקע איז געווען איבערראַשט פון דעם אונערוואַרטען אַבזאָג.

—פאַרוואָס?—האַט ער געפרעגט מיט אַ געפאַלענער שטימע.
—דער טעם איז נישט וויכטיג, נאָר אונמעגליך...
—אָבער איך בעט אייך!... אפשר אַ מיספּערשטענדניש.
דער דירעקטאָר האָט אַ וויילע געשוויגען און טראַכטענדיג געקייט מיט די ליפּען. נאָכדעם האָט ער אויפגעהובען זיין שווע-דען בליק, האָט מיט פּעראַכטונג אַ קוק געטהון אויף פיעדקע'ן און אַרויסגערעדט קאַלט:

—איהר זענט אַ יוד. ביי אונז אין באַנק זענען שוין דאָ גענוג יודען. מחמת אייניגע סבות קאָנען מיר מעהר קיין יודען נישט צונעהמען... איך האָב שוין וועגען דעם מודיע געווען דעם גענעראַל און ער האָט מיר געזאָגט, אַז ער האָט אויך נישט געוואוסט, דאָס איהר זענט אַ יוד...
פיעדקע האָט געקוקט אויפן דירעקטאָר מיט גרויס גע-עפענטע אָיגען. ער האָט וועניגער פון אַלין געווארט אויף אַ קלאַפּ פון דער זייט. ער איז געווען טיף איבערצייגט, אַז ער טהוט אַ פּבור דעם דירעקטאָר דעם יודען, אָנקומענדיג צו איהם אויף אַ שטעלע. און מיטאַמאָל—נאָ דירו איהם, פיעדקע'ן, נעהמט

מען נישט צו, ווייל ער איז... א יודו איהם האָט זיך דאָס
 אויסגעוויזען ווילד און זיין ערשטע בעוועגונג איז געווען—
 נעהמען אויפקלערען דעם דירעקטאָר, אָז ער, פיעדקע, איז
 נישט אַזאָ, ווי אַנדערע יודען, אָז ער קאָן זיי אַליין נישט
 סובל זיין. נאָר ער האָט גלייך פערשטאַנען, אָז דאָס וועט נישט
 העלפען. אין האַרצען האָט זיך ביי איהם דערוועקט אַ פעס אויף
 דעם דירעקטאָר. ער האָט אַ וואָרף געטהון אויף איהם אַ בליק
 פול מיט פעראַכטונג, איז שטאַלץ אַרויס פון קאַבינעט און, צו-
 מאַכענדיג נאָך זיך די טהיר, האָט ער אַרויסגעערעדט מיט אַ
 טיפּען האָט:

—ושידו!!!

עם הספר

מיט עטליכע יאָהר פאַר דער מלחמה איז מיר אויסגעקו-
מען צו זיין אין קעניגסבערג. געפאָהרען אַהין בין איך נאָר
אויף אַ פּאָר טעג, אָבער איך האָב געמוזט פּערבלייבען דאָרט
אַ פּיל לענגערע צייט. אין אַ פּרעמדער שטאָדט, אָהן איין פּע-
קאָנטען, אָנגעריסען פּון דער געוועהנליכער אַרבייט, אין אַנ-
אונבעשטימטער לאַגע האָב איך זיך שטאַרק געלאַנגווייליגט.
דערצו איז עס נאָך געווען אין שפּעטען הערבסט: שטענדיגע
רעגענס, נעבעלס, ווינטען. כדי נישט אַזוי שטאַרק צו פּיהלען די
איינוואַקייט, פּלעג איך אָפט אָבזיצען גאַנצע אָווענדען אין אַ
גרויסען, שטאַרק בעלויכטענעם קאפּע-הויז, דורכקוקען אַלע ציי-
טונגען, שרייבען בריוו און אַנאַנדערש מאַל שעה'ן לאַנג צו-
זעהן די שפּיל פּון אַ פּאָר געשיקטע ביליאַרדען-שפּילער.
איין מאַל, אין אָווענד, בין איך געזעסען אין קאפּע-הויז
ביי אַ קליין טישעל און געלעזען אַ יודישע צייטונג, וועלכע
איך האָב בעקומען פּון דער היים צוואַמען מיט מיין קאַרעספּאַנ-
דענץ. זייענדיג פּערטיפּט אין דער צייטונג, האָב איך דערפּיהלט

אז עמיצער געפינט זיך נאָהנט פון מיר. אומגעקוקט זיך, און דערזעהן, אז אַ יונגערמאַן, וואָס איז געזעסען ביי אַ צווייטען טישעל ביי אַ קווערטיל ביר, האָט זיך צו מיר צוגעבויען און קוקט אַריין אויפּמערקזאַם אין מיין צייטונג. געווען איז דאָס אַ מאָן פון אַ יאָהר דרייסיג, אַ טיפישער דייטש, אַ פרייס, אַ גע-זונטער, מיט אַ ברייטען קאַרק, מיט אַ פירקאַנטיגען געזיכט, מיט אַ געגאַלטער טעמפער געמבע, אויגען פערלאָפענע פון ביר און אַ גאווה'דיגען, פּמעט חוצפה'דיגען בליק. בלייבענדיג גאַנץ גלייכ-גילטיג צו מיין פּערוואונדערטען פּרעגענדיגען בליק, האָט ער אויסגעשטרעקט אַ דיקען, קורצען פינגער, אַנגעוויזען אויף דעם קעפּעל פון צייטונג און מיט אַ דיקען הייזעריגען קול אַ פּרעג געטהון:

— וואָס איז דאָס פאַר אַ צייטונג?

אַנאַנטיסעמיט... וויל מן הסתם פּערפיהרען אַ סקאַנדאַל?

איז ביי מיר דורכגעפלויען אין זינען. און איך האָב איהם גע-ענטפּערט טרוקען און אַרויסרופּענד:

— אַ יודישע צייטונג, מיין הער!

— אז אַ יודישע, זעה איך, — האָט ער געענטפּערט רוחיג,

איך פּרעג ווי הייסט זי? די ערשטע דריי אותיות האָב איך פּו-נאַנדערגעקליבען, און ווייטער ווייס איך נישט...

זאָל דאָס זיין אַ יוד? — און איך האָב ווייטער אַ קוק גע-טהון אויף איהם. קיין זכר פון יודישקייט — נישט אויפ'ן פנים, נישט אין די אויגען.

— איהר קענט יודישע אותיות?

— קינדווייז געלערנט. געקענט אפילו גוט לייענען, איצט

פּערגעסען, — האָט ער געענטפּערט גלייכגילטיג.

— איהר זייט אַ יוד?

— ניין... מיין פאַטער איז אַ יוד און איך בין אַ פרייז-ניגער און אַ דייטש, — האָט ער שטאַלץ געענטפּערט און אויסגע-

שפּאַרט די ברוסט פאַראויס.

פּד' וואָס עס איז ענטפּערן, האָב איך אַ זאָג געטהון:

— מען קאָן זיין אַ פרייזניגער און בלייבען אַ יוד.

ער האָט זיך צוריקגעבויגען אויפ'ן שטוהל און צעלאַכט:
— כַּאֲ כֵּן! נישט פון אייך דעם ערשטען הער איך דאָס!
אַנ'אַלט לידעל... ווי איך זעה, מוזט איהר זיין פון רוסלאַנד?
— יאָ.

— ביי אייך אין רוסלאַנד איז אַלץ ווילד און יודען זענען
דאָרטען, נישט נעהמט פאַר אומגוט, אויך ווילדע. זיי פער-
שטעהען נישט וואָס הייסט „פאַטערלאַנד“.
דער גאווה'דיגער קאָנטעטער טאָן, מיט וועלכען די ווער-
טער זענען געזאָגט געוואָרען, האָט אויף מיר געמאַכט אַזאַ אונ-
אַגענעהמען איינדרוק, אַז איך האָב נישט געהאַט קיין חשך
פאַרזוועצען דעם געשפרעך און האָב זיך ווידער פערטיפט אין
דער צייטונג.
אַ ווילע שפעטער האָט מיין שכן זיך ווידער געווענדט
צו מיר:

— קענט איהר נישט אפשר אין רוסלאַנד, אין פעטערבורג,
איינעם אַלעקסייעוו, אָדער עליסייעוו? ער האָט אַ גרויסען פערד-
זאָוואַד, פאַריגען יאָהר האָט ער געשיקט אַהער צוויי פערד
„נאַרדאָ“ און „איגאַר“ אויף אונזער פערד-געלאַף, ער האָט גע-
האַפט צו בעקומען דעם ערשטען פריז—און איז דורכגעפאַלען,
נישט בעקומען.

— איהר אינטערעסירט זיך מיט פערד-געלאַף?
— איך בין אַ געלאַף-רייטער, אַ זשאַקיי, — האָט ער געענט-
פערט מיט שטאַץ. — זיבעצעהן מאָל האָב איך געוואונען פריזען,
צוויי מאָל האָב איך גענומען דעם ערשטען פריז, — און קיין איין
מאָל נישט ערלויבט אַנ'אויסלענדער זאָל מיך איבעריאָגען. אַ
דייטש מוז אימער זיין פאַרווערטס! — האָט ער צוגעגעפען מיט אַ
פאַטעטישען טאָן.

מיך האָט אָנגעהויבען אינטערעסירען דער פרייזיניגער
דייטשער-פערד-פאַטריאַט פון יודען, און האָב גענומען איהם
פונאַנדערפרעגען, ווער ער איז. ער האָט מיר דערצעהלט, אַז
זיין פאַטער איז מיט אַ יאָהר פערציג צוריק געקומען אַהער פון
פוילען, פון אַ קליין שטעטלע, דער פאַטער לעבט נאָך; ער

איז אַ בערווען-מעקלער און עד היום געבליבען פרום. ויצט אַנ-
אַנדערש מאל ביז חצות איבער אַ ספר, ער לייענט אפילו די-
טשע ביכער אוין, אָבער נאָר אַזעלכע, וואָס האָבען אַ שייכות
צו יודישקייט, ער האָט אַ גרויסע ביבליאָטעק.

—ווי בעציהט ער זיך דערצו, וואָס איהר האָלט זיך נישט
פאַר אַ יודען?—האָב איך אַ פרעג געטהון.
ער האָט זיך פונאַנדערגעלאַכט.

—ווי זאָל ער זיך בעציהען!—פריהער איז ער שטאַרק
ברוגו געווען, איצט האָט ער זיך בערוהיגט, שווייגט... נו,
איך האָב זיך דאָך פאַרט נישט געטויפט. אָבער מיינע צוויי
שוועסטער זענען געטויפטע. איינע האָט חתונה געהאַט פאַר אַ
קאָמיוואַזשאַר, די צווייטע—פאַר אַ פאַסט-בעאַמטען, און נישקשה,
דער פאַטער איז מיט זיי נישט צוקריגט, קומען צו אונז אָפט
מיט די מאַנען. נאָר דער פאַטער רעדט וועניג אי מיט זיי, אי
מיט מיר, שווייגט און קוקט אין זיינע ספרים... נאָכדעם, ווי
די צווייטע טאַכטער האָט זיך געטויפט, האָט ער בעשטימט אומ-
צוקעהרען זיך צוריק אין פוילען, אין זיין שטעדטל.

דער יונגערמאַן האָט אַ רייב געטהון מיט'ן פוס, אָדער
אַ שמוצער געטהון מיט די ליפען און בעפוילען, מ'זאָל איהם
דערלאַנגען נאָך אַ קריגעל ביר.

מיר האָט זיך פאַרגעשטעלט דעם פרייזיניגען זשאָקיי'ס
פאַטער, אַנ'אַלטער פוילישער יוד, וואָס האָט דאָס גאַנצע לע-
בען פערבראַכט אין דער פרעמד, פערלוירען דאָרט אַלע קינדער
און איצט דענקט ער זיך אומקעהרען צוריק אין דער אַלטער
היים, אַנ'עלענדער און פרעמדער, מיר האָט פערקלעמט דאָס
האַרץ פון רחמנות איבער דעם אונבעקאַנטען יודען.

דער זשאָקיי איז געזעסען אָנגעדעהנט און לאַנגזאַם גע-
צויגען דאָס ביר פון קריגעל. אָבער, ווי עס ווייזט אויס, האָט
ער פערשטאַנען מיין שטימונג, שנעל אַוועקגעשטעלט דאָס ביר
און לעבהאַמט אַ זאָג געטהון!

—ווייסט איהר וואָס? קומט אַריין צו אונז, בעקענט זיך
מיט מיין פאַטער, ער וועט זיין זעהר גערן דורכשמועסן זיך

מיט א יודען פון זיינע קאנטען. אז ער קומט זיך צונויף מיט א יודען פון פוילען, אדער רוסלאַנד, ויצט ער צו מאַל אָב מיט איהם אַ גאַנצען אָווענד און מ'רעדט, מ'פילאָזאָפירט, דער פּאָ-טער איז אַ קלוגער מאַן, דערצו האָט ער אַ רייכע ביבליאָטעק, אייך וועט זיין אינטערעסאַנט... אויב איהר ווילט, קומט מאַרגען אַהער און מיר וועלען צוזאַמען געהן צו איהם...

אייך האָב איינגעשטימט.

אויף מאַרגען אין אָווענד בין איך אָוועק מיט דעם זשאָ-קיי צו זיין פּאָטער. ער האָט מיך געבראַכט אין אַ בעל-הבתיש מעבלירטער דירה, אַריינגעפיהרט אין אַ גרויסען צימער, וואו ס'זענען געשטאַנען עטליכע שענק מיט ספרים. פאַרגעשטעלט דעם פּאָטער און אַליין אַרויס פון צימער.

מיר אַנטקעגען האָט זיך אויפגעהויבען אַנאַלטער מאַן, אַ נישט הויכער, אַ גרויער, אָבער נאָך גאַנץ קרעפטיג, מיט אַנאיינגעפויגענעם רוקען און אַ טיפען טרויער אין די אויגען. ער האָט אויף מיר אַ וואָרף געטהון אַ שאַרפען, פאַרשענדיגען בליק, געגעבען מיר שלום, געבעטען ויצען און אַליין געזעצט זיך אַנטקעגן.

— מיין זוהן האָט מיר געזאָגט, אז איהר האָט געוואָלט זעהן מיינע ספרים (אייך האָב דאָס דעם זוהן נישט געזאָגט). ביי מיר איז דאָ אַ היבש ביסעל. אַנגעזאַמעלט פאַר פערציג יאָהר, וואָס איך זיך דאָ... אָבער חוץ מיר אינטערעסירט זיך מיט זיי קיינער נישט פון מיין געזונד...

— דעם אמת זאָגענדיג, אינטערעסירט מיך אַ לעפעדיגער יוד מער ווי ספרים—האָב איך געענטפערט.— איך האָב דאָ אין שטאָדט קיין איין בעקאַנטען.

— און איך האָב אַ האַלבע שטאָדט בעקאַנטע און צווישען זיי זענען אויך וועניג, לעפעדיגע יודען, — האָט ער אַ זאָג גע-טהון מיט אַ טרויעריגען שמייכלעל.

אייך בין צוגעגאַנגען צו אַ שאַנק, גענומען בעקוקען די ספרים: געשטאַנען אַ ש"ס, רעליגיעזע און מוסר-ספרים. צוגלייך מיט זיי זענען געשטאַנען דייטשע ביכער איבער יודענטום.

—וואָס איז אייער בעשעפט־גונג?—האַט מיך אַ פּרעג גע-
טהון דער בעל-הבית.

—איך בין אַ שרייבער, אַ פּערפּאָסער פון ביכער,—האַב
איך געענטפּערט, און פּיהלענדיג, אַז אין וועל זיך מיט דעם
ענטפּער נישט אָפּטר'ן, האָב איך זיך אומגעקעהרט צום טיש.
—הייסט דאָס אַ מחבר? ... וועגען וואָס שרייבט איהר? ...
וואָס דערווייט איהר אין אייערע שרייבעכצער?—האַט ער מיך
ווייטער געפרעגט מיט אַ פּאַרשענדיגען, אַ ביסעל אַרויסגערופע-
נעם טאָן.

—שווער צו זאָגען אין צוויי ווערטער. איבערהויפט שרייב
איך וועגען נאַציאָנאַלע פּראָגען... וואָס דערווייז איך? איך דער-
ווייז, אַז דער יוד האָט זיך אָן וואָס צו האַלטען, אַז ער דאַרף
און מוז בלייבען אַ יוד.

—„בלייבען אַ יוד“? ... אַזוי? ... און וואָס אַנערך הייסט
ביי אייך „בלייבען אַ יוד“?—האַט ער ווייטער געפרעגט מיט דעם
זעלבן נישט פּריינדליכען טאָן, נישט אַראַבלאָזענדיג פון מיר
זיין שאַרפען אונצוטרויענדיגען בליק.

מיך האָט אָנגעהויבען ערגערן דאָס אויספּרעגען און דער
טאָן. איך האָב בקיצור, אָבער קלאָר, ערקלערט דעם אַלטען
מיין בעציהונג צו דער נאַציאָנאַלער פּראָגע.

—אַלץ, אויף וואָס יודישקייט האָט זיך ביז איצט געהאַלטען,
די רעליגיע מיט דער תּורה האָבען פּערלוירען דעם כּח, איז
געפּאַלען, איז פּערניכטעט. דעריבער האָבען מיר, די פּאַרשטע-
הער פּונ'ם נייעם יודענטום, גענומען שאַפען אַ וועלטליכע קול-
טור, עטוואָס אַזוינס, וואָס זאָל, חוץ רעליגיע, פּעראייניגען דאָס
פּאָלק, געבען איהם כּח און אַ באַדען פּאַרצוועצען זיין נאַציאָ-
נאַלען לעבען.

דער אַלטער האָט זיך אויפּמערקזאַם צוגעהערט. ווי נאָר
אָבער ער האָט תּופּס געווען מיין געדאַנק, האָט ער אַ בליק
געטהון אויף מיר מיט רוגזא און אַרויסגערעדט טרוקען און
פּיינדליך:

—איהר רעכענט, אַז דער אַלטער יסוד פון יודישען לע-

בען איז שוין צושטערט? איהר האָט אַ גרויסען טעות, ער איז נאָך שטאַרק...

— גיט אַ קוק, וואָס אַרום טהוט זיך, — האָב איך זיך אָב- גערופען, — נישט נאָר דאָ, נאָר אפילו ביי אונז אין רוסלאַנד... — וואָס אַזוינס טהוט זיך?

— ווי הייסט וואָס? פון טאָג צו טאָג פאַרשווינדט אַלץ, וואָס פריהער איז געווען הייליג. די חדרים בלייבען פוסט, די ישיבות ווערען איינע נאָך דער אַנדערער פערמאַכט. מ'דאווענט נישט, מ'לערנט נישט...

אויפ'ן אַלטענס פנים איז פּערגליווערט געוואָרען אַ שטחען- גע רעהיגקייט.

מיט אַ שטאַרקען בליק האָט ער געקוקט ערגעץ ווייט און דאָן אַרויסגערעדט קאַלט און גלייכגילטיג:

— דאָס מאַכט נישט אויס!

— דאָס איז אייך נאָך מעניג? — האָב איך אויסגעשרייען, — און דאָס וואָס יודען פּערגעסען די אייגענע שפּראַך, פּערגעסען, אַז זיי זענען יודען, גלען אַוועק פונם פּאַלק, שמד'ען זיך... איך האָב אָפּגעהאַקט די רייד, דערמאָהנענדיג זיך, אַז ביי דעם אַלטען האָבען זיך צוויי טעכטער גע'שמד'ט. נאָר ער האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט אויף מיינע רייד און איבערגע'חורט מיט דער פריהערדיגער עקשנות:

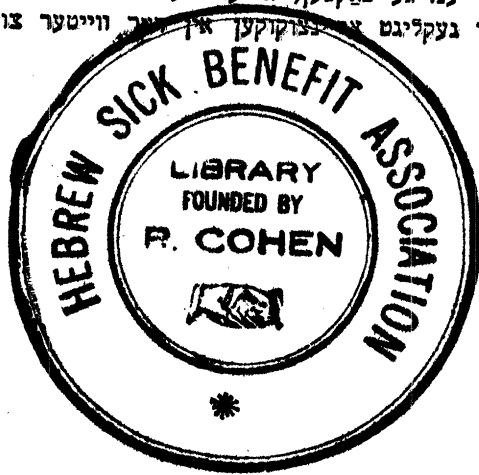
— דאָס מאַכט נישט אויס!

— וואָס-זשע מאַכט יאָ אויס?

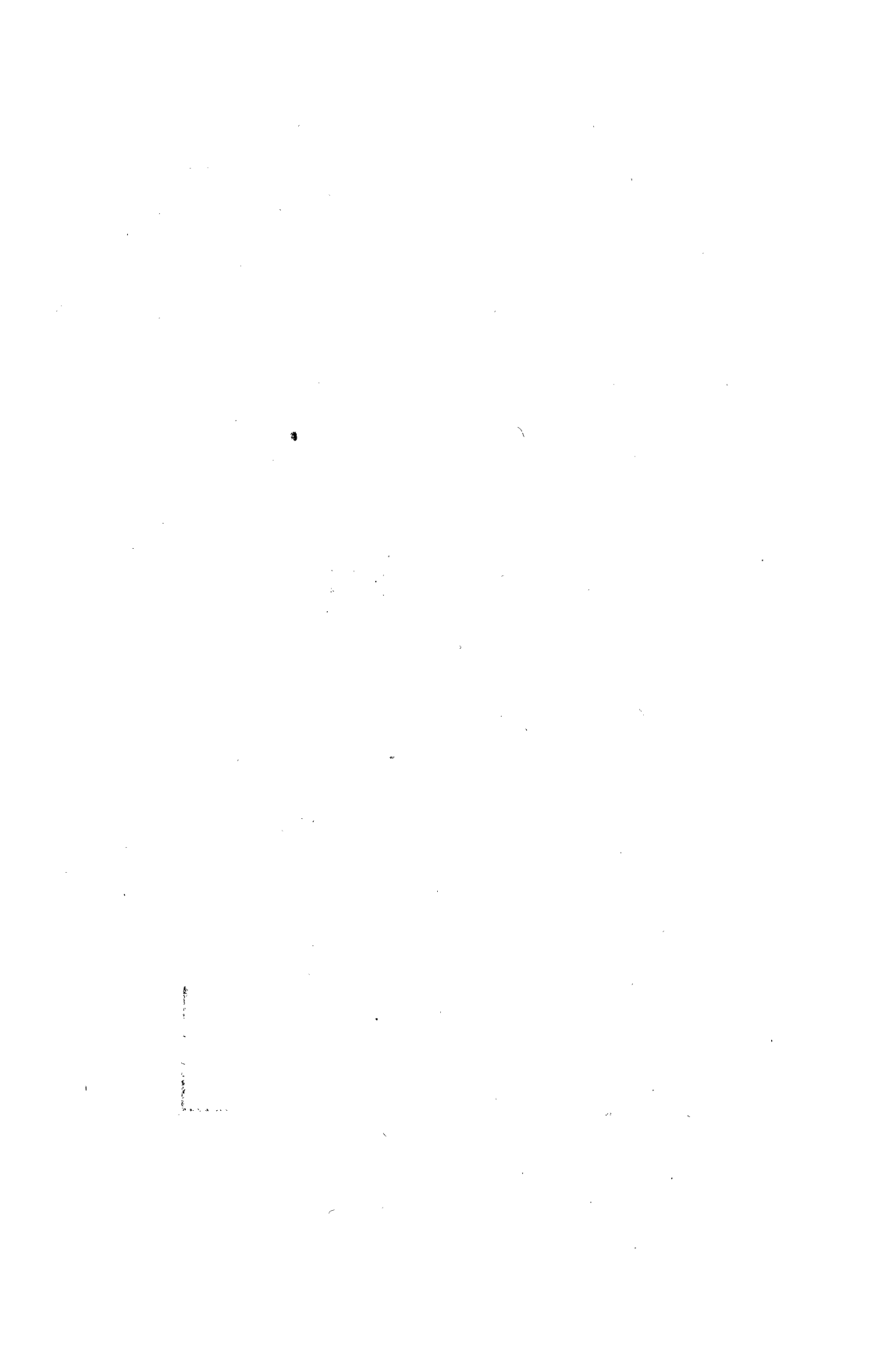
דער אַלטער האָט זיך אויפּגעהויבען און צוגעגאַנגען צום ספרים-שאַנק, האָט פון דאָרט אַרויסגענומען אַ דייטשען בוך, האָט דאָס געעפּענט, בעוויזען מיר מיט'ן פינגער דעם נאָמען אויפ'ן שער און אַרויסגערעדט לאַנגזאַם און שטרענג:

לעזט! איהר זעהט ווי דאָס בוך הייסט? צוריק צום תלמוד! איהר פערשטעהט? צוריק צום תלמוד! דאָס שרייבט אַ דייטשער יוד! ליענט דורך דאָס בוך, וועט איהר זעהן, אַז וודען מוזען זיך אומקעהרען צום אַלטען יסוד! אַ- דערש קאָן נישט זיין!

איך האָב שוויגענדיג געקוקט אויף דעם אלטען מאָן און
 גישט געקאָנט בעשטימען, ווער שטעהט פאַר מיר: אַנ'אלטער
 משוגע'גער, וועלכער זעהט גישט און פערשטעהט גישט, וואָס
 אַרום איהם טהוט זיך, אָדער אַ טיפער פּילאָזאָף, וואָס איבער
 שרייענדיגע פּאָקטען, איבער דער אייגענער טראַגעדיע, האָט ער
 זיך געקליגט אַ געזעקען אין זיך ווייטער צוקונפּט...

אנועשער קאפ

עטליכע יאָהר פאַר דער מלחמה, אין רעכטען ברען פון
דער רוסישער רעאַקציע, האָב איך זיך אין צוג, אויס'ן וועג
פון ווילנאָ קיין וואַרשא, בעגעגענט מיט אַנאַלטען בעקאַנטען,
וועמען איך האָב אַ יאָהר זיבען-אַכט נישט געזעהן. בשעת איך
האָב איהם פריהער געקענט, איז ער געווען אַ געגאָלטער, האָט
געטראָגען אַ בלוזע, געהייסען „אַפאַנאַסי“ און געהאַלטען זיך
זעהר קאָנספּיראַטיוו. איצט האָט ער פערלאָזט אַ בעל-הבת'יש
בערדעל, געווען געקליידט אייראָפּעאיש און גערופען זיך מיט
זיין יודישען נאָמען: משה זילבערצווייג.

מיר זענען געווען אַלטע בעקאַנטע פון דער שווייץ. אין
אַמאָליגע צייטען פלעגען מיר זיך אָפט טרעפען צוזאַמען. אָבער
קיין גוטע פריינד זענען מיר קיינמאָל נישט געווען. מיר האָבען
אָנגעהערט צו צוויי פאַרטייען, וועלכע האָבען שטענדיג גע-
קעמפט צווישען זיך. אַזוי ווי ביידע זענען מיר נאָך געווען
„רעדנער“ און דערצו אין אַ געוויסער מאָס, פּעראַנטוואָרטליכע
פאַרשטעהער“, האָבען מיר זיך גערעכענט פאַר פּערביסענע געג-

נער, פלעלען אָפּט אַרויסטרעטען איינער געגען דעם אַנדערן מיט שאַרפע רעדעס, איראַנישע בעמערקונגען, מיט שטעכ־ווער-טלעך און אַנאַנדערש מאָל אפילו מיט זידלעריי.

איצט בעגעגענענדיג זיך נאָך אַזאַ לאַנגער צייט, האָבען מיר פּערגעסען די גאַנצע אַמאָליגע געגנערשאַפט און שטאַרק דערפּרעהט זיך איינער מיטן אַנדערן, ווי אַלטע פּריינד, וועלכע האָבען צוזאַמען דורכגעלעבט די שווערע עמיגראַציע, געבראָטען זיך אין דעמועלעבען קאַפֿן-אויזען.

פּונאַנדערגערעדט זיך, גענומען דערמאָהנען די אַמאָליגע פּאַסירונגען: פּאַרטייאישע, מלחמות, היציגע ופּוהים, גערעדט וועגען דעם מיט אַ וואַרעמער ליבליכער איראַניע, ווי וועגען ערינערונגען פון קינדערשע יאָהרען. ביידע זענען מיר פאַר דער צייט אויסגעוואַקסען, אין פיל זאַכען זיך מיאש געווען, פּערלויירען דאָס אַמאָליגע התלהבות און דאָך געפיהלט, אַז דאָס איז געווען די בעסטע און שענסטע צייט פון אונזער לעבען.

שמועסענדיג, האָב איך זיך צוגעקוקט צו זילבערצווייגן, אַ טאַפּ געטהון ביי איהם דעם דופּק, בעמערקט, אַז ער איז געוואָרען געהנטער צו יודישקייט, אַ ביסעל מגיר געווען זיך. ביז שפּעט ביינאַכט געשמועסט, דערמאָהנט אַלע ביטערע איבערלעבונגען פון דער לעצטער צייט. איבערגעקליבען די אַלטע בעקאַנטע חברים: אַלע צווייט און צושפּרייט. ווער אין סיביר, ווער אין תּפּיסה.

צום סוף האָב איך זיך דערמאָהנט נאָך וועגען אַ חבר, היציגען בחור, וועלכער האָט זיך גערעכענט פאַר איינעם פון די פּייערדיגסטע רעוואָלוציאַנערען.

—א-א, פּרעגט נישט וועגען איהם—האָט אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד זילבערצווייג, געוואָרען אַ גאָרנישט, אַ רענע-גאַט. פּיהרט איצט גרויסע געשעפטען, כּמעט אַ מיליאָנער, דערצו איז ער נאָך אַוועק צו זיי...

אין די פּריהערדיגע צייטען, ווען איך וואָלט הערען פון זילבערצווייגן דאָס וואָרט „זיי“, וואָלט פאַר מיר קיין שום ספּק נישט געווען, אַז ער מיינט דאָס די „עס-ערן“. קיין אַנדער

„מיר“ און „זיי“ האָט ער דעמאָלט נישט געוואוסט. איצט האָב איך פערשטאַנען, אַז ער מיינט עטוואָס אַנדערש.

—וואָס הייסט, אַוועק צו זיי?

—דאָס הייסט, ער האָט זיך בענוצט מיט דער איינציגער פּריווילעגיע, וואָס יודען האָבען געגען קריסטען—גע'שמד'ט זיך. מיט אונז צוזאַמען איז געפאָהרען אַ בעיאָהרטער מאַן, אַ דאָקטאָר פון אַ קליין שטעדטיל, אַ יוד. ער האָט זיך צוגעהערט צו אונזער געשפרעך. ביי זילבערצווייג'ס לעצטע ווערטער האָט ער זיך אָבגערוּפּען:

—וואָס מיינט איהר, דאָס איז טאַקי אַ גרויסע פּריווילע- גיע, פון וועלכע מען קאָן מאַכען אַ פיינע פרנסה. מענשען האָ- בען גאָלדענע געשעפטען געמאַכט פון דעם.

—פון שמד?

—פון שמד! בשעת דעם גרויסען גירוש פון מאַסקווע, — האָט גענומען דערצעהלען דער דאָקטאָר—האָבען הונדערטער יו- דען זיך גע'שמד'ט. האָט זיך געפונען אַ יודעל, וואָס האָט גע- מאַכט דערפון אַ גלענצענד געשעפט. ער האָט זיך גע'שמד'ט פאַר אַנדערע. קיינער האָט דאָך קיין גרויס חשק נישט געהאַט צו לערנען די דינים, געהן צום גלח טובל זיין זיך וכדומה, האָט דאָס יודעל דאָס גענומען אויף זיך פאַר אַ גוטער בעל-זיו- נונג. היינט איז ער געגאַנגען צו אַ גלח מיט איינעם אַ פאַס, מאַרגען צו אַ צווייטען מיט אַן אַנדערענס אַ פאַס: איבערגע'שמד'ט זיך ביי אַלע מאַסקווער גלחים, האָט ער אָנגעהויבען אַרומפאָה- רען איבער אַרומיגע שטעדט שמד'ן זיך. בקיצור, פיר און פופ- ציג מאָל גע'שמד'ט זיך. פערדינט דערפון שענע עטליכע הונ- דערט רובל און אַוועקגעפאָהרען אַהיים אויף... ימים נוראים. גע'שמד'ט האָט ער זיך נאָר פאַר אַנדערע, פון פרנסה וועגען, אָבער אַליין איז ער געבליבען אַ יוד.

אַנאמ'ע מעשה אָדער אַ וויץ. נאָר לאַכען איז עפּיס קיין חשק נישט געווען...

—איהר ווייסט, — האָט זיך אָבגערוּפּען זילבערצווייג—אַ גוי, אַז איהם טרעפט שוין אַמאָל דאָס גליק צו בעקומען דאָס רעכט.

צו שמד'ן זיך, קאָן ער עס אויך נישט אויסנוצען
 —ווי הייסט, אַ גוי בעקומט דאָס רעכט צו שמד'ן זיך?
 ווי קאָן דאָס זיין?—האָב איך זיך פּערוואַנדערט.
 —ביי אונז אין רוסלאַנד קאָן אַלץ זיין! איך בין אמילר
 אַליין געווען אַנ'עדות דערפון, ווי אַ קריסטין, אַנ'עכט-פּראַוואַ-
 סלאַווע, דוכט זיך נאָך אַ גל'ח'ס אַ טאַכטער. האָט זיך געזאָלט
 שמד'ן. זי האָט געקאָנט און געמוזט עס טהון, נאָר נישט גע-
 טהון—געקט רעדט מיט אַ גוי'אישען קאָפּ! אויב איהר ווילט,
 וועל איך אייך דערצעהלען די מעשה.
 —אדרבא, אדרבא!—האָב איך זיך פּעראינטערעסירט.

ב

—איהר געדענקט אפשר,—האָט אָנגעהויבען זילבערצווייג,
 אין בערן איז געווען אַ סטודענטין סטעפּאַנאַוואַ. מיט'ן נאָמען
 האָט זי געהייסען אַנאַסטאַסיע איוואַנאַוואַ. אַ בלאַנדינע, נישט
 קיין הויכע, מיט אַ שטרענג פנים. אַ ביסעל עהנליך אויף אַ
 מנישקע... איהר מוזט זי געדענקען. קיין איין פּערוואַמלונג
 פלעגט זי נישט דורכלאָזען...
 —יא, יא, איך געדענק זי זעהר גוט—האָב איך זיך אַב-
 גערופען.

—געווען איז זי אַ פּערקאָכטע סאַציאַל-דעמאָקראַטין, אי-
 פּערגעגעבען בלב ונפש דער פּאַרטיי. געווען אַ גענעראַל'ס אַ
 טאַכטער, פלעגט בעקומען פון דער היים איבער הונדערט רובל
 אַ חודש, האָט עס כמעט אינגאַנצען אָפּגעגעבען אויף דער פּאַר-
 טיי און אַליין צוגעהונגערט. זי האָט זיך גערעכענט פאַר איינע
 פון די טיכטיגסטע און איפּערגעגעבענסטע אַרבייטעריןס אין
 דער פּאַרטיי. איינמאָל, נאָך גרויסע אַרעסטען אין פּעטערבורג,
 בעקום איך פון אונזער צענטראַל-קאָמיטעט אַ פּעפּעהל תיכף
 ומיד קומען צוזאַמען מיט סטעפּאַנאַוואַ קיין פּעטערבורג און
 אַריינטרעטען אין דאָרטיגען קאָמיטעט, פון וועלכען צוויי דרי-

טעל מיטגלידער זענען געווען אַרעסטירט. די צייט איז דעמאָלט געווען אַ הייסע, שטרייקען, דעמאָנסטראַציעס, די מלחמה מיט די „עס-ערין“ און אין דער פאַרטיי גופא האָט אויך נישט גע-הערשט קיין איבעריגע אַחדות. בקיצור, נישט געטאַרט אַ שעה דורכלאָזען. סטעפּאַנאַוואַ האָט גראָד דאָן געענדיגט די אונז-ווערויטעט, געהאַטען אין מיטען פון די לעצטע עקזאַמענס. ווי זי האָט נאָר דערהערט וועגען בעפעהל פון ז. ק. האָט זי אפילו אַ מינוט נישט געטראַכט, געוואָרפען די עקזאַמענס און אין עטליכע שעה געווען גרייט צום פּאָהרען. נאָר דאָ איז אַרויסגעטראַטען די פּראַגע פון פּאַספּאַרטען. איך, אַלס עמי-גראַנט האָב בעדאַרפט בעקומען אַ כּשרין פּאַס. סטעפּאַנאַוואַ איז אפילו געווען אַ לענאַלע, נאָר אויף איהר האָבען זיך אָנגעקלי-בען גענוג חטאים און מען האָט זי געקאַנט פּערהאַלטען אויף דער גרעניץ. האָט זי אויך געמוזט האָבען אַ פּאַס. גענומען אַרומלויפען זוכען. דאַנקען גאַט בעקומען צוויי פעסער, פאַר מיר און איהר. פעסער כּשר'ע, אָבער מיט קליינע חסרונות. איך בין לויטן פּאַס געוואָרען אויף אַ יאָהר פּופּצעהן יונגער, סטעפּאַנאַ-וואַ איז אויסגעקומען אויף אַ יאָהר צעהן עלטער. נאָר דאָס וואָלט נאָך נישט אויסמאַכען, ווען די פעסער וואָלטן נישט גע-האַט אַ גרעסערן מום. ווי אויף להכּעיס האָט זיך מיר געטראַ-פען אַ גוי' אישער פּאַס, און איהר—א יודישער. נו, מילא זי האָט נאָך געקאַנט ווי-נישט-ווי אַראָבגעהן פאַר אַ יודיש קינד: געווען עפּיס ביי איהר אַזוינס אין די אויגען, יודישליכעס, אַ מין טרויער, אַ בענקשאַפט. אָבער פאַר מיר, ווי איהר קוקט מיך אָן מיט מיין נאָז, מיט די שוואַרצע געקרייזעלטע האָר האָט בשום אופן נישט געפּאַסט דער טיטול: „פויער פון קאַלוגער גובערניע“ נישט דער נאָמען „קלים טריפּאַנאַוויטש סאַלאָוועווי“. נאָר אויס-קלויבען איז נישט געווען פון וואָס—האַבען מיר זיך פּערלאָזט אויף אונזער דרייטקייט. און אונז האָט אָבגעגליקט. בשלום דורכגעפּאַהרען די גרעניץ. געקומען קיין פעטערבורג, געפונען וועמען מיר האָבען געדאַרפט. אַלץ איז געגאַנגען כּשורה, ווי עס קאָן בעסער נישט זיין. סטעפּאַנאַוואַ איז פּערפּאַהרען צו

איהרע בעקאנטע מיטפיהלענדע ליבעראלען. איבערגענעכטיגט, אינדערפריה בעט דער בעקאנטער ביי איהר דעם פאס-גוואלד! אַנאומגליק, אַ חורבן, אַ יודישער פאס אויפ'ן נאָמען חנה-העניע פלויגעלמאַן! מען וועט אונטערשרייבען „נאָ וויזוד“ אין פיר און צוואַנציג שעה. אפשר נאָך אַרעסטירען און אָבשיקען מיט'ן עטאַפּ. וואָס טהוט מען? גענומען אַרומלויפּען, עצה'נען זיך, גע-פונען אַ יודעל, אַ בקי אין די געשעפטען. פאַר אַ פינג-און-צוואַנציגער געמאַכט אַ „פראַוואַזשיטעלסטאַ“, בעקומען אַ „דאָווע-רענאַטט“ פון אַ געהילף-הענדלער. נאָך אַ פינגערל—און מען האָט דעם פאָס צוגעשריבען. פּשר וישר. האָט זיך סטעפּאַנאַוואַ איינגעאַרדענט אויף אַ קוואַרטיר, גענומען זיך צו דער אַרבייט. נעהט דורך אַ וואַך—מען פּאַדערט סטעפּאַנאַוואַ'ן (חנה-העניע'ן, הייסט עס) אין „אומשאַטאַק“. קיין שום געפעהרליכעס! דער פּאַספּאַרטיסט וויל נאָר וויסען, ווי ביי חנה-העניע'ן געהען די געשעפטען, וועמען זי פּערקויפט געהילף און ווי טייער. דער ענטפּער אויף דער שאלה איז געווען אַ דרייערל. יענער בענו-גענט זיך און ווייטער פּשר נאָר גישט אויף לאַנג. דער פּאַס-פּאַרטיסט האָט אַ גרויס געזינד, איז נעבעך אַ מטופּל מיט קינד-דער, וויל ער טאַקע אָפּט וויסען, ווי עס געהען חנה-העניע'ס געשעפטען. און דער „אַקאַלאַדאַטשני“ אינטערעסירט זיך אויך מיט דעם, און דער פּריסטאַו אויך. און דאָ קומט אויס סטע-פּאַנאַוואַ'ן אָפּצופּאַהרען אויף אַ עטלעכע טעג, שרייבט מען זי אויס, און אַז זי קומט צוריק, הויבט זיך אָן אויף דאָס ביי די-זעלבע סדרה. און דאָ טרעפט זיך בייטען די דירה, איבערגעהן אין אַנאַנדער „אומשאַטאַק“, וואו דער פּאַספּאַרטיסט איז אויך אַ מטופּל מיט קינדער. בקיצור, סטעפּאַנאַוואַ האָט קיין רוה נישט. עס געהט גישט דורך אַ וואַך, מען זאָל זי נישט שלעפען אין „אומשאַטאַק“. שטעלט זיך פאַר דעם מצבּו: אַנעכט גוי'איש מיידעל, אַנאָוילגעזאַלע, איבער'ן קאָפּ אַריינגעטוהן אין רעוואַליו-ציאָנערער אַרבייט. אין צימער איז ביי איהר אַנגעפּאַקט מיט אונלעגזאַלע בראָשורען און פּראַקלאַמאַציעס. און דאָ האָב שטענ-

דיג צו ס'זון מיט די ווייסע קנעפּ! מיין סטעפּאָנאַוואָ איז געבין
פערפֿינסטערט און פערביטערט געוואָרען!

ג

—ויהי היום, האָט ווייטער דערצעהלט זילבערצווייג, קומט
צו אונז אַ חבר פון אַ פּראָווינציאלען קאָמיטעט אַ יוד. זיצען
מיר אין אַווענד זאלבעדריט, ריידען וועגען פּאַרטייאישע ענינים.
פערבייגע הענדיג דערצעהל איך דעם חבר וועגען די צרות, וואָס
סטעפּאָנאַוועין קומט אויס אויסצושטעהן פון איהר יודישען פּאַס.
אַז דער חבר שיסט דאָס אויס מיט אַ געלעכטער:
—פּראַים! משוגעים, שרייט ער—ווי זענט איהר דאָס
נישט געפּאָלען אויף אַ המצאה: שמד'ן זיך!!

מיר האָבען זיך אויך צולאַכט. פּראָסט ווי קאָלומבוס'עס
איי, און אונז איז עס אין זינען גישט איינגעפּאָלען.
אין יענע צייטען, ווי איהר געדענקט, בין איך געווען
זעהר ווייט פון נאַציאָנאַליזם. נאָר משומדים האָב איך דעמאָלט
אויך פּינד געהאַט, געהאַלטען שמד פאַר אַ מיאוסע זאַך. נאָר
דאָ בין איך גרייט געווען צו טאַנצען פאַר פּרייד וואָס יודען
האָבען אַזאָ טייערע פּריווילעגיע, ווי שמד. אַ קלייניגקייט: ראָ-
טעווען אַ חבר'טע פון אַ סכּנה, בעפּרייען זי פון דער גויטיגקייט
צו בעגעגענען זיך מיט די פּאָליציי-לייט. אָבאָהיטען אַ קאָמיטעט
פון אַ דורכפּאַל. און מיט וואָס? מיט דעם וואָס אַ קריסטין וועט
זיך שמד'ן!

בקיזור. איך האָב זיך אינגאַנצען פּערווהיגט.
עס זענען פּערבייגעאנגען עטליכע טעג. איך האָב זיך
געדאַרפט זעהן מיט סטעפּאָנאַוואָן. געהענדיג צו איהר דער-
מאָהן איך זיך איהר „שמד“, לאַך איך זיך פּונאַנדער. געוואָלט
קויפּען אַ בוקעטעל בלומען, אוועקטראָגען איהר מיט אמזל-טובּ,
נאָר אויפ'ן וועג האָט זיך קיין בלומען-געשעפט נישט גע-
טראָפּען.

געקומען צו איהר, גיב איך איהר אָב אַ ברייטען מזל-
טוב און הויב זיך אָן צו וויצלען. איך פרעג: ווי פיהלט זי
זיך אין דער נייער הויט? צי דריקט איהר נישט דער צלמיל
אויפן האַלז? ענטפערט זי מיר, אַז זי איז נאָך נישט געגאַנגען
צום גלח.

—וואָס עפיס?—וואונדער איך זיך.

—אָט אַזוי... נישט צוגעקליבען זיך...—ענטפערט זי מיט
אַ האַלבען מויל.

—נו, לעגט עס מעהר נישט אָב!—זאָג איך—לעגאַליירט
זיך! עס איז קיין קלייניגקייט נישט. איהר קאַנט גרינג דורכפאַלען.
עס געהט דורך נאָך אַ וואָך. טרעף איך זיך יויטער מיט
איהר. זי איז נאָך אַלץ צום גלח נישט געגאַנגען, הויב איך
זיך שוין אָן צו בייווערן:

—היינט מוזט איהר געהן צום גלח!—הייס איך איהר—זאָל
דאָס געהען אַ סוף!

זי שוויגט אַ וויילע. נאָכדעם רעדט זי אַרויס שטיד, מיט
אַראַבעלאָזטע אייגען.

—איך וויל נישט געהן...

—פאַרוואָס?—שריי איך אויס פערוואונדערט.

—עס עקעלט...

—וואָס עקעלט?—פערשטעה איך זי נישט.

—אָט די גאַנצע געשיכטע מיט'ן שמד'ן זיך.

—וואָס הייסט?—וואונדער איך זיך נאָך מעהר,—איך וואָלט
עס פערשטעהן, ווען איהר וואָלט זיין אַ יודיש קינד. איהר זענט
דאָך אַבער אַ קריסטין סיי ווי אַ גע'שמד'טע?

—אַבער דאָס איז דאָך אַ קאַמעדיע.

—נו, און אַז אַ קאַמעדיע, וואָס מאַכט עס אייך אויס?

—אָט דאָס—זאָגט זי—עקעלט מיך: שפילען אַ קאַמעדיע

מיט אַזאַ זאָך, ווי אַ גלויבען...

—זעה, אַקאָרשט!—רוף איך אויס מיט אַ בעלעכטער—מען

קאָן מיינען, אַז איהר זענט אַ גלויבענדע קריסטין.

—קיין גלויבענדע בין איך נישט,—זאָגט זי,—אַבער איך

קאָן דאָך נישט פּערגעסען, אַז דאָס, פון וואָס איך קלויב זיך צו מאַכען אַ וויץ-שפּילכעל, איז פאַר מיליאָנען מענשען אַ היי-ליגטום...

— איהר רעדט ווי אַ טאַלסטאַוונע—ענטפּער איך—אויב איהר האַלט פאַר אונמאַראַליש לייגען און מאַכען קאָמעדיעס, חיינט פאַרוואָס נאָרט איהר שטענדיג אָפּ די רעגירונג?
— דער זשאַנדאַרם איז פאַר קיינעם קיין גאָט נישט, — ענטפּערט זי.

— נו, איהר רעדט נאַרישקייט!—רוף איך זיך אָפּ שוין גראָב.

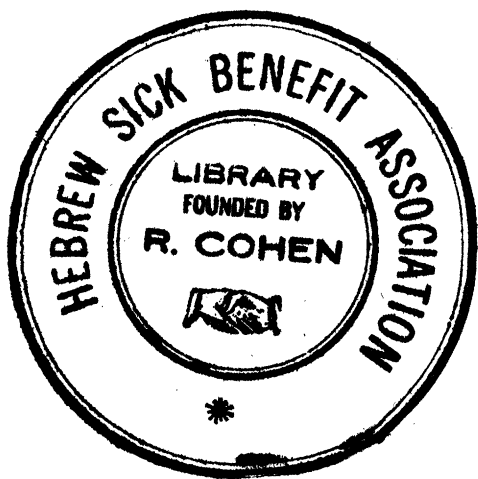
— עס קאָן זיין, אַז נאַרישקייט, — ענטפּערט זי געלאַטען, — פאַרהאַן געפיהלען, וואָס זענען שטאַרקער פאַרן שכל, און שווייגענדיג אַ וויילע גיט זי צו:

— איך וועל אייך זאָגען דעם אמת. איך רעכען, אַז מאַן-כען אַ קאָמעדיע פון אַ פרעמדען גלויבען, וויצלען זיך איבער אַ גאָט, וועלכער איז מיר פרעמד, נאָר דעם אַנדערן הייליג, קאָן נאָר אַ מענש, וועלכער האָט קיין אייגענעם גאָט נישט אין האַרצען.

בקיזור, וויפיל איך האָב מיט איהר נישט גע'טענה'ט, איז זי געבליבען ביי איהרס און האָט זיך טאַקי נישט גע'שמד'ט. ווי געפעלט אייך דער גוי'אישער קאָפּ?

דאָס ערשטע מאָל אין לעבען האָב איך דערפיהלט, אַז מען קאָן אַנ'אנדערש מאַל מקנא זיין אַ גוי'אישען קאָפּ!...

צוויי מארטירער

פיער שעה בין איך אָפגעזעסען מיטן אַלטען גרשון פאַלק
און געהערט זיין ערצעהלונג—און די גאַנצע צייט האָב איך מיך
געפונען אונטער דעם איינדרוק, אַז איך הער עפעס אַ פאַנטאַ-
סטישע לעגענדע און זעה פאַר זיך אַ מענשען נישט פון אונ-
זערע דורות, נאָר פון די אור-אַלטע צייטען.
פאַלק'ן איז געווען איבער ניינציג יאָהר. נישט קוקענדיג
אויף דעם, האָט ער געהאַט אַלע חושים, געווען נישט נאָר
שטאַרק, אפילו מעכטיג און געהאַלטען זיך גלייך ווי אַ יונגער-
מאַן. געווען איז ער פון ריזיגען וואוקס, אַ ברייטפייניגער אַ
מעכטיגער, מיט אויסדריקליכע שטריכען פון פנים, אַ גרויסע
ברייטע נאָז, דיקע וואַנצעס און אַ באַרד, נאָך נישט קיין גאַנץ
גרויע, שיר נישט ביזן גאַרטעל, אין מיטען אויסגעגאַלט און
צוטיילט אויף צוויי פליגעל. גערעדט האָט ער שאַרף און הויך,
כמעט געשריען—און אַפריידענדיג פיער שעה, אַ האָר נישט
פערמאַטערט זיך. אויף איהם איז געווען אַ שוואַרצער ראָק און
אַ צילינדער-הוט. דאָס האָט ער אָנגעהאן צוליב מיר, אַ גאַסט
פון פעטראָגראַד.

און נישט נאך דער אויסזעהן פאלקס איז געווען א מעכטיגער. דער גאנצער סדרה פון זיין לעבען איז געווען אויף א ברייטען מאסשטאב. געהאט האָט ער דריי און צוואַנציג קינד-דער, ביי הונדערט אייניקלעך און עטליכע צעהנדליג אור-איי-ניקלעך. געוואוינט האָט ער אין דער שטאָדט וויאַטקע, וואו איך האָב זיך מיט איהם געטראָפּען, — האָבען דאָרט צו איהם געהערט אַכט גרויסע מויערן, צוויי מאַגאַזינען. זיין פערמעגען האָט מען געשאצט אין אַ האַלבען מיליאָן רובל.

גערעדט האָט ער רוסיש. אַ זאַנפטען, פאַרביגען רוסיש מיט אלע אויסדריקען און אַפּקלאַנגען. דאָס פנים איז ביי איהם אויך געווען אַ טיפּיש-סלאַווישער, די דיקע פונאַנדערגעשוואומענע נאָז, די סטאַרטשענדע באַקען, אפילו דער תמ'עוואטער בליק פון די נאַאיווע אויגען — קיין זכר פון אַ יודען איז אויף דעם אַלטען נישט געווען צו בעמערקען. און דאָך איז ער געווען אַ יוד. און נאָך וואָס פאַר אַ יוד!

געשטאַמט האָט ער פון ליטאָ פון אַ קליין שטעדטל גע-בען שקלאָוו. געווען איז ער אַ דאָר, שוואַך יונגעלע און צו ניין יאָהר האָט ער שוין געלערנט גמרא מיט תוספות און מהרש"א. געוויס וואָלט פון איהם אַרויס אַ דאָר שוואַך יודעלע, אַ מלמד און אַנ'אביון ווי דער פאָטער. נאָר איהם איז בעשערט געווען אַ שטורמיש און אַ ריזיג לעבען, האָט זיך אַריינגעמישט... ניי-קאָלאַי פאָולאָוויטש.

יא, דער קיסר ניקאָלאַי דער ערשטער האָט זיך אַריינגע-מישט אין זיין לעבען. נישט דירעקט, נאָר דורך אַ יודישען כאַפּער, וועלכער האָט זיך מיט אַ חברה יונגען איינמאַל ביינאַכט אַריינגעריסען צו איהם אין שטוב אַראָבגעשליעפט איהם פון אויווען, וואו ער איז געשלאָפּען, אַרויסגעריסען פון די הענד פון דער מוטער, וועלכע האָט איהם געוואָלט בעשיצען, אַריינגעוואָרפּען, ווי אַ געבונדען קעלבעל אין וואָגען און שנעל פּער-שוואַונדען מיט איהם. בשעת דער מהומה און ראַנגלען זיך, האָט דער פאָטער נאָר צייט געהאַט אויסצושרייען איהם: גרשון, שווער ביי גאָט, אַז דו וועסט בלייבען אַ יוד! און ער האָט

דורך געוויין געענטפערט: „איך שווער, טאטע!“
 מען האָט איהם אָפגעפיהרט אין דער נאָהנטער שטאָדט,
 און צונויפגעבראַכט מיט אַנדערע אַזעלכע ווי ער געכאַפּטע
 קינדער. מען האָט פון איהם אַראָפגענומען די יודישע בגדים,
 אָפגעשוירען די פאות און אָנגעטהון אַ לאַנגען שינעל, וואָס האָט
 זיך געפלאָנטערט אין די פיס. צו די קינדער זענען געווען צו-
 געשטעלט אַלטע ביזע סאָלאַטען, דיאָדקעס, וועלכע האָבען פון
 דער ערשטער מינוט אָן גענומען אומבאַרמהערציג שלאַגען און
 שמייסען די קינדער.

מ'האָט זיי פיל חדשים געפיהרט אויף פוהרען און גע-
 טריבען צופוס פון שטאָדט צו שטאָדט ביז מען האָט זיי גע-
 בראַכט אין טולאַ, דאָ האָט מען זיי געפיהרט אין באָד, אַ
 גאַנצען טאָג נישט געשלאַגען און אָנגעזאַגט, אז מען וועט זיי
 פיהרען צו אַ גרויסען גענעראַל.

געבראַכט זיי אַלעמען אין אַ גרויס הויז, אַריינגעפיהרט
 אין אַ לאַנגען חדר, און אויסגעשטעלט אין עטליכע רייען.
 באַלד איז געקומען דער גענעראַל, אַנאַלטער, מיט פיל מעדאַ-
 לען אויפ'ן ברוסט. ער האָט זיך געווענדט צו זיי מיט דעם
 אויפרוף: „קינדער!“ ער האָט געזאַגט:

— ביז איצט האָט יעדערער פון אייך געהאַט אַ פאָטער
 און אַ מוטער. פון היינט אָן דאַרפט איהר זיי אויף אייביג פער-
 געסען, ווייל איהר האָט איצט אַ נייעם פאָטער. דאָס איז דער
 קיסר ניקאָלאַי פאַולאָוויטש.

און געהייסען אויסשרייען „הוראַ!“

צווישען די קינדער האָט זיך געפונען אַ צוועלף-יעהריגער,
 מיט'ן נאָמען אברהמ'ל. ער האָט פערשטאַנען רוסיש און איבער-
 געזעצט דעם גענעראַלס ווערטער. און די קינדער האָבען אויס-
 געשרייען „הוראַ“ זייער נייעם „פאָטער“.

ווייטער האָט זיי דער גענעראַל דערצעהלט, אז זייער
 „פאָטער“ בעגעהט זיך גוט און האַרציג מיט די, וואָס פאָלגען
 איהם, אָבער ער איז אומבאַרמהערציג צו די, וועלכע ערפילען
 נישט זיין געבאָט. דערום מווען זיי וויסען אַז זייער „פאָטער“

בעפעוהלט, זיי זאלען זיך אַבזאָגען פון זייער פאַלשען יודישען גלויבען און אָננעהמען דעם ליכטיגען גלויבען אין יעזוס קריס-טום—און ווייטער געהייסען אויסשרייען „הוראַ“ אברהמ'ל האָט דאָס מאָל מיט אַ דערשראָקענעם קול אי-בערגעזעצט דעם גענעראַל'ס ווערטער. דער קינדערשער הוראַ האָט דורכגעקלונגען אַ וויינענדער, אַ פערשטיקטער. מיט אַמאָל האָט זיך בעוויוזען אַ גחמית אַ גרויסען זיל-בערנעם צלם אין האַנד. ער האָט אָנגעהויבען פון דערווייטען צלמ'ען די קינדער, און צוטראָגען יעדערן צו די ליפען דעם צלם אַ קוש טהון. נאָר נישט איין קינד האָט זיך נישט צוגע-ריהרט מיט די ליפען צום צלם. זיי האָבען זיך אָבגעוואָרפען צוריק מיט שרעק. עס האָט אויסגעפראָכען אַ היסטעריש געוויין. עטליכע קינדער זענען געפאַלען צו דער ערד, אַנדערע האָבען געשריען „שמע ישראל“

ביים גענעראַל האָבען זיך אָנגעגאָסען די אויגען מיט בלוט. ער האָט אָנגעהויבען טופען מיט די פיס אויף די קינדער, אויף זיי דיאָדקעס, האָט געשריען „זשידוכעס! איך וועל איך פערשמיסען“ און געהייסען אָפּמיהרען זיי אין קאַזאַרמע. די דיאָדקעס האָבען געשלאָגען און געשמיסען די קינדער. נאָר, אַז מ'האָט זיך געלעגט שלאָפען און די קינדער זענען געפליבען אַליין. האָבען זיי זיך געטוליעט איינער צום אַנדערן און געגעבען די האַרפסטע שבועה נישט צו שמדין זיך. אויף מאָרגען האָט מען די קינדער נישט געגעבען עסען. און אויפ'ן דריטען טאָג האָט מען זיי ווייטער אָבגעפיהרט אין דעם חדר, וואו זיי זענען דאָס פאַריגע מאָל געווען. דאָרט האָט זיך איצט געפונען אַ טיש, אויף וועלכען עס זענען געווען אויסגעשטעלט בולקעס און קיכלעך, פוטער און האַניג און עס זענען געלעגען בערגלעך קאָנפעקטען. עטליכע שעה האָט מען אָבגעהאַלטען די הונגעריגע פערשמאַכטע קינדער אַנטקעגען דעם טיש, נישט צולאָזענדיג זיי צו איהם נאָהנט. נאָכדעם איז צו זיי אַרויסגעגאַנגען אַן אָפּציר, וועלכער האָט אָנגעהויבען ריי-זען צו זיי יודיש. געזאָגט, אַז ער איז אויך פון יודען, האָט

לאנג נישט געוואלט שמד'ן זיך, נאָר דערזעהענדיג, אָז עס איז נישט צו מאַכען, האָט ער זיך גע'שמד'ט און איצט איז ער גליקליך. ער האָט ווייך איינגערעדט די קינדער צו שמד'ן זיך. גאָט וועט זיי נישט שטראַפֿען, ווייל זיי ערפילען דעם קיטר'ס בעפֿעהל.

געענדיגט האָט ער מיט די ווערטער:

—ווער עס וועט צוזאָגען שמד'ן זיך, מעהר נישט צוזאָ-
גען, דער קאָן צוגעהן צום טיש און עסען וואָס זיין האַרץ
גלוסט.

דער ערשטער איז צוגעגאָנגען דער צוועלף-יעהריגער
אברהם'ל און צוגעכאַפט זיך צום עסען, נאָך איהם האָבען זיך
אַ ציה געטון עטליכע אַנדערע. נאָר דאָס מעהרסטע טייל קינ-
דער איז געפליבען ווי צוגעשמידט און נישט געריהרט זיך פון
אָרט. כדי דער יצר-הרע זאל זיי נישט גורם זיין האָבען זיי
זיך אָבעקעהרט פון טיש, נאָר די דיאַדקעס האָבען זיי גענויט
צו קוקען ווי יענע קינדער עסען. אַזוי זענען זיי אָפגעשטאַנען
נאָך אַ שעה, נאָר בייגעשטאַנען דעם נסיון.

צוריק אין קאַזאַרמע האָט מען אָפגעפיהרט נאָר די וועל-
כע האָבען זיך אָפגעזאָגט צו שמד'ן זיך. די איבעריגע האָט
מען אָפגעשיידט און אַ לאַנגע צייט, ביז זיי האָבען זיך נישט
אָפגע'שמד'ט, נישט צוגעלאָזען צו די. אין קאַזאַרמע האָבען די
פערשמאַכטע קינדער בעקומען צו שטיקלעך טרוקען ברויט.

געווען איז צווישען די קינדער אַ יונגעלע פון אַ יאָהר
צעהן, אַ הויכער, אַ דאַרינקער, מיט ברענענדע אויגלעך, גערן-
פען האָט מען איהם מענדעל. געווען איז ער אַ שניידערס אַ
זוהן. נאָר ער האָט זיך אויסגעצייכענט מיט זיין לערנען און
פרומקייט. פון דעם ערשטען טאָג האָט ער גענומען אויף זיך
די אָנפיהרונג מיט די קינדער, הייס איינגערעדט זיי צו געהן
אויף קדוש השם ווי דניאל, חנניה, מישאל ועזריה און אויפגע-
וויזען וואָס פאַר אַ גרויס עולם הפא זיי וועלען דערפאַר האָבען.
אין אַ קורצער צייט האָט ער בעקומען אַזאַ איינפלוס, אַז די
קינדער זענען געווען גרייט נאָך זיין וואָרט צו געהן אין פייער

און אין וואסער. ער האָט אַלעמען בעהעפט מיט אַ שטרענגסטען תקיעת-כף. האָט איינגעפיהרט מ'זאָל אויפשטעהן פריהער פון די דיאָקעס און שטילערהייד אַבדאווענען. אָפט פלעגט ער אין מיטען נאַכט אויפוועקען די קינדער און לערנען מיט זיי אויס-וועגיג משניות.

און די עניים, כדי צו נויטען די קינדער שמד'ן זיך האָבען נישט אויפגעהערט. מען האָט געשמיסען, געפייניגט מיט הונגער, געהאַלטען שעה'ן לאַנג באַרוועסע אויפ'ן פראָסט. איינ-מאָל האָט מען זיי אויסגעשטעלט אויפ'ן פלאַץ און צו זיי גע-זאָגט:

— די, וואָס זענען גרייט צו שמד'ן זיך, זאָלען בלייבען שטעהן אויפ'ן אָרט. און די, וואָס ווילען נישט, זאָלען מאַכען דריי טריט הינטער זיך.

און הינטער דער רייהע קינדער זענען געשטאַנען סאָל-דאָטען מיט אויסגעשטרעקטע שטיקעס. די קינדער האָבען עס נישט געוואוסט. האָבען אַבגעטראָטען און אָנגעשטאַכען זיך. פיל זענען פערוואונדעט געוואָרען. דאָן האָט מען זיי ווידער אויס-געשטעלט און איבערגע'חור'ט דעם זעלבן בעפעהל. און אַלע, חוץ צוויי, האָבען ווייטער אַבגעטראָטען צוריק אויף די שטיקעס. דאָס צווייטע מאָל האָט מען אַבגעפיהרט די קינדער ווייט פון שטאָדט, צוגעפיהרט צו אַ טייך, ביי וועלכען עס זענען גע-שטאַנען סאָלדאָטען אויף שיפּלעך און מען האָט בעפעעהלט:

— די, וואָס זענען גרייט צו שמד'ן זיך, זאָלען אַריין אין די שיפּלעך. די, וואָס ווילען בלייבען „זשידוכעס“, מוזען אַרי-בער דעם טייך צו פּוס, אין די קליידער.

דער טייך איז געווען אַ ברייטער און אַ טיפער. קיינער פון די קינדער האָט נישט געקענט שווימען. עטליכע האָבען זיך אַפגעטיילט און אוועק מיט אַ געוויין צו די שיפּלעך. די איבע-ריגע זענען געשטאַנען אויף אַנ'אָרט. די סאָלדאָטען האָבען גע-נומען זיי טרייבען, אָדער אין די שיפּלעך, אָדער אין וואַסער. עס איז געוואָרען אַ יללה. דאָ איז אַרויסגעטרעטען מענדעל און אַ געשריי געטהון:

—קינדער! אויף קרוש השמו

און מיט דעם געשריי: „שמע ישראל“ האָט ער זיך דער ערשטער אַ לאָז געטהון אין טייך און נאָך איהם די איבעריגע. און גלייך האָבען זיי אָנגעהויבען טרינקען זיך. די סאָלדאטען, וועלכע האָבען נישט ערוואַרט, אַז די קינדער וועלען זיך וואַר-פען אין וואַסער, האָבען זיך דערשראָקען און גענומען ראַטע-ווען זיי. צוויי זענען דערטרונקען געוואָרען. עטליכע האָט מען אַרויסגעצויגען האַלב טויטע.

און פיל אַנדערע נסיונות איז אויסגעקומען די קינדער אויסצושטעהן. און מ'איז אויסגעשטאַנען.

אין אַ צייט אַרום האָט זיך אין קאַזאַרמע בעוויזען דער צוועלף-יעהריגער אברהמיל. ער איז שוין געווען גע'שמד'ט און מ'האָט איהם צוגעשיקט איבערריידען די איבעריגע. ער איז גע-ווען גוט געקליידט און האָט געהאַט ביי זיך קאַנפּעקטען און קליינגעלד. איהם האָט זיך איינגעגעבען צו ווירקען נאָר אויף איין זיבען-יעהריגען קראַנקען יונגעלע. נאָר מיט אַמאָל איז ער זיך צונויפגעקומען מיט מענדלען און פלעגט שעה'ן לאַנג אָב-זיצען מיט איהם אין אַ ווינקעל און סוד'ען זיך. די קינדער האָבען נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס דאָס בעדייט. מיט אַמאָל איז אברהמיל פערשוואונדען געוואָרען און מעהר נישט געוויזען זיך אין קאַזאַרמע.

עס איז פערביי אַ חודש. איינמאָל, ביינאַכט האָבען צוויי סאָלדאטען אַריינגעטראָגען אין קאַזאַרמע אַ שינעל, אין וועלכען עס איז געווען עטוואָס איינגעוויקעלט, האָבען עס אַוועקגעלעגט אויף דער ערד און מיט די ווערטער: „נעהמט עס צו. דאָס איז אייערס“, זענען זיי צוריק אַוועק. די קינדער האָבען פונאַנדער-געוויקעלט דעם שינעל און געפונען דאָרטען אברהמיל'ען. איב-גאַנצען אַ צוהאַקטען אַ צובלוטיגטען, מיט אַ בלויען געשוואַלע-נעם און צושניטענעם רוקען ביז די ענטבלויזטע ביינער. ער איז געווען אָהן פעוואוסטזיין. מ'האָט איהם בעשפריצט מיט וואַסער, געבראַכט צו זיך, האָט ער געבעטען מיזאָל מיט איהם זאָגען „דוויי. קיינער האָט נישט געוואוסט אויסוועניג, האָט מען מיט

איהם געזאגט „על חטאי, נאך איידער ער האָט געענדיגט, האָט ער ווידער פּערלוירען דאָס בעוואוסטזיין און צו אינדערפריה געשטאַרבען. מ'האָט ערלויבט די קינדער מקבר זיין איהם ווי אַ יודען. שפעטער האָבען ווי זיך דערוואוסט, אַז אונטער דער ווירקונג פון מענדלען האָט אברהמ'ל בעשטימט תשובה טהון און מוסר נפש זיין זיך על קדוש השם. איינמאָל, אַז מ'האָט די גע'שמד'טע קינדער געפיהרט אין קירך, האָט ער אַראַפגעריסען זעם צלמ'ל, גענומען איהם טרעטען מיט די פיס און זידלען. מ'האָט איהם באַרד אַרעסטירט, גע'משפט און פּער'משפט צו פינפהונדערט ריטער - „סקוואַז סטראַיאַ“.

ווי שטאַרק די קינדער האָבען זיך נישט געהאַלטען, דאָך האָט זיך זייער צאָהל אַלץ געמינערט. פיל זענען געשטאַרבען פון די קלעפּ און אַפּבאַהרונג. עטליכע האָבען זיך גענומען דאָס לעבען. דערצו האָט מען פון זיי אויסגעטיילט אַ קינדער צוואַנג-ציג און איבערגעגעבען אין די דערפער צו פויעריס. דאָרט זע-נען זיי אויסגעשטאַנען שרעקליכע ענוים. אַפּגעריסען פון די חברים, זענען זיי ביסלעכווייז פּערגרעפט געוואָרען און כמעט אַלע האָבען זיך גע'שמד'ט. צווישען די אַפּגעשיקטע אין דאָרף איז געווען אויך מענדעל. ער איז אַנטלאָפּען פון פויער, צו וועלכען מ'האָט איהם אַפּגעגעבען. מען האָט איהם געכאַפט, שטאַרק געשמיסען און אומגעקעהרט צום בעל-הבית. אין גילען איז ער ווידער אַנטלאָפּען. דאָס מאָל, אַז מען האָט איהם גע-כאַפט און געבראַכט משפּט'ן, האָט ער זיך אַרויסגעוואָרפען פון פענסטער פון דריטען שטאַק און איז גע'הרג'עט געוואָרען.

דאָס איז שוין געווען אויפ'ן צווייטען יאָהר. די קאַנטאָ-ניסטען זענען געווען אַפּגעשיקט אין וויאַטקע. פון צוויייהונדערט קינדער זענען געבליבען יודען נאָך צוועלף. דער אַנפיהרער זייערער אויף מענדעל'ס אָרט איז געוואָרען גרשון פּאַלק. ער האָט געהאַט אַ שטאַרקען איינפלוס אויף די חברים און זיי זע-נען אַלע געבליבען יודען. זיי האָבען איינגעפיהרט צווישען זיך בנוגע צי יודישקייט די זעלבע שטרענגקייט וואָס האָט געהערשט אין קאַזאַרמע. זיי האָבען פּערשריבען אין פּנסק תקנות, וועלכע

בעשטראָפונג עס קומט פאַר יעדער עבירה: פאַר פּענאַלעלען אַ דאוונען אומדערוואַלען צעהן שמיץ. שבת-צוואַנציג, פאַר הלול שבת פון צעהן ביז דרייסיג שמיץ. פאַר עסען טרפה פּופּ-ציג שמיץ. מען האָט שטרענג אויסגעפיהרט די שטראַפּען און קיינער פון דער מאַכט האָט נישט געוואוסט דערפון.

גאַנצע פיער יאָהר האָבען זיך געצויגען די ענוים. נאָר ביסלעכווייז האָבען די תּלמידי אײנגעמידט זיך און אַ מאַך גע-טהן מיטן האַנט אויף די קינדער. אײניגע האָבען אפילו בע-קומען אַ געוויסען דרך ארץ פאַר זייער מוטיגער שטאַרקייט אין גלויבען. אײן מאָל איז געקומען אַנאַלטער גענעראַל, האָט זיי אַרויסגערופען און געפרעגט:

— איהר זייט יודען?

— מיר זענען יודען, אייער וויסאַקאָ פּרעוואַסכאָדיטעל-סטוואָ—האָבען זיי געענטפערט אין אײן קול.

— און איהר ווילט זיך בשום אופן נישט שמדן?—

— בשום אופן נישט, אייער וויסאַקאָפּרעוואַסכאָדיטעלסטוואָ.

— איך לויב אייך!—האָט זיי געזאָגט דער גענעראַל.

בלייבט אויף ווייטער טריי אייער גאָט. ווער עס איז טריי זיין גאָט, איז טריי זיין קיסר.

די ווערטער האָבען געמאַכט אַנאונגעווערן אײנדרוק אויף די קינדער. צווישען זיי האָט זיך געשאַפען אַ לעגענדע אַז דער גענעראַל איז געווען אַ פּערשטעלטער אליהו הנביא.

פון דעמאָלט אָן האָט זיך זייער לאַגע פּערבעסערט. צום

פּינפטען יאָהר האָט מען זיי בעפרייט אויף יום-כּפור און ער-

לויבט צו דאווענען מיט אַ מנין. קיין יודען זענען אין שטאַדט

נישט געווען, האָבען זיי אַליין אײנגעאַרדענט אַ מנין. פון די

זעלטענע גראַשענס וואָס זיי פלעגען בעקומען האָבען זיי געהאַט

אַבגעשפּאַרט אַכט און דרייסיג קאָפּיקעס. פאַר דעם געלד האָ-

בען זיי געקויפט ביי אַ דורכגעהענדען פּערשיקטען יודען פאַר

פּרומצעהן קאָפּ. אַ סדור, פאַר דריי קאָפּיקעס געדונגען אַ בעזונ-

דער חדר אויף דאוונען און פאַר צעהן קאָפּ. געקויפט ליכט.

גרשן האָט געדאווענט פּאַרן עמוד. בשעת ער האָט אָנגעהויבען

זינגען אויפ'ן קול, כל נדרי" האָט זיך פון דרויסען דערהערט אַ געוויין, וועלכער איז געוואָרען אַלץ העכער, שטאַרקער און ביטערער. אַז מען איז אַרויסגעגאַנגען, האָט מען דערנעהן אַז אַרום הויז שטעהען ביי פופציג קינדער, פון די גע'שמד'טע, וועלכע וואָגען נישט אַריינגעהן אין הויז, און זאָגען נאָך מיט אַ גרויס געוויין „כל נדרי“.

אַז די קאַנטאַניסטען איז געוואָרען אַכצעהן יאָהר, האָט מען זיי פעררעכענט פאַר סאַלדאַטען און ערלויבט חתונה האָ-גען, וואו אָבער קריגט מען יודישע טעכטער? האָט מען זיך אַנעצה געגעבען. מען פלעגט אָבוואַרטען די עטאַפען וואָס גע-הען קיין סיביר. אין יעדען עטאַפּ פלעגען זיך געפינען עטליכע מערשיקטע יודען וואָס זענען געגאַנגען מיט די פאַמיליעס. אָט ביי זיי פלעגען די קאַנטאַניסטען קויפען מיידלעך פאַר ווייבער. נרצון האָט געקויפט אַ ווייב פאַר צוועלף רובל. ער האָט אָב-געלעבט מיט איהר זעכציג יאָהר, און זי האָט איהם געבוירען דריי און צוואַנציג קינדער.

זיי גאַנצע פינף און צוואַנציג-יעהריגע דינסט איז גרשון אָפּגעקומען אין וויאַטקע, איז געבליבען דאָ אַ תושב, גענומען האַנדלען און ביסלעכווייז געוואָרען אַ גביר.

דער אַלטער פאַלק האָט מיר דערצעהלט זיין לעבענס-געשיכטע מיט אַ פרעהליכען טאָן פון אַ זיגער. און ער איז דאָך באַמה געווען אַ זיגער: מנצח געווען ניקאָלאַיען און זיין איי-זענעם רעזשים! די שרעקליכסטע ענוים וואָס איהם איז אויס-געקומען איבערצוטראַגען, האָבען נישט אונטערגעריסען זיין לע-בענס-קראַפט. פערקעהרט, דאָס זיין אויף דער פרייער לופט, די רעגעלמעסיגקייט פון לעבען און אַרבייט און די גראַבע אָבער זעטיגט שפייז האָבען פערשטאַרקט זיין גוף אַזוי ווי די יסורים האָבען פערשטאַרקט זיין נשמה.

ער האָט זיך פאַר פאַר ביהמט מיט זיינע אייניקלעך: פעהאַן אַזוישען זיי דאָקטורים, אַדוואָקאַטען, אינושעניערן. ער האָט מיר בעוויזען אַ פאַטאַגראַפיש בילד פונם עלטסטען אור-אייניקעל, וואָס ער האָט די טעג בעקומען.

— זיין פאמיליע איז מעלניקאוו, מיין טאכטערס אַנ'אייני-קעל. ער איז אַ סטודענט אין פעטערבורג. אפשר וועט איהר זיך מיט איהם טרעפען אין פעטערבורג, גיט איהם אָב אַ גרוס פון עלטער-זיידען. זאָגט איהם, אַז איך בין אויך דורכגעגאַנגען אַנ'אויוערויטעס, ניקאָלאַי פּאַוּלאָוויטשעס אַוניווערויטעט. און כאַטש איך בין נישט קיין דאָקטאָר, דאַרף ער זיך מיט מיר נישט שעמען.

איהם האָב אַנגעקוקט דאָס בילד. דער אוראייניקעל האָט קיין שום עהגליכקייט נישט געהאַט מיט'ן עלטער-זיידען. אַ אויסגעווייקט אינטעליגענט פנים אין ברילען.

עס איז פערביי אַ יאָהר.

איינמאָל קומענדיג צו מיינעם אַ גוטען בעקאַנטען רוסי-שען אַרוואַקאַט און פּאָליטישען פּלל-טהוער, האָב איך ביי איהם געטראָפּן ביים טיי-טיש, צוואַמען מיט די היים-לייט, אַ יונגע-מאַן, אַ סטודענט מיט אַ טיפּיש יודישען אויסזעהן, אין ברילען. מ'האַט מיר איהם פּאָרגעשטעלט: „מעלניקאָוו“. מיר האָט זיך אַ דאָס געטהון, אַז איך האָב איהם שוין ערגיץ געזעהן און גע-צערט די פּאָמיליע. נאָר איך האָב זיך נישט אָבגעשטעלט אויף דעם: וועניג מענשען בעגעגענט מען אין לעבען.

מיין בעקאַנטער אַרוואַקאַט איז געווען אַ בעוואוסטער יו-דען-פריינד און איז עטליכע מאָל אַרויסגעטראָטען אין גאָס-דאָרטטוועגע דומע, אין וועלכער ער איז געווען אַ מיטגליד, מיט שאַרפע רעדעס געגען דער אַנטיסעמיטישער פּאָליטיק פון דער רעגירונג. איצט האָבען מיר אויך געשמעסט אויף דער טעמאַ. פּאַקטען וועגען יודישער רעכטלאָזיקייט זענען געווען גענוג.

— אַט איך וועל איך דערצעהלען אַ פּאַקט, וועלכער שטייגט איבער אַנדערע נבלות פון דער רעגירונג בנוגע צו יו-דען-האַט זיך אָבגערופען דער בעל-הבית-אַט דער יונגערמאַן, — האָט ער אָנגעוויזען אויף מעלניקאָוו, — מיין זוהנס אַ הבר, האָט

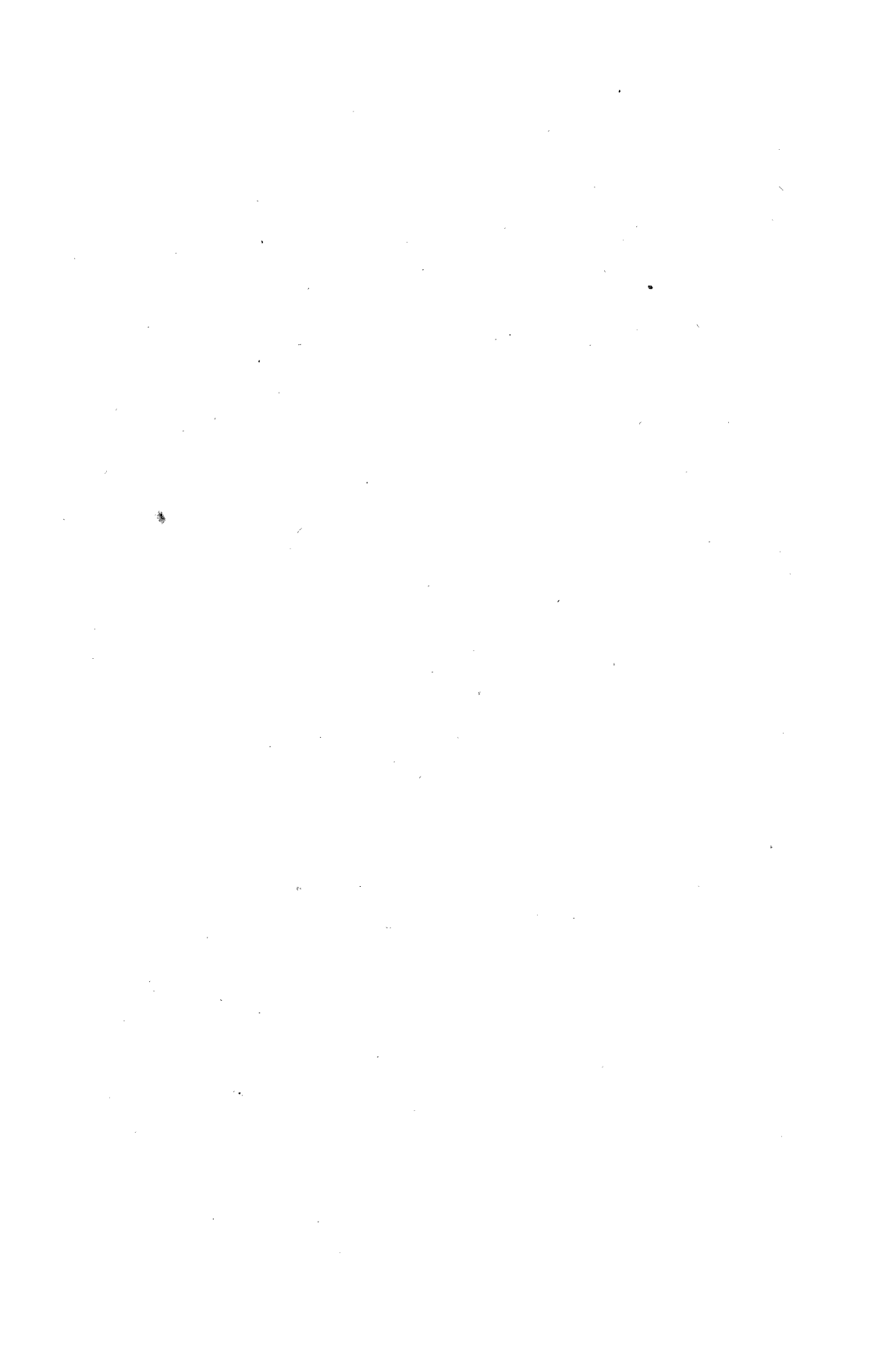
געהאט דאָס אומגליק געבוירען צו יוערען אַ יוד. פריהער איז ער אויסגעשטאַנען פיל צרות ביז ער איז אָנגעקומען אין גימ-נאַזיע, ביז ער האָט זי געענדיגט. געקומען צום אוניווערזיטעט—די פּראָצענט-נאַרמע און די „זשערעפיאָוקע“. בקיצור, נישטאַ קיין מעגליכקייט אָנצוקומען. פערלירען אַ גאַנץ יאָהר און עס איז פּאַרגעשטאַנען צו פערלירען אַ צווייטען און אַ דריטען. מיט אַמאָל האָט זיך געפונען אַנאָיסיגאַנג. אין פינלאַנד, אין וויבאַרג, איז דאָ אַ פּריסטער מיט'ן נאָמען פּיר, וועלכער, פאַר אַ געווי-סע סומע, פערשרייבט יודען אַלס געטויפטע, נישט מאָהנענדיג פון זיי קיין שום צערעמאָניע, קיין שום רעליגיעזען אַקט. זיי זעהען איהם אפילו נישט אָן אין די אויגען. אַ פּראָסטע פאַר-מאַליטעט. האָבען זיך פיל יודישע יונגעלייט, און צווישען זיי אויך ה' מעלניקאָוו, בענוצט מיט דעם און, בעקומענדיג אַ פאַ-פּיר, אַז זיי זענען געטויפט, זענען זיי גלייך אָנגעקומען אין אוניווערזיטעט. שטעלט-זשע אייך פאַר! איצט האָט דער הייליג-סטער סינאָד אָנגענומען אַ בעשלוס, אַז די אַלע, וואָס האָבען זיך געטויפט ביים פּריסטער פּיר, רעכענען זיך פאַר נישט גע-טויפטע און פלייבען ביי זייערע בעגרענצטע יודישע רעכט. נאָך דער ערקלערונג האָט מען מעלניקאָוו'ן און זיינע חברים אויסגעשלאָסען פון אוניווערזיטעט און איצט שיקט מען איהם ארויס ווי אַ רעכטלאָזיגען פון פעטערבורג. וואָס זאָגט איהר אויף דער נבלה?

איך האָב אַ בליק געטהון אויף מעלניקאָוו'ן און דאָס מאָל האָב איך זיך דערמאָהנט, אַז דאָס האָב איך זיין בילד געזעהן ביים אַלטן פּאַלקין. יענער האָט, דוכט זיך, אָנגערופען די פאַ-מיליע מעלניקאָוו.

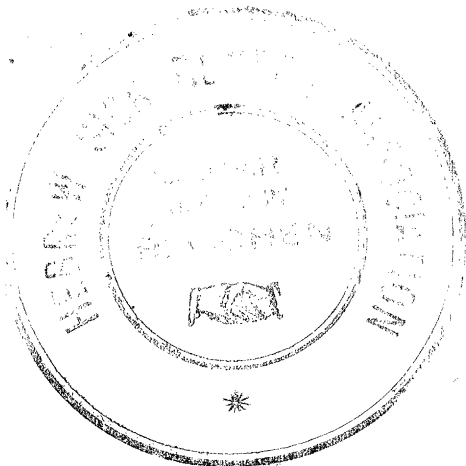
—זאָגט מיר, —האָב איך זיך געווענדט צום סטודענט, — איהר האָט אַנ'עלטער-זיידען אין וויאַטקע? גרשון פּאַלקין? מעלניקאָוו האָט זיך דערפרעהט.

—אָ, יאָ! פון וואָנען ווייסט איהר? איהר קענט איהם?
—איך האָב זיך מיט איהם דאָס פאַריגע יאָהר בעקענט.
ער האָט מיר אייער פּאַטאַנראַמיש בילד בעוויזען.

—אזוי? בעקענט זיך? נו, וואָס פאַר אַ איינדרוק האָט ער
 אויף אייך געמאַכט? נישט אמת, אַנאַריגינעלער זקן?
 —אָ, זעהר אַנאַריגינעלער!—האַב איך מספּים געווען און
 דערצעהלט דעם אַדוואָקאַט וועגען מעלניקאָוו'ס עלטער-זיידען,
 וואָס ער האָט אויסגעליטען און אויסגעשטאַנען.
 מעלניקאָוו האָט צוגעהערט מיין ערצעהלונג מיט אַ צו-
 פרידענער מינע, האָט צוגעשאַקעלט מיט'ן קאָפּ. אַז איך האָב
 געענדיגט, האָט ער זיך אָבגערופען צום אַדוואָקאַט:
 —ווי איהר זעהט, איז עס ביי אונז בירושה אין דער
 משפּחה: מיין עלטער-זיידע האָט אויך גענוג איבערגעליטען פון
 זיין יודישקייט...
 —נישט פון זיין יודישקייט, נאָר פאַר זיין יודישקייט,—
 האָב איך איהם פּערריכט...
 מעלניקאָוו האָט נישט פּערשטאַנען דעם אונטערשיד צווי-
 שן די צוויי ווערטער. נישט פּערשטאַנען האָט זיי אויך דער
 יודען-פּריינדליכער אַדוואָקאַט...

צווישען גרים

—סטעפאן!

עס קומט אריין אַנ'עלטערער פויער אין אַנ'אָבגעטראַגענעם
פעלצער מיט אַנ'אויסגעריבענעם באַראַשקענעם היטעל אונטערין
אַרעם, אַ געוועהנליך פויעריש געזיכט, אַנ'אויסגעהאַרעוועטס, מיט
אַ שיטער בלאַנד בערדעל; שטעלט זיך אָפּ ביי דער טהיר שטיל
אין געהאַרכזאַם. דאָס איז אַ סטרוזש אינ'ם הויז פון מיינע בע-
קאַנטע אין צאַריצין, צו וועמען איך בין פערפאַהרען אויף
עטליכע טעג.

איך קוק זיך צו אויפמערקזאַמער צום סטרוזש און בע-
מערק אייניגע איינצעלהייטען. זיין שטילקייט איז נישט קיין
עניוּת פון אַנ'אונטערטעניגען קנעכט זי איז אַ טיפערע, אַנ-
אינערליכע, לייכט זיך אין די אויגען און דריקט זיך אויס אין
דער פיגור: דער קאַפּ איז אויף אַ בעזונדער אופן אָנגעפויגען
אַן אַ זייט, דער רוקען אויסגעפויגען...

—סטעפאן: וועסט מאַרגען אינדערפריה געהן אין שוהל
דאָווענען?—פרעגט איהם די ווירטין.

—מען דארף, פערשטעהט זיך, געהן... פאָרס שבת...—
ענטפערט סטעפאָן שטיל און הויבט אויף די אויגען. אין זיי
דריקט זיך דייטליך אויס אַ יודישע עניוּת, אַ טיפע און אַ רע-
ליגיעזע.

אַט די אונגעווענהליכע ציוניפּאָרונג פון אַ טיפיש-רוסי-
שען פויער מיט „שבת“ און „שול“ וואונדערט מיך נישט. איך
ווייס שוין, אַז סטעפאָן, אַ געווענהליכער רוסישער פויער פון
כאַרקאָווער גובערניע, געהערט צו דער סעקטע „פּעריודישטע“,
וועלכע בעשטעהט פון עכטע גרים. סטעפאָן (זיין גר'שער נאָ-
מען איז „אברהם“) דינט שוין מעהר ווי צעהן יאָהר ביי מינע
בעקאַנטע און זיי האָבען מיר פיל דערצעהלט וועגען זיין פרומ-
קייט און ריהרענדער נאַאיווער איבערגעגעבענקייט דעם יודענטום.
די ווירטין האָט איהם אַריינגערופען, ער זאָל געהן מיט מיר
מאָרגען אין זייער גר'שער שול.

—אדרבא, האָט ער איינגעשטימט, האָט אַ וואָרף געטוהן
אויף מיר אַ צאַרטען בליק און איז שטיל אַרויס פון צימער.

3

וועגען דער סעקטע „פּעריודישטע“ האָב איך געהאַט אַ
קנאַפע פאָרשטעלונג, ביז איך האָב זיך נישט בעגעגענט מיט
איהרע אָנהענגער אין צאַריצין, וואו עס וואוינען עטליכע הונ-
דערט געזינדען גרים, אַלע געוועזענע פויערים פון סאַראַטאָווער
גובערניע. מעהרסטענטייל זענען זיי פוהרמאַנעס און בעלי-
מלאכות, פּערהאַן אויך קליין-הענדלער. זיי פיהרען אַ שטיל
צייכטער און אָרענטליך לעבען, זיי צייכענען זיך אויס מיט זייער
אַרבייטסזאַמקייט און זענען שטרענג מקיים אַלע יודישע דינים און
מנהגים. זיי האָבען זייערע בעזונדערע שוהלען, זייערע חדרים,
מלמדים, שוחטים. די רייכע שיקען זייערע קינדער אין יודישע
שטעדט, איבערהויפט אין ליטא, אין די ישיבות. מיט די אָרטיגע
ווערן בעגעגענען זיך די גרים וועניג, ווייל די יודען האַלטען

זיך פון זיי פון דערווייטען. זיי אָבער בעציהען זיך צו יודען מיט גרויס יראת הכבוד, ווי צו מענשען, וואָס שטאַמען פון די ביבלישע אָבות: מתחתן זיין זיך מיט אַ יודען רעכענט אַ גר פאַר זיך פאַר'ן גרעסטען כבוד.

אין צאָרצין וואוינט בלויו אַ קליינער טייל גרים. אין גאַנץ רוסלאַנד רעכענט זיך איבער הונדערט טויזענד אַזעלכע „פעריודישטע“. נאָהנט צו די „פעריודישטע“ זענען די סעקטעס „מאָלאָקאָנער“ און איבערהויפט „סופאַטניקעס“. די לעצטע צוויי סעקטעס האָבען עטליכע מיליאָן אָנהענגער. די „הויפט-פונקטען“, וואו עס געפינען זיך די „פעריודישטע“, איז דער וואָלאָגאָ-קאָנט אין קאָוקאַז. צעהנדליגער דערפער אויף דער וואָלאָגאָ און גאַנצע קאָוקאַזען-„סטאַניצעס“ אויף קאָוקאַז זענען בעזעצט דורכאויס מיט „פעריודישטע“. מיט עטליכע יאָהר צוריק איז אין איינער פון די „סטאַניצעס“ פערפֿאַהרען דער בעקאַנטער טעריטאָריאַליסט שריר. די גרים, עכטע קאָוקאַזען, האָבען זיך זעהר פּראַיני-טערעסירט מיט זיינע ערצעהלונגען וועגען דער טעריטאָריאַלי-סטישער בעוועגונג און האָט אַרויסגעזאָגט אַ גרייטיקייט אַריבער-צופֿאַהרען אויף אַ יודישער טעריטאָריע, ווען אַזעלכע וועט זיך שאַפען. זיי האָבען בעגלייט זייער צופעליגען גאַסט, דעם אָנ-זאָגער פון יודישער אויפלעבונג, מיט פאַקעל-צוגען און רייטער-געלאָף און שיסעריי.

מיט פיר יאָהר צוריק האָט זיך צווישען די וואָלאָגאָ-גרים פערשפּרייט די ציוניסטישע בעוועגונג. אָנגעהויבען האָט זיך עס פון אַ לעגענדע. צו זיי איז דערגאַנגען אַבאָבאָלאָנג פון מאַקס גאַרדויס אַ רעדע, אין וועלכער עס זענען געווען די ווערטער: „דונער און בליץ“. די ווערטער האָבען געמאַכט אַ שטאַרקען איינדרוק אויף די גרים און זיי האָבען זיי אויסגעטייטשט אויף אַזאַ אופן „דער דונער האָט שוין אָבגעדונערט און דער בליץ האָט שוין אָבגעבליצט. גאַט'ס שעה איז אָנגעשטאַנען אַזן משיח איז געקומען“. פאַר משיח'ן האָט מען געהאַלטען, פערשטעהט זיך, הערצליען. עס האָט זיך פערשפּרייט אַ קלאָנג, אַז פאַלע-סטאַנאַ געהערט צו יודען, און מען דאַרף זיך איילען קויפֿען

דאָרט ערד, אַנדערע זאָלען זי נישט פּערכאַפּען. ווי געוועהנליך, האָט מען בעשטימט שיקען שלוחים-אויספּאַרשער. די שלוחים זענען געקומען קיין סאַראַטאָוו צום אָרטיגען ציוניסטישען קאָמי-טעט און האָבען בשום אופן נישט געוואָלט גלויבען, אָ פּאַלע-סטינאַ געהערט נאָך נישט יודען. עטליכע צעהנדליג געזינדען זענען אַריבערגעפּאָהרען קיין פּאַלעסטינאַ און זיך דאָרט איינגעאַרדענט אין די יודישע קאָלאָניעס.

וועגען דער שאַפונג פון דער „סעקטע“ און איהרע גרינדער האָבען די אָרטיגע גרים זעהר אַ שוואַכע פּאַרשטעלונג (אייניגע רעכענען, אַז זיי שטאַמען פון די האַזאַרען, פּוורים). דערפאַר זענען ביי זיי פּערפליבען פּריש די ערינערונגען וועגען די שרעקליכע פּערפּאָלגונגען, וואָס זייערע זיידעס און עלטערן זענען אויסגעשטאַנען פאַר זייער יודישקייט. צווישען אַנדערע האָט מען מיר דערצעהלט די פּאָלגענדע לעגענדע:

איינמאָל איז ניקאָלאַי דער ערשטער געפּאָהרען איבער קובאַנער קאַנט. פון איין סטאַניצע זענען איהם אַרויס אַנטקעגען מיט אַ קבלת-פנים קאָזאַקען גרים מיט אַ ספר-תורה. אויסגעשטעלט זיך, שטעהען ווי העלדען. גאָר די היטלען נעהמען זיי נישט אַראָב.

דער קייזער האָט דאָס דערזעהן און צעשריען זיך:
— וואָס איז דאָס פאַר אַ בונט! די היטלען אַראָב!
דער הויפט-קאָמאַנדיר איז אַרויסגעטרעטען און געזאָגט:
— אייער קייזערליכע מאַיעסטעט, דאָס איז נישט קיין בונט. זייער גלויבען ערלויבט זיי נישט אַראָבצונעהמען די היטלען. זיי האַלטען זיך ביים יודישען גלויבען.
— ווי הייסט „ביים יודישען גלויבען“? ווי קאָן דאָס אַ קאָ-זאַק געהערען צום יודישען גלויבען?
— זיי זענען געווען פּראַוואַסלאַוונע, נאָר זיי האָבען זיך מגיר געווען.

ווי ניקאָלאַי האָט עס דערהערט, איז ער אַריין אין אַ שרעקליכען גרימזאַרן. איז אויכגעשפרונגען אויף די פיס אין

דער קארעטע, אין וועלכער ער איז געזעסען, און אויסגעשריען מיט א דונערנדען קול:

— איך וועל זיי, די מנוולים ווייזען, ווי אזוי אַבזאָגען זיך פון פראַוואַסלאַוונעם גלויבען גלייך זאָל מען זיי אלעמען פון קליין ביז גרויס שמיד...
נאָר ער האָט נישט געענדיגט דאָס וואָרט, איז בלייך גע-
וואָרען, האָט זיך אַראָפּגעלאָזט אויפ'ן אָרט, האָט זיך אָנגעכאַפּט מיט די הענד פאַר די עקען פון דער קארעטע און איז אזוי אַ פאַנגע צייט געזעסען מיט אַנ'אַראָפּגעלאָזטען קאַפּ. נאָכדעם האָט ער אויפּגעהויבען דעם קאַפּ, לאַנג געקוקט אויף דער ספר-תורה, און שטיל, ווי פאַר זיך, אַרויסגערעדט:

— לב מלכים ושרים ביד ד' (דאָס האַרץ פון קיסרים און האַרען איז אין גאַט'ס האַנד), האָט אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד און געהייסען פאַרען ווייטער. ער האָט בעפּוילדען נישט פערפאַלגען די גרים, נאָר אַריבערפיהרען זיי אין אַ ווייטערע סטאַניצע. פריהער האָט ער געהאַט בדעה, זיי שטאַרק צו בע-
שטראַפּען.

ג

אויף מאָרגען, שבת אינדערפריה, איז צו מיר געקומען סטעפּאַן, אַלץ אזא שטילער און געהאָרזאָמער. געווען איז ער אָנגעטון אין דעמוזעלבען אויסגעריבענעם פעלצער, וואָס נעכטען נאָר די האָר זענען געווען גלאַט-פערקעמט, די שטיוועל אויס-געפּוצט און דער האַדז אַרומגעוויקעלט מיט אַ ווייס טיכעל. אויפ'ן גר'ס גאַנצען אויסזעהן איז געלעגען אַ יום-טוב'דיגע שטימונג.

מיר זענען אוועק אין שוהל. איך האָב פערפיהרט אַ גע-שרעך מיט סטעפּאַנען. אויף מיין ערשטער פראַגע וועגען די גרים און זייער רעליגיעזער אויפפיהרונג האָט מיר סטעפּאַן מיט אַ טיפען צער געענטפערט:

— איך בין נישט שטארק בעהאווענט אין די זאכען: נישט געלערנט. קאם-קאם וואָס איך קלויב פונאַנדער די ווערטער אין סדור". גאָט האָט מיך נישט געלייטועליגט. דערפאר וועט מין ווהן זיין אַנ'אמת'ער יוד און אַ למדן... ער לערנט, גאָט צו דאַנקען אין דער ישיבה.

— וואו?

— אין ווילנאָ. געשיקט איהם אַהין. דאָרט האָט זיך געפון-
נען אַ גוטער מענטש, האָט איהם גענומען צו זיך און וואָלט
איהם ווי אַנ'אייגען קינד... נישט לאַנג האָט מען דאָרט געפראָ-
וועט זיין „בר מצוה", געזאָגט אַ „דרשה", אַלץ ווי געהעריג. —
האָט ער געענדיגט מיט אַ שטאַלצער פרייד. אַ ווילע געשוויגען,
נאָכדעם אַרויסגערעדט שטיל און האַרציג:

— איך קלער פאַהרען קיין „פאַלעסטינקע" (דאָס וואָרט
„פאַלעסטינקע" האָט ער אַרויסגערעדט מיט אַ בעזונדער צערט-
ליכקייט), קויפען דאָרט אַ שטיקעל ערד און בעזעצען זיך. נאָר
ווער ווייסט אויב גאָט וועט מוכה זיין! מען זאָגט—די שעה איז
נאָך נישט געקומען. מען לאָזט נאָך נישט אַריין קיין „פאַ-
לעסטינקע".

געקומען אין שוהל. זי געפינט זיך אין הינטערשטען
שטאָק פון אַ צווייגאַרענדיגען הויז (אין צווייטען שטאָק איז די
יודישע שוהל). אַ הויכער חדר, ווייסע ווענט, פראָסטע הילצער-
נע בענק, אַ קליינער איינפאַכער אַרון-קודש מיט אַנ'עמוד. אין
מיטען חדר אַ פראָסטער טיש, בעדעקט מיט אַ ווייסען טישטון.
די איינציגע בעצירונג איז דער מיט גאַלד געשטיקטער פרוכח.
ביי דער שוהל צוויי חדרים. אין איינעם איז די ווייבערשע
שוהל, אין צווייטען וואוינט דער שמש.

מען האָט זיך נאָר-וואָס געשטעלט דאווענען. ביי צוויי
מנינים גרים, אַלטע און יונגע, אויפ'ן אַנקוק, טיפישע פויערים
פון גרויס-רוסלאַנד, אין טליתים מיט סידורים (מיט אַ רוסישער
איבערזעצונג) אין די הענד, זענען געשטאַנען און שטיל געדאָ-
ווענט, אַרויסוויידיענדיג שווער און האָרט די לשון-קודש'דיגע
ווערטער. ביים עמוד איז געשטאַנען אַ מאַן פון אַ יאָהר פער-

ציג, פון א ריזיגען וואקס, א ברייטבייניגער, א הויכער, מיט
 אנטפּענעם סלאווישען פנים, א ביסעל פונאנדערגעשוואומענע
 שטריכען פון געזיכט, בלויע אויגען און א ברייטע געלע באַרד,
 פונאנדערגעקעמט ווי א קאַפּאַטע. געווען איז ער אין א יאַר-
 מולקע, פון אונטער וועלכער עס זענען אַראָפּגעהאַנגען צוויי
 דיקע געלע פאות. געזאָגט האָט ער די תפילות מיט'ן געוועהנ-
 ליכען סקאַרבאַווען שבת-נגון, געזאָגט גלאַט און אַרויסגערעדט
 זעהר ריכטיג די ווערטער, אפילו א ביסעל צו ריכטיג, מעהר
 נישט דער "ה" איז ביי איהם אַרויסגעקומען צו-האַרט, מיט
 האַלז-קלאַנג. געדאַווענט האָט ער מיט התלהבות, פון צייט צו
 צייט אויסגעשריען: "אי—אי", האָט פּערוואָרפּען דעם קאַפּ,
 פּערגלאַצט מיט די אויגען, אויסגעשפּרייט די הענד, און אויף
 זיין פנים האָט זיך אויסגעדריקט אַ בעגייסטערטער טרויער. דאָס
 אַלץ איז ביי איהם אַרויסגעקומען אַזוי פּראָסט און נאַטירליך,
 אַז אין קיין איין בעוועגונג זיינער האָט זיך נישט געפיהלט קיין
 געמאַכטקייט און עס האָט אויסגעוויזען גאַנץ נאַטירליך, וואָס
 דער ריזיגער סלאַו, מיט אַ טיפּישען פנים פון אַ דאָרף-פויער,
 דאַווענט מיט דערזעלבער התלהבות, ווי אַ קאַצקער חסיד. אַזוי
 איז שוין דער כּח פון אַ טיפּער ערנסטער שטימונג.

געענדיגט "שחרית", איז דער חזן אַוועק פון עמוד, האָט
 מיט אַ גרויס קאָלירט טיכעל אָפּגעווישט דעם שטערען, אויף
 וועלכען ס'זענען געווען אַרויסגעטראָטען גרויסע טראָפען שווייס,
 און האָט זיך אומגעקוקט. בעמערקענדיג מיך, אַ פּרעמדען מענ-
 שען, האָט ער אויפּגעקוקט אַנגעקוקט, נאָכדעם צוגעגאַנגען און
 פּראָסט און האַרציג דערלאַנגט מיר די האַנד.

—שלום עליכם!

און באַלד געפּרענגט:

—מען קאָן אייך אויפּרופּען צו דער תּורה?

—אדרבא—האַב איך געענטפּערט און צוגעגעבען, איך

בין אַ כּהן.

—דאָס איז אונז זעהר אָנגענעהם.—האַט ער געענטפּערט

מיט א קאָנטעטען שמיילעל, מיר, גרים, האָבען דאָך נישט קיין אייגענע כהנים.

מען איז צוגעטראָטען צו לייענען די תורה. געלייענט האָט דערזעלבער חזן, נאָר ביים טיש איז געשטאַנען נאָך אַ גר און פאָרגעזאָגט איהם פון חומש. ביים לייענען די תורה האָט זיך דער חזן געפיהלט ווייט נישט אַזוי פריי, ווי פאָרן עמוד. נישט קוקענדיג אויפ'ן פאָרזאָגער, האָט ער פון צייט צו צייט געמאַכט גרייזען, אָבגעשטעלט זיך. דעמאַלט פלעגט זיך ביי די גרים ווייזען אַנאָגעשטרענגטער דערשראָקענער אויסדרוק אויף די פנימער און פון אַלע זייטען פלעגט מען האָסטיג נעהמען אונטערזאָגען.

מען האָט מיך אויפגערופען צוויי מאָל: כהן און במקום לוי. שלישי האָט מען אויפגערופען אַנאָלטישקען גר, אַנאָייני-געבוירענעס מיט טרעהרענדע אויגען. ער איז נישט זיכער צו-געגאַנגען צו דער בימה, מיט אַ ציטערנדע האַנד אָנגעריהרט מיט'ן ברעג טל ת דעם אָנגעוויזענעם אָרט, אַ קוש געטהון און אָנגעהויבען מיט אַ ציטערענדען קול:

—בר... בר... כו...

און אָבגעשטעלט זיך אַ דערשראָקענער, אַ פערלירענער, מיט'ן אויסדרוק פון טיפסטען צער אין די אויגען. איבער דער שוהל האָט זיך פערשפרייט עפעט אַנאָונרו-היגיטי. פון אַלע זייטען האָט מען שנעל גענומען אונטערזאָ-גען איהם די ברכה, נאָר ווייל פיל האָבען אונטערגעזאָגט, האָט דער דערשראָקענער אַלטיטשקער זיך נאָך מעהר פערלירען און איבערגע'חזרט אַלץ מיט מעהר צער און שרעק:

—ברכו... ברכו...

עס האָט זיך בעקומען אַנאָונבעשרייבליך ריהרענדע סצע-נע. און אויב תפילות דערגעהען צום פסא הכבוד, האָט דער דערשראָקענער, ברכו" פון אַלטיטשקען סאַראַטאָוער פויער געוויס צאָרטיסגערופען אַ ציטער פון העכסטער חדוה אין אַלע עולמות און אָנגענומען געוואָרען פון גאָט, ווי די טיערסטע מתנה פון אַ מענשליך צעבראָכען האַרץ.

איך האָב אַרויפגעלעגט דעם אַלטיטשקען די האַנד אויף
דער פלייצע און שטיל און צאַרט געזאָגט איהם:
— זיידע, זאָגט מיר נאָך.

און לאַנגזאַם און אויסדריקליך פאַרגעזאָגט איהם די ברכה.
און ער האָט מיר נאָכגעזאָגט, ווי אַ געהאַרכזאַם קינד. דאָסזעלבע
איז געווען מיט דער לעצטער ברכה.

מען האָט אויפגערופען אַ בלאַנדען יונגענמאַן, וועלכער
איז געקומען שפּעט און איז געווען שטאַרק דערשראָקען. צי
האָט ער נישט פּערשפּעטיגט. דער חזן האָט איהם געמאַכט „מי
שברך“ און דערביי געגעבען אַ נאָמען זיין נייע-געבוירענער
טאָכטער. נאָכ'ן ליינען האָט דער חזן איהם אָפּגעגעבען מול-
טוב און געזאָגט מיט אַ שמייכל:

— אַ שענעם נאָמען געגעבען דיין טאָכטער: חוה, דאָס
הייסט „די מוטער פון אַלע לעבענדע“.

נאָכ'ן דאווענען האָבען די גרים איינער דעם אַנדערן, און,
אַרויסגעהענדיג פון שוהל, אויך די ווייבער געזאָגט אויף יודיש
„גוט שבת!“

ז

מיך האָט בעזונדערס פּעראינטערעסירט דער חזן, יעקב ז.
איך האָב זיך דערוואוסט, אַז ער איז אַ פּוהרמאַן און רעכענט
זיך צווישען די גרים פאַר'ן גרעסטען למדן. מען האָט מיר
איהם כאַראַקטעריזירט, ווי זעהר אַ פרומען. פאַר די צוואַנציג
יאָהר, וואָס ער וואוינט אין צאַריצין, האָט ער נישט דורכגע-
לאָזט קיין איין טאָג, ער זאָל נישט דאווענען אין שוהל. ווען
ביי איהם איז אַמאָל שבת קראַנק געוואָרען אַ זעהן, האָט ער
ביז נאָך הברלה נישט גערופּען דעם דאָקטאָר, אַ יודען, כדי
נישט שטערען זיין שבת-רוה, מען האָט מיר דערצעהלט עטליכע
ביישפּילען פון זיין שטרענגער אַרענטליכקייט און זיין גרייט-
קייט צו העלפען דעם צווייטען.

אין עטליכע טעג אַרום איז מיר אויסגעקומען זיך צו בעקענען מיט איהם און האָבען מיט איהם אַ געשפרעך.

—מיר זענען שוין אַלטע גרים, —האָט ער מיר געזאָגט מיט שטאַלץ, —אונזערע זיידעס האָבען נאָך פאַר ניקאַלאַי דעם ערשטען גע, סובאַטעויעט. זיי האָבען געוואוינט אין אַ דאָרף ביי דער וואָלגאַ. איך בין אויך געבוירען אינעם דאָרף. מיינע על-טערן האָבען זיך שוין מגיר געווען, געהאַלטען זיך פאַר יודען, אָבער זיי האָבען נישט געוואוסט פון יודישע דינים און מנהגים. איינמאָל איז צו אונז אין דאָרף געקומען אַ יוד, מען האָט איהם גערופען ר' דוד. ער האָט זיך צוגעקוקט, ווי מיר לעפען און געזאָגט: „איהר טראָגט דעם נאָמען „גרים“ און לעפען לעבט איהר ווי געצענדינער.“ ענטפערן מיר איהם: „לערן אונז.“ און ער האָט אונז אָנגעהויבען לערנען. קודם פל איז ער אַוועקגע-פאָהרען אין דער ליטאַ און געבראַכט אַ ספר-תורה, טליתים, תפילין, סידורים און אַנדערע הייליגע זאַכען און גענומען אונז לערנען, ווי צו בעגעהן זיך מיט זיי. נאָכדעם זאָגט ער: „מען דאַרף בויען אַ מקוה.“ ער האָט געוויווען—און מיר האָבען אויס-געבויט און איינגעאַרדענט אַ מקוה. איז געקומען פסח, האָט ער בעוויווען, ווי מען דאַרף כשר'ן די מיהל, באַקען מצות, בקיצור, ער האָט אונז מדרוך געווען אין אַלץ. אין דערזעלבער צייט האָט ער מיט די קינדער געלערנט עברי, חומש תנ"ך און אויס-געלערנט זיי דאַווענען. געווען איז ער אי חזן, אי מוהל, אי שוחט. אַזוי האָט ער פערבראַכט ביי רונז פיער יאָהר. געלעבט און געגעסען מיט אונז צוזאַמען. ער האָט נישט געמאַהנט ביי אונז קיין געצאַהלט. מיר האָבען איהם אַליין בעפרידיגט. אַט אַזוי האָט ער אונז געשטעלט אויף אַ דרך. נאָכדעם האָט ער געזאָגט:

—נו, איצט זענט איהר שוין אמת'ע יודען. איהר וויסט שוין אַלע דינים און מנהגים און קאָנט זיך בעגעהן אָהן מיר. און איז אַוועקגעפאָהרען.

ז. האָט מיר פיל דערצעהלט וועגען דעם לעפען פון זי, גרים אין צאַריצין. דערביי האָט ער אויסגעדריקט זיין טיפע,

צער, וואָס נישט אַלע גרים זענען גענוג פרום. נישט אַלע פיה-רען אַ שטרענג יודישען לעבען: אייניגע ערלויבען זיך געהן אין טראַקטיר טרינקען בראַנפּען, זענען מחלל שבת. אַז איך האָב איהם אויפגעוויזען, אַז צווישען יודען זענען אויך פאַרהאַן אַ סך נישט קיין פרומע, האָט ער אַ שאַקעל-געטהון מיט'ן קאַפּ און געענטפערט שטרענג:

— איהר האָט נישט וואָס צו פּערגלייכען אונז מיט יודען. מיר, גרים, דאַרפּען געדענקען אונזער שטאַנד. עס איז געזאַגט געוואָרען, אַז בשעת די יודען זענען אַרויס פון מצרים, זענען די גרים געווען פאַר זיי ווי אַ קרעץ. פאַרוואָס איז עס אַזוי געווען? ווייל יענע גרים האָבען נישט פּערשטאַנען זייער שטאַנד, וואָס פאַר אַ שטאַנד?

— אָט וואָס פאַר אַ שטאַנד, — האָט ער גענומען מיר ער-קלערען, — אין חומש שטעהט געשריבען: „און אַ בונד האָב איך פּערשניטען מיט מיין פּאָלק ישראל“. דאָס הייסט, גאָט האָט אויף אייביגע צייטען זיך פּערבונדען מיט זיין פּאָלק ישראל, האָט איהם געגעבען די תורה אויפ'ן באַרג סיני, געגעבען די תרי"ג מצות — זיי מקיים! נו, גוט. געהט אָבער דורך אַ צייט און גאָט זעהט דאָס פּאָלק ישראל איז נישט מקיים זיינע מצות, אַזוי זיך גאָט שטאַרק מצער. אָבער עס איז נישט צו מאַכען, דעפּ בונד איז פּערשניטען אויף אייביג און מען קאָן איהם נישט ברעכען. אָט זאָגט ער צום פּאָלק ישראל: „שווער איז דיר מקיים צו זיין אַלע מיינע תרי"ג מצות — היט לאָטש אָפּ פסח און יום-כּפור“. אָבער ישראל וויל דאָס אויך נישט טהון. איז זיך גאָט נאָכמעהר מצער. אָבער דעם בונד קאָן ער אַלץ נישט ברעכען. און ער זאָגט: „לאָטש דו ביזט נישט מקיים מיינע געבאָטען, פונדעסטוועגען ביזטו פאַרט מיין פּאָלק, ווייל אויך דיר ליגט די ברכה פון דיינע אור-עלטערן, מיינע טרייע קנעכט אברהם, יצחק ויעקב. אַזוי בעשטעהט עס מיט'ן פּאָלק ישראל. אַ יוד, מעג ער זיין ווי נישט פרום, בלייבט פאַרט א יוד, און אַלע ווייס'ן און זעהען ווער ער איז. אָבער אַ גוי וואָס איז ער? כל-זמן ער איז מקיים אַלע יודישע דינים — איז ער אַ יוד,

ווי אָבער ער טרעט אָב פון זיי: היינט דורכגעלאָזט אַ דאָוונען.
מאָרגען געגאַנגען אין טראַקטיר און זיך אָנגע'שיפור'ט, איבער-
מאָרגען מטמא געמאַכט די לעפצען מיט שענדליכע ווערטער—
איז ער אויס יוד. און יעדערער וועט זאָגען: וואָס פאַר אַ גר
איז ער! אַ שיכור'ער גוי, און נישט מעהר!"

ה

מען האָט מיר אָנגעוויזען, ווי אויף דעם אינטערעסאַנט-
סטען פּאַרשטעהער פון די צאַריצינער גרים אויף איינעם ב.,
וועלכער איז אויסגעשטאַנען אָהן אַ צאָהל רדיפות און צרות פאַר
זיין יודישקייט. מעהר ווי אַ העלפט לעבען האָט ער פערבראַכט
צוזאַמען מיט זיין ווייב און קינדער אין אַלערליי תּפּיסות. בלויז
די לעצטע יאָהרען האָט מען איהם געלאָזט צורוה. ער האָט זיך
בעזעצט אין צאַריצין און זיך בעשעפטיגט מיט קאָמיסיאָנען און
קליינע פּאָדראָדען. מיר איז נישט אויסגעקומען צו זוכען דעם
ב. דערוויסענדיג זיך, אַז עס איז געקומען אַ יוד, וועלכער אינ-
טערעסירט זיך מיט די אַרטיגע גרים, איז ער אַליין געקומען
צו מיר בעקענען זיך.

ב. האָט אויף מיר געמאַכט גאָר אַנאַנדער איינדרוק, ווי
ז. ביי איהם איז נישט געווען צו בעמערקען יענע שטרענגע
פרומקייט און רוהיגע שטאַרקייט, וואָס ביי ז.
אַ מאַן פון אַ יאָהר זעכציג אַ נידריגער, אַ שטאַרקער,
אַ ריהרעווידיגער מיט אַ נערוועזען געזיכט און קלאַגען, אַ ביסעל
כיטרען בליק פון די אויגען, רעדט גיך געשטאַלטיג מיט אַ גע-
לעכטערל. פון די ערשטע צוויי ווערטער איז געווען צו בע-
מערקען, אַז דאָס איז אַ דיאַלעקטיק, אַ מומחה אין רעליגיעזע
דיספּוטען. זיין געשפרעך איז דורכגעפלאַכטען מיט ציטאַטען פון
תּנ"ך. אפילו צו מיר איז ער אויך געקומען מיט אַ תּנ"ך, ווי
ער וואָלט זיך גרייטען האָבען מיט מיר אַ ופּוה. ער האָט מיר
ערקלערט פאַרוואָס ער שיידט זיך נישט מיטן תּנ"ך:

—דאָס לעפען איז אַ גיהנום. דער תנ"ך איז אַ נעץ.
מענטליכע גשמות זענען לעפעדיגע פישלעך. טראָג איך מיט זיך
שטענדיג די נעץ. טרעף איך אַ לעפעדיגען פישלעך—פערזאָרף
איך די נעץ און ציה עס אַרויס פון גיהנום.

פונאָדערפערעגען איהם האָב איך נישט בעדאַרפט. ער האָט
מיר אַליין דערצהלט די לאַנגע געשיכטע פון זיין דרייסיג-
יעהריגען מסירת-נפש פאַר יודישקייט. דערצהלט האָט ער ווע-
גען די צרות, וואָס ער איז אויסגעשטאַנען, אָהן אַ שום פער-
ביטערונג, נאָר מיט אַ פרייד, מיט אַ טאָן פון נצחון. איהם האָט
מען פערפאָלגט, געפייניגט און געפלאָגט, אָבער ער האָט שטענ-
דיג מנצח געווען זיינע פיינד און האָט זיי, לויט זיין אויסדרוק,
פערטריגט מיטן שווערד פון געטליכען וואָרט.

ב. האָט זיך נאָך אין דער יוגענד אָנגעהויבען פעריוודי-
שען. נאָר אַ לאַנגע צייט האָט ער עס געהאַלטען בסוד און
אפילו חתונה געהאַט מיט אַ קריסטין. בלויז אין 1874 אין על-
טער פון פינפאָונצוואַנציג יאָהר, האָט ער עפענטליך זיך אָפגע-
זאָגט פון קריסטליכען גלויבען און פערברענט די הייליגע ביל-
דער. אין דערזעלבער צייט איז ער זיך פונאָדערגעגאַנגען מיט
זיין קריסטליכער ויפּרוי און חתונה געהאַט מיט אַ גר'קע. מען
האַט איהם גע'מסר'ט—און פון דעמאָלט אָן האָבען זיך אָנגעהוי-
בען די פערפאָלגונגען געגען איהם. אַ יאָהר זעקס-זיבען האָט
מען איהם דאָ געהאַלטען אין טורמע, דאָ—אונטער דער אויפ-
זיכט פון דער פאָליציי, געמאַכט ביי איהם אונטערזוכונגען, גע-
שלעפט אויף דאָפּראַסען, געשיקט צו גייסטליכע, זיי זאָלען איהם
מחזיר למוטב זיין. וועגען אָט די ופּוּחים מיט די גייסטליכע
האַט ער דערצהלט זעהר גערן און מיט גרויס פערגעניגען.

—מען האָט מיך אַרויסגערופען צום גלח, ער זאָל מיך
איבערריידען. דער גלח איז געווען אַ פּעקאַנטער. גערופען האָט
מען איהם פּיאָדאַר. נעהם איך דעם תנ"ך, דעם קאַטעכיזם און
געה. געקומען. דער גלח האָט מיך בעגעגענט, אַ וויילע געקוקט
אויף מיר און פּרעגט:

—צו וועלכען גלויבען געהערסט דו?

— צום יודישען, זאָג איך.
 שרייט ער אויס:
 —הרג'ע מיך, וועל איך נישט גלויבען, אָו דו ביזט אַ
 יוד. ביזט נישט עהנליך אויף אַ יודען.
 —נישט עהנליך, און פאָרט אַ יוד.
 —און צו וועלכען גלויבען האָסטו פריהער אנגעהערט?
 —צום פראַוואַסלאָוונעם.
 —ווי-זשע, זאָגט ער, —איז עס מעגליך אַריבערגעהן פון
 פראַוואַסלאָוונעם גלויבען צום יודישען?
 —וואָס וואונדערט איהר זיך?— זאָג איך, —איך האָב זיך
 נאָר אומגעקעהרט צום שורש, צו דער אַלטער ביבעל...
 —און ווי אַווי, —פרעגט ער, —האָסטו פערניכטעט די אי-
 קאַנעס?
 —איך האָב אַבגעהיט דעם צווייטען געפאָט פון די עשרת
 הדברות, —האָב איך געענטפערט.
 אַ וויילע האָט דער גלח געשוויגען, נאָכדעם זאָגט ער:
 —און בראַנפען טרינקסטו?
 —איך טרינק.
 —נו, טאָ לאַמיר אויסטרינקען!
 איך האָב געשיקט גאָך בראַנפען און מיר האָבען געמאַכט
 אַ כוסה.
 —ווייסט-זאָגט צו מיר דער גלח, —איך זעה, אָו איך וועל
 מיט דיר גאַרנישט מאַכען. איך וועל דיך נישט מנצח זיין.
 —עס פערשטעהט זיך, —ענטפער איך, —ווי קומט עס, איהר
 זאָלט מיך מנצח זיין. עס איז נישט נאָך אייערע כחות.
 —איך וועל, —זאָגט ער, —אַנשרייבען, מען זאָל שיקען אַהער
 נאָך ניין גלחים. זאָלבע צעהנט וועלען מיר זיך ערשט נעהמען
 פאַר דיר.
 —מיט'ן גרעסטען פערגעניגען שרייבט זאָלען זיי קומען.
 און פאַר מיר האַמפערן זיך און דיספוטירן מיט גלחים
 איז געווען אַלץ איינס ווי טרינקען מעד, ווייל איך פלעג זיי
 צוקלאַפען, נישט מיט אַ שווערד, נאָר מיט'ן געטליכען וואָרט.

זענען טאָקי אַראָבעקומען די גלחים, האָבען זיך צונויפ-
געקליבען ביים גלח פּיאָדאַרין און האָבען מיך גערופען. מען
האַט אַרויסגעטראָגען אויפ'ן הויף אַ טיש, אַלע צעהן גלחים האָ-
בען זיך געזעצט אַרום טיש, מיר אויך געגעבען אַנאַרט און
עס האָט זיך אָנגעהויבען די אויספרעגונג.
— צו וואָס פאַר אַ פּאָלק געהערסטו?— פרעגט מיך איינער

פון די גלחים.

— איך געהער צום פּאָלק פון אברהם אָבינו, — ענטפער
איך. — איך בין אברהמ'ס אַ זון ווהן לויט'ן געפאָט. איהר געדענקט,
וואָס גאָט האָט געזאָגט אברהמ'ען: „און איך וועל דיך מאַכען
פאַר אַ פּאָלק אַ גרויס, אַ שטאַרקס און אַ פּיל-צאָהליגס“, אָט
צו דעם פּיל-צאָהליגען פּאָלק געהער איך אָן, איך—זכריה בן
אברהם.

איינער פון די גלחים, רודאַקאָוו, ווי ער האָט דערהערט
מיינע ווערטער, איז געוואָרען אַנאָיפגעקאָכטער, איז אויפגע-
שפרונגען פון אָרט, אַוועקגעלאָפען אין קיך און זיך אומגעקעהרט
מיט אַ גרויסען מעסער אין האַנד.

— אויב דו וועסט דערווייזען, — האָט ער אויסגעשריען, —
אַז דו שטאַמסט פון אברהמ'ן, וועל איך לאָזען, מען זאָל מיך
מיט אָט דעם מעסער מל זיין! דו שטאַמסט נישט פון אברהמ'ס
פּאָלק, נאָר פון פּאָלק עמלק!

— ניין, — זאָג איך, — איך שטאַם פון אברהמ'ן, און איהר
שטאַמט פון עמלק'ן. איהר ווילט, ווי עמלק, אויסראַטען אברהמיס
שטאַם. אָבער איהר האָט פערשפעטיגט, איהר וועט איהם נישט
אויסראַטען.

— צו וואָס אויסראַטען אייך? אייער צאָהל איז אַזוי אויך
אַ קליינע און אונזער צאָהל איז גרויס.
— פאַר דעם מבול, — זאָג איך, — איז געווען נאָך אַ גרעסערע
צאָהל זינדיגער און גאָט האָט זיך מיט זיי אַנעצה געגעבען.

אין דער צייט האָט די גלח'טע אַרויסגעטראָגען און אַוועק-
געשטעלט אויפ'ן טיש אַ סאַמאָואַר, אַליין זיך געזעצט בעבען

מיר, האָט אָנגעזאָסען אַלעמען טיי און מיר אויך דערלאַנגט אַ גלאָז טיי.

—איך דאַנק, זאָג איך, —איך וויל נישט.

און רוק אָב דאָס גלאָז.

—וואָס, זאָגט זי— איהר האָט אפשר מודא מיר זאָלען אייך נישט אומברענגען מיט אונזער טיי?

—דאָס, ענטפער איך, —איז נישטאָ וואָס מורא צו האָבען. אַלעמען וועט איהר נישט אומברענגען. געדאַרפט בעצייטענס אומברענגען אברהמ'ן.

—פאַרוואָס זשע טרינקט איהר נישט, אויב איהר האָט קיין

מורא נישט?

—איך טרינק נישט—זאָג איך—דערפאַר, ווילל ביי אייך

איז אומעטום אומריינקייט. אייער נשמה איז פול מיט טומאה און אייערע לעפצען זענען פער'חזרט.

נאָלדעס האָב איך זיך אויפגעהויבען און זאָג צו די גלחים:

—אַט וואָס! מיר זענען זיך דאָ צונויפגעקומען אויף אַנ'—

עפענטליכען ופוח און איך וועל ריידען מיט אייך אַזוי, ווי מען

קלאַפט מיט אַ האַמער איבער'ן קאַפּ. אויב עס וועט נויטיג זיין,

וועל איך געהן פאַר מיינע ווערטער אויף דער תּליה. איך בין

איצט ווי אַ סאָלדאַט אויף דער מלחמה. וואָרום איך האָב גע-

שוואירען מיין אַלמעכטיגען גאָט, ביז דעם לעצטען טראָפען

בלוט צו פערטיידיגען מיין אמונה!

און איך האָב אָנגעהויבען. איך האָב זיי אַרויסגעזאָגט

אַזעלכע זאַלען, אַז זיי האָבען אי די אויערן פערשטאַפט, אי

מיט די פויסטען געוואָרפען זיך אויף מיר. ווען זיי האָבען זיך

בערוהיגט, האָט איינער צו מיר אויסגעשריען:

—אַך, דו זשיד, זשיד! דו האָסט דעם גאַנצען שכל פער-

דוירען, ווילל דו געהטט אין דער יודישער סינאַגאָגע.

—עס פערשטעהט זיך, איך געה! א, —זאָג איך, —שען איז

אין דער יודישער סינאַגאָגע אַהין געהען יודען, כדי צו בע-

דויכטען די וועלט! נישט זידלען דאַרפט איהר יודען, נאָר קו-

שען זייערע טריט. זיי לייכטען פאר דעם אלמעכטיגען גאט, ווי הייליגע שטערנדלעך.

— גנבים זענען זיי, דיינע זשידעס, אט וואָס!
 — פאַרוואָס-זשע-זאָג איך-זענען ביי אייך הייליג די נביאים
 און אנדערע, וואָס האָבען געשטאַמט פון אַט דעם פּאָלק גנבים?
 נאָר אָנשטאַט צו ענטפערן, האָבן זיי געפרעגט:
 — און דו גלויבסט אין משיח'ן?
 — יא, איך גלויב!— זאָג איך, איך גלויב אין גאָט'ס גע-
 זעלבטען משיח'ן און וואָרט יעדע שעה אויף זיין קומען.
 — פאַרוואָס-זשע גלויבסטו נישט, אַז ער איז שוין געקו-
 מען?— פרעגען זיי.

— דערפאַר— זאָג איך,— ווייל אין תנ"ך שטעהט געשריבען:
 „און עס וועט קומען משיח, און דאָס פּאָלק ישראל וועט לעבען
 רוהיג.“ צי לעבען דען יודען איצט רוהיג? איהר שלאָגט און
 פייניגט זיי, איהר זייט זיי מחרף ומגדף. דאָס ווייזט דאָך, אַז
 משיח איז נאָך נישט געקומען.

אין אָנהויב פון די 80-ער יאָהרען איז ב. מיט דער פרוי,
 צוזאַמען מיט נאָך עטליכע גרים-משפחות געווען אַדמיניסטראַטיוו
 פערשיקט אויף קאָווקאַז אין קאַרטער ראַיאָן. אין יענער צייט
 האָט בעזוכט דעם קאַרטער ראַיאָן דער אַלטער גרויספירשט מי-
 כאַאיל ניקאָלאַיעוויטש. ווען ער איז דורכגעפאָהרען קאַרטער
 ראַיאָן, האָבען ב. און די איבעריגע גרים איהם בעגעגענט מיט
 ברויט און זאַץ און מיט אַ ספר-תורה. דער גרויספירשט האָט
 צוגענומען דעם ברויט און זאַץ אַ קוש געטהון די ספר-תורה
 און פלומרשט געזאָגט: וואוילע יונגען זענט איהר, פעריודישטען
 אייערע ירושלימ'ער תפילות זענען דערגאַנגען צו גאָט! נאָכדעם
 האָט מען די גרים עטליכע יאָהר געלאָזט צורוה. דעמאָלט האָט
 זיך ב. מל געווען. די טאָלעראַנץ פון די אַרטיגע גייסטל'כע

אין דערגאנגען אזוי ווייט, אז דער גלח איז געקומען צו ב. אפגעבען איהם מזל-טוב מיטן „אריינטרעטען אין דער משפחה פון אברהם אבינו“, מיט צונעהמען דעם צייכען פון יודישקייט. איין מאָל, אין אַ יום-טוב האָבען זיך צו ב. אין הויז אַריינגעריסען זשאַנדאַרמען מיט אַ גאַנצער מחנה קריסטען, האָ-בען געמאַכט ביי איהם אַ פּאָגראַם, אַלץ צעבראַכען און איהם אַליין שטאַרק געשלאָגען.

— איך, זשידעס, דאַרף מען אויסקוילען, פּערטיליגען פון דער וועלט, — האָבען געשריען די פּאָגראַמשטשיקעס.

אויסער זיך פון פעס (דערצו איז ער נאָך געווען, ווי ער איז מודה, אַ ביסעל שכור), איז ב. אַרויסגעלאָפּען אין גאַס און אַנגעהויבען מחרף ומגדף זיין דעם פּראָוואָסטלאָונעם גלויבען און זיילען דעם קיזער. מען האָט איהם, פּערשטעהט זיך, אויפן אָרט אַרעסטירט.

— מען האָט מיך געבראַכט צום זשאַנדאַרמסקען אויף אַ פּערהער — דערצעהלט ב. — ער האָט מיך בעגעגענט מיט די ווער-טער:

— גוט מאָרגען, זשיד!

— אַ גרויסען דאַנק איין! — ענטפּער איך, — פאַר דעם נאָמען האָב איך פיל איבערגעליטען. איהר האָט מיך דערמיט נישט בעלידיגט, נאָר מיר פּערשאַפט נחת.

— דו ביזט אַ בונטאַוושטשיק! — זאָגט ער, — וואָס פאַר אַ ווערטער האָסטו זיך ערלויבט צו ריידען געגען קיזער!

— איך בין נישט קיין בונטאַוושטשיק, — ענטפּער איך — נאָר דאָס האַרץ האָט אין מיר אויפגעקאַכט און איך האָב נישט גע-וואוסט, וואָס איך רייד. מען האָט זיך אַריינגעריסען צו מיר אין הויז, אַלץ צעבראַכען, מיך געשלאָגען מכות רצח. פאַרוואָס? פאַר ווען? מיט וואָס פאַר אַ רעכט? וואָס בין איך עפיס אַ-אויסוואורף? איך און מיין גאַנצער שטאַם זענען עכטע רוסען, איינגעוואָרצעלטע. די ערד פון רוסלאַנד איז אונזערע, בירושה פון דור צו דור. מיר האָבען פאַר רוסלאַנד פּערגאַסען אפשר מעהר בלוט, ווי איהר אַלע צוזאַמען. מיין באַבע האָט מיט אַ

לאַפּאַטע דעם פּראַנצווז געטריבען. קומט מען און מען שלאָגט מיך ווי עפעס אַנאויסוואַרף."

— „וואָס פאַר אַנאַרט איז פאַר דיר רוסלאַנד, אַז דו ביזט אָבערפּאַלען פון רוסישען גלויבען?"— זאָגט מיר דער זשאַנדאַרמסקי.
— „פאַרוואָס זשע, פּרעג איך—האַט מען נישט פּערטריבען פון רוסלאַנד וואַדימיר דעם הייליגען? אָננעהמענדיג קריסטענ-טום איז ער דאָך אויך אָבערפּאַלען פון רוסישען גלויבען."
בקיצור. מען האָט מיך גע'משפט און פּער'משפט צו דריי חדשים טורמע.

ווען מען האָט מיך בעפרייט, האָב איך געוואָלט אַוועק-פאַרן קיין פּאַלעסטינאַ. נאָר דאָ האָט מען געגען מיר פּער-פיהרט אַ נייעם פּראָצעס, פאַרוואָס איך האָב פּערברענט די היי-ליגע בילדער און האָבענדיג אַ ווייב נאָכאַמאָל חתונה געהאַט. דערביי האָט מען נישט גענומען אין אַכט, אַז ווי נאָר איך האָב זיך מגיר געווען, איז מיין ערשטע חתונה ממילא געוואָ-רען בטל.

עס האָבען זיך ווידער אָנגעהויבען פּערהערען, גלח'ישער מוסר, דראָהונגען, אַז מען וועט מיך פּערשפּאַרען אין אַ מאַ-נאַסטיר. מען האָט מיך געטריבען פון איין אָרט אויף אַ צוויי-טען. מעהר ווי צעהן יאָהר האָבען זיך געצויגען די צרות און פּערפּאָלגונגען.

אין דער צייט איז ביי מיר געבוירען געוואָרען אַ זון. געפונען האָב איך זיך דעמאָלט אונטער דער אויפזיכט פון פּאָ-ליציי אין קאַלוגאַ. איך דאַרף מל זיין דאָס קינד, און יודען האָבען מורא. „ברענג פון פּאָליציי אַנ'ערקוויבעניש, וועלען מיר מל זיין דאָס קינד,"—זאָגען זיי. איך בין אַוועק אין פּאָליציי און געטראָפען דאָרט דעם פּריסטאַוו.

— „ווער ביזטו?"— פּרעגט ער מיך.

— „אַ געוועזענער פּראָוואָסלאַווער, איצט אַ יוד."

— „וואָס זשע ווילסטו?"

— „אַ צעטעל פון אייך, אַז יאהר האָט נישט דאַגעגען.

מען זאָל מל זיין מיין זון."

„וואָס—זאָגט ער—האַסטו אויסגעטראַכט! די זשידעס וועלען
 דאָך קוילען דיין קינדו!“
 — „ניין, וואָשע בלאַגאַראַדיע! די מלאכה קענען זיי נישט,
 זיי האָבען אַליין מורא, מען זאָג זיי נישט קוילען...“
 — „זיי האָבען מורא? פאַרוואָס זשע האַנדלען זיי מיט גע-
 נובעטע זאַלען?“

בקיבור, קיין צעטעל האָט ער מיר נישט געגעבען.
 איך בין מיט'ן קינד אַוועקגעפאַהרען אין אַ שטעדטלע,
 וואו עס האָבען געוואוינט יודען, פופציק וויאָרטס פון קאַלוגאַ.
 איך בין אַוועק אין שוהל. דאָרט האָב איך געטראָפּען צוויי
 יודען. ווי איך האָב זיך שפּעטער דערוואוסט, אַ חסיד און אַ
 מהנגד. זיי האָבען מיך אויסגעהערט. דער חסיד האָט אַ שאַקעל
 געטהון מיט'ן קאָפּ, האָט זיך אויפגעהויבען און, נישט ענטפּערנ-
 דיג, אַוועקגעזאָגען. דער מתנגד האָט אַ וויילע געטראַכט און
 איינגעשטימט. ביי איהם אין הויז האָט מען מ' געווען מיין ווהן.
 אין גילען האָט מען מיך אַרויסגעשיקט קיין קורסק. גע-
 קומען אַהין אָן אַ גראַשען, דאָס געזינד הונגערט. בין איך
 אַוועק צום אָרטיגען ראַפּינער. איך האָב איהם דערצעהלט ווע-
 גען מיין נויט און געבעטען הילף.

ער האָט זיך אָנגעפלאָזען און נישט-צופרידען געענטפּערט:
 — „איהר זייט זיך מגיר צוליב דעם, פּדי צו בעטלען ביי
 יודען הילף.“

איך בין געוואָרען שטאַרק אין כּעס און געענטפּערט:
 — „ניין, געעהרטער ראַפּינער. אָט אייערע יודען שמדין
 זיך, פּדי צו בעקומען רעכט און אַלערליי גליקען. און דער
 יודישער גלויבען, וואָס קאָן ער געבען אין ענין עולם הזה,
 חוץ לייד און בעליידיגונג?“

איך בין אַוועק פון איהם אַז בילעט, אָבגעפאַהרען
 מיט'ן געזינד פון קורסק, מיט גרויסע צרות זיך דערקליבען קיין
 יעקאַטערינאָדאָר. דאָרט דריי טעג אָפּגעוואַלגערט זיך אין אַנ-
 אַנשטאַלט פאַר אַרימע לייט, נאָכדעם האָבען אונז יודען אַ בי-
 סעל אויסגעהאַלפּען. איינמאָל פאַר פּסח געה איך אין גאַס, אין

זעה א לוי'ה. האָב איך גענומען נאָכגעהן. נעפען מיר איז גע-
 באַנגען א יודענע, קוקט זי און וואונדערט זיך, וואָס אַ רוס
 געהט נאָך אַ יודישע לוי'ה, האָב איך איהר געזאָגט, אַז איך בין
 אַ גר. אַז זי איז געקומען אַהיים, און דערצעהלט דעם מאַן ווע-
 גען דער בעגעגעניש, האָט ער זיך צעפייזערט אויף איהר:
 „פאַרוואָס זשע האָסטו איהם נישט איינגעלאָדען צו אונז? אפשר
 האָט ער נישט וואו צו זיין פּסח? איז זי אַוועק איבער דער
 שטאָרט און גענומען מיך זוכען. האָט זי מיך געטראַפּען און
 אָפּגעפיהרט צו זיך אַהיים. זאָגט צו מיר איהר מאַן: „זייט ביי
 אונז פּסח“. ענטפער איך: „איך האָב אַ ווייב מיט אַ קינד, ווי
 קאָן איך זיי קאָזען אַליין? זאָגט ער: „ברענגט זיי אויך צו
 מיר. עס וועט קלעקען פאַר אַלעמען“. האָב איך זיי געבראַכט
 און מיר זענען דעם גאַנצען פּסח פּערבליבען ביי דעם יודען.
 ער האָט אונז אויפגעהאַלטען ווי אייגענע. נאָך פּסח זאָגט ער
 צו מיר: „אָט וואָס, זכרי'ה. דו פאַהר זיך זוכען אַ וואָסער-עס-
 איז בעשעפטיגונג און דיין ווייב מיט'ן קינד וועלען בלייבען ביי
 מיר“. איך בין אַוועק קיין עריוואַן, געפונען דאָרט אַרבייט און
 גענומען אַהין דאָס ווייב מיט'ן קינד.

אין גיכען איז פאַרגעקומען מיין משפּט. אַ גאַנצען טאָג
 האָט ער געדויערט. בשעת אַ הפּסקה האָב איך בעגעגענט אין
 קאַרידאָר דעם פּראָקוראָר. ער האָט שוין מיך געקענט פון פּרי-
 הערדיגע פּראָצעסען. ער האָט מיך אָפּגעשטעלט, דערלאָנגט די
 האַנד:

—נו, וואָס ב, —זאָגט ער, —מיר וועלען דיך פּער'משפּט'ן.
 מיר וועלען דיך אין טורמע אַריינזעצען, נישט נאָר פּערשפּאַרען
 אין אַ מאַנאַסטיר“.

—זעהר גוט, —זאָג איך, —פּערשפּאַרט! איך וועל דאָרט אַלע
 מאַנאַכען צוציהען צום יודישען גלויבען. מגיר זיין.

האָט ער זיך צעלאַכט. נאָכדעם זאָגט ער:
 —„וואָס מיינסטו! אַ רוטישער מענטש ווייסט אַליין נישט
 אין וואָס ער גלויבט... דערפאַר טאַקע טאָר מען אַזעלכע, ווי
 דו, נישט גלעטען איבער'ן קעפּעל. זאָל מען אייך קאָזען טהון,

וואָס איהר ווילט, וועט איהר גאַנץ רוסלאַנד צערעקלען אויף סעקטעס.

נישט קוקענדיג אויפ'ן פראָקוראָרס דראָהונגען, האָט מיר דאָס געריכט פרייגעשפראַכען.

נאַכדעם פּרעגט מיר דער ריכטער:

—צו וואָס פאַר אַ גלויבען ווילסטו זיין צוגערעכענט: צום

קאַראַאימען אָדער תּלמוד'יסטישען?

—„צום תּלמוד'יסטישען—ענטפּער איך, —איך האָב געשוואוי-

רען מיין גאָט צו זיין אַ יוד און ליידען צוזאַמען מיט יודען

אַלע פּערפּאָלגונגען. קאַראַאימען האָבען זיך אָבגעשפּאַלטען פון

יודען—אַנערקען איך זיי נישט.“

צוליב דער שמחה, וואָס מען האָט מיר בעפרייט האָב

איך געמאַכט אַ מאָלצייט, בעשטעלט אַ וואַרימעס פאַר פּופּציג

רובל און אומישנע איינגעלאָדען די צוויי גלחים, וועלכע זאָבען

מיר די גאַנצע צייט גע'מוסר'ט: איינער אַבאַרמיענע, דער

צווייטער אַ רוס. זיי זענען ביידע געקומען. דער אַרמיענער

טרינקט אַ גלעזעל נאָך אַ גלעזעל, קנאַקט צו מיט דער צונג און

זאָגט:

—„אַי! אַ פיינער גלויבן דער יודישער!“

און דער רוסישער גלח, אַ שיכר'ער, קלאַפט מיר איבער

דער פלייצע און שרייט:

—„ב.א! איך ליב דיך פאַר דיין מסירת נפש!“

דערמיט האָבען זיך נאָך נישט געענדיגט די רדיפות אויף

ב. מען האָט איהם ווידער אָנגעקלאָגט, געטריבען מיט'ן עטאַפּ,

גע'משפט, געהאַלטען אין תּביסה, פּערשיקט. אַזוי האָט עס גע-

דויערט ביזן יאָהר 1905.

ב. האָט מיר איינגעלאָדען צו זיך צו גאַסט.

—קומט צו מיר, וועט איהר זעהן, ווי איך לעב. אַ דאַנק

גאָט, נישט ערגער פון לייטען. איהר וועט זיך בעקענען מיט מיין פרוי. זי הייסט שרה, אַ פרומע יודענע, איז מיט מיר צו-זאמען אויסגעשטאַנען אַלע צרות, דורכגעגאַנגען אי קאַלך-אוי-ווענס, אי לייבען-גריבער. איהר וועט זעהן מיין טעכטערל, רבקה'לע. מיר ערציהען זי אין שטרענגער יודישקייט. אונזערע צוויי זיהן געפינען זיך אויף קאווקאַז, האָבען דאָרט אַ געשעפט. אויך פרומע יודען.

אויפ'ן צווייטען טאָג האָב איך בעזוכט ב.

אַ קליינע דירה פון צוויי חדרים. איינגעאַרדענט בעל-הבתיש און ציכטיג. בעגעגענט האָט מיך די ווירטין, אַנ'עלטערע פרוי אין אַ פאַרוק און אַ קאָלירטען פאַרטוך. פעסט געבויט, מיט אַ רונדען פנים, מיט צב'אויסזעהן פון אַ גוטער בעל-הבית'טע און צאָרטער מוטער. די שטריכען פון פנים-סלאַווישע, נאָר אין די אויגען-דער אויסדרוק פון שטילער, בעשיידענער, יודישער צניעות. נעבען איהר איז געשטאַנען אַ מיידעל פון אַ יאָהר פערצעהן, אַ גימנאַזיסטקע, מיט איידעלע נערוועזע פנים-שטריכען און קלוגע אויגעלעך. איהר פנים איז געווען אַ טיפיש-יודישעס. ב. האָט מיך בעקענט מיט זיין פרוי און טאָכטער. ער האָט פון אַ גרויסען קאַסטען אַרויסגענומען אַ גאַנצען פאַק פאַ-פירען, שוין געלע פון אַלטקייט.

אַט דאָס זענען מיינע אַטעסטאַטען, מיט וועלכע מיך האָט בעשאַנקען די ליבע פון מיינע געוועזענע פראַוואַסלאַווע ברידער-האָט ער געזאָגט, קוקט אַריין אין זיי, וועט איהר זעהן, ווי מען האָט מיך געצערטעלט, ווי מען האָט געזאָרגט וועגען מיין נשמה און דערפיי געבראַטען מיך אויף אַ לאַנגזאַ-מען פייער.

די דאָקומענטען זענען טאַקע געווען זעהר אינטערעסאַנטע. דאָרט האָבען זיך געפונען בעשולדיגונגס-אַקטען, אויספרעג-לייס-טעס, פסק-דינים וועגען פער'משפט'ן, בעשטימונגען וועגען אַרויס-שיקונגען, פער'כטען פון גלהים וועגען האַרטנעקיגקייט א. א. וו. ב. האָט מיט גרויס ליבע בעוויוזען אַלע דאָקומענטען און יעדען פון זיי אויסגעטייטשט.

די ווירטין האָט דערקאַנגט טיי מיט איינגעמאַכטס און
אונצופרידען געזאָגט דעם מאַן:

—וואָס האָסטו זיך פאַרנומען מיט די פאַפּירען! לאָז אויס-
ריידען אַ וואָרט מיט אַ מענשען.

—ניין, מיין טייערינקע, —האָט ב. געענטפּערט, —די פאַפּי-
רען מוז איך ווייזן, נישט אַנדערש! איך האָב אַ מענש אַנדער-
צעהלט וועגען זיך גאַנצע בערג מעשיות, און ער קאָן מיינען,
אַז איך האָב זיך באַריהמט. זאָל ער זעהן, אַז איך האָב איהם
געזאָגט אמת.

פערענדיגט מיט די דאָקומענטען, האָבען מיר פערפיהרט
אַ געשפּרעך. איך האָב געפרעגט, ווי איז ביי זיי די בעציהונג
מיט דער אַרטיגער קריסטליכער בעפעלקערונג.

—נישקשה, דאַנקען גאָט! —האָט געענטפּערט די ווירטין, —
מען לעבט צווישען זיך פריינדליך, ווי שכנים.

—ווי שכנים... —האָט זיך אַבגערוּפּען מיט אַ שמייכלע ב. —
פונדעסטוועגען, אַז עס מאַכט זיך, גיט דער שכּן אַ זאָג: „זשיד“.

אויף דעם איז ביי מיר דאָ איין ענטפּער: „אַ גרויסען דאַנק
פאַר אַ גוט וואָרט...“ נעכטען איז ביי מיר געווען אַ געשפּרעך

מיט אַ „קופּיעץ“: „וואָס, זאָגט ער, האָסטו געפונען פאַר אַ גוטס
ביי די יודען, וואָס דו האָסט זיך צו זיי צוגעקלעבט?“ — „מיט

וואָס, —פרעג איך, —געפעלען זיי דיר נישט?“ — „זיי זענען זעהר
ריהרעוודיגע, בעוועגליכע“ — „אַ ציגיינערס אַ פּערד, —זאָג איך, —

איז אויך אַ ריהרעוודיגס, אַ בעוועגליכס, דרעהט דעם קאָפּ אויף
אַלע זייטען. ווייסט פאַרוואָס? ווייל דער ציגיינער האָט איהם

שטאַרק אָנגעשמיסען מיט דער בייטש: קוקט ער זיך אַלץ אום
דערשראָקען, צי איז נישטאָ די בייטש. דאָסזעלבע איז מיט

יודען. איהר האָט זיי גוט אָנגעשמיסען, קוקען זיי זיך שטענ-
דיג אום, דערפאַר זענען זיי ריהרעוודיג.

— אין יאָהר 1905 —האָט ער ווייטער דערצעהלט — בעת אומע-
טום זענען פאַרגעקומען יודישע פּאַגראָמען, האָט מען ביי אונז

אויך אָנגעהויבען ריידען, אַז מען וועט שלאָגען יודען. האָבען
זיך אונזערע גרים פּערוואַמעלט, צוגעגרייט העק און מעסערס

און בעשטימט נישט דערלאזען צו קיין פאָגראָם. מיר האָבען אויסגעקליבען אַ פּאָר געזונטע יונגען און אַוועקגעשיקט זיי צו די אָנפיהרער פון די שוואַרץ-מאה'ניקעס מיט אַזא מין אָנזאָג:

—הערט, בעטער נישט רוקט זיך, אַנישט, וועט זיין שלעכט: מיר וועלען נישט ערלויבען, איהר זאָלט שלאָגען יו-דען. מיר וועלען אַריין אין אייער חברה און אַרויסרופען אַזא מהומה, אַז איהר וועט איינער דעם אַנדערן קוילען". יענע האָ-בן זיך דערשראָקען און צו קיין פּאָגראָם איז נישט געקומען.

ער האָט אַ וויילע געשוויגען, דערנאָך צוגעגעבען: —דעם אמת געזאָגט, זענען ביי אונז די פּראָוואָסלאָווע נישט אַזעלכע, ווי אין אַנדערע קאָנטען. עפיס איז די נשמה ביי זיי אַנ'אונרוהיגע, האָט נישט קיין שטאַרקייט. דער פּראָוואָ-סלאָווער זאָגט אפילו, אַז ער האָלט זיך שטאַרק ביי זיין גלוי-בען. אָבער די געדאַנקען זענען ביי איהם צעמישטע. אַרום איהם געפינען זיך גרים, סופּאָטניקעס, מאַלאַקאָנער, שטונדיסטען און אַנדערע סעקטאַנטען. יעדערער זאָגט זיינס. יעדער טייטשט אויס דעם תנ"ך אויף זיין שטייגער. —אָט וואַקעלט זיך דער פּראָוואָסלאָווער, זוכט.

איך האָב זיך געווענדט צום מיידעלע, געפרעגט, וואָס זי לעזט.

—וואָס מען גיט-אַרויס פון גימנאַזיע-ביבליאָטעק. —האָט זי געענטפערט פערשעמט און אַראַבלאָזענדיג די אויגען זיך צוגע-טוליעט צו דער מוטערס פאַרטוך.

—אונזער רבקה'לע האָט גרויס חשק צו ייִדישע ביכער, —האָט געענטפערט די מוטער, —אָבער אַזעלכע ביכער זענען דאָ נישטאָ.

—יאָ, נישטאָ, —האָט איינגעשטימט פ. מיט אַ זיפּף, —די עטליכע יודישע ביכער אין רוסיש, וואָס איך האָב, האָט זי שוין לאַנג דורכגעלייענט.

ער האָט אַרויסגענומען פון קאַסטען אַ צעהנדיג ביכער. דאָרט זענע געווען: אַ יודישער קאַטעכיזיס פון סעגאַלן, אַ

באנד פרווס, געדיכטען, א יאהרדיגער קאמפלעקט, רוסקי יעוו-
ריי, א ביכלעל, סיאן" און אנדערע.

— איך האָב געוואָלט ביי אייך פרעגען—האָט זיך אָפגערו-
פען שטיל און נישט זיכער די ווירטין—אפשר איז דאָ אין רו-
סיש אַ ביכלעל פאַר יודישע פרויען... אָט, איהר פערשטעהט,
די אַלע דינים און מנהגים, וואָס אַ פרוי דאַרף אָפהיטען. אונ-
זערע גריקעס, ווי זיי האָבען חתונה, קומען צו מיר פרעגען...
וואָס איך ווייס, זאָג איך זיי. אָבער נישט אַלץ ווייס איך. איז
דאָס האַרץ אונרוהיג...

— מיר איז נישט אויסגעקומען צו זעהן אַזאַ בוך אין רו-
סיש.—האָב איך געענטפערט.

— איך מוז אייך זאָגען.—האָט זיך אָפגערופען טרויעריג.
ב.—אז אונזערע ברידער-יודען טראַכטען וועניג וועגען אונז.
דרוקען נישט פאַר אונז קיין ביכער, שיקען נישט צו אונז
קיין וועג-ווייזער. נישט פערגעסט, אַז עס זענען דאָ נישט ווע-
ניג גרים. בלויז ביי דער וואָלאַגאָ געפינט זיך ביי אַ האַלב מיל-
יאָן (?) גרים.

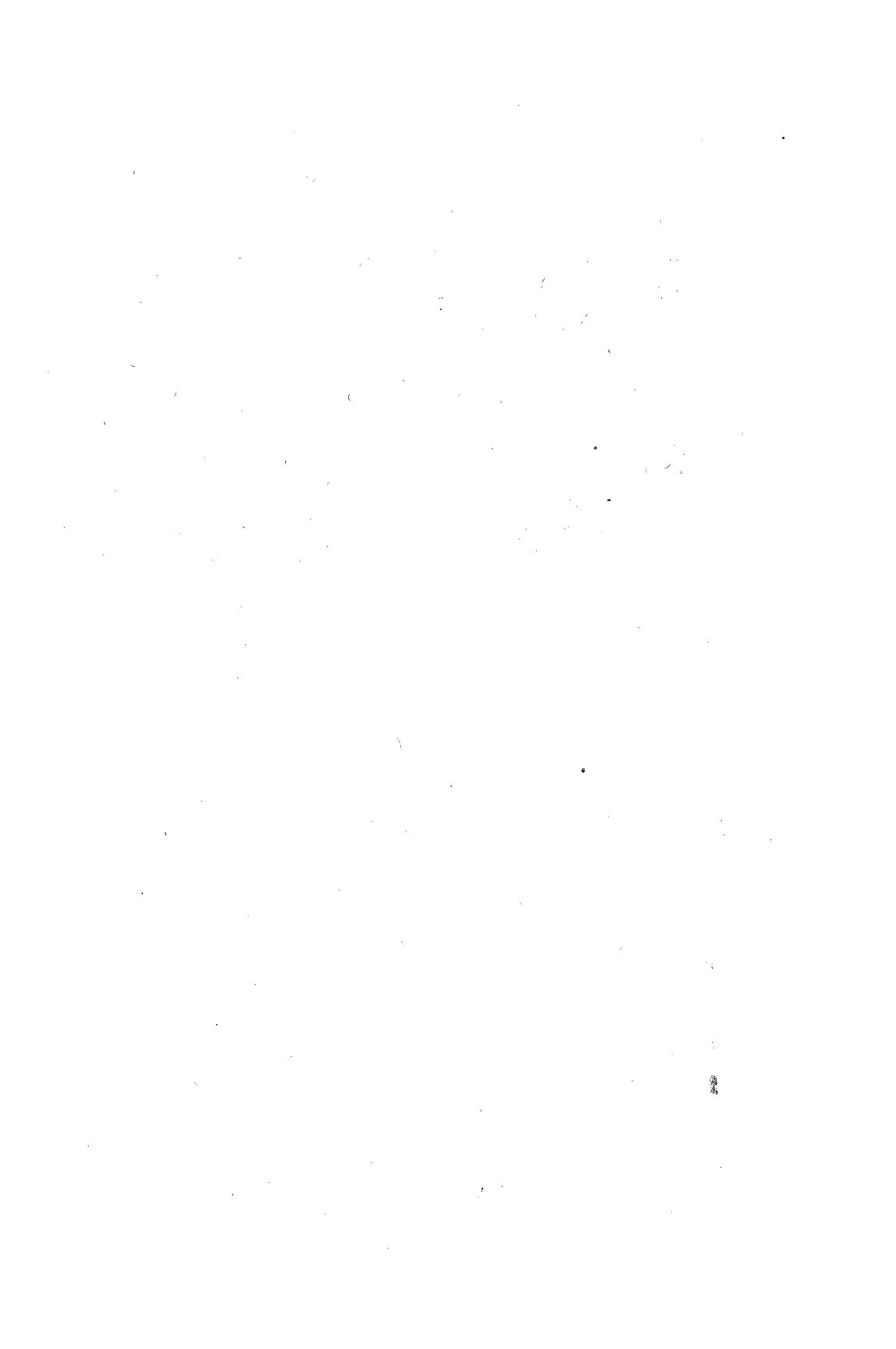
— מיט מיר איז געווען אַמאָל אַזאַ צופאַל.—דערצעהלט
ער.—אז איך בין געווען אין ראָסטאָוו ביים דאָן, האָט מען מיך
אַרויסגערופען אין געריכט אַלס עדות. אַז עס איז געקומען צו
דער שבועה, זאָג איך: „רופט אַרויס דעם רב“. איז געקומען
דער רב, אַן אַלטיטשקער, האָט אָנגעהויבען פאַרלייענען מיר די
שבועה אין יודיש. זאָג איך צו איהם: „איך פערשטעה נישט,
לייענט אין רוסיש“. ווייזט זיך אַרויס, אַז ער קען נישט קיין
רוסיש. זאָג איך צו איהם:

— „געערטער פאַסטוך! אַ טשערעדע איז ביי דיר אַ גרויסע,
נאָר דייע שפעלעך לויפען זיך פונאַנדער אין אַלע זייטען.
איצט קומען צו דיר שאַף פון אַ פרעמדער טשערעדע. גערן זיך
אויס פערשטעהן זייער לשון. אַנישט וועסטו אי די אַלטע פער-
לירען, אי די נייע נישט געווינען.

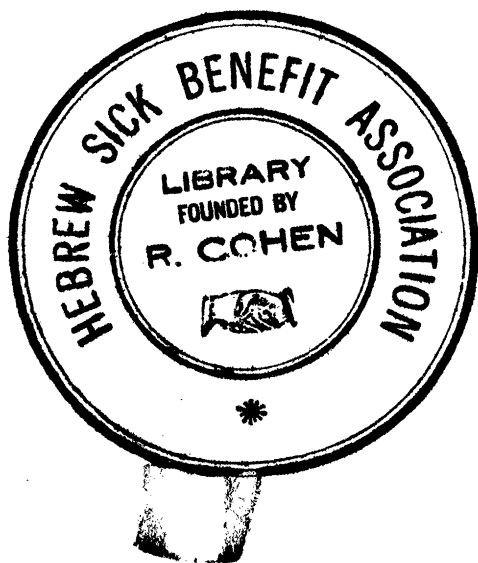
— אַז איך בין געווען אין טיפליס.—דערמאָהנט זיך וויי-
טער ב.—האָבען מיר, אין אונזער גרישער שוהל, געליינט די

תורה אויף רוסיש. מיט'ן נגון, מיט'ן טראָפּ, אַלץ, ווי געהעריג,
 נאָר אין רוסיש. מיינט איהר, גאָט האָט נישט פּערשטאַנען? זעהר
 נוט פאַרשטאַנען און איז אפילו שטאַרק צופרידען געווען!

צום בעדויערן האָב איך נישט געהאַט די מעגליכקייט
 פּערבלייבען לענגער אין צאַרין, כדי געהנטער צו בעקענען
 זיך מיט די גרים, זייער לעבען און אויפפיהרונג. נאָר דאָס,
 יואָס איך האָב געזעהן און געהעדט פאַר די עטליכע טעג, האָט
 מיך געבראַכט צום געדאַנק אַ קוק טחון אויפ'ן יודאָאיזם נישט
 נאָר ווי אויף אַ נאַציִנאַלען, נאָר ווי אויף אַ וועלטליכען און
 אַלמענסליכען אוצר...

א קליינשטעדטילדיגען
מעפיסטא

אין שטעדטל ב., וואוהין איך בין געפאָהרען אויף אַ
 טאָג וועגען אַ פּערזענליכער אָנגעלעגענהייט, האָב איך זיך גע-
 טראָפּען מיט אַ אַלטען בעקאַנטען און פּערבראַכט ביי איהם אַ
 גאַנצען אָווענד. מיר האָבען געשמועסט וועגען אַרטיגען יודישען
 לעבען. געווען איז עס פאַר דער מלחמה, פאַר דעם באַלשע-
 וויזם, פאַר די אַלע פּלאַגען, וואָס יודען האָבען אַיבערגעלעבט
 פאַר די לעצטע עטליכע יאָהר. נאָר אויך שוין דעמאָלט איז
 דער צושטאַנד פון די יודישע ליטווישע שטעדטליך געווען זעהר
 נישט קיין פּרעהיליכער. פון יאָהר צו יאָהר איז געפאַלען דער
 מסחר, האָבען זיך פּערקלענערט די יודישע פּרנסות און דאָס
 גרעסטע טייל פון דער יודישער בעפעלקערונג האָט געלעבט
 אין שרעקליכע דחקות, איז אויסגעוואַנגען פאַר הונגער. די
 יוגענד האָט מאַסענווייז פּערלאָזט די פּעראַרימטע היים, געלאָ-
 פען אין די גרויסע שטעט, איבערהויפט עמיגרירט קיין אַמע-
 ריקאַ. די שטעדטליך, וואו עס זענען פּערבליבען מעהרסטענטייל
 פרויען, אַלטע לייט און קינדער, זענען פון טאָג צו טאָג גע-
 וואָרען עלענדער, הילפלאָזער און אַרעמער.

אין צימער, וואו מיר זענען געזעסען, האָבען זיך געפון-
גען, חוץ מיין בעקאנטען, זיינע צוויי דערוואַקסענע זיהן און
עטליכע יונגעלייט, פאַרטייאישע טהוער, וועלכע זענען געקומען
פונאַנדערפּרעגען מיך וועגען פעטערבורג. זיי האָבען גענומען
אַ לעבאָפּטען אַנטייל אין אונזער געשפּרעך און בעמיהט זיך
צו ערקלערען אַלע געשעהענישען מיט די אונערטרעגליכע אומ-
שטענדען, וועלכע זענען בעשאַפּען געוואָרען נאָך דער אונטער-
דריקונג פון דער רעוואָלוציע פון יאָהר 1905.

אין צימער איז אַריין אַ מענש פון אַ מאָדעם אויסזעהן,
אַ נידעריגער, כמעט אַ קאַרליק, און אַ ברייטבייניגער, אַזוי, אַז
ער האָט אויסגעזעהן ווי אַ פּיערקאַנטיגער. געווען איז דאָס אַ
טיפּער זקן, פון אַ יאָהר אַכציג, מיט שטאַרק פּערגרעכטע גע-
זיכט-שטריכען, מיט אַנאַהנצייניגען מויל מיט אויסגעבליאַקירטע,
נאָר נאָך נישט אינגאַנצען אויסגעלאָשענע אויגען, אַרומגעריג-
געלט מיט רוטע נאַקעטע אויגנהייטלעך. אויף די ליפּען איז ביי
איהם געווען אַ רחמנותדיגער, הילפּלאָזער, נאָר עין דערוועלבער
צייט אויך אַ טיף-איראַנישער שמייכלעך. געווען איז אויף דעם
אַלטען אַ צוריסענער, פּערשמאַלצענער קאַפּטען און אויפ'ן קאַפּ
איבער דער יאַרמולקע אַ פּערשמאַלצען היטעל, פון אונטער
וועלכען עס זענען אַראָפּגעאַנגען שיטערע, צופודעלעטע, גרייז-
גרויע פּאות.

—דאָס איז דער זיירט פון הויז, וואו איך וואוינן—האָט
מיר שטיד איינגערוימט מיין בעקאנטער. אין שטאָדט האַלט מען
איהם פאַר אַ טשיקאַווע בריאה. נאָר ער איז נאָר קיין נאָר
נישט. רעדט זיך מיט איהם דורך.

—וואָס הערט זיך נייעס, רב בער?—האָט איהם אַ פרעג
געטהון איינער פון די יונגעלייט מיט אַנאַיראַנישען שמייכלעך.
און דערוועלבער איראַנישער שמייכלעך האָט זיך בעוווּזען
אויף די ליפּען אויך ביי די אַנדערע יונגעלייט.
דער אַלטער האָט נישט געענטפּערט אויף דער פּראָגע,
זי ער וואָלט זי נישט הערען. ער איז צוגעגאַנגען נאָהנט צו
מיר, האָט זיך אָפּגעשטעלט אַנטקעגען, און נישט געבעניגט מיר

קיין „שלום“, האָט ער האָרט און אָפגעריסען, מיט אַ הייזערי-גען קול אַ פּרעג געטהון:

— פון וואָנען? פון פייטערבורג?— און אָנגעשטעלט אויף מיר זיינע קייִלע־דיגע, רויט אַרומגערינגעלטע פּויגעלשע אויגען.
— יאָ, פון פעטערבורג.

— נו, וואָס?... וואָס טהוט זיך דאָרט אין פייטערבורג? עס איז פּרעהליך—הו-האָ? מי טאַנצט אין די גאַסען?—האָט ער וויי-טער געפּרעגט, נישט אַראָבלאָזענדיג פון מיר זיין אָנגעשטעלטען בליק.

— פון וואָנען געהמט איהר, אַז אין פעטערבורג איז אַזוי פּרעהליך?

— אַז דאָרטען וואָלט נישט זיין פּרעהליך, וואָס וואָלט מען אַהין געלאָפּען? אַמאָל פּלעגט מען לויפּען אין מיר—פּאַרהאַן אַזאַ שטעדטיל, וואָס איז מען אַהין געלאָפּען? ווייל דאָרט איז געווען אַ גרויסע ישיבה. אין פייטערבורג איז דאָך אָבער קיין ישיבה נישטאַ, וואָס-זשע לויפט מען אַהין?

— ווער לויפט דאָס אַזוי פון דאַנען אין פעטערבורג?
— איז נישט אין פייטערבורג, איז אין אַנ־אַנדער פּך-הללע, אין אַמעריקא. וואָס איז דער הילוק? נאָר מען לויפט, יונג און אַלט, ווי אויף אַ חתונה.

— רעכענט איהר, הייסט דאָס, אַז אין אַמעריקא פּאַהרט מען צוליב פּרעהליכקייט וועגען?—האָב איך איהם געפּרעגט.
דער אַלטער איז מיט אַמאָל געוואָרען זעהר ערנסט און האָט אָנגעהויבען ריידען אויפגערעגט, גיך, מיט אַ רוגז'דיג פּאַלעמישן טאָן:

— און וואָס האָט איהר געמיינט?... אָט די יונגעלייטלעך האָבען אייך אודאי געזאָגט, אַז אין אַמעריקא לויפט מען פון נויט און הונגעריק טאָ, שפייט אויף דעם! איהר הערט—שפייט הע! פון הונגעריק אַקוראַט, ווי אַרימקייט און הונגער וואָלטען זיין אַ נייעס ביי יודען! זאָגט מיר, ווען האָט אַ יוד נישט גע-הונגערט? אי מיר, אי אונזערע טאַטעס, אי אונזערע זיידעס

זענען זיבען מאָל אין וואָך געשטאָרבען פון הונגער, און פון-
דעסטוועגען זענען זיי נישט געלאָפען אין אַמעריקא.
—דעמאָלט האָט מען נאָך נישט געוואוסט פון אַמעריקא, —
האָט זיך אָפגערופען מיין בעקאנטער.

—איז נישט געווען אַמעריקא, זענען געווען אַנדערע
פרעהליכע ערטער, —האָט אָפגעענטפערט דער אַלטער, —איז געווען
„יענע מקומות“, טיף ראַסייע, וואו מענשען האָבען געשאַרט
גאָלד מיט לאָפעטעס. פונדעסטוועגען איז קיינער אַהין נישט
געלאָפען. פאַרוואָס? ווייל יודען זענען געווען יודען, געווען
מענשען. דעמאָלט האָט מען גאָרנישט פערשטאַנען, ווי אזוי קאָן
מען דאָס אַוועקפאַהרען פון דעם אייגען שטעדטלי. ווי וועל איך
דאָס אַוועקפאַהרען פון ב.ב? דאָ בין איך געבוירען געוואָרען,
דאָ איז מיין שטוב, מיין שוהל, דאָ אויפ'ן בית-עולם ליגען
מיינע עלטערן, מיינע זיידעס און עלטער-זיידעס. דאָ קען איך
אַלעמען און אַלע קענען מיר, בקיצור, דאָ בין איך אַ מענש...
אָבער די איצטיגע יונגעלייט האָבען אַלץ אָפגעפטר'ט פון זיך.
גאָט! וואו גאָט, ווען גאָט—נישטאָ קיין גאָט! תורה! וואָס פאַר
אַ תורה! ווייבערישע זאַבאַבאַנעס! נישטאָ קיין תורה! טאַטע און
מאַמע, ווער טראַכט וועגען זיי, ווער הערט זיי? זענען זיי לע-
בעריגע, אָדער זיי ליגען אויפן בית-עולם—אַלץ איינס שפייט
מען אויף זיי! נישטאָ טאַטע-מאַמע! און אַז גאָרנישט איז נישטאָ,
קאָן מען לויפען, וואוהין די פיס טראַגען! וואָס, בין איך אפשר
נישט גערעכט.

ער האָט ווייטער אָנגעשטעלט אויף מיר דעם פיקסירענ-
דען בליק פון זיינע פויגעלשע אויגען. זיין נידעריגע שטאַרקע
פיגור מיט די צעפודעלטע גרויע האָר האָט געמאַכט אַ מאַדנע
איינדרוק. אין איהר האָט זיך אויסגעדריקט אַ קינדישע אומבע-
האַלפענקייט, נאָר אין דערזעלבער צייט האָט זיך אין איהר
געפיהלט אַ שטאַרקייט פון טיף איינגעוואַקסענע וואַרצלען פון אַ
הונטערט-יאָהריגען דעמב.

איך האָב גאָרנישט נישט געענטפערט, וואַרטענדיג אויף
די ווייטערדיגע רייד פון אַלטען. ער האָט זיך געהנטער צוגע-

רוקט צו מיר און מיט א רחמנות'דיג-איראָנישען שמייכלעל אָן-
 געהויבען שטילער, ווי מען דערצעהלט א געהיימניש.
 —האַט איהר ווען געזעהן א קינד, בעת—האַט קיין פער-
 איבעל נישט—ער בעשמוצט זיך? כע-כע! ער לויפט אַוועק פון
 דעם אָרט. און נישט נאָר ער אַנטלויפט, ער ווייזט נאָך פון
 דער ווייטען אָן אויף איהם מיט דער האַנד און שרייט: פע!
 אָט אזוי זענען אונזערע יונגעלייט. אַליין האָבען זיי אַלץ פער-
 אומרייניגט, און איצט אַנטלויפען זיי אין אַמעריקא און שרייען
 פון דאָרט, אַז דאָ איז אַלץ נישט גוט.
 די יונגעלייט האָבען זיך צעלאַכט און איינער האָט זיך
 אָפגערוּפּען:

—איהר זייט, רב בער, ברוגו אויף אַמעריקא, ווייל דאָס
 הייב האָט אייך פערלאָזט און אַהין אַוועקגעפּאַהרען?
 —זי איז נאָך נישט אַוועקגעפּאַהרען. זי זיצט דערווייל
 אין וויטעבסק און וואַרט אויף אַ בילעט—האַט ער אָפגעענטפּערט
 רוחיג.

און ווענדענדיג זיך צו מיר, האָט ער גענומען דער-
 צעהלען:

ביי מיר זענען צוויי זיהן אין אַמעריקא. זיי איז אפנים
 דאָרט געפּעלען געוואָרען, האָבען זיי אָנגעהויבען שרייבען בריף,
 איינרייענדיג מיך מיט מיין אַלטער, מיר זאָלען אויך קומען
 אַהין. מיין אַלטע איז אַ קלוגע, איז זי אַוועקגעפּאַהרען. און
 איך בין אַ נאָר—בין איך דאָ געבליבען. אַ שטוב איז ביי מיר
 אַ גרויסע און אַ פּוסטע. שפּאַן איך אום אַ גאַנצען טאָג פון איין
 חדר אין דעם אַנדערן. אַז עס דערעסט דער אומשפּאַצירען,
 געה איך אַוועק אין שוהל... אַז איך וואָלט אָבער נישט געווען
 קיין נאָר, וואָלט איך אויך אַוועק קיין אַמעריקא. וואָס מיינט
 איהר, איך וואָלט דאָרט געמאַכט גילדענע געשעפטען! איך בין
 אַנאַלטיטשקער און אַ קורצינקער, וואָלט איך דאָרט אַרויסגען
 אין גאַס, וואָלט זיך שטעלען אויף אַ פּאַס, אַלע זאָלען מיך
 קאָנען אָנקוקען, וואָלט צוטופּען מיט'ן פּוס און צווינגען: „טראַ-
 ראַ! טראַ-ראַ-ראַ!“ מען וואָלט זיך געקייקעלט פּאַר געלעכטער

און מען וואָלט מיך פּערוואָרפּען מיט רענדלסך... אָבער איך בין אַ נאַר, איך פּערשטעה דעם אייגענעם גליק נישט, בין איך דאָ געבליבען. זיך איך אין שוהל, זאָג תהילים און קיינער גיט מיר דערפאַר קיין גראַדשען נישט! כאַ-כאַ-כאַ
 ער האָט זיך צעלאַכט מיט אַ דראָבעם, הייזעריגען גע-
 לעכטער, אין וועלכען עס האָט געקלונגען אַנאַנגעוועהטאָשע
 בעליידגונג.

איבעררייסענדיג דעם געלעכטער, האָט ער ווייטער אָנגע-
 הויפּען ערנסט און רוהיג:

—ווען איך זאָל איך זאָגען, אַז איצט געהט אַלץ קאַ-
 פּויר, מיט'ן קאַפּ אַראָב, וועט איהר מסתמא אַ טראַכט טהון:
 „אַנאַלטער נאַר, רעדט פון פּיער!“ אָבער, איך בעט איך,
 הערט מיך אויס. אַט נעהמט, למשל, אַזאָ זאָך: אין די פּרי-
 הערדיגע צייטען האָט מען שטאַרק געשאַצט דעם קאַפּ. אַ קליי-
 ניקייט דער קאַפּ! דאָרט ליגט דאָך די הייליגע תורה! פּלעגט
 מען דעם קאַפּ אָפהייטען און בעשיינען. מען פּלעגט איהם בעצי-
 רען מיט אַ פּאַר געקרייזעלטע פּאות, ווייטער פּלעגט מען איהם
 צודעקען, און נישט נאָר בייטאָג, אפילו ביינאַכט, מיט אַ יאַר-
 מולקע, און אויף דער יאַרמולקע פּלעגט מען נאָך אָנטון אַ הי-
 טעל. און וואָס עפעס אַ היטעל? טאַקע אַ שטריימעל. און מען
 האָט אויף איהר קיין געלד נישט געזשאַלעוועט, געצאָהלט צו
 צוואַנציג-דרייסיג רובל פאַר אַ שטריימעל! און דער איבעריגער
 גוף—ווער האָט וועגען איהם געטראַכט? זענען די הויזען צורי-
 טען—אויך אַ דאגה! שטיוועל? ווער האָט געטראַגען שטיוועל?
 מי איז געגאַנגען אין שייך פאַר צוויי גילען... איצט איז גע-
 וואָרען אַלץ פּערקעהרט. וועגען קאַפּ האָט מען אויפגעהערט צו
 טראַכטען, די פּאות אָפּגעשוירען, די יאַרמולקע אַראָפּגעוואָרפּען.
 אויף אַ היטעל גיט מען אויס קוים צוואַנציג קאַפּיקעס, אי דאָס
 טראַגט מען זי נישט. דערפאַר איז אָבער געוואָרען אַ מיוחס
 דער בויך! מי טראַכט נאָר וועגען איהם, מי לעגט אין איהם
 אַריין גאַנצע פּערמעגענס! און ווי מי פּוצט דאָס איהם אויס.
 ערשטענס—אַ מאַנישקע, צווייטענס, אַ זשילעטקע, און דאָס איז

וועניג—הענגט מען נאך און אויף איהם א גילדענע קייט.
דער אלטער איז מיט אמאל אנטשוויגען געווארען. די
אויגען האבען זיך ביי איהם אויסגעלאזשען און ער האט ארויס-
גערעדט מיט א טיפען טרויער:

—עס שטארבט, עס שטארבט אָב די וועלט... עס וועלען
באלד נישט פערבלייבען קיין יודען...

איינער פון די יונגעלייט איז האסטיג אויפגעשטאנען פון
אָרט און אויפגערעגט ארויסגערעדט:

—איהר האט א טעות, זיידען דאָס יודישע פאלק האט אָב-
געלעבט פיער טויזענד יאָהר, וועט עס איצט אויך נישט שטאר-
בן.

ער אלטער האט אָנגעשטעלט אויף איהם זיינע פויגעלשע
אויגן און געענטפערט מיט דעם פרייהערדיגען איראָנישען
שמייעל:

—ווער זאָגט שטארבען? זאל גאָט שומר ומציל זיין איך
האָב עס נישט געזאָגט. פערקעהרט: יודען וועלען זיך פרוכפערן
און מעהרען. וואָס, וואָס, נאָר די מצוה פון „פריה ורביה“ איז
מען איצט מקיים זעהר געשמאק, אזוי געשמאק, אז מען קלייבט
אפילו נישט פונאָדער צווישען די אייגענע ווייב און א פרעם-
דער... נ-ניין, יודען וועלען נישט אויסשטארבען, זיי וועלען
לעבען...

און צוגעהענדיג געהנטער אים יונגענמאָן, האט ער צוגע-
געבען מיט א בייסענדען סאַרקאָזם:

—אָבער עס זענען דאָ אלערליי לעבענס: עס לעבט א
מענש, עס לעבט א קאָץ, און עס לעבט אַ חזיר אין בלאָטע...
פערשטעהסט?

אינהאלט

פון

פערזעהנטען באנד

זייט		
7	אונטער א מאסקע
57	ואהבת לרעך כמוך
71	דער הונגעריגער
105	פיעדקע
119	עם הספר
107	א גוי'עשער קאפ
139	צוויי מערטרער
155	צווישען גרים
185	א קליינשטעדטליגער מעמיסטע

